

รายงานการวิจัยร่างสมบูรณ (ฉบับแก้ไข)

เรื่อง

การพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดอง
สมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี

The Development of the Peaceful Communicators and
Reconciliation Construction of the Religion in Chanthaburi Provice

โดย

ดร. ศิริวัฒน์ ครอบบุญ

ดร.วาริญา ม่วงเกลี้ยง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี

พ.ศ.๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800766233

รายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์ (ฉบับแก้ไข)

เรื่อง

การพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดอง
สมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี

The Development of the Peaceful Communicators and
Reconciliation Construction of the Religion in Chanthaburi Provice

โดย

ดร. ศิรวัดน์ ครองบุญ

ดร.วาริญา ม่วงเกลี้ยง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี

พ.ศ.๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800766233

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report (Revised Edition)

The Development of the Peaceful Communicators and
Reconciliation Construction of the Religion in Chanthaburi Province

By

Dr.Sirawat Krongbun
Dr. Wareeya Muangkliang
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Chanthaburi Buddhist Collage
B.E.2566

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University
MCU RS 800766233

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การพัฒนาทักษะสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี
ผู้วิจัย:	ดร. ศิรวัดน์ ครอบบุญ ดร. วาริญา ม่วงเกลี้ยง
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๖
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ๒) เพื่อพัฒนาทักษะสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ๓) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในกลุ่มทรงคุณวุฒิ และนักวิชาการ โดยผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน ๑๒ รูป/คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสารสันติภาพ จำนวน ๙ รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. กระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี พบว่า ผู้นำทางศาสนา มีการส่งเสริมการทำงานเป็นทีม โน้มน้ำใจจงใจคนในชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมภายในชุมชนที่จะต้องให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางศาสนา เพราะเป็นรากฐานของสังคม ผู้นำทางศาสนา มีการแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่างคนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน มีการสื่อสารด้วยสติและปัญญา มุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน สังคมเป็นที่ตั้ง ผู้นำทางศาสนา มีการแก้ไขปัญหาความรุนแรงตามแนวทางสมานฉันท์ ให้ความสำคัญกับการเข้าถึงวิธีการแก้ไขปัญหาโดยอาศัยสันติวิธี สร้างสันติสุข และความมั่นคงให้กับชุมชน โดยหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจในการให้ความชอบธรรมกับการใช้ความรุนแรง ความขัดแย้ง และข้อพิพาท ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนอยู่กันอย่างปกติสุข เพราะมีการให้ความเคารพสิทธิเสรีภาพ การสร้างความปรองดอง มีหลักการสากลที่เริ่มต้นจากการเจรจาไกล่เกลี่ย หรือการใช้กระบวนการทางนิติบัญญัติ

๒. พัฒนากลุ่มสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี พบว่า ผู้นำทางศาสนา มีการอบรม พัฒนาตนเอง มีการนำหลักคำสอนทางศาสนาไปเผยแผ่ ทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ มีภาคีเครือข่ายการประสานงาน การช่วยเหลือด้านสาธารณะสงเคราะห์ร่วมกัน หลักคำสอนและบทบัญญัติของศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม มุ่งสอนให้ศาสนิกชนมีสันติสุข มีความรัก ความเมตตา ความสามัคคี ความเอื้ออาทร ผู้นำทางศาสนาที่เป็นผู้สื่อสารสันติภาพ มีบทบาทในการนำหลักคำสอนไปเผยแผ่และปลูกฝังเมล็ดพันธุ์แห่งสันติภาพขึ้นในจิตใจของศาสนิกชน และมีบทบาทในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ด้วยการสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม อบรมปลูกฝังความเชื่อ

ค่านิยม ทศนคติ เพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุข เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ปฏิบัติหน้าที่และ พัฒนาชุมชนให้การอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข

๓. เสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทาง ศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี พบว่า

ศาสนาพุทธ: มีการเคารพสิทธิเสรีภาพ มีวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างการ การสื่อสาร มีกิจกรรมจิตอาสาพัฒนาชุมชน มีการสอนให้รู้จักความทุกข์ที่มีจิตเป็นอิสระ โครงการ ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โครงการอบรมพระวิปัสสนาจารย์ โครงการอบรมค่ายพุทธบุตรเรื่อง คุณธรรม จริยธรรม และความมีจิตมีเมตตา มีการส่งเสริมความเสมอภาคเท่าเทียมกัน มีการสื่อสาร สันติภาพ โดยพระสงฆ์เป็นผู้ปลูกฝังเมล็ดพันธุ์แห่งสันติภาพ ให้ความสำคัญกับความเสมอภาค เป็นวิถี แห่งความพอดี ดำเนินชีวิตตามเส้นทางสายกลาง ที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา และมีการเสริมสร้างภาคี เครือข่ายไปยังผู้นำทางศาสนาคริสต์ และอิสลาม

ศาสนาคริสต์: มีการเสริมสร้างการมีส่วนร่วม คือ การที่คนในชุมชนเข้าไปเกี่ยวข้องกับ กิจกรรม และให้ความสำคัญกับความรัก ความสามัคคี เป็นคุณธรรมที่จะหล่อหลอมคนในชุมชนให้ เป็นคนมีจิตใจที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ศาสนาคริสต์ สอนเรื่องของความรัก ความเมตตา และให้ ความสำคัญกับสันติสุข คือ พระพรอันยิ่งใหญ่ เหตุเกิดของสันติสุข จะต้องมีเพื่อนที่ดี ต้องมีครอบครัว ที่ดี ต้องมีความปลอดภัยและความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน ให้ความสำคัญกับทุกคนเป็นดุจพี่น้อง กัน มีหลักสูตร BEC “Basic Ecclesial Communities” หรือวิถีชุมชนวัด ที่เป็นวิถีชีวิตที่คริสตชน ทุกคนพึงเป็น อาศัยพระพรพรหทานของพระเจ้า ดำเนินชีวิตตามคำสอนของพระเยซูคริสตเจ้า เป็นหนึ่งเดียวกับเพื่อนพี่น้อง ด้วยการรักกันและกัน ช่วยเหลือแบ่งปันกัน เอาใจใส่ดูแลและเสริมสร้าง สังคมที่คริสตชนเป็นสมาชิก และเป็นประจักษ์พยานถึงพระเยซูคริสตเจ้าแก่ทุกคนรอบข้าง

ศาสนาอิสลาม: มีการเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติ โดยสอนให้มีการดำเนิน ชีวิตที่เลือกสรรเฉพาะสิ่งที่ดี อันเป็นที่ยอมรับของสังคม ปฏิบัติตนให้เป็นผู้ดำรงอยู่ในศีลธรรม พัฒนา ตนเองไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี เป็นคนที่มีจิตที่ ห่วงใย มีเมตตา มีความรัก มีการส่งเสริมความ ยุติธรรม ซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น รู้จักปกป้องสิทธิของตน ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เป็นผู้มีความเสียสละไม่เห็น แก่ตัว หมั่นใฝ่หาความรู้ และมีการยึดหลักการแห่งความเสมอภาคระหว่างชายกับหญิง พระศาสดา มุฮัมมัด ทรงปฏิบัติต่อชายและหญิงอย่างเท่าเทียมกัน และมียุทธวิธีมากมายในการสนับสนุนการ แก้ไขความขัดแย้งด้วยวิถีทางตามแนวสันติวิธี

นักสื่อสารสันติภาพของผู้นำทางศาสนา ประกอบด้วย พุทธ คริสต์ และอิสลาม มีการ เสริมสร้างรากฐานแห่งจิตวิญญาณ สร้างวิถีสันติพัฒนาวัฒนธรรม พัฒนาศักยภาพของตนเอง ทำหน้าที่ สื่อสารสันติภาพภายใต้หลักคำสอนทางศาสนาของตน ตลอดถึงส่งเสริมการมีจิตอาสาในการทำหน้าที่ เพื่อสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในชุมชน การมีความรัก ความสามัคคี และความปรองดองในชุมชน ให้มีความสำคัญกับความเสมอภาค ความร่วมมือร่วมใจกัน การเคารพให้เกียรติกัน ความเสียสละ และ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ด้้องค์ความรู้ คือ ความรัก ความเมตตา คุณธรรม จริยธรรม ความ สามัคคี ความเสมอภาค และสันติภาพ

คำสำคัญ : นักสื่อสารสันติภาพ, การสื่อสารเชิงสันติ, การสร้างความปรองดองสมานฉันท์

Research Title: The Development of the Peaceful Communicators and Reconciliation Construction of the Religion in Chanthaburi Province

Researchers: Dr.Sirawat Krongbun, Dr. Wareeya Muangkliang

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Chanthaburi Buddhist Collage

Fiscal Year: 2023/2566

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

Objectives of this research were 1) to study the peaceful communication process of religious leaders; in Chanthaburi Province 2) To develop peace communicators in religious peaceful communication in Chanthaburi Province 3) To strengthen the peaceful communication network and create religious harmony. In Chanthaburi Province This research It is qualitative research (Qualitative Research) with in-depth interviews with key informants. in the qualified group and academics The researcher chose purposive sampling, 12 photos/person, and focus group discussion. with peace communication experts, 9 photos/person

The results of this research were as follows:

1. Peaceful communication process of religious leaders In Chanthaburi Province, it was found that religious leaders promote teamwork. Persuade people in the community to participate in activities within the community that must give importance to religious activities. Because it is the foundation of society, religious leaders seek common ground and reserve points of difference for people with different cultures. There is communication with consciousness and wisdom. Aimed to benefit the community Society is the location Religious leaders have resolved the issue of violence using reconciliation guidelines. Give importance to access to peaceful solutions to problems. Create peace and stability for the community By avoiding using power to justify the use of violence. Conflicts and disputes Factors that make communities live normally and happily Because there is respect for rights and

freedom. creating harmony There are international principles that begin with mediation. or using the legislative process.

2. Develop peace communicators in religious peaceful communication. In Chanthaburi Province, it was found that religious leaders have trained and developed themselves and have spread religious doctrines. Do public activities beneficial to the community There are coordination network partners. Mutual public assistance and applying the religious doctrines and provisions of Buddhism, Christianity, and Islam are all religions of peace. that aims to teach religious people to have peace and live together in a humble way, with love, kindness, and harmony. There is generosity towards one another. Religious leaders who are messengers of peace It plays a role in spreading the doctrine and planting the seeds of peace in the hearts of the religious people. and play a role in building a strong community By promoting morality and ethics, training and instilling beliefs, values, and attitudes in order to build a peaceful society. Emphasis on participation of people in the community Perform duties and develop communities to live together happily.

3. Strengthen peaceful communication networks and create religious harmony. In Chanthaburi Province,

it was found that Buddhism: has respect for rights and freedoms. There is a temple center to enhance learning and communication. There are volunteer activities for community development. There is teaching about suffering with a free mind. There is a project for Buddhist monks to teach morality in schools. Vipassana Teacher Training Project There is a training program on morality, ethics, and compassion. Equality is promoted. Peace is communicated by monks who plant the seeds of peace. Focus on equality as a way of being fit. Live your life along the middle path called middle path. And there is a strengthening of network partners with Christian and Islamic leaders.

Christianity: Participation is strengthened, meaning people in the community get involved in activities. and give importance to love and unity as virtues that will mold people in the community into people with a unity of mind. Christianity teaches love, kindness, and emphasizes the importance of peace as a great blessing. The birth of peace Must have good friends Must have a good family There must be

safety and security in life and property. People in a community can feel peaceful only when there is no conflict. It is emphasized that Everyone is like brothers and sisters. There is a BEC course “Basic Ecclesial Communities” or the way of life of the temple community. That is the way of life that every Christian should live. Relying on the grace of God Live according to the teachings of Jesus Christ. Be one with fellow brothers and sisters. By loving each other Help share. Take care of and strengthen the society of which Christians are members. and be a testimony of Jesus Christ to everyone around you.

Islam: Peaceful communication networks are strengthened. By teaching to lead a life that chooses only good things. which is accepted by society Behave yourself to be a person who lives in morality. Develop yourself to have a good personality. Be a person who knows duty, cares, is kind, has love, and promotes justice. honest with others Know how to protect your rights Do not violate the rights of others He is selfless and selfless. and always seeking knowledge and adheres to the principle of equality between men and women It is well known that Prophet Muhammad He treated men and women equally. And there are many strategies to support conflict resolution through peaceful means.

Peace communicators of religious leaders, namely Buddhism, Christianity and Islam, have strengthened their spiritual foundations. Create a peaceful, multicultural way Develop your own potential Its duty is to communicate peace under the teachings of their religion. As well as promoting volunteerism in performing duties to create peace in society, having love, unity and harmony in the community places importance on equality. cooperation Respect for each other, sacrifice and cultural diversity. Gain knowledge consisting of love, kindness, morality, ethics, unity, equality and peace.

Keywords: Peace communicator, Peaceful communication, Building reconciliation

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง “การพัฒนาทักษะการสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติ และการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี” นี้ สำเร็จเสร็จสิ้นได้ด้วย ความร่วมมือของบุคคลหลายฝ่าย ดังนี้

ขอกราบนมัสการขอขอบคุณ พระเดชพระคุณ พระราชาธรรมเมธี, ดร. เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี ประธานกรรมการบริหารวิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี และพระครูสุจิตกิตติวัฒน์, ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี รองเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี ที่ได้เมตตาให้ข้อมูลสำคัญทางการวิจัยและให้คำแนะนำในเรื่องวิธีการเขียนรายงานการวิจัย ตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านภาษา เนื้อหาสาระ ความครบถ้วนถูกต้องตามหลักวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นอย่างดี

ขอกราบนมัสการขอขอบคุณ พระครูเกษมภักทรกิจ, ดร. รองผู้อำนวยการวิทยาลัยฝ่ายวิชาการ ที่ได้เมตตาให้คำแนะนำในเรื่องของการวิจัย มีเมตตาตรวจงานวิจัย คอยเสนอแนะแก้ไข เพื่อให้งานวิจัยออกมามีความสมบูรณ์มากที่สุด ตลอดจนให้ความช่วยเหลืออำนวยความสะดวกทุกอย่างแก่คณะผู้วิจัย

ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย ผู้นำทางศาสนา ผู้ทรงคุณวุฒิ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดจันทบุรี พระครูจิตกรโกวิท เจ้าคณะอำเภอเมือง (ธ) เจ้าอาวาสวัดทรายงาม ผู้นำชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก ผู้นำทางศาสนาอิสลาม สมาคมทะเลมุลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี และผู้นำทางศาสนาอิสลามของมัสยิดย่นนำตุลมุฮายีรีน และขอขอบคุณผู้นำทางศาสนา พุทธ คริสต์ และอิสลาม ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสารเชิงสันติ และการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ที่ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ทุกรูป/คน ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์มาร่วมแสดงความคิดเห็นพร้อมข้อเสนอแนะในการสนทนา และชี้แนะแนวทางการปรับปรุงแก้ไขให้รายงานการวิจัยฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

ขอขอบคุณคณะกรรมการผู้ตรวจงานวิจัยทุกท่านที่ได้เมตตาเสนอแนะปรับปรุงแก้ไขงานวิจัยให้แก่คณะผู้วิจัย ซึ่งทำให้รายงานการวิจัยออกมามีความสมบูรณ์และสามารถนำผลรายงานการวิจัยไปเผยแพร่สู่สังคม ต่อไป

หวังได้โดยมั่นใจว่า รายงานวิจัยฉบับนี้ จะอำนวยประโยชน์แก่ผู้สนใจใฝ่ศึกษาค้นคว้าได้เป็นอย่างดี และมีการนำเอาผลรายงานการวิจัยไปปฏิบัติในสังคมให้เกิดเป็นรูปธรรม ไม่มีความขัดแย้งทางด้านศาสนา มีแต่ความรัก ความเมตตา ความสามัคคี มีสันติสุขท่ามกลางสังคมพหุวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

ดร.ศิริวัฒน์ ครอบบุญ

ดร.วาริญา ม่วงเกลี้ยง

๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

งานวิจัยฉบับนี้ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการอ้างอิง โดยจะระบุที่ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อ ชื่อคัมภีร์ ตัวอย่าง เช่น ที.สี.(บาลี) ๙/๓/๓๖ หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขนวคค พระไตรปิฎกภาษาบาลี เล่มที่ ๙ ข้อที่ ๓ หน้า ๓๖, ที.สี.(ไทย) ๙/๑๗๐/๕๖ หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๙ ข้อที่ ๑๗๐ หน้า ๕๖

การอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ใช้ระบุชื่อคัมภีร์และระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ที.สี. (ไทย) ๙/๑๙๘/๑๖๑ หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขันธวรรคปาลี (บาลี) เล่มที่ ๙ ข้อ ๑๙๘ หน้า ๑๖๑ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๑๐๘/๑๓๙. หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิหารค ภาษาไทย เล่มที่ ๑๑ ข้อ ๑๐๘ หน้า ๑๓๙ และ ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๒๕-๓๖๓/๒๒๕-๒๘๖.หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิหารค ภาษาไทย เล่มที่ ๑๑ ข้อ ๒๒๕-๓๖๓ หน้า ๒๒๕-๒๘๖ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙.

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิหารค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปนิณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธัมมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ป.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามวรรค	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปรนิณาสก์	(ภาษาไทย)
อง.ฉก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุตค.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สตุตคนิบาต	(ภาษาไทย)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า	
บทคัดย่อภาษาไทย	ก	
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค	
กิตติกรรมประกาศ	จ	
สารบัญ	ฉ	
สารบัญตาราง	ซ	
สารบัญแผนภาพ	ฎ	
อธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	พ	
บทที่ ๑	บทนำ	
๑.๑	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๖
๑.๓	คำถามการวิจัย	๖
๑.๔	ขอบเขตการวิจัย	๖
๑.๕	นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๘
๑.๖	กรอบแนวคิดการวิจัย	๙
๑.๗	ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๐
บทที่ ๒	แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑	แนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพ	๑๑
๒.๒	แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์	๑๗
๒.๓	แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม	๒๑
๒.๔	แนวคิดทฤษฎีการสื่อสารเชิงสันติ	๓๑
๒.๕	การสื่อสารผ่านกิจกรรมชุมชน	๔๐
๒.๖	หลักจักร ๔ กับการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพ	๔๘
๒.๗	บริบทพื้นที่การวิจัย	๕๖
๒.๘	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๑

บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑	รูปแบบการวิจัย	๖๙
๓.๒	ประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๗๐
๓.๓	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๗๒
๓.๔	การเก็บรวบรวมข้อมูล	๗๒
๓.๕	การวิเคราะห์ข้อมูล	๗๓
บทที่ ๔	ผลการวิจัย	
๔.๑	สรุปผลกระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี	๘๔
๔.๒	สรุปผลการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติ ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี	๑๐๒
๔.๓	สรุปผลการเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติและการสร้าง ความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี	๑๒๐
๔.๔	สรุปผลการสนทนากลุ่มเฉพาะ	๑๓๑
๔.๕	องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๔๒
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๕๒
๕.๒	อภิปรายผลการวิจัย	๑๕๗
๕.๓	ข้อเสนอแนะ	๑๖๔
๕.๓.๑	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๖๔
๕.๓.๒	ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ	๑๖๕
๕.๓.๓	ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป	๑๖๕
บรรณานุกรม		๑๖๖
ภาคผนวก ก.	รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๗๔
ภาคผนวก ข.	หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๘๑
ภาคผนวก ค.	แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ	๑๙๖

ภาคผนวก ง.	รูปภาพประกอบการสัมภาษณ์	๒๐๔
ภาคผนวก จ.	หนังสือเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ	
ภาคผนวก ฉ.	รูปภาพประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)	
ภาคผนวก ช.	ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย	
ประวัติผู้วิจัย		๒๑๖

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๑.๑	จำนวนประชากรในจังหวัดจันทบุรี	๔

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๑.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย	๑๐
๒.๑ ทฤษฎีการสื่อสารเชิงสันติของอริสโตเติล (Aristotle)	๓๐
๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๔๘

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อคติทางศาสนากำลังเป็นชนวนความขัดแย้งที่สำคัญ การเพิกเฉยต่อข้อมูลเชิงประจักษ์ทุกศาสนาสามารถถูกใช้เป็นเครื่องมือได้ ทุกคนล้วนมีอคติ การสร้างพื้นที่พูดคุยอย่างสร้างสรรค์ คือหนทางระงับมิให้อคตินำไปสู่ความรุนแรง การทำความเข้าใจความขัดแย้งอคติทางศาสนาจึงสำคัญมากต่อการทำความเข้าใจความขัดแย้งในปัจจุบันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หลายครั้งเราพบว่า อคติทางศาสนาถูกใช้เป็นกรอบในการสร้างเรื่องเล่าเพื่อสื่อสาร ระดมพล จัดตั้ง และเป็นแกนกลางของความขัดแย้ง จังหวัดจันทบุรี ชาวชองเป็นกลุ่มชาติพันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิมในบริเวณพื้นที่ ซึ่งปัจจุบันคือจังหวัดจันทบุรี ส่วนใหญ่รวมกลุ่มกันอยู่บริเวณทิวเขาสอยดาวและเขาคิชฌกูฏ

ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี^๑ พร้อมด้วยข้าราชการ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ได้ลงพื้นที่ตรวจสอบเกี่ยวกับชาวแอฟริกาที่มาอาศัยประกอบอาชีพทำกินในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งนับถือศาสนาอิสลาม หลังประชาชนส่งต่อข้อมูลออนไลน์ถามปัญหาการเข้ามาอยู่ของชาวแอฟริกา พร้อมพูดคุยกับทุกฝ่ายเพื่อสร้างความเข้าใจ แต่ถูกนำไปบิดเบือนในโลกโซเชียลว่า มุสลิมเรียกร้องสิทธิให้อิหม่ามมีอำนาจเท่านั้น อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดจันทบุรี พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จึงเดินทางไปยังมัสยิดย่านน้ำตู้ ฮายีรีน จังหวัดจันทบุรี เพื่อร่วมพูดคุยกับ อิหม่าม อารีฮาดัต ปาทาน ในการติดตามสภาพปัญหา ความต้องการ และข้อมูลการอยู่อาศัยของคนต่างด้าว ชาวแอฟริกาที่มาอาศัยประกอบอาชีพทำกินในพื้นที่ เพื่อป้องกันปัญหาความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น สร้างความเข้าใจ และความสามัคคี ทั้งนี้ ในโลกโซเชียล มีกระแสข่าวว่า ชาวจันทบุรีบางส่วนได้ตั้งคำถาม และส่งต่อข้อมูลถึงการประกอบอาชีพ การอยู่อาศัยของชาวแอฟริกาจากหลายประเทศในทวีปแอฟริกาที่มีจำนวนมากในพื้นที่จันทบุรี โดยถูกมองว่า ใช้สิทธินอกอาณาเขต และอาจเป็นปัญหาต่อไปในอนาคต ข้อร้องเรียนที่ประชาชนในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี มีต่อส่วนราชการนั้น คือ อยากให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตรวจสอบการเข้ามาประกอบอาชีพในจังหวัดว่า การประกอบอาชีพถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ รวมถึงสิทธิในการใช้บริการด้านสาธารณสุข และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ปัจจุบันจังหวัดจันทบุรี มีคนต่างด้าวชาวแอฟริกา ปากีสถาน และกัมพูชา เข้ามาอยู่อาศัยและประกอบอาชีพหลากหลาย แต่ที่ถูกตั้งข้อสังเกตเป็นชาวต่างด้าวชาวแอฟริกา ส่วนใหญ่มาซื้อขายพลอย และอยู่อาศัยมายาวนานกว่า ๒๐ ปี บางรายมีครอบครัวมาอยู่ด้วย เพราะเหตุผลดังกล่าวนี้ การสร้างความเข้าใจที่ดี ให้มีความรู้ ความเข้าใจที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีความรัก ความสามัคคี และการเรียนรู้วัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ในฐานะที่อาศัยอยู่ในสังคมร่วมกัน เพื่อให้เกิดความปรองดอง อยู่ร่วมกันอย่างสันติ

^๑คนไทยตกใจแอฟริกันเต็มเมืองจันทน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี รุ้รับฟังปัญหา ถูกนำไปบิดเบือนใส่ร้ายมุสลิม, MTODAY,ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.mtoday.co.th/๑๑๕๙๘>, [๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖].

สถานการณ์บ้านเมืองในช่วงเวลาที่ผ่านมา ประเทศไทยประสบปัญหาทั้งการกระทำผิดกฎหมาย ปัญหาอาชญากรรม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การระบาดของสิ่งเสพติด อบายมุข และการไม่เคารพสิทธิของผู้อื่น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ ล้วนเกิดจากการขาดสติ จิตสำนึก ศีลธรรม และคุณธรรมจริยธรรม อันจะส่งผลให้ทำให้สังคมเกิดความขัดแย้งทางสังคมจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น คณะสงฆ์ มหาเถรสมาคม รัฐบาล และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงได้ดำเนินโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย หลักอปริหานิยธรรม ๗ หลักสราณียธรรม ๖ และหลักการ อุดมการณ์ วิธีการ ของศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ด้วยการให้ทุกภาคส่วนร่วมมือกันดำเนินการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ เพื่อให้ประชาชนมีความรักสามัคคีต่อกัน ผลจากการดำเนินการในปี ๒๕๕๗ - ๒๕๖๐ พบว่า มีประชาชน ในสังคมไทยสนใจเข้าร่วมโครงการมากกว่า ๔๑ ล้านคน^๒ และมีกระบวนการสร้างวิถีชุมชนโดยใช้หลักธรรมและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เข้าเชื่อมโยงการทำงานร่วมกัน ผลที่เกิดขึ้นทำให้มีหมู่บ้านต้นแบบของการใช้หลักวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ สามารถลดความขัดแย้งทางสังคมและปัญหาอาชญากรรมได้เพิ่มมากขึ้น

จังหวัดจันทบุรี เป็นจังหวัดที่มีแหล่งวัฒนธรรมของคนหลายเชื้อชาติ ศาสนา มารวมกัน เนื่องจากสมัยก่อนได้มีชาวญวนที่นับถือศาสนาคริสต์อพยพมาอยู่ที่ชุมชนเก่าท่าหลวง (ถนนสุขาภิบาล) อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี ซึ่งอยู่ติดแม่น้ำจันทบุรีด้านทิศตะวันตก ใกล้วัดคาทอลิก เดิมเรียกบริเวณนี้ว่า บ้านลุ่ม เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้ เป็นพื้นที่ต่ำและอยู่ริมแม่น้ำจันทบุรี ทำให้เกิดน้ำท่วมเป็นประจำในฤดูน้ำหลาก จากหลักฐาน พบว่า ชุมชนแห่งนี้ เป็นชุมชนเก่าแก่ของชาวจีน และชาวญวนที่ได้อพยพเข้ามาในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี ตั้งแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น หรือที่เรียกว่า ชุมชนบ้านญวน จากการรวมกลุ่มของชุมชนที่หลากหลาย ทำให้บริเวณริมแม่น้ำจันทบุรี กลายเป็นแหล่งสำคัญด้านการค้าขาย เริ่มต้นจากสะพานวัดจันทร์ บ้านท่าหลวง ชุมชนตลาดล่างบริเวณท่าเรือจ้ง รับผิดชอบค้าและเป็นท่าเทียบเรือ ที่มีประชาชนสองฝั่งแม่น้ำจันทบุรี ใช้สัญจรไปมา จากการค้าขายนี้ ได้สร้างความเจริญให้กับชุมชนริมน้ำเป็นอย่างมาก จนกระทั่งบริเวณริมแม่น้ำจันทบุรี ได้กลายเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของจังหวัดจันทบุรี ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ จะเห็นได้ว่า มีนักท่องเที่ยวมาเดินชมตึกเก่า ๆ อาคารไม้เก่า ๆ ที่ชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา แต่ยังคงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ บางบ้านเจียรระโนพลอย บางบ้านทำเครื่องประดับ บางบ้านทำขนม และบางบ้านเปิดเป็นร้านขายของ รวมทั้งเป็นที่อยู่อาศัย^๓

ชุมชนริมน้ำจันทบุรีเป็นชุมชนเก่าแก่ นับตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงย้ายตัวเมืองจันทบุรีจากบ้านหัววัง ตำบลพุงทะเลฯ ซึ่งตั้งอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำจันทบุรี มาตั้งใหม่ที่ บ้านลุ่มฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจันทบุรี นับเป็นการย้ายเมืองครั้งที่ ๓ ตัวเมืองสร้างอยู่บนเนิน (บริเวณค่ายตากสินปัจจุบัน) และมีพื้นที่ลาดลงมาถึงบริเวณริมฝั่งแม่น้ำจันทบุรี เนื่องจากเมืองใหม่ที่บ้านลุ่มเป็นพื้นที่ทำเลดีติดแม่น้ำสะดวกในการคมนาคมขนส่งและการอุปโภคบริโภค จึงมีการขยายตัวทั้ง

^๒โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.sila๕.com> [๑๙ มีนาคม ๒๕๖๖].

^๓ระบบฐานข้อมูลท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี RBRU e-Culture, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.eculture.rbru.ac.th/ID๙-ชุมชนริมน้ำจันทบุรี>, [๑๙ มีนาคม ๒๕๖๖].

พื้นที่และจำนวนประชากรมากขึ้น ตามแนวริมฝั่งแม่น้ำจันทบุรี ตั้งแต่ย่านท่าสิงห์ ท่าหลวง ถึงตลาดล่าง ซึ่งในอดีตเรียกตลาดเหนือ ตลาดกลาง และตลาดใต้ (ปัจจุบันเรียกตลาดล่าง) ประกอบกับ เมืองจันทบุรี เป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญทางชายฝั่งทะเลตะวันออก ซึ่งในสมัยรัชการที่ ๔ ย่านท่าหลวง เคยเป็นศูนย์กลางการเดินทางและการพาณิชย์ และด่านเก็บภาษีที่สำคัญ และในสมัยรัชการที่ ๕ ได้ตั้งย่านท่าหลวงให้เป็นอำเภอท่าหลวง^๔

จังหวัดจันทบุรี มีตราประจำจังหวัด คือ รูปกระต่ายอยู่ในดวงจันทร์ เปล่งแสงเป็นประกาย แสงจันทร์ หมายถึง ความสวยงาม เยือกเย็น ละมุนละไม เปรียบได้กับความสงบ รื่นรมย์ และร่มเย็น เป็นสุขของภูมิภาคนี้ รูปกระต่ายเป็นสัญลักษณ์ส่วนหนึ่งของดวงจันทร์ ซึ่งชาวไทยทั่วไปเชื่อว่ามิได้อยู่เช่นนั้นมาแต่อดีตกาลบรรพ์ เช่นเดียวกับที่จันทบุรีเป็นเมืองโบราณมีชื่อปรากฏอยู่ในพงศาวดารมาตั้งแต่แรกสร้างกรุงศรีอยุธยา นอกจากนี้ จังหวัดจันทบุรี ยังมีพระพุทธรูป ๖ รอย ซึ่งเป็นรอยประทับ พระบาทของพระพุทธรูป เป็นรูปเคารพและเป็นสัญลักษณ์แทนพระองค์ โดยเฉพาะรอยพระพุทธรูปบนยอดเขาติมชุกฏ อาจกล่าวได้ว่า จังหวัดจันทบุรีนั้น เป็นเมืองเก่าแก่ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เชื่อว่า มีอายุไม่ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ ปี เป็นเมืองที่ชนชาติขอมสร้างขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงกับ เมืองพิมาย เพชรบูรณ์ และลพบุรี ตามศิลาจารึก เรียกเมืองจันทบุรีในสมัยนั้น ว่า “ควนคราบุรี” ชาวบ้านเรียกว่า “เมืองกาไว” ตามชื่อผู้ครองเมือง ตัวเมืองตั้งอยู่บริเวณหน้าเขาสระบาป ชาวพื้นเมืองดั้งเดิมเป็นชนชาติของ มีภาษาพูด ของตนเองแตกต่างจากภาษาไทย และภาษาเขมร

โบสถ์วัดคาทอลิกจันทบุรี^๕ (วัดแม่พระปฏิสนธินิรมล) ตั้งอยู่ที่ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี โบสถ์หลังนี้ เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวญวนผู้นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เข้ามาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดจันทบุรี ก่อนปี พ.ศ. ๒๒๕๔ ซึ่งอพยพหนีภัยจากการบีบคั้นการเลือกถือศาสนาในขณะนั้น (ปลายสมัยสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ กรุงศรีอยุธยา) บาทหลวงฮีตเป็นผู้ดูแลกลุ่มคาทอลิกชาวญวน ซึ่งขณะนั้นมีเพียง ๑๓๐ คน ในปี พ.ศ. ๒๒๕๔ บาทหลวงได้ร่วมมือร่วมใจกันสร้างวัดน้อยหลังแรกบนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจันทบุรี ระหว่างปี พ.ศ. ๒๒๗๓ – ๒๒๙๕ สมัยบาทหลวงกาเบรียลเป็นเจ้าอาวาส ได้เกิดเหตุการณ์ไม่สงบ เนื่องจากทางการได้จับชาวคาทอลิกไปอยู่ที่อยุธยา บางส่วนหลบหนีจากการจับกุมเข้าไปอยู่ในป่า วัดหลังที่ ๑ จึงถูกทอดทิ้งให้รกร้างว่างเปล่า ปี พ.ศ. ๒๒๙๕ สมัยของบาทหลวงเดอกัวนาเป็นเจ้าอาวาส ได้รวบรวมชาวคาทอลิกที่กระจัดกระจายให้มาอยู่รวมกันที่เดิม และรวมตัวกันสร้างวัดหลังที่ ๒ ขึ้นด้วยไม้กระดานเก่า ๆ ประกอบด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยใบตาล ปี พ.ศ. ๒๓๗๗ บาทหลวงมัทเทียโด และบาทหลวงเคลมิ่งโซ ได้ช่วยกันสร้างวัดหลังที่ ๓ ขึ้นที่ฝั่งซ้าย โดยย้ายข้ามมาอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำจันทบุรี ซึ่งเป็นบริเวณที่วัดปัจจุบันตั้งอยู่ วัดนี้เป็นเพียงวัดเล็ก ๆ สร้างด้วยไม้กระดานเก่า ๆ และไม้ไผ่ ในขณะนั้นมีสัตบุรุษประมาณ ๑,๐๐๐ คน ปี พ.ศ. ๒๓๘๑ บาทหลวงรังแพงได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส เป็นระยะเวลาที่ชุมชนคาทอลิกเติบโตขึ้นมาจึงได้เริ่มก่อสร้างวัดหลังที่ ๔ ขึ้น โดยมีสัตบุรุษได้ร่วมแรงร่วมใจและร่วมบริจาคทรัพย์ วัดหลังนี้

^๔ประภาพรรณ ฉัตรมาลัย, (๒๕๕๒), **มรดกวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบุรี**, วารสารวิถีชุมชนคนริมน้ำ: จันทบุรี, หน้า ๑๕.

^๕ชุมชนริมน้ำจันทบุรี, **ระบบฐานข้อมูลท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี**, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [http://www.eculture.rbru.ac.th/ID-วัดพระแม่ปฏิสนธินิรมล \(โบสถ์วัดโรมันคาทอลิก\), \[๑๙ มีนาคม ๒๕๖๖\].](http://www.eculture.rbru.ac.th/ID-วัดพระแม่ปฏิสนธินิรมล (โบสถ์วัดโรมันคาทอลิก), [๑๙ มีนาคม ๒๕๖๖].)

มีลักษณะถาวรมากขึ้นมีการใช้อิฐ หิน และปูนในการก่อสร้างในขณะนั้นมีสัตบุรุษ ๑,๕๐๐ คน ปี พ.ศ. ๒๔๔๓ บาทหลวงเปรีกาล ชาวฝรั่งเศส เป็นเจ้าอาวาส ได้สร้างวัดหลังที่ ๕ ซึ่งเป็นวัดหลังปัจจุบัน โดยใช้สถาปัตยกรรมแบบตะวันตก ที่เรียกว่า “ศิลปะแบบโกธิค” มีความกว้าง ๒๐ เมตร และยาว ๖๐ เมตร มียอดแหลมของหอทั้งสองข้าง แต่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ ไทยเกิดมีกรณีพิพาทอินโดจีน จึงต้องเอา ยอดแหลมของหอทั้งสองออก ต่อมาจากสถานการณ์บ้านเมืองในช่วงเวลาที่ผ่านมา ประเทศไทย ประสบปัญหาทั้งการกระทำผิดกฎหมาย ปัญหาอาชญากรรม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การระบาดของสิ่งเสพติด ภัยพิบัติ และการไม่เคารพสิทธิของผู้อื่น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ ล้วนเกิดจากการขาดสติ จิตสำนึก ศีลธรรม และคุณธรรมจริยธรรม อันจะส่งผลให้ทำให้สังคมเกิดความขัดแย้งทางสังคม

จังหวัดจันทบุรี มีศูนย์รวมด้านจิตใจของปวงชนชาวไทยทางศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม โดยสังเกตได้จากวัดพุทธที่มีทั้งนิกายธรรมยุติก มหานิกายหลายวัดด้วยกัน ศาสนาคริสต์ มีโบสถ์วัดแม่พระปฏิสนธินิรมล หรืออาสนวิหารพระแม่ปฏิสนธินิรมล เป็นโบสถ์ที่มีประวัติการก่อสร้างยาวนานถึง ๒๗๕ ปี ครั้งแรกสร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๒๕๔ บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจันทบุรี โดยคุณพ่อเฮ็ด โดแลนติโน และบรรดาคาทอลิกชาวญวน จนถึงปี พ.ศ. ๒๓๗๗ ได้มีการย้ายมาสร้างบนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำจันทบุรี อันเป็นสถานที่ตั้งในปัจจุบัน ส่วนศาสนาอิสลามก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของชาวไทยในเขตอำเภอเมืองจันทบุรี ซึ่งมีมัสยิดย่นนำตุลุมฮายีรีน จันทบุรี เป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาแห่งแรกของจังหวัดจันทบุรี ก่อนที่จะมีมัสยิดสมามะมิลมุสลิมจันทบุรี เป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาอิสลามแห่งที่สอง เนื่องจากมีปัญหาการเข้ามาอยู่อาศัยของชาวแอฟริกาที่เข้ามาซื้อขายพลอยในจังหวัดจันทบุรี ทำให้มัสยิดย่นนำตุลุมฮายีรีน ไม่สามารถรองรับชาวต่างชาติได้ ทั้งนี้ ปัจจุบันจันทบุรี มีคนต่างด้าวชาวแอฟริกา ปากีสถาน และกัมพูชา เข้ามาอยู่อาศัยและประกอบอาชีพหลากหลาย แต่ที่ถูกตั้งข้อสังเกตเป็นชาวต่างด้าวชาวแอฟริกา ส่วนใหญ่มาซื้อขายพลอย

สถิติของศูนย์ข้อมูลกลางทางด้านศาสนา (RELIGIOUS INFORMATION CENTRE)^๖ ได้จัดทำเครือข่ายศาสนสถาน ของศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ไว้ดังนี้

๑. ศาสนาพุทธ: จังหวัดจันทบุรี มีศาสนสถาน จำนวน ๓๒๖ แห่ง วัดป่า/สถานที่ปฏิบัติธรรม จำนวน ๙๗ แห่ง และชุมชนวัฒนธรรม ลานธรรม ลานวิถีไทย จำนวน ๓๔ แห่ง

๒. ศาสนาคริสต์: จังหวัดจันทบุรี มีศาสนสถาน จำนวน ๓๔ แห่ง

๓. ศาสนาอิสลาม: จังหวัดจันทบุรี มีศาสนสถาน จำนวน ๒ แห่ง มีชุมชนคุณธรรม ลานธรรม ลานวิถีไทย จำนวน ๒ แห่ง

^๖ศูนย์ข้อมูลกลางทางด้านศาสนา (RELIGIOUS INFORMATION CENTRE), (๒๕๖๖), เครือข่ายศาสนสถาน, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://e-service.dra.go.th/chart_place_page/search-place-province?province=๑๓&religion=๒, [๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖].

ศาสนาและสัญชาติ^๗

ประชากรชุมชนของจังหวัดจันทบุรี ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ ๙๗.๙ รองลงมา นับถือศาสนาคริสต์ ร้อยละ ๑.๒ และศาสนาอิสลาม ร้อยละ ๐.๔ และที่เหลือนับถือศาสนาอื่น ๆ เช่น ฮินดู ขงจื้อ ซิกข์ เป็นต้น สามารถสรุปเป็นตารางที่ ๑.๑ จำนวนประชากรในจังหวัดจันทบุรี ดังนี้

ศาสนาและสัญชาติ	รวม	เขตการปกครอง	
		ในเขตเทศบาล	นอกเขตเทศบาล
ศาสนา	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
พุทธ	๙๗.๙	๙๗.๐	๙๗.๙
คริสต์	๑.๒	๒.๒	๐.๒
อิสลาม	๐.๔	๐.๕	๐.๓
อื่น ๆ	๐.๕	๐.๓	๐.๖

จากการสำมะโนประชากรของจังหวัดจันทบุรี พบว่า ประชากรในจังหวัดจันทบุรีที่เป็นสัญชาติไทย ชาย จำนวน ๒๖๐,๑๙๕ คน หญิง จำนวน ๒๗๑,๘๑๐ คน ที่ไม่ได้สัญชาติไทย ชาย จำนวน ๑,๘๓๒ คน หญิง ๑,๗๒๒ คน รวมจำนวนประชากรของจังหวัดจันทบุรี ทั้งสิ้น จำนวน ๕๓๕,๕๕๙ คน^๘ ส่วนมากในจังหวัดจันทบุรี นับถือศาสนาพุทธคิดเป็นร้อยละ ๙๗.๙ รองลงมานับถือศาสนาคริสต์ คิดเป็นร้อยละ ๑.๒๐ ศาสนาอิสลาม คิดเป็นร้อยละ ๐.๔๐ ศาสนาฮินดูคิดเป็นร้อยละ ๐.๐๓ ศาสนาอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ ๐.๒๓ และมีผู้ไม่นับถือศาสนาใด ๆ คิดเป็นร้อยละ ๐.๑๗ ในกลุ่มศาสนิกชนที่นับถือศาสนาอื่นนอกเหนือจากศาสนาพุทธ ส่วนใหญ่มักอาศัยอยู่ในเขตเทศบาล ในส่วนของคริสต์ศาสนิกชนในจังหวัดจันทบุรี พบมากที่สุดที่เขตเทศบาลเมืองจันทนิมิต โดยมีผู้นับถือศาสนาคริสต์ถึงร้อยละ ๕๐ จากประชากรทั้งหมดในเขตเทศบาล

จังหวัดจันทบุรี เป็นเมืองแห่งผลไม้ และแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทย มีกลุ่มชาวแอฟริกา ชาวมุสลิม ชาวคริสต์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าพลอย และมีแนวโน้มของการขยายตัวทางธุรกิจ และมีการ อีกรั้งสังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะปัญหาความขัดแย้งทางความคิดของกลุ่มต่าง ๆ ในจังหวัดจันทบุรี ในเพราะการสื่อสารและวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน จึงเกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้น ซึ่งการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว จะต้องอาศัยเหตุผลและวิธีการอย่างสันติ กระทำได้โดยการจัดเวทีเสวนา เพื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่การสร้างความปลอดภัยและวิธีการสมานฉันท์โดยนำหลักธรรมคำสอนของศาสนาทั้ง ๓ ศาสนา มามีส่วนช่วยในการสร้างความ

^๗สำนักงานสถิติแห่งชาติ จังหวัดจันทบุรี, สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.๒๕๕๓ (The ๒๐๑๐ Population and Housing Census), [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [https:// chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://www.nso.go.th/sites/๒๐๑๔en/Documents/openeng/๒๐๑๐/Report/Chanthaburi_T.pdf](https://chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://www.nso.go.th/sites/๒๐๑๔en/Documents/openeng/๒๐๑๐/Report/Chanthaburi_T.pdf), [๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖].

^๘ประกาศสำนักทะเบียนกลาง, จำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักร ตามหลักฐานทะเบียนราษฎร ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๓,ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๘ ตอนพิเศษ ๕๓ ง วันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๔, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=๑๐๘๘๑๙๔๖๗๙๔๕๑๙๘&set=pcb.>, [๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖].

สามัคคีให้กับสังคม โดยที่คณะสงฆ์ และภาครัฐยังได้มีการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวพุทธ คริสต์ อิสลามในสังคมไทย เพื่อให้เป็นสังคมสมานฉันท์ เช่น การเสริมสร้างสันติภาพสายสัมพันธ์ทาง ศาสนาของชุมชน เป็นต้น รวมทั้งการพัฒนาต้นแบบของชุมชนสันติสุข (Peace Community) ที่เกิด จากการต้องการของชุมชน เพื่อให้เกิดสายสัมพันธ์สันติสุขในพื้นที่ของตนเอง จากหลักการดังกล่าว และสังคมสายสัมพันธ์แห่งความสามัคคีปรองดอง สมานฉันท์ รวมทั้งการส่งเสริมสายสัมพันธ์การอยู่ ร่วมกันของสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม คณะผู้วิจัยศึกษากระบวนการสื่อสารเชิงสันติ การพัฒนานักสื่อสารสันติภาพ และการเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติ อาศัยหลักคำสอนทาง ศาสนาและวิถีวัฒนธรรมไทย เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนิกชนโดยพัฒนา “ชุมชนต้นแบบ ของการอยู่ร่วมกัน” และ “นักสื่อสารสันติภาพ” เพื่อขยายผลไปสู่การพัฒนาสังคมแบบยั่งยืน อันจะ นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและคุณภาพสังคม เป็นการสร้างสังคมที่ไม่เคยทอดทิ้งกัน (Social Inclusion) สืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี
- ๑.๒.๒ เพื่อพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี
- ๑.๒.๓ เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี

๑.๓ คำถามการวิจัย

- ๑.๓.๑ การศึกษากระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ การพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ควรเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ การเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความ ปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี” การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทาง ศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ๒) เพื่อพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติระหว่างศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ๓) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนาในจังหวัดจันทบุรี คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบข่ายประชากรและกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหาและตัวแปร

คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหาและตัวแปรเกี่ยวกับการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพ ในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ดังนี้

๑) ขอบเขตด้านเนื้อหาและตัวแปร คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหาและตัวแปร เกี่ยวกับการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา โดยคณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) เป็นการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล เพื่อนำข้อมูลและกิจกรรมการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี

๒) ขอบเขตด้านแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ คือ ทฤษฎีการสื่อสารเชิงสันติ

๓) หลักพุทธธรรม ประกอบด้วย หลักจักร ๔ คือ ธรรมอันนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองดุจลือนำไปสู่ที่หมาย^๔ ได้แก่ ๑) ปฏิรูปเทสวาสะ อยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม ๒) สัมปยุตตสัมมาสมาคัมกับสัตบุรุษ ๓) อุตตสัมมาปณิธิ ตั้งตนไว้ชอบ ตั้งจิตคิดมุ่งหมาย นำตนไปถูกทาง ๔) ปุพเพกตปุญญตา ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว มีพื้นเดิมดี ได้สร้างสมคุณความดีเตรียมพร้อมไว้แต่ต้น

๔) ขอบเขตด้านหลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และหลักการ อุดมการณ์ และวิธีการของศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ในจังหวัดจันทบุรี

การพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติทางศาสนาและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี จะทำให้ได้รูปแบบ กระบวนการ การสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนา แนวทางการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพ และองค์ความรู้ด้านกระบวนการสื่อสารเชิงสันติระหว่างศาสนา และแนวทางการประยุกต์ใช้รูปแบบการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ของการวิจัย ได้แก่ อำเภอเมืองจันทบุรี เพราะเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อให้ได้ต้นแบบนักสื่อสารสันติภาพ อันจะนำมา ซึ่งการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา โดยมีการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ได้แก่ หลักจักร ๔ คือ ธรรมอันนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองดุจลือนำไปสู่ที่หมาย และหลักการ อุดมการณ์ วิธีการของศาสนา พุทธ คริสต์ อิสลาม

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีรายละเอียดดังนี้ คณะผู้วิจัย ได้รวบรวมข้อมูลในพื้นที่ โดยวิธีการ ดังนี้

^๔พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมนุญชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๓๐, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓.

๑) ลงสำรวจพื้นที่เพื่อการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี

๒) ทำการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) ในกลุ่มผู้นำทางศาสนา ผู้ทรงคุณวุฒิ และนักวิชาการ โดยคณะผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านการสื่อสารสันติภาพ เพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา จำนวน ๑๒ รูป/คน

๓) การประชุมชมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) คณะผู้วิจัย ได้คัดเลือกจากพระสงฆ์ ผู้นำทางศาสนา พุทธ คริสต์ อิสลาม ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา จำนวน ๙ รูป/คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน มีนาคม ๒๕๖๖ – กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๖ รวมระยะเวลา ๗ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทักษะการสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี” คณะผู้วิจัยกำหนดความหมายต่าง ๆ ของการใช้คำในการวิจัย ดังนี้

๑.๕.๑ การพัฒนา หมายถึง ผู้นำทางศาสนามีทักษะและความรู้เกี่ยวกับคำสอนทางศาสนา เพื่อการสื่อสารสันติภาพ อันเป็นส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และทำความเข้าใจระหว่งชุมชนและศาสนาต่าง ๆ ซึ่งสามารถทำได้ด้วยวิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการ การสัมมนา และการศึกษาที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาความขัดแย้ง การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการสนทนาระหว่างศาสนา เป้าหมาย คือ การสร้างชุมชนของผู้นำทางศาสนาให้เป็นเครื่องมือและทรัพยากรที่จำเป็น เพื่อช่วยป้องกันความขัดแย้ง

๑.๕.๒ นักการสื่อสารสันติภาพ หมายถึง ผู้นำทางศาสนา ที่พัฒนาตนให้เป็นผู้สื่อสารสันติภาพ มีความรู้ มีเจตคติที่ดี สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพในด้านสันติ และการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ยอมรับต่อความแตกต่างทางเชื้อชาติ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น สร้างประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์ อำนวยความสะดวกในการแก้ไขข้อพิพาทอย่างสันติ และส่งเสริมการเคารพสิทธิเสรีภาพและยอมรับในความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถนำไปสู่การสร้างสังคมที่สงบสุข

๑.๕.๓ การสื่อสารเชิงสันติ หมายถึง ทักษะการสื่อสารที่มุ่งเน้นการดูแลความสัมพันธ์ก่อนการแก้ไขปัญหา อันจะนำไปสู่การทำความเข้าใจตัวเอง เป็นการสื่อสารที่มุ่งตรงไปสู่การสื่อความรู้สึก และความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ พร้อมกับการแสวงหาความเข้าใจในคู่สื่อสารอีกฝ่าย เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นระหว่างผู้นำทางศาสนา

๑.๕.๔ ความปรองดอง หมายถึง การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง โดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างกลุ่มในสังคมด้วยเมตริจิต ทั้งในระดับความคิด และในระดับการใช้ความรุนแรงทางกายภาพ เพื่อเข้าสู่การเจรจาสันติภาพ ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ โดยไม่ใช้ความรุนแรง และทำการสร้างทัศนคติทางศาสนาที่เป็นประชาธิปไตย ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ

๑.๕.๕ สมานฉันท์ หมายถึง การประนีประนอม การไกล่เกลี่ย ความพอใจร่วมกัน ความสมัครสมานสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน โดยเปิดโอกาสให้ผู้นำทางศาสนาได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ร่วมกำหนดนโยบาย โดยมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งหรือข้อพิพาทอย่างสันติวิธี อันจะสามารถนำไปสู่การสร้างสังคมที่สงบสุข มีความปรองดอง มีความเอื้ออาทรเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

๑.๕.๖ จักรธรรม ๔ หมายถึง ธรรมที่นำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง^{๑๐} เป็นธรรมที่ช่วยขับเคลื่อนชีวิตให้ทำความดีได้อย่างเต็มที่ และเป็นอุปการะให้ไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางโลกและทางธรรมอย่างยั่งยืน ประกอบด้วยหลัก ๔ ประการ ดังนี้

๑) ปฏีรูปเทสวาสะ หมายถึง อยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม กล่าวคือ ชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี

๒) สัปปริสุปัสสยะ หมายถึง สماعคมกับสัตบุรุษ คบคนดี เสวนาคคนดี กล่าวคือ มีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ยึดหลักความซื่อสัตย์สุจริต ประพฤติตนเป็นแบบอย่าง ยกย่องปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

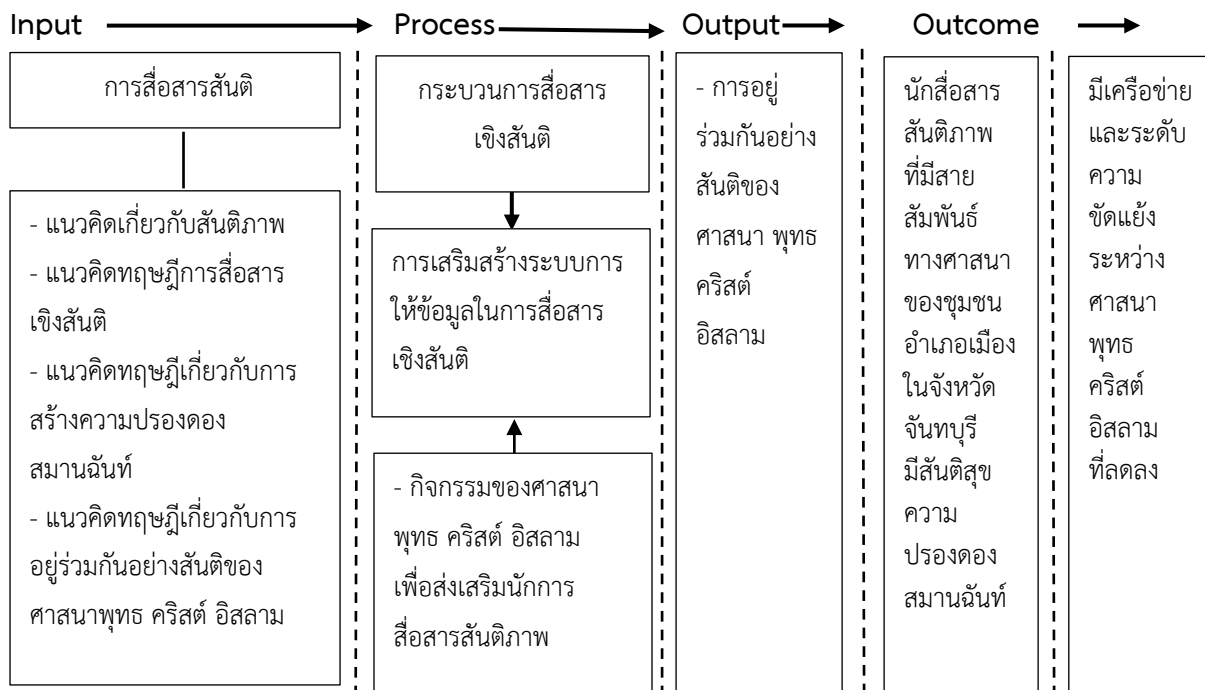
๓) อัตตสัมมาปณิธิ หมายถึง ตั้งตนไว้ชอบ ตั้งจิตคิดมุ่งหมาย นำตนไปถูกทาง กล่าวคือ มีการเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดี ยึดหลักประชาธิปไตย ไม่ทุจริตคอร์รัปชัน และไม่มีอคติในการอยู่ร่วมกันและเคารพสิทธิเสรีภาพของศาสนิกชนนั้น ๆ

๔) ปุพเพกตปุญญตา หมายถึง ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว หรือมีพื้นเดิมดี ได้สร้างสมคุณความดีเตรียมพร้อมไว้แต่ต้น กล่าวคือ มีการพัฒนาองค์ความรู้ กลไก ทัศนคติ และมีการประยุกต์หลักการ วิธีการ และอุดมการณ์ ทางศาสนาที่ตนนับถือให้เห็นเป็นรูปธรรม

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี คณะผู้วิจัยสามารถนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย สามารถสรุปเป็นแผนภาพที่ ๑.๑ ได้ดังนี้

^{๑๐}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **ธรรมนุญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๐, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓.

แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- ๑.๗.๑ ทำให้ทราบกระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี
- ๑.๗.๒ ทำให้ทราบการพัฒนา นักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี
- ๑.๗.๓ ทำให้ทราบแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี
- ๑.๗.๔ ทำให้ทราบกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติทางศาสนาและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี
- ๑.๗.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยจะสามารถนำไปปรับใช้ เพื่อการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพ เสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี และสังคมไทย ต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหนังสือสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี” ผู้วิจัยได้มีการศึกษาค้นคว้า เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และพัฒนานักสื่อสารสันติภาพ ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพ
- ๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์
- ๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม
- ๒.๔ แนวคิดทฤษฎีการสื่อสารเชิงสันติ
- ๒.๕ การสื่อสารผ่านกิจกรรมชุมชน
- ๒.๖ หลักจักร ๔ กับการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพ
- ๒.๗ บริบทพื้นที่การวิจัย
- ๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพ

๒.๑.๑ ความหมายของสันติภาพ

คำว่า “สันติภาพ” ในภาษาไทยหมายถึง ความสงบ^๑ ตรงกับคำว่า “peace” ในภาษาอังกฤษ ซึ่งหมายถึง สถานการณ์ในช่วงเวลาที่ไม่มีความขัดแย้งหรือการต่อสู้^๒ นอกจากนี้ การให้คำนิยาม ความหมายคำว่า “สันติภาพ” ได้จากการให้ความสำคัญกับความรู้สึกนึกคิดของจิตใจ สันติภาพเกิดจากฐานความคิดทางศาสนธรรมที่ให้ความสำคัญแก่จิตใจมนุษย์ และเป็นเงื่อนไขที่สำคัญของคุณภาพทางจิตใจของมนุษย์

นิยามสันติภาพในพระพุทธศาสนา หมายถึง สภาวะภายในจิตใจของมนุษย์ ซึ่งก็คือตัวมนุษย์นั่นเอง เมื่อมนุษย์ได้รวมตัวกันเป็นสมาชิกของสังคม มนุษย์ย่อมสามารถส่งเสริมให้สังคมส่วนรวมมีสันติภาพได้ ดังนั้น จึงควรอาศัยศาสนธรรมเป็นพื้นฐานขัดเกลาจิตใจให้มีสันติภาพอยู่เป็นนิตย์^๓ ดังนั้น การธำรงรักษาสันติภาพในตัวเราไม่ว่าจะอยู่ท่ามกลางสถานการณ์ที่ยากลำบากเท่าใด ทำที่ทางจิตใจของตนต่างหาก คือ ปัจจัยที่สำคัญที่สุด ถ้ามันบิดเบี้ยวไป ไม่ว่าจะด้วยความรู้สึกอย่างความโกรธ ความยึดติด หรือความอิจฉาริษยา แม้จักอยู่ในสถานการณ์แสนเบาสบาย ก็ไม่อาจนำสันติสุขไปสู่ผู้ใดได้เลย กลับกัน หากทัศนคติของตน สงบนุ่มนวลเป็นส่วนใหญ่ แม้สถานการณ์จักเลวร้ายปานใด ก็อาจ

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๖๖.

^๒Longman, Longman Dictionary of American English, ๒nd ed. (New York: Pearson Education, ๒๐๐๐), p.๕๘๖.

^๓พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), การศึกษาเพื่อสันติภาพ, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๘), หน้า ๖.

สันติภาพในใจได้ เนื่องด้วยต้นธารพื้นฐานของสันติภาพและความสุข คือ ทัศนคติภายในใจของตนเองต่างหาก ฉะนั้น จึงคุ้มค่ามหาศาลที่จักโน้มนำแนวทางในการจำเริญจิตใจให้ เป็นไปในทางบวกอยู่เสมอ

การนำศีล ๕ มาเป็นรากฐานของสันติภาพนั้น สามารถทำได้ด้วยการนำไปเป็นรากฐานของสันติภาพควบคู่ไปกับการปรับโครงสร้างสังคมแนวราบ ได้แก่ การนำไปสู่วัฒนธรรมแบบเมตตากรุณา และวัฒนธรรมแบบสันติวิธี^๔ สอดคล้องกับพระมหาพรหมชา ฐมมหาโส, ผศ.ดร.^๕ ที่ได้กล่าวว่า (๑) สันติภาพภายใน หมายถึง สภาวะที่จิตหลุดพ้นจากพันธนาการของกิเลส หรือจากการครอบงำของ สิ่งต่าง ๆ อันเป็นสภาพจิตที่ไร้ความขัดแย้ง ความรุนแรงทุกชนิด ซึ่งพระพุทธศาสนาเรียกภาวะนี้ว่า “นิพพาน” (๒) สันติภายนอก หมายถึง สภาวะที่บุคคล สังคม หรือโลก ไม่มีการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความรัก และสามัคคีประสมกลมระหว่างมนุษย์ด้วยกัน มีเสรีภาพ และเคารพในสิทธิมนุษยชน

สันติภาพ สันติวิธี สมานฉันท์และวิถีแห่งความปรองดอง

(๑) สันติภาพ (Peace) สันติภาพเป็นสิ่งมุ่งหมายที่มนุษยชาติมุ่งหวังที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

(๒) สันติวิธี (Peaceful Means) สันติวิธีเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะนำไปสู่ “สันติภาพ” ทั้งมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นมิติภายใน และภายนอก หรือในเชิงปัจเจก และสังคม

(๓) สมานฉันท์ (Reconciliation) เนื้อหาของคำนี้บางท่านตีความว่า “การคืนดี” หรือ “การฟื้นคืนดี” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การประนีประนอมกลุ่มผลประโยชน์ หรือกลุ่มขัดแย้งให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข แต่ถึงกระนั้น โดยเนื้อหาของภาษาไทยนั้น มีนัยถึง “ความพึงพอใจของกลุ่มผลประโยชน์ หรือกลุ่มขัดแย้งที่ได้รับการแสดงออกในมิติต่าง ๆ เช่น การแบ่งปันทรัพยากรเท่าเทียมกัน ความยุติธรรม ความเที่ยงตรง และความเสมอภาคของกลุ่มคนต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมระดับต่าง ๆ

(๔) ความปรองดอง (Harmony) หรืออาจจะตีความหมายของคำนี้ว่า “ประสมกลมเกลียวเป็นหนึ่งในเดียวของกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งคำนี้มีนัยที่สะท้อนทั้งในมิติภายใน และภายนอก มีความลึกซึ้งมากกว่าคำว่า ความสมานฉันท์ ของกลุ่มคน หรือกลุ่มผลประโยชน์

กล่าวได้ว่า สันติภาพ สันติวิธี สมานฉันท์และวิถีแห่งความปรองดอง เป็นการบูรณาการของการสร้างสรรค์กระบวนการวิถีพุทธที่นิยม

สันติภาพ หมายถึง ความสงบ เป็นสภาพการแก้ปัญหาโดยไม่ใช้กำลัง สภาวะที่ปราศจากความรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้าง หรือความรุนแรงในมิติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วทำให้สังคมปราศจากสันติสุข สันติภาพมีอาจเกิดขึ้นได้ด้วยความบังเอิญ แต่เกิดขึ้นได้จากกระบวนการหรือ

^๔พระวิมาน คมภีรปญโญ (ตริกมล). ๒๕๕๕. “การศึกษาวิเคราะห์ศีล ๕ ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

^๕พระมหาพรหมชา ฐมมหาโส. สันติภาพบนเส้นทาง “สี่แพร่ง” ในสังคมไทยปัจจุบัน(บทความวิชาการ ๒๕๕๗), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.mcu.ac.th/> [เข้าถึงเมื่อ ๔ มิถุนายน ๒๕๖๖].

วิธีการที่เป็นระบบและรูปแบบชัดเจนและพิสูจน์ได้ กล่าวคือ สันติภาพเกิดขึ้นได้ต้องใช้สันติวิธี นอกจากนี้ สันติภาพยังหมายถึงรวมถึงหนทางหรือแนวทางที่จะกระทำ วิธีที่จะก่อให้เกิดความสงบ เช่น เจริญสงบศึกโดยสันติวิธี สันติวิธีมีหลายความหมาย ได้แก่ วิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรง วิธีการปฏิบัติที่ไม่รุนแรงในการแก้ปัญหาหรือดำเนินชีวิต สันติวิธีเป็นวิธีที่กลุ่มบุคคลหรือมวลชนใช้ต่อสู้เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการ^๖

สังคมมนุษย์เรียกร้องหาสันติภาพและให้ร่วมมือกันสร้างสันติภาพ สันติภาพในสังคมจะเกิดขึ้นได้ ถ้ามนุษย์ในสังคมทุกระดับ รู้จักสันติภาพที่แท้จริง สันติภาพที่มนุษย์เข้าใจกันนั้นมีหลายนัยยะ กล่าวคือ สันติภาพ คือ ความสงบเรียบร้อย การไม่รบราฆ่าฟันกัน ไม่มีสงคราม อยู่กันโดยไม่เบียดเบียนกัน ความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ไม่กระทบกระทั่งกันและกัน ไร้ความขัดแย้ง ภาวะไร้สงครามและความมีจิตใจสูง คือ รู้จักทำตนให้อยู่เหนือปัญหา และความทุกข์ทั้งปวง การปลอดสงคราม มิใช่ความรุนแรง การแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี แต่อย่างไรก็ตาม สันติภาพนั้น มีหลายสำนักซึ่งมีขอบเขตและการนิยามที่อาจจะแตกต่างกันไปตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละสำนัก กล่าวคือ การนิยามความหมายของ “สันติภาพ” อาจสรุปแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม คือ ๑. สันติภาพ คือ สภาวะที่ปราศจากสงคราม ๒. สันติภาพ คือ สภาวะที่ปราศจากความรุนแรง ๓. สันติภาพ คือ สภาวะที่ปราศจากความรุนแรงและความขัดแย้ง ๔. สันติภาพ คือ สภาวะที่ปราศจากความรุนแรงและเกิดความขัดแย้งได้^๗

สันติภาพนั้น^๘ เกิดจากความรู้ ความตั้งใจที่จะสร้างให้มีขึ้น เพราะการสร้างสันติภาพ เป็นทฤษฎีที่มีหลักการขั้นตอน วิธีการ เป็นกระบวนการและแนวทางที่แน่นอน ประกอบด้วย การจัดการความขัดแย้ง โดยวิธีการทางทูต การจัดการความขัดแย้งโดยวิธีทางกฎหมาย การสนับสนุน การให้โอกาส การบังคับ การผลักดัน เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายมากกว่าความสัมพันธ์ การโอนอ่อนผ่อนตาม การเอื้อประโยชน์ การร่วมมือกัน การแบ่งปันส่วน สร้างความสัมพันธ์และเป้าหมาย การมีส่วนร่วม เป็นต้น

หลักอธิปไตย คือ ความเป็นใหญ่ในทางพระพุทธศาสนานั้น แสดงไว้อย่างเหมาะสมและเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ชุมชน กล่าวคือ ๑) เกิดภาวะอัตตาธิปไตย ถือตนเป็นใหญ่ ใช้ฝ่ายกุศล ระวังโดยเว้นชั่ว ทำดี ด้วยเคารพตน ๒) เกิดภาวะโลกาธิปไตย ถือความนิยมของชาวโลกเป็นใหญ่ ใช้ฝ่ายกุศล ระวัง โดยเว้นชั่ว ทำดีด้วยเคารพเสียงหมู่ชน และ ๓) ธรรมาธิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ มีสติสำนึกตระหนักรับผิดชอบต่อรัฐประชาชาติไทยเจตนารมณ์ทางสังคมมาเป็นรากฐานของสันติภาพ อีกประการหนึ่ง การนำศีล ๕ ที่เป็นบรรทัดฐานทางจริยธรรมมาเป็นรากฐานของสันติภาพ สามารถ

^๖ พระโสภณคณาภรณ์, “ความขัดแย้งในจิตมนุษย์หน้า”, ในสันติศึกษากับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง, วลัย อรุณี บรรณาธิการ, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๓๘.

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), วิถีสันติภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒.

^๘ ประชุมสุข อาชวอำรุง, ประมวลความรู้เรื่องสันติภาพ, (กรุงเทพมหานคร: ๒๕๕๓), หน้า ๑๓๓.

ทำได้ด้วยการนำไปเป็นรากฐานของสันติภาพ ควบคู่ไปกับการปรับโครงสร้างสังคมแนวราบ ได้แก่ การนำไปสู่วัฒนธรรมแบบเมตตากรุณา และวัฒนธรรมแบบสันติวิธี^๙

๒.๑.๒ แนวคิดขององค์ทะไลลามะกับสันติภาพ

ตลอดระยะเวลาที่องค์ทะไลลามะต่อสู้ดิ้นรนเพื่ออิสรภาพ พระองค์ไม่เคยคำนึงถึงตัวเอง แต่ทรงคำนึงถึงสิทธิความเป็นอยู่ และอิสรภาพของประชาชนชายหญิงกว่า ๖ ล้านคน สิ่งที่สำคัญที่สุดของมนุษยชาติ คือ ความสามารถในการสร้างสรรค์ ในการนี้ประชาชนต้องเป็นอิสระ ในฐานะที่เป็นผู้อพยพมานาน ท้ายที่สุด ประชาชนชาวทิเบตต้องได้รับอิสรภาพ สอดคล้องกับแผนสันติภาพ ๕ ประการ^{๑๐} ซึ่งองค์ทะไลลามะได้กล่าวสุนทรพจน์ ที่แคปิตอลฮิลล์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ใจความว่า

๑. ให้มีการยกระดับให้ทิเบตเป็นเขตสันติภาพ
๒. ยกเลิกนโยบายการขนย้ายประชากรจีนเข้าสู่ทิเบต อันเป็นการข่มขู่ความอยู่รอดของชาวทิเบตในฐานะชนชาติ
๓. ให้เคารพสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน และอิสรภาพในประชาธิปไตยของชาวทิเบต
๔. พื้นฟูและป้องกันสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของทิเบตยกเลิกการที่จีนใช้ทิเบตเป็นที่ตั้งกากนิวเคลียร์
๕. เริ่มเจรจาอย่างจริงจังถึงฐานะ ในอนาคตในทิเบต และความสัมพันธ์ระหว่างทิเบตและชาวจีน

วิเคราะห์แผนสันติภาพ ๕ ประการ ขององค์ทะไลลามะ ดังนี้

ประการที่ ๑ มีการยกระดับให้ทิเบตเป็นเขตสันติภาพ จะเห็นได้ว่า องค์ทะไลลามะ มีพระประสงค์จะให้ทิเบตทั้งประเทศ รวมทั้งแคว้นอัมโดและคัม ในภาคตะวันออก ให้มีการยกระดับขึ้นเป็นเขตอหิงสา คือ การไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน เป็นการสอดคล้องกับสภาพของทิเบต ในฐานะเป็นชาติชาวพุทธที่ใฝ่สันติภาพ ซึ่งจีนเองก็ให้การสนับสนุนอยู่ หากเป็นไปได้ ก็จะทำให้ทิเบตมีบทบาทสืบเนื่องกับบทบาทที่เป็นมาแล้วในประวัติศาสตร์ ในการเป็นรัฐกั้นชนระหว่างประเทศมหาอำนาจในทวีป

ประการที่ ๒ ยกเลิกนโยบายการขนย้ายประชากรจีนเข้าสู่ทิเบต อันเป็นการข่มขู่ความอยู่รอดของชาวทิเบตในฐานะชนชาติ จะเห็นได้ว่า องค์ทะไลลามะทรงกังวลถึงการทำชาวทิเบต ในฐานะที่เป็นเชื้อชาติหนึ่งกำลังถูกคุกคาม และอยู่ในภัยพิบัติอย่างใหญ่หลวง โดยเฉพาะเมื่อประชาชนของจีนเริ่มอพยพย้ายถิ่นฐานเข้าไปในทิเบต ตอนสมัย พ.ศ.๒๕๒๘ เป็นที่ชัดเจนว่า นโยบายของรัฐบาลจีนในปักกิ่ง พยายามที่จะขยายเผ่าพันธุ์ของชาติจีน การกระทำเช่นนี้ เรียกว่า การกลืนชาติอย่างเงียบ ๆ ด้วยการลดจำนวนประชากรของทิเบตลงจนมีจำนวนเล็กน้อย กลายเป็นประชากรกลุ่มน้อยในประเทศของตนเอง

^๙พระวิมาน คมภีรปญโญ (ตริกมถ). ๒๕๕๕. “การศึกษาวิเคราะห์ศีล ๕ ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หน้า ๓๔๐.

^{๑๐} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ชาญเสน, อัดชีวประวัติขององค์ทะไลลามะ อิสรภาพในการลี้ภัย, พิมพ์ที่สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น, พิมพ์ครั้งที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๓๑๖-๓๒๒.

ประการที่ ๓ ให้เคารพสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน และอิสรภาพในประชาธิปไตยของชาวทิเบต นั้น องค์ทะไลลามะ ทรงพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่า สิทธิมนุษยชนในทิเบตเป็นสิ่งที่ควรให้ความเคารพ ชาวทิเบตควรมีอิสระในการเจริญเติบโตทางวัฒนธรรม สติปัญญา เศรษฐกิจ และพัฒนาทางจิตใจ เพื่อจะได้มีอิสระในทางประชาธิปไตย การคุกคามสิทธิมนุษยชนในทิเบตเป็นกรณีที่น่าเศร้าที่สุดในโลก ยืนยันได้จากองค์การนานาชาติ การกดขี่ในทิเบตนั้นกระทำตามนโยบายแบ่งแยกเชื้อชาติตามที่จีน เรียกว่า “การแบ่งแยกและการผสมผสาน” ในความเป็นจริง ชาวทิเบตเป็นเพียงประชากรชั้นสองในประเทศของตนเอง ปราศจากแม้สิทธิขั้นพื้นฐานในประชาธิปไตย และอิสรภาพในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษาและการสอนศาสนา เป็นต้น

ประการที่ ๔ ฟื้นฟูและป้องกันสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของทิเบตยกเลิกการที่จีนใช้ทิเบต เป็นที่ทิ้งกากนิวเคลียร์ โดยองค์ทะไลลามะเรียกร้องให้มีความพยายามอย่างจริงจังที่จะฟื้นฟู สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของทิเบต ทิเบตไม่ควรจะกลายเป็นดินแดนที่ทิ้งกากสารพิษนิวเคลียร์ และ กลายเป็นแหล่งผลิตอาวุธนิวเคลียร์ ชาวทิเบตเองมีความเคารพในชีวิตในทุกรูปแบบ ความรู้สึกที่ฝัง รากลึกในความเชื่อของชาวพุทธ ซึ่งห้ามทำอันตรายชีวิตทั้งมนุษย์และสัตว์ ก่อนที่จีนจะเข้ามาบูรณาการ ทิเบตเป็นประเทศที่มีความงามทางธรรมชาติ มีสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นเอก ตลอดระยะเวลาที่ ผ่านมา องค์ทะไลลามะ พยายามเรียกร้องให้จีนหยุดการผลิตอาวุธนิวเคลียร์ และการทิ้งกากสารพิษ นิวเคลียร์ แต่จีนกลับมีจุดมุ่งหมายไม่เฉพาะทิ้งกากสารพิษที่ตนผลิตเองเท่านั้น แต่ยังรับเอากาก สารพิษจากต่างประเทศมาทิ้งในทิเบตอีกด้วย เพื่อเป็นการแลกกับค่าเงินตรา ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมา จะส่งผลกระทบต่อภูมิภาคและโลกในที่สุด

ประการที่ ๕ เริ่มเจรจาอย่างจริงจังถึงฐานะในอนาคตในทิเบต และความสัมพันธ์ระหว่าง ทิเบตและชาวจีน องค์ทะไลลามะนั้น พยายามแสวงหาทางออกที่จะเป็นผลดีในระยะยาวกับทุกฝ่ายที่ เกี่ยวข้อง ทั้งทิเบต จีน และประชาชนทั้งโลก จุดประสงค์ของพระองค์คือการนำสันติภาพมาสู่โลก โดยเริ่มต้นจากสันติภาพในภูมิภาค

องค์ทะไลลามะ ทรงตรัสว่า การดำรงรักษาสันติภาพในตัวเราไม่ว่าจะอยู่ท่ามกลาง สถานการณ์ที่ยากลำบากเท่าใด ท่าทีทางจิตใจของพวกเราต่างหาก คือ ปัจจัยที่สำคัญที่สุด ถ้ามันบิดเบี้ยว ไป ไม่ว่าจะด้วยความรู้สึกอย่างความโกรธ ความยึดติด หรือความอิจฉาริษยา แม้จักอยู่ในสถานการณ์ แส่นเบาสบาย ก็ไม่อาจนำสันติสุขไปสู่ผู้ใดได้เลย กลับกัน หากทัศนคติของตน สงบนุ่มนวลเป็นส่วน ใหญ่ แม้สถานการณ์จักเลวร้ายปานใด ก็อาจสันสเทือนสันติภาพในเรื่อใจได้ เพียงน้อยนิดเดียว เนื่องด้วยต้นธารพื้นฐานของสันติภาพและความสุข คือ ทัศนคติภายในใจของตนเองต่างหาก ฉะนั้น จึงคุ้มค่ามหาศาลที่จักโน้มนำแนวทางในการจำเริญจิตใจให้เป็นไปในทางบวกอยู่เสมอ

สันติภาพ คือ พื้นฐานของความก้าวหน้า ความสุข และความมั่งคั่ง เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ต่อการดำรงอยู่ของชีวิตเรา สันติภาพไม่ได้เป็นเพียงการปราศจากสงครามเท่านั้น หากแต่เป็นสถานะ ของจิตใจหรืออารมณ์แห่งความเมตตากรุณาต่อผู้อื่น มีความรัก มีความรู้สึกว่าเป็นพี่น้องกัน เคารพ และห่วงใยผู้อื่น ไม่ใช่ความรุนแรง เหมือนเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นในอดีต เช่น ความโหดร้ายของ สงครามซีเรีย สงครามชาวปาเลสไตน์กับชาวอิสราเอล การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในรวันดา โชมเลีย หรือ แม้แต่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ของจีนที่มุงยึดครองทิเบต เป็นต้น เพราะเหตุนี้ พระองค์จึงเป็นผู้นำใน ดวงใจของชาวทิเบต และของโลก และหลักแนวคิดคำสอนของท่านได้รับการตอบรับจากนานา

อารยประเทศ ในด้านความรู้ มหาวิทยาลัยและสถาบัน ในประเทศตะวันตก เป็นจำนวนมาก ได้ทูลถวายรางวัลสันติภาพ และถวายปริญญาบัตรแด่พระองค์ ในเรื่องรางวัลระดับโลก คณะกรรมการรางวัลโนเบล ประเทศนอร์เวย์ ได้มอบ "รางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ" แด่พระองค์ ใน ปี ค.ศ. 1989 (พ.ศ. ๒๕๓๒) ด้วยเหตุผลว่า "คณะกรรมการ ต้องการเน้นความเป็นจริงที่องค์ทะไลลามะ ได้พยายามต่อสู้ อย่างต่อเนื่อง และอย่างสันติ เพื่อปลดปล่อยทิเบต ทรงเสนอนหนทางแก้ไขปัญหา โดยเน้นเรื่องความอดทน และการเคารพซึ่งกันและกัน เพื่อคุ้มครองมรดกทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของประชาชนทิเบต"^{๑๑}

องค์ทะไลลามะ มีบทบาททั้งในทางศาสนาและการเมือง ในรอบหลายปีที่ผ่านมา พระองค์ยังคงเดินทางพบปะผู้นำประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก แม้จะมีนัยแอบแฝงทางการเมือง แต่สิ่งหนึ่งที่มีผลตามมาคือชาวโลกได้รู้จักพระพุทธศาสนามากขึ้น และมีบุคคลผู้มีชื่อเสียงหลายท่านหันมานับถือพระพุทธศาสนาต้นตอแบบทิเบต ในช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี จะมีงานใหญ่เฉลิมฉลองในกลุ่มชาวทิเบตที่เมืองธรรมศาลา ประเทศอินเดีย ในช่วงเวลานั้น จะมีบุคคลผู้มีชื่อเสียงจากทุกมุมโลกเดินทางมาร่วมงาน และเขาเหล่านั้นจะได้สัมผัสวิถีชีวิตของชาวทิเบต ที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับพระพุทธศาสนา ชนิดที่เรียกว่า **“ศาสนาคือชีวิต ชีวิตคือศาสนา”**^{๑๒} และชาวทิเบตนั้น มีความผูกพันกับองค์ทะไลลามะ เพราะพระองค์ทรงเป็นสัญลักษณ์แห่งชาติทิเบตทั้งหมด นั่นคือ ความงามของประเทศ ความบริสุทธิ์ของแม่น้ำและทะเลสาบ ความสุขสภาวะของท้องฟ้า ความหนักแน่นของขุนเขา และความเข้มแข็งของประชาชนชาวทิเบต ด้วยเหตุผลที่ว่า พระองค์มีบทบาทอย่างสำคัญในการสร้างสันติภาพ และเรียกร้องอิสรภาพต่อองค์การสหประชาชาติ และผู้นำประเทศต่าง ๆ ที่พระองค์เสด็จไปเยือน ทรงมีผลงานอนกประการ ซึ่งมีประโยชน์เกื้อกูลแก่ชาวโลก และผลงานเหล่านั้นล้วนเป็นที่ประจักษ์แจ้ง เช่น ด้านสันติภาพ ด้านสิทธิมนุษยชน ด้านอนุรักษ์วัฒนธรรม และด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ปัจจุบัน องค์ทะไลลามะ จึงนับเป็นผู้นำคนหนึ่งของโลกที่ได้รับการกล่าวถึงจากประชาคมโลก

องค์ทะไลลามะมีบทบาทอย่างสำคัญในการเรียกร้องต่อองค์การสหประชาชาติ และนานาชาติ อารยประเทศ ให้จูนยุติการใช้ความรุนแรง การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การทำลายศาสนสถาน การลิดรอนสิทธิในการแสดงสิทธิขั้นพื้นฐาน การพูดแสดงความคิดเห็น การเคลื่อนไหว การนับถือศาสนา แม้ว่าพระองค์จะทรงลี้ภัยที่เมืองธรรมศาลา ประเทศอินเดียก็ตาม แต่ก็ทรงเสนอและรณรงค์ให้ทิเบตเป็นเขตสันติภาพ ปราศจากอาวุธนิวเคลียร์ และให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดถึงกำหนดให้วันที่ ๑๐ มีนาคมของทุกปี เป็นวันเรียกร้องเสรีภาพแห่งชาติทิเบต (Tibetan National Uprising Day) อีกด้วย เพื่อให้ประชาคมโลกได้รับรู้วิถีแห่งการต่อสู้โดยสันติและเมตตา อหิงสา การเคารพสิทธิมนุษยชน การส่งเสริมศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ความไม่สิ้นหวังในการหวนคืนมาตุภูมิประเทศ ความอดทน ความอ้าใจไว้ซึ่งวัฒนธรรมของประเทศตน ขององค์ทะไลลามะ เพื่อเป็นแบบอย่างในการ

^{๑๑} กฤตศรี สามะพุทธิ, เข้าใจทะไลลามะ มหาสมุทรแห่งปัญญา (Understanding the Dalai Lama). กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ หจก.สามลดา, ๒๕๔๙.

^{๑๒} พระมหารุ่งเพชร ดิกขวิโร. **ทิเบตที่อินเดีย (Tibetans in India)**. พิมพ์ครั้งแรก, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ส่องสยาม จำกัด), ๒๕๓๗.

สร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในโลก หรือในประเทศที่มีความขัดแย้งที่เกิดจากอุดมการณ์ทางการเมือง ความขัดแย้งทางความคิด ความเชื่อ

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์

๒.๒.๑ ความหมายของความปรองดอง

คำว่า การปรองดอง หมายถึง การตกลงกันด้วยแนวทางไกล่เกลี่ย เพื่อจะแก้ไขปัญห ความขัดแย้งในสังคม ข้อเสนอเรื่องการปรองดองจะมีขึ้น เมื่อนักคิดหรือนักการเมืองกลุ่มหนึ่ง เห็นว่า สังคมที่ดำรงอยู่มีความขัดแย้งมากเกินไป จึงต้องหาวิธีการระดมสมอง เพื่อลดหรือแก้ไขความขัดแย้งให้ สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุขในสังคมที่ก้าวหน้ามักถือกันว่าวิธีการแบบประชาธิปไตยเป็นวิธีการ ระดมสมองแบบหนึ่ง คือ การยอมรับความแตกต่างทางการเมืองในสังคม แต่อนุโลมให้เป็นที่ไปตามเสียง ข้างมาก ในเวลาที่กำหนด เช่น ๔ ปี แล้ว มาตัดสินกันใหม่ สังคมที่ยอมรับกติกาเช่นนี้ ความขัดแย้งใน สังคม จะไม่รุนแรง^{๑๓}

การปรองดอง เป็นการปรองดองโดยตัวมันเอง ไม่ใช่กระบวนการที่มุ่งไปสู่การสร้าง ความ ยุติธรรมให้กับทุกฝ่าย หากแต่การปรองดองเป็นการประสานผลประโยชน์ร่วมกัน ระหว่างกลุ่มพลังทาง สังคม ๒ กลุ่มในสังคม คือ กลุ่มผู้มีอำนาจรัฐ และกลุ่มผู้อยู่ใต้อำนาจรัฐ โดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็น เพียงแค่คู่อริเดิมเท่านั้น ที่มีบทบาทในกระบวนการปรองดองนี้ การสลับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนผ่าน เกิดขึ้นได้ และจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของทุกคนในการสร้างความปรองดอง^{๑๔}

กระบวนการการสร้างความปรองดอง (Reconciliation)

๑. หลักการสร้างความปรองดองนั้น ต้องอาศัยหลักการต่าง ๆ เพื่อเป็นการบรรล วัตถุประสงค์ตามความหมายของการปรองดอง ประกอบด้วย

๑.๑ การสานเสวนาเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการนำไปสู่การสร้างความปรองดอง การ สานเสวนาที่แท้จริงเกิดขึ้นได้เมื่อคู่กรณีมาร่วมกันสนทนา เพื่อนำไปสู่ข้อตกลงระหว่างกัน

๑.๒ เน้นหรือจัดการกับอารมณ์และความรู้สึกของตน การเปิดเผยอารมณ์ ความรู้สึก ของตนเอง สามารถที่จะเยียวยาอดีต และความเจ็บปวดในปัจจุบันได้ และแง่มุมของความยุติธรรมที่ สำคัญมาก คือ การเยียวยาความรู้สึกของคนที่เจ็บปวด กระบวนการ (Process)

๑.๓ ความปรองดองเกิดขึ้นได้เมื่อความต้องการของมนุษย์ได้รับการตอบสนอง เช่น การ อพยพผู้ลี้ภัยกลับประเทศบอสเนีย จะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ถ้าพวกเขาไม่รู้สึกปลอดภัยและมั่นคงในการไป อยู่ร่วมกับศัตรู

๑.๔ ศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญมากในการแก้ไขความขัดแย้ง ในการเยียวยาความรู้สึก ของผู้คน การสร้างความสัมพันธ์ที่แตกร้างขึ้นมาใหม่ ต้องการมากกว่าเครื่องมือในการเจรจาไกล่เกลี่ย ที่ดี เพียงแต่ค้นหาความต้องการในการอยู่ร่วมกัน

^{๑๓}สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒ พิมพ์ลักษณ์ กรุงเทพฯ : มูลนิธิสายธารประชาธิปไตย, ๒๕๕๕ หน้า ๗.

^{๑๔}อดิเทพ ไชยสิทธิ, “กระบวนการปรองดองจะเกิดขึ้นได้หรือไม่”, [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <http://www.entightenedjurists.com>. ๒๕๕๕, [๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๖].

๑.๕ การสร้างความปรองดองจำเป็นมากที่จะต้องใช้เวลาหลาย ทั้งด้านจิตใจ กฎหมาย สังคม วัฒนธรรม จิตวิทยา และการเมือง การเจรจาเพียงอย่างเดียวไม่สามารถนำไปสู่การสร้างสันติภาพได้ แต่ต้องสร้างกิจกรรมร่วมกันในภาคประชาสังคมด้วย

๑.๖ การสร้างความปรองดองเน้นที่หัวใจ (Heart) และความคิด (Head) การเน้นที่ความคิด คือ การกำหนดเป้าหมายของการคุย และทำให้การพูดคุยดำเนินต่อไปในทิศทางที่ควรจะเป็น ส่วนการเน้นที่หัวใจ คือ เป็นการพูดคุยกันถึงอารมณ์ ความรู้สึกที่อยู่ลึกในจิตใจ

๑.๗ การคำนึงถึงวัฒนธรรมที่หลากหลายในกระบวนการสร้างความปรองดอง โดยไม่เน้นที่ การรับหรือนำเข้าวิธีการและกฎหมายแต่ของประเทศตะวันตกแต่ต้องปรับใช้กับสภาพสังคม

๑.๘ การให้อภัยมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคม วัฒนธรรมของแต่ละสังคม มีความแตกต่างกันออกไป ไม่ควรยึดติดแต่เพียงรูปแบบเดียว แต่ละวัฒนธรรมก็มีการให้อภัยและการสร้างความปรองดองที่แตกต่างกันออกไป

๑.๙ วัฒนธรรมแบบใดที่เหมาะสมสำหรับการสร้างความปรองดอง ที่เน้นการสร้าง ความสัมพันธ์กลับคืนมาระหว่างคู่กรณี หรือความยุติธรรมแบบมุ่งแก้แค้น ที่เน้นลงโทษผู้กระทำผิด

กระบวนการต่าง ๆ ของการปรองดอง Huyse (สถาบันพระปกเกล้า. ๒๕๕๕ : ๒๐ ; อ้างอิงมาจาก Huyse. 2003 : 105110)^{๑๕} ได้เสนอขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการการปรองดองไว้ ๓ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ หยุดใช้ความรุนแรงเพื่อหยุดยั้งความหวาดกลัว (Replacing Fear by Nonviolent Coexistence) ทั้งนี้ เพื่อที่จะขจัดความเกลียดชัง ความเคียดแค้นและความทรงจำที่เจ็บปวด

ขั้นตอนที่ ๒ การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ (Building Confidence and Trust) หลักจากที่ได้หยุดการใช้ความรุนแรงแล้ว รัฐบาลจะต้องสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจในสังคมให้กลับคืนมา

ขั้นตอนที่ ๓ เอาใจเขามาใส่ใจเรา (Towards Empathy) การเอาใจเขามาใส่ใจเรา คือ การเข้าใจถึงสาเหตุที่มาของความขัดแย้งจากมุมมองของฝ่ายตรงข้าม โดยเหยื่อยินดีที่จะรับฟังเหตุผลของผู้กระทำผิด และผู้กระทำผิดก็พร้อมที่จะรับรู้ความรู้สึกเจ็บปวดของเหยื่อเพื่อหยุดยั้งความเกลียดชัง และการแก้แค้นต่อกัน

๒.๒.๒ ความหมายของสมานฉันท์

คำว่า สมานฉันท์ หมายถึง ความพอใจร่วมกันและความเห็นพ้องกัน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ อ้างในกองวิจัยทางการศึกษากรมวิชาการ. ๒๕๔๕: ๔)^{๑๖} ซึ่งสอดคล้อง

^{๑๕}สถาบันพระปกเกล้า. ศึกษาแนวทางการสร้างความปรองดองแห่งชาติ, สถาผู้แทนราษฎร, มีนาคม ๒๕๕๕.

^{๑๖}กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ, การศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่นำไปสู่ความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน : กรณีศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา, กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๖, หน้า ๔.

กับ วินัย พงศ์ศรีเพียร (๒๕๔๘ : ๑)^{๑๗} ที่กล่าวว่า ความสมานฉันท์ (Harmony) หมายถึง ความกลมเกลียว ความสามัคคี ความร่วมมือ ความเห็นพร้อมกัน ทำให้เกิดความเข้าใจได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน และมีความเอื้ออาทรและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

ประมวลวาระ (๒๕๔๘ : ๒)^{๑๘} กล่าวว่า ความถูกต้องของบุคคล องค์กร สถาบันและความสัมพันธ์ที่ถูกต้อง คือ ปัจจัยแห่งความสมานฉันท์ ความถูกต้องประกอบด้วย

(๑) คิดถูก ประกอบด้วย การเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคน ของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน คิดถึงส่วนรวมทั้งหมด คิดถึงความถูกต้องเป็นธรรม ไม่เบียดเบียนหรือทำร้ายผู้อื่นมีความกรุณาเป็นพื้นฐานของจิตใจ

(๒) พูดถูก ใช้สัมมาวาจาพูดความจริง มีปียวาจาไม่ส่อเสียดยุยงให้เกลียดชังหรือแตกร้าวกัน พูดถูกกาลเทศะ พูดแล้วเกิดประโยชน์

(๓) ทำถูก ไม่ฆ่า ไม่อ้อมฆ่า ไม่ทำร้าย ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

(๔) มีความสัมพันธ์กันอย่างถูกต้อง เช่น ในครอบครัวในชุมชนในหน่วยงานในสังคม เช่น มีความยุติธรรม มีความเป็นธรรมทางสังคม ถ้ามีความยุติธรรมและความเป็นธรรมทางสังคมแล้วสังคมจะมีความสมานฉันท์

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (๒๕๔๕)^{๑๙} กล่าวถึง “แนวทางสมานฉันท์” ว่ามีแนวคิดหลัก ๙ ประการประกอบด้วย

(๑) การเปิดเผย “ความจริง” (truth) ให้มีความสำคัญกับ “ความจริง” ทั้งในฐานะเครื่องมือ และเป้าหมายของสังคมสมานฉันท์ เพื่อสร้างสันติภาพที่ยั่งยืน

(๒) ความยุติธรรม (Justice) ให้มีความสำคัญกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice) ด้วยการส่งเสริมแนวคิดวิเคราะห์ในสังคมไทยให้เรียนรู้การแยก “คนผิด” ออกจาก “ความผิด” ตลอดจนเรียนรู้วิธีการมองปัญหาความรุนแรงในบริบทเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรม

(๓) ความพร้อมรับผิดชอบ (Accountability) ส่งเสริมระบบและวัฒนธรรมความพร้อมรับผิดในระบบราชการ เปิดโอกาสให้ประชาชนรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการจับกุมผู้ต้องหาให้ครบถ้วน

(๔) การให้อภัย (Forgiveness) ให้ตระหนักถึงความทุกข์ยากของเหยื่อความรุนแรง ขณะเดียวกัน ก็ตระหนักถึงศักยภาพของสามัญชนที่จะให้อภัยผู้ที่กระทำร้ายต่อตนและครอบครัว ก้าวพ้นความเกลียดชังผู้คนที่ต่างจากตนและเป็นผู้ทำร้ายคนที่ตนรัก

(๕) การเคารพความหลากหลายทางศาสนา วัฒนธรรม ส่งเสริมสานเสวนาระหว่างกัน (Dialogue): ให้มีความสำคัญกับขันติธรรมในฐานะคุณค่าทางการเมือง การเรียนรู้ศาสนาต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ในประเทศไทย

^{๑๗}วินัย พงศ์ศรีเพียร, พระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๘, หน้า ๑.

^{๑๘}ประมวล วาระ, (๒๕๔๘) “วาระใน ๕ ปัจจัย ขบวนการความขัดแย้ง ๔ ทิศทาง สร้างสันติวิธี”, มติชนรายวัน ปีที่ ๒๘ วันที่ ๘ เมษายน ๒๕๔๘, หน้า ๒.

^{๑๙}ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, สันติวิธี กรณีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ทำความเข้าใจปริศนาแนวคิดสมานฉันท์, คณะรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

(๖) ถือเอาสันติวิธี (Nonviolence) เป็นทางเลือกเผชิญความขัดแย้งส่งเสริมให้สังคมไทย ตระหนักในภัยของความรุนแรงต่อสังคม และแสวงหาทางออกเชิงสันติวิธี ในฐานะทางเลือกหลักเมื่อเผชิญกับความขัดแย้ง

(๗) การเปิดพื้นที่ให้ความทรงจำที่เจ็บปวด (Memory) ด้วยการเปิดพื้นที่ให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ไทย ให้ผู้คนในสังคมไทยเข้าใจการเมือง

(๘) มุ่งแก้ปัญหาในอนาคตด้วยจินตนาการ (Imagination) เพราะจินตนาการทางการเมืองใหม่ เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างสังคมการเมืองที่ยั่งยืน

(๙) การยอมรับความเสี่ยงทางสังคม เพื่อเสริมสร้างความไว้วางใจระหว่างกัน (Risk taking) เรื่องนี้ มีความหมายเพราะการยอมรับความเสี่ยงเป็นเงื่อนไขสายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์บนฐานแห่งความไว้วางใจ (trust) อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของแนวความคิดสมานฉันท์

สร้างความปรองดอง (Reconciliation)^{๒๐} เป็นกระบวนการจัดการความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมที่เคยแตกแยก ต่อสู้ และปะทะกัน ทั้งในระดับความคิดและระดับการใช้ความรุนแรงทางกายภาพ ในการตกลงเพื่อเข้าสู่การเจรจาอย่างสันติภาพ (peace talk) ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ โดยไม่ใช้ความรุนแรง การสร้างองค์กรหรือสถาบันที่เป็นประชาธิปไตยในการเข้ามาช่วยสร้างความปรองดอง และต่อรองระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งอาจจะรวมถึงการใช้มาตรการออกกฎหมายนิรโทษกรรมเพื่อเป็นเครื่องมือเยียวยาความเสียหาย โดยเริ่มจากการแสวงหาความจริงในอดีต สาเหตุความไม่เป็นธรรมในสังคม การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับความเดือดร้อนจากความขัดแย้ง การแสวงหาข้อเท็จจริงของความคิด แต่ไม่หาคนผิด และจัดสรรอำนาจใหม่ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้

มอริส^{๒๑} ได้กล่าวไว้ว่า ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเสมอและไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เมื่อมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ความขัดแย้งบางครั้งก่อให้เกิดประโยชน์ในการได้แนวคิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น หรือในบางครั้งอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงก็ได้เช่นกัน ขึ้นอยู่กับกระบวนการในการจัดการกับความขัดแย้งนั้น

กระบวนการสร้างความปรองดองนั้น^{๒๒} เมื่อสังคมเกิดการใช้ความรุนแรงและนำมาสู่ความสูญเสีย มีการจัดการกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นอย่างไร จะใช้วิธีการใดบ้างในการก้าวข้ามพ้นความรุนแรงที่เกิดขึ้น ดังนั้น การนำกระบวนการยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่าน จึงถูกนำมาใช้ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่าน เป็นแนวทางหนึ่งที่น่ามาใช้ เพื่อเปลี่ยนผ่านไปสู่สังคมที่พึงปรารถนา สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ บนพื้นฐานว่า จะจดจำหรือลืมเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้น และมาตรการในการลงโทษผู้กระทำความผิด หรือเน้นการเยียวยาผู้เสียหาย โดยมีวิธีการสรุปได้ดังนี้

^{๒๐}ชัยวัฒน์ สถาอานนท์, สันติวิธี กรณีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ทำความเข้าใจปริศนาแนวคิดสมานฉันท์, คณะรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

^{๒๑}มอริส, แคธเธอริน, การจัดการความขัดแย้งและการขอโทษ, แปลโดย วันชัย วัฒนศัพท์, ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, สถาบันสันติศึกษา, ๒๕๔๗), หน้า ๙.

^{๒๒}คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ, ๒๕๕๔, และ Heyse, ๑๙๙๘ อังใน รายงานวิจัย, การสร้างความปรองดองแห่งชาติ, ๒๕๕๖.

๑) การฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด (Criminal Prosecutions) ซึ่งมีส่วนต้องรับผิดชอบต่อเหตุการณ์เลวร้ายที่เกิดขึ้น

๒) การนิรโทษกรรม (Amnesty) คือ การได้รับยกเว้นการลงโทษ ซึ่งอาจจะเป็นผลมาจากการต่อรองกันระหว่างอำนาจเก่ากับอำนาจใหม่ หรือบางกรณีได้รับการยกเว้นการลงโทษด้วยการยอมรับว่า ได้กระทำความผิดลงไป

๓) คณะกรรมการค้นหาความจริง (Truth Commissions) เป็นคณะกรรมการที่ทำหน้าที่ ทำความจริงให้ปรากฏ (Establish the Truth) ที่ได้จากการไต่สวน (Inquiry) ค้นหาความจริง (Truth Seeking) ในช่วงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (Focus on the Past) เพื่อเปิดเผยความจริง ให้ผู้ได้รับผลกระทบหรือครอบครัวของผู้ที่ได้รับผลกระทบ

๔) โครงการช่วยเหลือเยียวยา (Restoration Programs) เป็นการให้ความช่วยเหลือชดเชย เยียวยาแก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง ทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย ทรัพย์สิน ผ่านโครงการหรือการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม

๕) การระลึกถึงผู้ได้รับผลกระทบ (Memorialization of Victims) เป็นกระบวนการที่ทำให้สังคมยอมรับและตระหนักรู้ (Recognition) และกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในทางศีลธรรม (Raise Moral Consciousness) ถึงเหตุการณ์ความรุนแรงที่ผ่านมา เพื่อจะไม่ทำให้เกิดเหตุการณ์ซ้ำรอย ขึ้นอีก

๖) การปฏิรูปสถาบัน (Institution Reform) เป็นกระบวนการปฏิรูปสถาบัน หน่วยงานมีส่วนรับผิดชอบต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน อาทิ กองทัพบก ตำรวจ สื่อสารมวลชน กระบวนการยุติธรรม

๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม

การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข คือ การที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมในรูปของกฎระเบียบหรือกฎหมาย และมีคุณธรรม มีส่วนร่วมกิจกรรมของสังคม การปฏิบัติตามคุณธรรมของการอยู่ร่วมกัน ตามหลักศาสนาที่ตนเองนับถือจะทำให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข^{๒๓}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวว่า ชาวพุทธจะอยู่ร่วมกับศาสนิกชนของศาสนาอื่น ๆ แม้เมื่อมีลัทธิศาสนาใหม่ ๆ เข้ามาจากภายนอกก็ได้พบการต้อนรับเป็นอย่างดี และเปิดโอกาสหรือถึงกับช่วยเหลือเอื้อเอื้อให้มีการเผยแผ่โดยสะดวก ชาวพุทธมิใช่มีเพียงขันติธรรมเป็นปกติธรรมเท่านั้น แต่ยังมีความสัมพันธ์เชิงบวก คือ ถึงกับช่วยเหลือเอื้อเอื้อเพื่อเกื้อกูล หรือประสานร่วมมือกันด้วยเมตตากรุณา จึงกลายเป็นปัจจัยและเป็นสื่อที่จะช่วยให้ศาสนาต่าง ๆ ที่แตกต่างกันหลากหลายสามารถอยู่ร่วมกันได้ดี^{๒๔} หลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างศาสนานั้น สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ดังนี้

๒.๓.๑ หลักการของศาสนาพุทธ

^{๒๓}สมภาร พรหมทา, มนุษย์กับศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๕๔), หน้า ๓๐.

^{๒๔}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๕๕).

หลักปฏิบัติที่ตรัสในคาถาที่สองของโอวาทปาฏิโมกข์ เป็นทั้งแนวทางและขอบเขตในการที่ พระสาวกทั้งหลายจะไปอบรมสั่งสอนประชาชนให้ตรงตามหลักการของพระพุทธศาสนา และสอนได้ เป็นแนวเดียวกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการเผยแผ่ความใน คาถาที่สาม พระพุทธองค์ตรัส เพื่อเป็นหลักความประพฤติและการปฏิบัติตน หรือหลักปฏิบัติในการทำงานสำหรับผู้ที่จะไปประกาศ พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ตรัสสรุปข้อปฏิบัติในพระพุทธศาสนาทั้งหมด เป็นหลักการ สำคัญ ๓ ประการ คือ

๑) **การไม่ทำบาปทั้งปวง** หมายถึง ไม่ทำบาปทุกอย่าง ได้แก่ ละเว้นความชั่วทุกชนิด ตั้งต้น แต่ประพฤติตามหลักศีล ๕ เช่น ไม่ทำลายชีวิต ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม

๒) **การยังกุศลให้ถึงพร้อม** หมายถึง ไม่ทำบาปทุกอย่าง ได้แก่ ละเว้นความชั่วทุกชนิดตั้ง ต้นแต่ประพฤติตามหลักศีล ๕ เช่น ไม่ทำลายชีวิต ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม

๓) **การทำจิตของตนให้ผ่องใส** หมายถึง ทำจิตของตนให้ผ่องใส ได้แก่ ชำระจิตให้บริสุทธิ์ สะอาด ให้หลุดพ้นจากกิเลส เช่น ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความฟุ้งซ่านความหุดหู่ ซึมเซา เป็นต้น ด้วยการฝึกอบรมเจริญปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง จนกิเลสและ ความทุกข์ครอบงำจิตใจไม่ได้จำง่าย ๆ สั้น ๆ ว่า เว้นชั่ว ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์ นี่คือคำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้าทั้งหลาย สรุปหลักการของพระพุทธศาสนา คือ หัวใจของพระพุทธศาสนา อันเป็นหลักใน การดำเนินชีวิต ที่ถูกต้อง ที่ดีงาม ทางศีลธรรม^{๒๕}

สรุปหลักการของพระพุทธศาสนา คือ การไม่ทำชั่วทั้งปวง การละเว้นจากสิ่งๆที่เรียกว่า บาป จูริต อุกุศล และอบายมุข หมายถึง การไม่ประพฤติสิ่งที่ไม่ดี อันก่อให้เกิดความเศร้าหมอง ทาง กาย วาจา และใจ การทำความดีให้ถึงพร้อม คือ การฝึกฝน อบรมตนให้เกิดมีสิ่งที่เรียกกันว่า “บุญ สุจริต กุศล” หมายถึง การประพฤติ ปฏิบัติตนในสิ่งที่เป็นคุณงามความดี สุจริต ไร้โทษทางกาย วาจา และใจ และการทำจิตใจของตนให้ผ่องใส คือ การฝึกฝน พัฒนาจิตใจ โดยวิธีฝึกจิตแบบต่าง ๆ เพื่อให้ จิตมีความผ่องใสภายในมีคุณภาพจิตดี มีสมรรถภาพจิตดีและมีสุขภาพจิตดี^{๒๖}

๒.๓.๒ อุดมการณ์ของศาสนาพุทธ

อุดมการณ์ของพระพุทธศาสนาในหลักโอวาทปาฏิโมกข์ คือ จุดยืนและเป้าหมายสูงสุดของ ชาวพุทธที่พระพุทธศาสนาต้องการให้บุคคลยึดถือเป็นจุดยืน และเป็นหลักการอันสูงส่งที่ควรสร้างให้ บังเกิดมีแก่ตน^{๒๗} พระพุทธเจ้าตรัสเพื่อแสดงหลักการและแนวทางที่เป็นลักษณะเฉพาะของ พระพุทธศาสนา ซึ่งทำให้สามารถแยกจากลัทธิศาสนาที่พระพุทธศาสนาไม่ยอมรับตอนแรกที่ตรัสว่า ความอดทน เป็นตบะอย่างยิ่ง พระองค์ตรัสเพื่อแสดงให้เห็นว่า การบำเพ็ญตบะของนักบวชทั้งหลาย ที่นิยมทรมาณตนเองด้วยวิธีการต่างๆ นั้น ไม่ใช่เป็นวิธีการเผาผลาญบาปชนิดที่พระพุทธศาสนา ยอมรับสาระสำคัญของตบะที่พระพุทธเจ้าทรงยอมรับ หรือตบะที่ถูกต้องก็คือ ชั้นดีธรรม ความอดทน

^{๒๕}พระธรรมปิ ฎก (ป.อ.ปยุตโต) วันสำคัญของชาวพุทธไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, ๒๕๕๑), หน้า ๖.

^{๒๖}อภิญญวัฒน์ โพธิ์สาน, พุทธศาสน์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (มหาสารคาม : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๕๑, หน้า ๖๑-๖๓.

^{๒๗}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘-๕๙.

ที่จะดำเนินตามมรรคาที่ถูกต้องไปจนถึงที่สุด มีความเข้มแข็งทนทานอยู่ในใจ ดำรงอยู่ในหลักปฏิบัติที่ถูกต้อง ที่สำคัญ คือ ความเหนื่อยยากลำบากตรากตรำในการปฏิบัติกิจหน้าที่การงาน รวมทั้งความหนาวร้อน หิวกระหาย และสิ่งรบกวนก่อความไม่สบายต่าง ๆ ทุกขเวทนา เช่น ความเจ็บปวดเมื่อยล้า ความเสียดยอกระบบบาดเจ็บที่เกิดแก่ร่างกายในยามป่วยไข้ เป็นต้น อาการกิริยาท่าทีวาจาของผู้อื่นที่กระทบกระทั่งหรือไม่น่าพอใจ เช่น ถ้อยคำที่เขาพูดไม่ดี เป็นต้น ความอดทน อดกลั้น หรืออดได้ทนได้ หมายถึง การยอมรับได้ต่อสิ่งกระทบกระทั่งหรือไม่สบายผืนใจเหล่านั้น ไม่ซึ่งเคียดชัดเคืองไม่แสดงอาการผิดปกติ สามารถดำรงไมตรี คงอยู่ในเมตตา หรือรักษาอาการอันสงบมั่นคงในการทำกิจหรือบำเพ็ญกุศลธรรม ทำความดีงามสืบต่อไปในหลายถิ่นและหลายยุคสมัย มนุษย์ทั้งหลายอดไม่ได้ทนไม่ได้ แม้ต่อการที่มนุษย์กลุ่มอื่นพวกอื่นมีความเชื่อถือ สั่งสอน และปฏิบัติกิจพิธีตามประเพณีนิยม และลัทธิศาสนา รวมทั้งอุดมการณ์ที่แตกต่างจากตนมนุษย์เหล่านั้น ไม่สามารถสัมพันธ์กันด้วยวิธีการแห่งปัญญา เช่น พุดจากันด้วยเหตุผล จึงทำให้เกิดการขัดแย้งทะเลาะวิวาท ตลอดจนสงครามมากมาย^{๒๘} หลักโอวาทปาฏิโมกข์ คือ จุดยืนและเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาที่ต้องการให้บุคคลยึดถือเป็นความฝันใฝ่อันสูงส่งที่ควรสร้างให้บังเกิดมีในตน ดังนี้

๑) **ความอดทน** หมายถึง ความอดทนอดกลั้น เป็นตบะอย่างยิ่ง หมายถึง ความอดทนอดกลั้นเป็นความเพียรในการทำงานใดๆ ให้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี สอนให้บุคคลมีเป้าหมายสำหรับการประกอบกิจการงานและมุ่งให้สำเร็จตามเป้าหมายนั้น หากพบปัญหาอุปสรรคทำให้ต้องหยุดความเพียร จึงต้องใช้ความอดทน อดกลั้น มาเป็นตบะต่อต้านก็คือใจที่คอยแสวงหาแต่ความสุขสบาย การเจ็บป่วยไข้ การกระทบกระทั่งกัน และอารมณ์ชั่ววูบต่างๆ

๒) **ผู้ทำร้ายผู้อื่น** ไม่เชื่อว่าเป็นผู้ดเว้น ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เชื่อว่าเป็นผู้สงบ หมายถึง พระพุทธศาสนาสอนให้บุคคลมุ่งมั่นใช้ชีวิตสงบสุข ไม่เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่นให้เดือดร้อน โดยมีจุดยืนสำคัญ คือ การใช้ชีวิตแบบเว้นจากการเบียดเบียน ทำร้ายผู้อื่น ถือเป็นจุดยืนสำคัญของพระพุทธศาสนา^{๒๙}

๓) **ความสงบ** หมายถึง ความเป็นผู้มีจิตใจสงบจากอกุศลวิตกทั้งหลายไม่มีความโลภ โกรธ หลง เพื่อให้บุคคลมุ่งมั่นใช้ชีวิตสงบสุข โดยมีจุดยืนสำคัญ คือ ต้องการให้บุคคลใช้ชีวิตแบบมีเมตตาธรรมต่อกัน แผ่เมตตาจิตต่อกัน โดยไม่เลือกเชื้อชาติ ผิวพรรณ เพศ และวัย ถือเป็นจุดยืนสำคัญของพระพุทธศาสนา

๔) **นิพพานเป็นบรมธรรม** หมายถึง นิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต โดยกำหนดเป็นหลักเบื้องต้นว่า การกระทำทุกอย่างต้องทำไปอย่างมีจุดมุ่งหมาย และในจุดมุ่งหมายทุกอย่าง นิพพาน คือ ความเย็นใจ สบายอารมณ์ เป็นสุข ดับทุกข์ หมดปัญหาพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดในศาสนา บุคคลผู้ปฏิบัติตนไปจนถึงจุดหมายสูงสุดนี้แล้ว ย่อมพ้นทุกข์ นิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในทัศนะของพระพุทธศาสนา^{๓๐} จะเกิดมีได้ก็ต่อเมื่อบุคคลปฏิบัติตน ดำเนินชีวิตไปตามแนวอริยมรรคมีองค์ ๘^{๓๐}

^{๒๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), วันสำคัญของชาวพุทธไทย, มุลินิการศึกษาศึกษาเพื่อสันติภาพ พิมพ์ครั้งที่ ๔, ๒๕๕๔, หน้า ๓-๔.

^{๒๙} อภิญาวัฒน์ โพธิ์สาน, พุทธศาสน์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต, หน้า ๖๑-๖๓.

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘-๖๑.

สรุปได้ว่า อุดมการณ์ของพระพุทธศาสนาถือเป็นเป้าหมายสำหรับชาวพุทธในการดำเนินชีวิต โดยต้องใช้ความอดทนในการปฏิบัติหรือประกอบกิจการงานใดๆ จะเกิดมีได้ก็ต่อเมื่อบุคคลปฏิบัติตน ดำเนินชีวิตตามแนวทาง อริยมรรคมรรคมีองค์ ๘ ประการ เพื่อไปสู่จุดหมายปลายทาง คือ มรรคผลนิพพาน และในระหว่างปฏิบัติหรือประกอบกิจการงานเพื่อการบรรลุนิพพานนั้น ก็ต้องไม่แก่งแย่งเบียดเบียนทำร้ายผู้อื่นด้วย^{๓๑}

๒.๓.๓ ประวัติความเป็นมาของศาสนาคริสต์

คริสต์ศาสนา เป็นศาสนาที่เชื่อในพระเจ้า พระเจ้าที่ชาวคริสต์เชื่อทรงเป็นพระเจ้าหนึ่งเดียวสูงสุด และทรงเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งทั้งมวล (จักรวาล โลก สิ่งมีชีวิต และสิ่งไม่มีชีวิต)^{๓๒} มีศาสนิกชนอยู่ทั่วทุกมุมโลก เกิดขึ้นในดินแดนปาเลสไตน์มีพระเจ้าองค์เดียวกับศาสนายิวคือพระเยซู ลักษณ์ะของพระเจ้าทรงมี ๓ ภาคเรียกว่า ตรีเอกานุภาพ (the trinity) ประกอบด้วย

๑) พระบิดา (God the Father) คือ ผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งทั้งหลายภาคที่สอง

๒) พระบุตร (God the Son) คือ ผู้ลงมาเพื่อไถ่บาปให้มนุษย์

๓) พระจิต (God the Spirit) คือ ผู้เสด็จมาเพื่อนำทาง แล้วช่วยเหลือมนุษย์ไปสู่พระเจ้า^{๓๓}

พระศาสดาของพระศาสนาคริสต์ ทรงมีพระนามว่า “เยซู” ทรงถือกำเนิดในหมู่ชนชาติอิสราเอล (ยิว) พระมารดาชื่อมาเรีย บิดาชื่อ โจเซฟ มีอาชีพเป็นช่างไม้ ตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ บริเวณหุบเขากาลิลี (Calli lee) เมืองนาซาเร็ธ แคว้นกาลิลี พระเยซูประสูติเมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ณ หมู่บ้านเบธเลเฮม แคว้นยูเดีย ในช่วงเยาว์วัยทรงเป็นเด็กที่เฉลียวฉลาดทางธรรมเป็นพิเศษ ทรงศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ กฎหมายฮีบรู บทกวี และทรงศึกษาค้นคว้าพระคัมภีร์ของลัทธิยูดาห์อย่างละเอียดเป็นพิเศษ ทรงรอบรู้ภาษาต่างชาติหลายภาษา เช่น ภาษาอียิปต์อัสซีเรีย อาหรับ และโดยเฉพาะภาษากรีก และทรงมีความสามารถพิเศษในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บด้วยพลังจิตอย่างสูง เมื่อพระชนมายุ ๓๐ พรรษา ทรงสมัครเข้าเป็นสานุศิษย์ของศาสนาจารย์ในลัทธิยูดาห์ที่มีชื่อเสียงมากในขณะนั้น คือ โยฮัน (John) ด้วยการเข้าพิธีศีลจุ่มชำระบาปในแม่น้ำจอร์แดนหลังจากนั้นได้เสด็จไปประทับอยู่ ณ สถานที่สงบในทะเลทรายทรงอดอาหาร บำเพ็ญศีลภาวนา เจริญสมาธิ^{๓๔} คำสอนที่มีความสำคัญมากข้อหนึ่งของพระองค์ ซึ่งปัจจุบันถือว่าเป็น “กฎทองของคริสต์ศาสนา” (Golden Rule) ได้แก่คำสอนว่า “จงปฏิบัติต่อผู้อื่นเหมือนกับที่เราปรารถนาให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อเรา”^{๓๕} หลังจากนั้น ก็ทรงสิ้นพระชนม์ โดยวิธีการประหารชีวิตด้วยการตรึงกับไม้กางเขน หลังพระเยซูทรงสิ้นพระชนม์แล้ว ต่อมาทรงได้รับยกย่องเป็น “ทูตแห่งสันติสุข” คริสต์ศาสนิกชนถือว่า คำตรัสครั้งสุดท้ายของพระองค์

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑.

^{๓๒} ศาสตราจารย์เกียรติคุณศรีสุรางค์ พูลทรัพย์. สุนทรียธรรม หลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมโลกเดียวกันอย่างสันติสุข คริสต์ พุทธ ยูดาห์ อิสลาม ฮินดู, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๕๐), หน้า ๑ .

^{๓๓} สุภัญญา พ่วงภักดี, คุณค่าและความจริงของชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต), ๒๕๔๔, หน้า ๑๓๒ .

^{๓๔} มนต์ ทองซึ้ง, ศาสนาสากล, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, ๒๕๕๖), หน้า ๑๕๓-๑๕๕.

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๖.

เป็นถ้อยคำศักดิ์สิทธิ์ที่แสดงออกถึงเมตตาธรรมอันสูงส่งของพระองค์ที่ทรงมีต่อมวลมนุษย์^{๓๖} พระองค์ทรงสอนให้คนเป็นคนดี มีเมตตา มีความรักต่อกันและกัน^{๓๗}

๒.๓.๔ หลักคำสอนว่าด้วยการอยู่ร่วมกัน ของศาสนาคริสต์

คริสตศาสนาสอนให้เป็นคนดีด้วยข้อคำสอน มีข้อความซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติเป็นแนวทางเพื่อการเจริญชีวิต มีชีวิตที่สอดคล้องกับความเชื่อ เชื่อถือพระผู้เป็นเจ้า ความเชื่อนี้เป็นพื้นฐานสำคัญของชีวิตคริสตชน ทั้งในการปฏิบัติและความคิดเห็นต่อโลกต่อเพื่อนมนุษย์ต่อสังคมและตนเองในการประพฤติปฏิบัติตลอดชีวิตคริสตชนคือแสวงหาน้ำพระทัยของพระผู้เป็นเจ้าได้ใกล้ชิดสนิทกับพระองค์ ซึ่งเป็นพระคุณและพระพร เราจะได้พบกับพระองค์ในช่วงเวลาของการภาวนา การพิจารณารำพึงถึงพระวาจาของพระผู้เป็นเจ้า ตลอดทั้งเวลาทำงานและเวลารับใช้ผู้อื่นด้วย พระเยซูเจ้าได้ตรัสสอนไว้ว่าผู้ที่นมัสการพระผู้เป็นเจ้า จะต้องนมัสการด้วยจิต และด้วยความสัตย์จริง ซึ่งหมายความว่า คริสตชนจะต้องประพฤติปฏิบัติด้วยความนอบน้อม เชื่อฟังพระเป็นเจ้าทั้งจากภายในจิตใจ และการกระทำภายนอกในฐานะที่อยู่ในสังคมมนุษย์อาศัยความช่วยเหลือของพระผู้เป็นเจ้า คริสตชนดำเนินชีวิตและปฏิบัติตามแบบอย่างของพระคริสตเจ้า^{๓๘} พระบัญญัติของพระเป็นเจ้าเป็นแนวทางเพื่อการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน คือ พระบัญญัติ ๑๐ ประการ ที่พระผู้เป็นเจ้าทรงมอบให้แก่ชาวอิสราเอล เป็นบัญญัติที่สำคัญสำหรับชาวคริสต์ด้วยพระบัญญัติ ๑๐ ประการเป็นหลักการที่เป็นรูปธรรม เพื่อการประพฤติปฏิบัติประการที่หนึ่งถึงสามเป็นแนวทางปฏิบัติของผู้ที่มีความเชื่อในองค์พระผู้เป็นเจ้าอีก ๗ ประการ ตั้งแต่ประการที่ สี่ถึงสิบ เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ที่พึงมีต่อกันในสังคม

๑. จงนมัสการพระเป็นเจ้าผู้เดียวของเจ้า รักและเชื่อพระเป็นเจ้าเพียงพระองค์เดียว ไม่ยึดถือสิ่งใดนอกจากพระองค์ผู้เดียว นมัสการพระผู้เป็นเจ้าด้วยการอธิษฐานภาวนาและไม่ปฏิบัติตาม

๒. อย่าออกพระนามพระเจ้าโดยไม่สมเหตุ ไม่ใช้พระนามของพระเจ้าโดยไม่สมควรโดยขาดความเคารพต่อพระองค์

๓. วันพระเจ้าอย่าลืมนฉลองเป็นวันศักดิ์สิทธิ์ คือการถือวันพระเป็นสำคัญเพื่อถวายเป็นกิจแด่พระเป็นเจ้า วันอาทิตย์และวันฉลองสำคัญ เป็นวันที่จะนมัสการพระเจ้า

๔. จงนับถือบิดามารดา ให้ความสำคัญแก่บิดามารดา และบรรพบุรุษ แสดงความกตัญญูรู้คุณท่าน

๕. อย่าฆ่าคน ชีวิตของมนุษย์เป็นสิ่งประเสริฐเป็นฉายาของพระเป็นเจ้า ทุกคนมีสิทธิ์เท่าเสมอกันดังนั้น จึงไม่มีใครมีสิทธิ์เหนือชีวิตของผู้อื่น และทุกคนต้องพยายามรักษาชีวิตของตนไว้

๖. อย่าทำอุลามก (อย่าล่วงประเวณี) พระบัญญัตินี้ให้ความสำคัญต่อชีวิตครอบครัว ช่วยให้ชีวิตครอบครัวราบรื่น การสมรสในคริสตศาสนาเป็นการอุทิศตนของชาย และหญิง การสมรสต้องมั่นคงถาวรแบบผัวเดียวเมียเดียว ไม่มีการหย่าร้าง ห้ามผิดประเวณี ซึ่งครอบคลุมเรื่องความผิดทางเพศด้วย

^{๓๖}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๗-๑๖๐.

^{๓๗}คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ศาสนาทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๕๗), หน้า ๑๑๖.

^{๓๘}ประพัฒน์ แสงวณิช. ศาสนสัมพันธ์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๙-๑๕๑.

๗. อย่าลักขโมย ชีวิตและทรัพย์สินเป็นสิทธิ์โดยชอบธรรมของเจ้าของ ซึ่งผู้อื่นที่มีได้รับอนุญาตจะนำมาเป็นของตนไม่ได้ ทั้งนี้รวมถึงการเบียดเบียน การกดขี่ และการเอาเปรียบผู้อื่นที่อ่อนแอกว่า

๘. อย่าใส่ความนินทา (อย่านินทาว่าร้ายผู้อื่น) การพูดสิ่งที่ไม่เป็นความจริงการโกหก การพูดปด การใส่ร้ายผู้อื่น การเป็นพยานเท็จ ทำให้ผู้อื่นเสียหายโดยไม่มีมูลความจริงเป็นบาป ความจริงใจ คำพูดและใจต้องตรงกันเสมอ การให้ความเคารพ ช่วยกันรักษาเกียรติของเพื่อนบ้านจึงเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติ

๙. อย่าปลงใจในความอูเลาะ (อย่าคิดโลภในประเวณี) คือ เรื่องของความคิดจิตใจ ความอยาก หรือตัณหา ที่ออกมาเป็นการกระทำ พระเยซูเจ้าทรงตรัสว่า “ท่านทั้งหลายคงได้ยินคำกล่าวที่ว่า อย่าร่วมประเวณีผิดต่อผัวเมียเขา ฝ่ายเราบอกแก่ท่านทั้งหลายว่าผู้ใดมองดูหญิงด้วยความใจกำหนัด ผู้นั้นก็ได้ล่วงประเวณีในใจหญิงนั้นแล้ว”

๑๐. อย่ามักได้ทรัพย์ของเขา (อย่าคิดโลภในสิ่งของผู้อื่น) ทุกคนมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์ของตนเอง กรรมสิทธิ์ในแรงงานของตน มีสิทธิ์ที่จะได้รับความยุติธรรม สิทธิ์ในการแสดงความคิดเห็น บุคคลที่ปรารถนาและพยายามให้ได้มาซึ่งสิ่งที่มีใช้ของตนก็ทำผิดบัญญัติพระบัญญัติข้อที่ ๔-๑๐ ในพระธรรมเก่า ไม่ให้เบียดเบียนผู้อื่น โดยได้กล่าวไว้ว่า “จงปฏิบัติต่อคนต่างด้าวอย่างดี ระวังว่าตนเองเป็นคนต่างด้าวในอียิปต์” “จงเอาใจใส่ต่อหญิงหม้ายและลูกกำพร้า” พระเยซูเจ้าทรงสรุปพระบัญญัตินี้เป็น ๒ ประการ คือ พระบัญญัติเอกประการแรก คือ “จงรักพระเป็นเจ้าของท่าน ด้วยสุดจิตใจ สุดวิญญาณ และสุดสติปัญญา” และประการที่สอง คือ “จงรักผู้อื่นเหมือนรักตนเอง” บัญญัติรองในพระธรรมใหม่ ซึ่งพระเยซูคริสต์เจ้าทรงสอนว่า “จงรักเพื่อนบ้าน” และได้ยกนิทานเปรียบเทียบเรื่องชาวสะมาเรียผู้ใจดี ซึ่งให้ความช่วยเหลือผู้อื่น

สรุปความว่า หลักคำสอนของคริสต์ศาสนา ที่ชาวคริสต์ถือปฏิบัติ และคนทั่วไปควรทราบ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข หลักคำสอนที่เป็นหัวใจของคริสต์ศาสนา คือ ความรัก ได้แก่ จงรักพระเจ้าด้วยสิ้นสุดจิตใจ และสิ้นสุดความคิดของเจ้า จงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง เนื่องจากความเชื่อในพระเจ้าสูงสุดเป็น “บิดา” ของมนุษย์ทั้งมวล และให้ความสำคัญแก่มนุษย์ แต่ละคน ดังนั้นความรักในพระเจ้าและความรักในเพื่อนมนุษย์ เป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของคริสต์ศาสนา บัญญัติ ๑๐ ประการ เป็นบัญญัติที่สำคัญสำหรับชาวคริสต์ แม้ว่าบัญญัติที่สำคัญที่สุด คือ บัญญัติแห่งความรัก

๒.๓.๕ ประวัติความเป็นมาของศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่จัดอยู่ในประเภทเอกเทวนิยม (Monotheism) คือ ศาสนาที่นับถือพระเจ้าองค์เดียวอิสลามมาจากรากศัพท์ภาษาอาหรับ “อัล-ลิลม” แปลว่า “สันติภาพ” “การนอบน้อมและการยอมจำนน” ^{๓๙}ศาสนาอิสลามจัดว่าเป็นศาสนาที่มีลักษณะเด่น โดยเฉพาะศาสนิกชนที่เรียกว่า มุสลิม จะแสดงออกซึ่งศรัทธาต่อพระเจ้าอย่างมั่นคง คำว่า อิสลาม แปลว่า สันติ ซึ่งหมายถึงศาสนาที่มุ่งสันติแก่มนุษยชาติ^{๔๐} ศาสดาของศาสนาอิสลามท่านนบีมุฮัมมัด “นบี” หมายถึง “ผู้แทน

^{๓๙} ศาสตราจารย์เกียรติคุณศรีสุรางค์ พูลทรัพย์.สุนทรียธรรม หลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมโลกเดียวกันอย่างสันติสุข คริสต์ พุทธ ยูดาห์ อิสลาม ฮินดู, หน้า ๘๖-๘๗ .

^{๔๐} วีระพงษ์ มีไธสง. มติทางศาสนาและปรัชญาของโลก, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร :โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๑.), หน้า ๗๑.

ของอัลลอฮ์ หรือศาสนทูตของอัลลอฮ์” ส่วน “มุฮัมมัด(Muhammad)” แปลว่า ผู้ได้รับการสรรเสริญ ท่านนบีมุฮัมมัดเป็นชาวอาหรับเผ่าคูเรช (Qureysh) เมื่อมุฮัมมัดแต่งงานกับนางคอดีเยแล้ว ท่านได้ใช้เวลาว่างหาความสงบทางใจ และบำเพ็ญสมาธิอยู่ที่ถ้ำฮิรอ บน เขานูร์ และในคืนหนึ่งของเดือนนรอมฎอน (เดือน ๙) อยู่ในถ้ำดังกล่าว ขณะที่ใจกำลังสงบได้ปรากฏเทวทูตนามว่า ญิบริลหรือกาเบรียล (Gabriel)^{๔๑} การเกิดความรู้ในคำสอนของพระเจ้าโดยผ่านทางเทวทูตนี้ จึงได้ชื่อว่าเป็นผู้บรรลุมิธรรม เป็นศาสดาแห่งศาสนาอิสลาม และได้นามใหม่ว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ซึ่งในขณะนั้นท่านได้อายุ ๔๐ ปี^{๔๒} พระศาสดามุฮัมมัด มิได้ทรงประกาศศาสนาแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่พระองค์ได้พยายามปรับปรุงกำหนดเงื่อนไขระเบียบสังคมไว้อย่างสมบูรณ์แบบ เพื่อควบคุมความประพฤติของพสกนิกรให้อยู่ในระเบียบวินัยที่ดี ตามความจำเป็นของการดำรงอยู่ร่วมกันระเบียบข้อบังคับทางสังคม กับการปฏิบัติศาสนกิจนั้นเดินควบคู่กันอยู่เสมอ ไม่อาจแยกออกจากกันได้^{๔๓} คัมภีร์ของศาสนาอิสลาม คือ อัลกุรอาน (Al-quran) หรือที่ชาวตะวันตกเรียกว่าโคราน (Koran) คำว่า กุรอาน แปลว่า การอ่าน คือ คัมภีร์ที่พระอัลเลาะห์ประทานให้มนุษย์อ่านจะได้ไม่ตกไปในความชั่ว^{๔๔}

๒.๓.๖ หลักคำสอนว่าด้วยการอยู่ร่วมกันของศาสนาอิสลาม

หน้าที่หลักสำคัญของชาวมุสลิมทุกคน นอกจากคัมภีร์อัล-กุรอาน ก็จะมีเรื่องหลักศรัทธา ๖ ประการและหลักปฏิบัติ ๕ ประการ ที่ชาวมุสลิมยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

๑) หลักศรัทธา ๖ ประการของอิสลาม ถือเป็นยอดแห่งความดี ผู้ใดขาดศรัทธาจึงเป็นยอดแห่งความชั่วร้าย

๑.๑ ศรัทธาต่อพระอัลเลาะห์เพียงองค์เดียว

๑.๒ ศรัทธาในเทวทูตของพระเจ้า คือ บรรดา มะลาอิกะฮ์ ซึ่งมีความต่างจากมนุษย์ เพราะเป็นนามธรรม และแปลงรูปไปได้ตามบัญชาของพระเจ้า ต้องเชื่อว่า มะลาอิกะฮ์มีจริง คอยบันทึกความดี ความชั่วของมนุษย์

๑.๓ ศรัทธาในพระคัมภีร์อัล-กุรอาน (Alkur-an) ที่พระเจ้าประทานแก่มนุษย์ โดยผ่านศาสดานบีมุฮัมมัดเมื่อ ๑๔๐๐ ปีมาแล้ว มี ๑๑๔ บท แบ่งเป็น ๓๐ ภาค

๑.๔ ศรัทธาต่อบรรดาสนทูต คือ บุคคลที่พระอัลเลาะห์เลือกและให้สื่อสารนำบทบัญญัติของพระองค์

๑.๕ ศรัทธาต่อวันพิพากษา คือ วันปรโลก จักรวาลพิเนาศแตกดับจากนั้นพระอัลเลาะห์จะให้ทุกคนฟื้นขึ้นมา ชำระบาปบุญตามที่ตนเองได้เคยกระทำไว้เรียกว่า “วันเกียมัต”

๑.๖ ศรัทธาในกฎกำหนดสภาวะของพระเจ้า คือ ระเบียบหรืออำนาจของพระอัลเลาะห์กำหนดไว้ ๒ ประเภท คือ กฎตายตัว เปลี่ยนแปลงไม่ได้ ทุกอย่างเป็นไปอย่างพระประสงค์ของ

^{๔๑} (Lewis M. Hopfe ๑๙๘๓-๔๔๒) ๘๙๒๕๔๐, หน้า ๒๒๐.

^{๔๒} สุจิตรา อ่อนค้อม. ศาสนาเปรียบเทียบ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, ๒๕๕๒).

^{๔๓} Ahmad A. Gulwash. ประวัติศาสตร์อิสลาม, แปลและเรียบเรียงโดย เกษม แสงวงนิษฐ์, และ นิพนธ์ ลักษณะปรีชา (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ส. วงศ์เสงี่ยม, ๒๕๒๒), หน้า ๒๕๕

^{๔๔} (Lewis M.Hopfe, ๑๙๙๔ : ๓๗๑).

พระเจ้า การถือกำเนิดชาติพันธุ์ รูปร่างหน้าตา การหมุนเวียนของฤดูกาลและกฎที่ไม่ตายตัว ดำเนินไปตามเหตุผล เช่นทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

๒) หลักปฏิบัติ ๕ ประการของอิสลาม ชาวมุสลิมต้องปฏิบัติศาสนกิจ พร้อมทั้งกาย วาจาใจเป็นการภักดีตลอดชีวิต

๒.๑ การปฏิญาณตน มี ๒ ลักษณะ คือ เปล่งวาจายอมรับอัลเลาะห์เป็นพระเจ้าองค์เดียวของตนและนบีมุฮัมมัด เป็นศาสนทูตแห่งอัลเลาะห์ และเปล่งวาจาต้องทำด้วยจิตที่เลื่อมใสอย่างแท้จริง

๒.๒ การทำละหมาด คือ นมัสการพระเจ้าวันละ ๕ ครั้ง เป็นกิจวัตร คือ เข้าตักน้ำก่อนพระอาทิตย์ขึ้น กลางวัน เย็น พลบค่ำ กลางคืน ชาวมุสลิมทุกแห่งหนต้องทำละหมาดเพื่อขอบคุณสรรเสริญ และขอขมาพระอัลเลาะห์ เป็นการขัดเกลาจิตใจตนให้สะอาดอยู่เสมอ และฝึกตนให้ตรงต่อเวลามีระเบียบ และอดทน ละหมาด แปลว่า การขอพร แสดงความภักดีต่อพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของหัวใจ เป็นกุญแจสู่สรวงสวรรค์ เหมือนชำระร่างกายวันละ ๕ ครั้ง ย่อมหมดสิ่งโสมนมการนมนมัสการนี้ทำคนเดียวก็ได้ แต่ถ้ารวมเป็นหมู่ยิ่งจะได้กุศลเพิ่มมากขึ้น

๓) การบริจาคทรัพย์ (บริจาคทานชะกาต) บทบัญญัติในพระคัมภีร์ ต้องบริจาคทุกปี ร้อยละ ๒.๕ เพื่อแบ่งปันให้ผู้อื่น ชะกาต คือ ทรัพย์สงเคราะห์ เป็นบทบัญญัติสำหรับผู้มีฐานะโดยบริจาคให้ผู้ยากจน และอื่นๆ ตามพระบัญญัติ ๘ ประเภท คือ ผู้ยากจนผู้ขัดสนอดัด ผู้เป็นเจ้าของหน้าที่ชะกาต ผู้เข้ารับอิสลามใหม่ๆ ปลดปล่อยทาส ผู้มีหนี้สินที่เกิดจากการทำดี ให้วิถีทางแห่งอัลเลาะห์ ผู้เดินทางที่ขาดทุนรอนสำหรับประเภทของทรัพย์ที่ต้องบริจาคชะกาต ได้แก่ รายได้จากพืชผล เช่น ข้าว อินทผลัม และรายได้จากปศุสัตว์ เช่น วัว ควาย แพะ แกะ อูฐ ทองคำ เงินทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการค้า จุดประสงค์สำคัญของชาวมุสลิมในการบริจาคชะกาต ชาวมุสลิมตระหนักว่าทรัพย์สินที่ได้มาเป็นของฝากจากพระเจ้าเพื่อสละแก่คนยากจน ลดช่องว่างทางชนชั้นลดความตระหนี่ เห็นแก่ตัว

๔) การถือศีลอด คือ งดกิน งดดื่ม งดประพฤติดังอาวมณเฝ้ายตา ในช่วงรุ่งอรุณจนถึงตะวันตกลับฟ้า เป็นเวลา ๑ เดือนเต็ม เรียกเดือนรอมมาฎอนหรือเดือน ๙ ของปฏิทินอิสลาม จุดประสงค์ของการถือศีลอดคือทำให้บริสุทธิ์รู้จักคุมจิตตักกิเลส มีขันติ อดกลั้นหนักแน่น อดทน ให้รู้รสความยากจน อดอยาก หิวโหย จะได้เกิดเมตตาแก่คนทั่วไปยกเว้นผู้ที่ไม่ต้องถือศีลอด คือ คนชรา คนเจ็บป่วย หญิงมีครรภ์ หญิงมีลูกอ่อนให้นมทารก หญิงมีรอบเดือนคนทำงานหนัก และผู้ที่อยู่ในระหว่างการเดินทาง

๕) การประกอบพิธีฮัจญ์ คือ การเดินทางไปประกอบศาสนกิจตามศาสนบัญญัติ ณ นครเมกกะห์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ชาวมุสลิมที่มาจากส่วนต่างๆ ของโลกแม้จะต่างภาษากันด้านภาษา วัฒนธรรม เชื้อชาติ ประเพณี ต่างก็เป็นป่าวของอัลเลาะห์และพี่น้องร่วมศาสนา ชาวมุสลิมควรไปประกอบพิธีฮัจญ์อย่างน้อยครั้งหนึ่งในชีวิต โดยการเวียนรอบวิหาร กาบะฮ์ และจูบ หรือสัมผัสหินดำก้อนใหญ่ โดยมีจุดมุ่งหมาย

๕.๑ เพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์แลกเปลี่ยนความคิดซึ่งกันและกัน

๕.๒ เพื่อแสดงให้เห็นเอกภาพและความเท่าเทียมกันของมนุษย์ที่มาจากส่วนต่างๆ ของโลก

๕.๓ เพื่อแสดงให้เห็นว่าแม้ฐานันดรทางสังคมต่างกัน แต่เมื่ออยู่หน้าพิธีของพระเจ้าทุกคนมีฐานะเท่าเทียมกัน^{๔๔}

๒.๓.๗ เปรียบเทียบหลักคำสอนว่าด้วยการอยู่ร่วมกันของศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม

ศาสนาพุทธ มีหลักธรรมที่สำคัญที่หล่อหลอมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนรักสันติรักอิสรเสรี มีนิสัยโอบอ้อมอารี มีเมตตากรุณาต่อกัน ได้แก่ อปริหานิยธรรม ๗ หมายถึง หลักที่เป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม เป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานเบื้องต้นของบุคคล เพื่อควบคุมความประพฤติทางกาย วาจาใจของตนเองเพื่อทุกคนจะได้ปฏิบัติต่อกันด้วยดี ทำให้สังคมเกิดความสงบสุขเรียบร้อย และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ที่จะช่วยเกื้อกูลปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขและช่วยให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ สาราณียธรรม ๖ เป็นหลักธรรมสำหรับการเสริมสร้างความสามัคคีความเป็นปึกแผ่นความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันยอมรับในความแตกต่างซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกันให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และรู้จักการให้อภัยกันอันจะนำมาซึ่งความสุข ความสันติและความสามัคคีและความเจริญก้าวหน้า

ศาสนาคริสต์ ศาสนาคริสต์มีหลักธรรมที่หล่อหลอมให้คริสต์ศาสนิกชนมีจิตเมตตา มีความรักเพื่อนมนุษย์ เหมือนรักตัวเอง บัญญัติ ๑๐ ประการ หลักอาณัติพระเจ้าอาณัติพระเจ้า เป็นอาณัติที่มีแต่ความสุข เป็นอาณัติแห่งความรักอย่างแท้จริง หลักคำสอนอื่นๆ ได้แก่ หลักตรีเอกานุภาพ หลักความรัก ศาสนาคริสต์ได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งความรัก พระเยซูคริสต์ทรงสอนให้รักเพื่อน มนุษย์เหมือนรักตัวเอง ให้รักแม้กระทั่งศัตรูหลักคำสอนของศาสนาคริสต์ คือ เรื่องความรัก ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานของศาสนาคริสต์ สอนให้รักผู้อื่นเหมือนรักตนเอง ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ละเมิดสิ่งที่รักสิ่งที่หวงแหนของกันละกัน บัญญัติ ๑๐ ประการ

ศาสนาอิสลาม หลักธรรมในศาสนาอิสลาม มุ่งให้มุสลิมปฏิบัติอย่างเคร่งครัดมุสลิมทุกคน มีความรู้ในข้อปฏิบัติทางศาสนาอย่างดี มีการรวมกลุ่มอย่างเป็นเอกภาพ สอนให้มนุษย์พึงยึดหลักศรัทธา ๖ ประการ และหลักปฏิบัติ ๕ ประการ ตลอดจนเน้นการกระทำหน้าที่อีก ๓ ประการต่อพระเจ้า ต่อมนุษย์และต่อตนเอง จะทำให้เกิดความผูกพันกับพระเจ้า จุดหมายสูงสุด คือ ทำความดีแล้วในมนุษย์โลก เมื่อสิ้นชีวิตแล้วจะไปอยู่ในสวรรค์กับพระเจ้านั้นชีวิตไปชั่ววินัยตร หลักคำสอนสำคัญที่ถือว่าเป็นโครงสร้างสำคัญ ๒ ประการ คือ หลักศรัทธาและหลักปฏิบัติ หลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ มีเป้าหมายเพื่อสร้างสันติภาพและสันติสุขให้กับชีวิตและสังคม มนุษย์ หลักธรรมขั้นพื้นฐานของศาสนิกชนมุสลิมทุกคนคือหลักศรัทธาคือศรัทธาในพระอัลเลาะห์ และหลักปฏิบัติ คือ ปฏิบัติเพื่อสนองคำบัญชาของพระองค์ อย่างเคร่งครัด และครบถ้วน กิเลสตัณหาจะถูกปลดเปลื้องออกจนหมดสิ้น และเมื่อปฏิบัติแล้ว ลำดับต่อมา คือ การรับหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหรือ ที่เรียกว่า หลักคุณธรรมหรือหลักความดี คือ การกำหนดว่าสิ่งใดที่ควรปฏิบัติ และสิ่งใดต้องละเว้นหรือการกระทำที่ต้องห้ามคือ ห้ามการทำชั่วและกิจกรรมของมุสลิมจะเกี่ยวข้องกับสันติภาพเกือบทั้งสิ้นในนมาซ การถือศีลอด การจ่ายซะกาต การทำหัจญ์การเชือดสัตว์ การขอพร การทักทาย

^{๔๔}สุกัญญา พวงภักดิ์, คุณค่าและความจริงของชีวิต, หน้า ๑๔๑-๑๔๓.

สรุปได้ว่า จากการศึกษาหลักคำสอนว่าด้วยการอยู่ร่วมกันของศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ทั้งสามศาสนามีหลักคำสอนทางศาสนาเป็นหลักธรรมที่ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน มีกิจกรรมทางศาสนา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณีของแต่ละศาสนา ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีซึ่งกันและกัน และยังช่วยให้สังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีความระบียบแบบแผน มีความปลอดภัย เพราะทุกคำสอนมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือต้องการให้ทำความดี จะเว้นชั่วและทำจิตใจให้บริสุทธิ์ มีเมตตาเป็นหลัก ช่วยเหลือเกื้อกูลกันมีความอดทนอดกลั้นมีสัมมาคารวะ รักกันฉันพี่น้อง เป็นมิตรที่ดีต่อกันโดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติและศาสนา ก่อให้เกิดสันติสุขต่อสังคมทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศสามารถสรุปหลักคำสอนว่าด้วยการอยู่ร่วมกันของศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลามได้ ดังนี้

๑) เป้าหมายของการอยู่ร่วมกันของศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า คำสอนทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี สอนให้มนุษย์ทำความดีละเว้นจากความชั่วทั้งปวง สอนให้มนุษย์รักความสามัคคี มีความยุติธรรม ปฏิบัติต่อกันในสิ่งที่ถูกต้อง มีความเมตตากรุณา ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่า ไม่อิจฉาริษยาพยาบาทต่อกัน หลักธรรมของศาสนาต่างๆ มีความสอดคล้องกันในการปลูกฝังความเป็นคนดี และศาสนิกชนสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้ โดยเฉพาะในชุมชนที่มีศาสนิกชนที่นับถืออยู่รวมกันทั้ง ๓ ศาสนา คือ พุทธ คริสต์ และอิสลาม

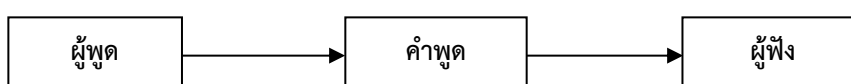
๒) หลักการสำคัญที่เป็นหัวใจของศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม ผู้วิจัยสรุปได้ว่าหลักการสำคัญของพุทธศาสนา คือ ละความชั่วทั้งปวง ทำความดีให้ถึงพร้อม และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส โดยจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ ความดับทุกข์ หรือพ้นทุกข์ คือ นิพพาน และสอนวิธีดับทุกข์ให้ หลายแนวทาง เช่นเดินสายกลาง พึ่งตนเอง รู้จักกฎของเหตุผล และตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท หลักการสำคัญของคริสต์ศาสนา มีหลักคำสอนที่สำคัญ คือ ความรัก ได้แก่ จงรักพระเจ้าด้วยสิ้นสุดจิตใจ และรักเพื่อนบ้าน เหมือนรักตนเอง โดยมีจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ การอยู่ร่วมกับพระเจ้าในสวรรค์ และทำดีเพื่อพระเจ้า หลักการสำคัญของศาสนาอิสลามมีหลักคำสอนที่สำคัญในการดำเนินชีวิตให้เป็นผู้ดำรงอยู่ในศีลธรรม อันเป็นที่ยอมรับในสังคมพัฒนาตนเองไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี เป็นคนที่รู้จักหน้าที่ ห่วงใย มีเมตตา มีความรัก ซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น รู้จักปกป้องสิทธิของตน ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เป็นผู้มีความเสียสละไม่เห็นแก่ตัวเนื่องจากทั้ง ๓ ศาสนา มีความเชื่อ ข้อบัญญัติ เฉพาะของตน ดังนั้นในการอยู่ร่วมกัน ทุกคนจะต้องเรียนรู้ ทำความเข้าใจ ให้เกียรติ เคารพยกย่อง และไม่ลบหลู่ดูหมิ่นศาสนาอื่น ให้มีความรักความเมตตา และเสียสละเพื่อเพื่อนมนุษย์ สอนให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ไม่เบียดเบียนกันเพื่อความสันติสุขของทุกคนในชุมชน

๓) โดยพื้นฐานของสังคมมนุษย์นั้น ต้องการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขสันติ มีความสมัครสมานสามัคคีฉะนั้น การอยู่ร่วมกันในชุมชนที่นับถือศาสนาต่างกัน ได้อยู่ร่วมกันได้ โดยยึดหลักคำสอนของศาสนาที่ตนเองนับถือ

๒.๔ แนวคิดทฤษฎีการสื่อสารเชิงสันติ

๒.๔.๑ ทฤษฎีการสื่อสารเชิงสันติของอริสโตเติล (Aristotle)

อริสโตเติล (Aristotle)^{๔๖} เป็นนักปราชญ์ชาวกรีก เกิดในยุคเดียวกันกับเพลโต และโสคราตีส เรียกว่า ตรียอนกมหาบุรุษ ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับวาทศิลป์ (Rhetoric) เพราะในสมัยนั้น การพูดชักจูงใจเป็นสิ่งที่สำคัญ จำเป็นต้องอาศัยความสามารถในการพูดสูง อริสโตเติล ได้วิเคราะห์กระบวนการพูดเพื่อชักจูงใจว่า มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ผู้พูด (Speaker) คำพูด (Speech) และผู้ฟัง (Audience) ซึ่งอาจเขียนเป็นแบบจำลองได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๑ ทฤษฎีการสื่อสารเชิงสันติของอริสโตเติล (Aristotle)

อริสโตเติลได้อธิบายว่า การพูดจะมีประสิทธิภาพในการชักจูงใจได้มากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับบุคลิกลักษณะของผู้พูด (Character or Ethos) ว่ามีความรู้ มีความน่าเชื่อถือ น่าเลื่อมใส น่าไว้วางใจเพียงใด ในขณะที่เดียวกันคำพูดก็มีความสำคัญด้วย กล่าวคือ เนื้อหาสาระของคำพูด ตลอดจนการเรียบเรียงและวิธีการพูด (Content arrangement and Delivery) ก็จะมีผลต่อการชักจูงใจด้วย ในส่วนของผู้ฟัง ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการพูด เป็นผู้ถูกชักจูงจะเชื่อตามคำพูดของผู้พูดหรือไม่ขึ้นอยู่กับอารมณ์ของผู้ฟัง (Emotion) ส่วนการสื่อสาร คือ กระบวนการส่งหรือถ่ายทอดความหมายจากสิ่งของหรือบุคคลฝ่ายหนึ่งไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งมาจากคำภาษาอังกฤษว่า Communication หมายถึง การติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์ การสื่อสารมีความหมายตามลักษณะอยู่ ๒ ประการ ดังนี้

๑. การสื่อสาร หมายถึง การสื่อสารระหว่างมนุษย์ (Human Communication) เท่านั้น ไม่ได้หมายรวมถึงการคมนาคม การขนส่ง (Transportation) สินค้า วัตถุสิ่งของหรือบุคคล โดยอาศัยถนนหนทางแต่อย่างใด การสื่อสารเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ (Human behavior) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับจิตใจ (Mind) และการแสดงออกของคนที่ทำการสื่อสารต่อกัน

๒. การสื่อสารจะมีการแลกเปลี่ยนข่าวสาร (Information) ทักษะคติ (Attitude) ความคิด (Idea) ซึ่งในวงการสื่อสารมวลชนจะหมายรวมถึงสาร (Message) และเนื้อหา (Contents) ที่ผู้ส่งส่งผ่านสื่อไปยังผู้รับสาร

ดังนั้น อริสโตเติล จึงกล่าวสรุปเกี่ยวกับทฤษฎีสารและการสร้างสารไว้ ดังนี้

^{๔๖} กิติมา สุรสนธิ, ความรู้ทางการสื่อสาร Introduction to communication, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘, หน้า ๕.

๑. สารนั้นจะต้องมุ่งถึงผู้รับสาร และได้รับความสนใจจากผู้รับสาร โดยมุ่งสร้างสรรค์ให้ผู้รับสารสนใจ ซึ่งจะต้องคำนึงถึงกาลเทศะ การส่งรหัส

๒. สารนั้นต้องมีสัญลักษณ์แสดงถึงความเหมือนกันของผู้ส่งสาร และผู้รับสาร เพื่อแลกเปลี่ยนความหมายให้กันและกันได้ทราบชัด

๓. สารต้องเร้าความต้องการของผู้รับสารและแนะนำวิธีการที่ผู้รับสารจะได้รับการตอบสนองความต้องการ

๔. สารต้องแนะนำวิธีที่ผู้รับสารจะตอบสนองความต้องการของตนตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ของกลุ่ม การสร้างสารที่จะมีประสิทธิผลจึงควรให้สอดคล้องกับครรลองวิถีชีวิตของกลุ่มด้วย

๒.๔.๒ ความหมาย และความสำคัญของการสื่อสารเชิงสันติ

คำว่า การสื่อสาร (communications) มีที่มาจากรากศัพท์ภาษาละตินว่า communis หมายถึง ความเหมือนกันหรือร่วมกัน การสื่อสาร (communication) หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดข่าวสาร ข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์ ความรู้สึก ความคิดเห็น ความต้องการจากผู้ส่งสารโดยผ่านสื่อต่าง ๆ ที่อาจเป็นการพูด การเขียน สัญลักษณ์อื่นใด การแสดงหรือการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ไปยังผู้รับสาร ซึ่งอาจจะใช้กระบวนการสื่อสารที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสม โดยมีวัตถุประสงค์ให้เกิดการรับรู้ร่วมกันและมีปฏิริยาตอบสนองต่อกัน

การสื่อสาร คือ การมีความเข้าใจร่วมกันต่อเครื่องหมายที่แสดงข่าวสาร^{๔๗} หมายความว่า การสื่อสารเกิดจากภาษาแห่งภาพจินตนาการ ที่จำได้จากสัญญา (Concept) แล้วแปลงมาเป็นภาษาถ้อยคำ ภาษาก็จะโยงไปหาประสบการณ์ที่เคยพบเคยเห็น (ภาพภายใน) แล้วก็เกิดลักษณะการสื่อสารกันขึ้นมา เพื่อบอกจุดประสงค์หนึ่ง บอกความรู้สึก ความคิด ความเข้าใจ^{๔๘} การสื่อที่ทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด คือ สันติสุขหมายความว่า การสื่อสารเพื่อการดับทุกข์ของตนได้ ดับทุกข์ของสังคมได้ ดับทุกข์ของโลกได้^{๔๙} กล่าวได้ว่า การสื่อสาร คือ กระบวนการที่บุคคลหนึ่ง (ผู้ส่งสาร) ส่งสิ่งเร้า (ภาษาพูด หรือภาษาเขียน) เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลอื่น ๆ (ผู้รับสาร) การสื่อสารครอบคลุมถึงกระบวนการทุกอย่างที่จิตใจของคน ๆ หนึ่งอาจมีผลต่อจิตใจของคนอีกคนหนึ่ง การสื่อสารจึงไม่มีแต่เพียงการเขียนและการพูดเท่านั้น ยังรวมไปถึงดนตรี ภาพ การแสดง และพฤติกรรมทุกพฤติกรรมของมนุษย์

สังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงและมีการรวมกลุ่มกันเป็นสังคมขนาดใหญ่ แบ่งออกเป็น ๓ ยุค คือ ยุคของเกษตรกรรม ต่อมาเปลี่ยนแปลงเป็นยุคอุตสาหกรรม และถึงปัจจุบันได้ชื่อว่าเป็นยุคของการสื่อสาร เหตุที่ยุคปัจจุบันได้รับการเรียกขานว่า เป็นยุคของการสื่อสาร เพราะเป็นยุคที่เทคโนโลยีด้านการสื่อสารข้อมูลต่าง ๆ มีความเจริญก้าวหน้าและอัตราความเจริญเป็นไปอย่างรวดเร็ว ความ

^{๔๗}Wilbur Schramm and D. F. Roberts (eds.), *How Communication Works, in the Process and Effect of Mass Communication*, (Urbana Ill : University of Illinois, ๑๙๕๗), p. ๑๓.

^{๔๘}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *การสื่อสารเพื่อเข้าถึงสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๒.

^{๔๙}พุทธทาสภิกขุ, *ฟ้าสาธระหว่าง ๕๐ ปี ที่มีสวนโมกข์*, (กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร, ๒๕๒๖), หน้า ๑๓.

เจริญก้าวหน้าของการสื่อสาร ย่อมจะมีพัฒนาการมายาวนาน พร้อมกับการเกิดขึ้นของสังคมมนุษย์ ตั้งแต่ยุคโบราณ

การสื่อสารในยุคต่าง ๆ นั้น สามารถแบ่งออกเป็น ๓ ด้าน ประกอบด้วย

๑. การสื่อสารในยุคโบราณ เป็นการสื่อสารอย่างง่ายตามธรรมชาติของการดำเนินชีวิตในสมัยนั้น แม้ว่า การใช้ภาษาหรือรหัสสัญญาณในการสื่อสารจะอยู่ในขอบเขตจำกัด แต่ก็สามารถสื่อสารกันได้ผลดี เพราะผู้คนมีจำนวนน้อย การสื่อสารจึงไม่ซับซ้อน และยังมีภาพเขียนโบราณตามผนังถ้ำ เป็นหลักฐานสำคัญอันหนึ่ง que แสดงให้เห็นความพยายามที่จะสื่อความหมายของมนุษย์ ไม่ว่าจะ ภาพหรือรอยขีดเขียนเหล่านั้น จะขีดเขียนเพื่อความเพลิดเพลิน หรือเขียนขึ้นเพื่อบอกกล่าวให้ผู้อื่น โดยเฉพาะคนรุ่นหลังได้ทราบก็ตามย่อมมีคุณค่าในแง่การสื่อสารเสมอ

๒. การสื่อสารในยุคอุตสาหกรรม มีการติดต่อค้าขายระหว่างกลุ่มชนประกอบกับมีการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ที่สำคัญ เช่น การไฟฟ้าอิเล็กทรอนิกส์ เครื่องจักรทุ่นแรง เป็นเหตุผลักดันให้ต้องแสวงหากรรมวิธีในการผลิตสินค้า ให้เพียงพอต่อความต้องการ เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมอย่างขนานใหญ่ โดยเริ่มจากประเทศในยุโรปและขยายไปทั่วโลกในเวลาต่อมา จากสังคมเกษตรกรรมกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรมที่มีความซับซ้อนขึ้น ผู้คนทำงานแข่งกับเวลาเพื่อให้ได้ผลผลิตมาก ๆ เมื่อสังคมมีความซับซ้อน การสื่อสารก็มีความซับซ้อนตามไปด้วย การสื่อสารแบบมวลชนมีความสำคัญและหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในยุคนี้พัฒนาการของเครื่องมือการสื่อสาร ไฟฟ้า โทรเลข วิทยุ โทรทัศน์ และความก้าวหน้าทางการพิมพ์

๓. การสื่อสารในยุคปัจจุบัน เป็นยุคของการสื่อสารอย่างแท้จริง เพราะมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตลอดจนความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้การสื่อสารกลายเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ สภาพของสังคมปัจจุบัน ทั้งในระดับชุมชนระดับประเทศหรือระดับโลก เกิดการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ การแก่งแย่งทางการค้า จากอดีตที่เคยทำสงครามรบพุ่งฆ่าฟันกันด้วยอาวุธเพื่อครอบครองดินแดน และหาแหล่งทรัพยากร กลายมาเป็นการทำสงครามทางการค้า และสงครามทางวัฒนธรรม

จะเห็นได้ว่า ปัจจุบันมีความก้าวหน้าอย่างยิ่ง ทั้งในด้านเทคนิควิธีการ และเครื่องมือสื่อสารอันทันสมัย เช่น การใช้คอมพิวเตอร์ประสิทธิภาพสูง และใช้งานได้อย่างหลากหลาย การสื่อสารทางไกลไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ ไม่เพียงเฉพาะการสื่อสารระหว่างอำเภอ จังหวัด หรือระหว่างประเทศข้ามทวีปเท่านั้น ปัจจุบันเราสามารถสื่อสารได้ถึงระดับดวงดาว ทั้งภาพ และเสียง นักวิชาการด้านการสื่อสารมวลชน ได้จำแนกประเภทของการสื่อสารไว้แตกต่างกันหลายลักษณะ โดยอาศัยเกณฑ์ในการจำแนกที่สำคัญ ๓ ประการ คือ ๑. จำแนกตามกระบวนการหรือการไหลของข่าวสาร ๒. จำแนกตามภาษาสัญลักษณ์ที่แสดงออก ๓. จำแนกตามจำนวนผู้สื่อสาร^{๕๐}

หลักการสื่อสารมีปัจจัยพื้นฐานอยู่ ๔ ประการ ตามหลักแนวคิดหรือทฤษฎี “SMCR” ของ เดวิด เค. เบอร์โล (David K. Berlo) ซึ่งหมายถึง หลักการที่ผู้วิจัยสามารถนำมาใช้ในเรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารของผู้บริหาร ได้แก่ S (Source) คือ ผู้ที่ทำหน้าที่ส่งสาร M (Message) คือ

^{๕๐}ปรมะ สตะเวทิน, **หลักนิเทศศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๑๘-๔๘.

สารหรือข้อมูลข่าวสาร (Information) C (Channel) คือช่องทางหรือสื่อ (Media) R (Receiver) คือผู้รับสาร ดังนี้

แบบจำลองการสื่อสารของเดวิด เค. เบอร์โล (David k. Berlo)

แนวคิดทางการสื่อสารของเบอร์โล ก็กระบวนการของการสื่อสารในรูปแบบจำลองทางการสื่อสาร S M C R Model ประกอบด้วย

๑. ผู้ส่งสาร (Source) ต้องมีความสามารถเข้ารหัส (Encode) เนื้อหาข่าวสารได้มีความรู้ที่ดีในข้อมูลที่จะส่งสามารถปรับระดับให้เหมาะสมสอดคล้องกับผู้รับ

๒. ข่าวสาร (Message) คือเนื้อหา สัญลักษณ์ต่างๆ

๓. ช่องทางการสื่อสาร (Channel) ให้ผู้รับได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้า

๔. ผู้รับสาร (Receiver) มีความสามารถถอดรหัส (Decode) สารได้อย่างถูกต้อง^{๕๑}

๒.๔.๓ การสื่อสารอย่างสันติ (Non-violent Communication) คือ ทักษะการสื่อสารที่มุ่งเน้นการดูแลความสัมพันธ์ก่อนการแก้ไขปัญหา และมีรากสำคัญที่ยังลึกไปสู่การทำความเข้าใจตัวเองของผู้ฝึกฝน เป็นการสื่อสารที่มุ่งตรงไปสู่การสื่อความรู้สึก และความต้องการพื้นฐานของมนุษย์พร้อมไปกับการแสวงหาความเข้าใจในคู่สื่อสารอีกฝ่าย

สื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพในสถานการณ์ขัดแย้ง

๑. ยืนยันได้ระดับสมดุล อย่ายืนยันคำหวัคนอื่น เพราะมันจะสื่อถึงการท้าทายและอาจนำไปสู่ความบาดหมางที่รุนแรงมากขึ้นได้

๒. รับฟังคู่สนทนา ปล่อยให้พวกเขาระบายสิ่งที่รู้สึกบ้าง รอให้พวกเขาพูดเสร็จสิ้นเสียก่อนแล้วจึงค่อยพูดในสิ่งคุณต้องการบ้าง

๓. พูดด้วยท่าทีสงบราบเรียบ อย่าตำหนิหรือตะคอกกล่าวโทษอีกฝ่าย หรือพฤติกรรมของพวกเขา

๔. ทำให้พวกเขาเห็นว่า คุณรับฟังและเข้าใจพวกเขา พยายามสื่อในลักษณะที่ว่า "หากผมเข้าใจถูกต้อง คุณกำลังบอกว่า"

๕. พยายามอย่าตัดบทการโต้แย้งด้วยประการทั้งปวง หากมีใครเดินออกจากการโต้แย้งอย่าตามพวกเขาไป ปล่อยให้พวกเขาทำเช่นนั้นไป และรอให้พวกเขากลับมาเอง เมื่อพวกเขารู้สึกสงบลง

๖. อย่าพยายามเป็นคนพินิจชี้ขาด การทำเช่นนั้น ก็เป็นการแสดงความท้าทายเช่นกัน ซึ่งรังแต่จะกระตุ้นให้สถานการณ์รุนแรงขึ้นไม่รู้จบ บางครั้ง คุณแค่ต้องยอมเห็นด้วยในเรื่องที่ไม่เห็นด้วย

๗. ขึ้นต้นด้วยสรรพนามบุรุษที่ ๑ เวลาที่คุณต้องการแสดงความเห็น พยายามเริ่มต้นด้วยคำว่า "ผม/ดิฉัน" และย้ำให้ชัดเจนถึงความรู้สึกหรือความเห็นที่คุณมี จะช่วยให้อีกฝ่ายเข้าถึงความเห็นของคุณ และมีความเห็นอกเห็นใจมากขึ้น^{๕๒}

๒.๔.๔ ความสำคัญของการสื่อสาร

การสื่อสารมีความสำคัญดังนี้

^{๕๑}จอห์น นพดล วศิณสุนทร, “ภาพกว้างทางทฤษฎีบนการสื่อสารเชิงซ้อนในสังคมอาเซียน”, วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ เดือนกันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๖.

^{๕๒}Wikiphow, วิธีการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ, แหล่งที่มา: <https://th.wikihow.com/>, สืบค้นเมื่อ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๖๖.

๑. การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกเพศทุกวัย ไม่มีใครที่จะดำรงชีวิตได้ โดยปราศจากการสื่อสาร ทุกสาขาอาชีพก็ต้องใช้การสื่อสารในการปฏิบัติงาน การทำธุรกิจต่าง ๆ โดยเฉพาะสังคมมนุษย์ที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตลอดเวลา พัฒนาการทางสังคมจึงดำเนินไปพร้อมกับพัฒนาการทางการสื่อสาร การสื่อสารก่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลและสังคม ช่วยสืบทอดความเข้าใจดีระหว่างคนในสังคม ช่วยสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี สะท้อนให้เห็นภาพความเจริญรุ่งเรือง วิถีชีวิตของผู้คน ช่วยธำรงสังคมให้อยู่ร่วมกันเป็นปกติสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

๓. การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าทั้งตัวบุคคลและสังคม การพัฒนาทางสังคมในด้านคุณธรรม จริยธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ฯลฯ รวมทั้งศาสตร์ในการสื่อสาร จำเป็นต้องพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์และพัฒนาความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ^{๕๓}

พจนานุกรมภาษาอังกฤษ (Oxford English Dictionary) ให้ความหมายว่า การให้ การนำ การแลกเปลี่ยนความคิดความรู้อื่น ๆ จากความหมายที่มีผู้ให้ไว้แตกต่างกัน ซึ่งบางคนให้ความหมายครอบคลุมไปถึงพฤติกรรมที่ไม่ใช่ภาษาพูดและภาษาเขียนด้วย บางคนถือว่า การสื่อสารคือการแสดงออกทุกอย่าง ที่ผู้อื่นเข้าใจได้ ไม่ว่าจะการแสดงนั้นจะมีเจตนาให้ผู้อื่นเข้าใจหรือไม่ก็ตาม^{๕๔}

สรุปได้ว่า การสื่อสาร คือ การที่มนุษย์ถ่ายทอดความรู้ ความคิด หรือประสบการณ์ของตนไปยังบุคคลอื่น และการรับความรู้ความคิดจากบุคคลอื่นมาปรับพฤติกรรมของตนเองโดยกระบวนการของการสื่อสาร ซึ่งการถ่ายทอด และการรับความรู้ ความคิดมีอยู่ ๓ ลักษณะ

๑. การใช้รหัสสัญญาณโดยตรง เช่น การใช้สัญญาณเสียง ภาษาพูด สัญลักษณ์ ภาษาเขียน ภาษาท่าทาง ตลอดจนรหัสนิวเคลียร์อื่น ที่กระทำโดยตรง ระหว่างผู้ถ่ายทอดกับผู้รับ

๒. การใช้เครื่องมือในการถ่ายทอด เป็นการสื่อสารโดยผ่านทางเครื่องมือ เช่น การใช้สื่อทัศนูปกรณ์ วิทยุกระจายเสียง คอมพิวเตอร์ หรือเครื่องมือสื่อสารอื่น ๆ

๓. การถ่ายทอดโดยกระบวนการทางสังคม เช่น การปฏิบัติสืบทอดทางประเพณีศาสนา วัฒนธรรม และระบบอื่น ๆ ของสังคม

หลักการสำคัญ ความสำคัญของการสื่อสาร การสื่อสารเป็นกระบวนการเกิดขึ้นเป็นปกติวิสัยของคนทุกคน และมีความเกี่ยวข้องไปถึงบุคคลอื่น ตลอดจนถึงสังคมที่แต่ละคนเกี่ยวข้องอยู่ ไม่ว่าจะทำอะไรล้วนต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือช่วยให้บรรลุจุดประสงค์ โดยมนุษย์พยายามคิดค้นและพัฒนาวิธีการสื่อสารมาตั้งแต่สมัยโบราณ ทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน ตลอดจนเครื่องมือหรือเทคนิควิธีการ ต่าง ๆ ล้วนเกิดจากความพยายามอย่างสูงของมนุษย์ ในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า การสื่อสารมีความสำคัญต่อบุคคลและสังคม หากคนในสังคมขาดความรู้ความเข้าใจในการสื่อสาร ก็ไม่สามารถที่

^{๕๓} ipesp.ac.th/learning/thai/, ความหมายของการสื่อสาร, แหล่งที่มา : <http://www.ipesp.ac.th/learning/thai/chapter๑-๕.html>, สืบค้นเมื่อ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๖.

^{๕๔} panyar rk, ทฤษฎีสื่อสาร, แหล่งที่มา : <https://www.gotoknow.org/posts/๔๔๑๙๔๔>, สืบค้นเมื่อ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๖.

จะถ่ายทอดความรู้ ความคิด หรือทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันได้ เพราะเหตุนี้ การสื่อสารจึงมีความสำคัญสำหรับบุคคลและสังคม ดังนี้

๑. ด้านชีวิตประจำวัน มนุษย์จะต้องสื่อสารกับตัวเองและสื่อสารกับผู้อื่นตลอดเวลา นับตั้งแต่เวลาตื่นนอน ก็ต้องสื่อสารกับตัวเองและคนอื่นที่อยู่ใกล้ตัว การฟังงานหนังสือ ออกจากบ้าน ไปปฏิบัติภารกิจประจำวัน ก็ต้องพบปะบุคคลและเหตุการณ์

๒. ด้านสังคม การรวมกลุ่มในสังคมทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับประเทศจะต้องมีการสื่อสารให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในเรื่องต่าง ๆ มีกระบวนการทำให้คนยอมอยู่ในกฎเกณฑ์กติกาของสังคม มีการถ่ายทอดความรู้และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

๓. ด้านธุรกิจอุตสาหกรรม เกี่ยวกับการโฆษณาสินค้า การประชาสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกองค์กร การบริหารติดต่อประสานงาน การฝึกอบรมพนักงาน การใช้เครื่องมือเทคโนโลยีการสื่อสาร กิจกรรมด้านธุรกิจอุตสาหกรรมจะต้องมีการสื่อสารที่ดี จึงจะประสบผลสำเร็จได้

๔. ด้านการเมืองการปกครอง กิจกรรมด้านการเมืองการปกครองจะต้องใช้การสื่อสารทุกขั้นตอน เช่น การประชาสัมพันธ์ผลงานของรัฐบาล การสร้างความเข้าใจกับประชาชนในเรื่องต่าง ๆ การบังคับบัญชาสั่งการ การให้บริการประชาชน การชักชวนให้ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมาย ซึ่งล้วนจะต้องใช้เทคนิควิธีการของการสื่อสารทั้งสิ้น ด้านการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งต้องมีการติดต่อสร้างความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ เช่น การค้า การทหาร การทำสนธิสัญญา การมีนิกการทูตประจำในประเทศต่าง ๆ^{๕๕}

การสื่อสารที่จะประสบความสำเร็จตรงตามจุดประสงค์หรือไม่ผู้ส่งสารควรคำนึงถึงหลักการสื่อสาร ดังนี้

๑. ผู้ที่จะสื่อสารให้ได้ผลและเกิดประโยชน์ จะต้องทำความเข้าใจเรื่ององค์ประกอบในการสื่อสาร และปัจจัยทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับระบบการรับรู้ การคิด การเรียนรู้ การจำ ซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพในการสื่อสาร

๒. ผู้ที่จะสื่อสารต้องคำนึงถึงบริบทในการสื่อสาร บริบทในการสื่อสาร หมายถึง สิ่งที่อยู่แวดล้อมที่มีส่วนในการกำหนดรู้ความหมาย หรือความเข้าใจในการสื่อสาร

๓. คำนึงถึงกรอบแห่งการอ้างอิง (frame of reference) มนุษย์ทุกคนจะมีพื้นความรู้ทักษะเจตคติ ค่านิยม สังคม ประสบการณ์ เรียกว่า ภูมิหลังแตกต่างกัน ถ้าผู้สื่อสารใดมีกรอบแห่งการอ้างอิงคล้ายกัน ใกล้เคียงกัน จะทำให้การสื่อสารง่ายขึ้น

๔. การสื่อสารจะมีประสิทธิผล เมื่อผู้ส่งสารส่งสารอย่างมีวัตถุประสงค์ชัดเจน ผ่านสื่อหรือช่องทางที่เหมาะสม ถึงผู้รับสารที่มีทักษะในการสื่อสารและมีวัตถุประสงค์สอดคล้องกัน

๕. ผู้ส่งสารและผู้รับสาร ควรเตรียมตัวและเตรียมการล่วงหน้า เพราะจะทำให้การสื่อสารราบรื่น สะดวก รวดเร็ว เป็นไปตามวัตถุประสงค์และสามารถแก้ไขได้ทันเวลาที่

^{๕๕}panyar rk, **ทฤษฎีสื่อสาร**, แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/๔๕๔๓๔๓>, สืบค้นเมื่อ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๖.

๖. คำนี้ถึงการใช้ทักษะ เพราะภาษาเป็นสัญลักษณ์ที่มนุษย์ตกลงใช้ร่วมกันในการสื่อความหมาย ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจในการสื่อสาร คู่สื่อสารต้องศึกษาเรื่องการใช้ภาษา และสามารถใช้ภาษาให้เหมาะสมกับกาลเทศะ บุคคล เนื้อหาของสาร และช่องทางหรือสื่อที่ใช้ในการสื่อสาร

๗. คำนี้ถึงปฏิกริยาตอบกลับตลอดเวลา ถือเป็นประเพณีผลการสื่อสาร ที่จะทำให้คู่สื่อสารรับรู้ผลของการสื่อสารว่าประสบผลดีตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่ ควรปรับปรุง เปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขข้อบกพร่องใด เพื่อที่จะทำให้การสื่อสารเกิดผลตามที่ต้องการ^{๕๖}

๒.๔.๕ การสื่อสารเชิงสันติตามแนวพระพุทธศาสนา

การสื่อสารเชิงสันติตามแนวพุทธศาสนา วาจาสูตร ว่าด้วยองค์แห่งวาจาสุภาสิต ๕ ประการ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย วาจาประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ เป็นวาจาสุภาสิต ไม่เป็นทุพภาสิต และเป็นวาจาไม่มีโทษ วิญญูชนไม่ติเตียนองค์ ๕ ประการเป็นไฉน ? คือ วาจานั้น ย่อมเป็นวาจาที่กล่าวถูกต้องกาล ๑ เป็นวาจาที่กล่าวเป็นสัจ ๑ เป็นวาจาที่กล่าวอ่อนหวาน ๑ เป็นวาจาที่กล่าวประกอบด้วยประโยชน์ ๑ เป็นวาจาที่กล่าวด้วยเมตตาจิต ๑ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย วาจาประกอบด้วยองค์ ๕ ประการนี้แล เป็นวาจาสุภาสิต ไม่เป็นทุพภาสิต และเป็นวาจาไม่มีโทษ วิญญูชนไม่ติเตียน^{๕๗}

ลักษณะ ๕ ของวาจาสุภาสิต องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสไว้ว่า “คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย วาจาที่ประกอบด้วยองค์ ๕ นับเป็นสุภาสิต ไม่เป็นทุพภาสิต ไม่มีโทษ อันผู้รู้ดีไม่ได้ คือ

๑. วาจาที่กล่าว (ถูกต้อง) ตามกาล
๒. วาจาที่กล่าว เป็นความจริง
๓. วาจาที่กล่าว อ่อนหวาน
๔. วาจาที่กล่าว ประกอบด้วยประโยชน์
๕. วาจาที่กล่าว ด้วยจิตประกอบด้วยเมตตา

พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ^{๕๘} ได้ให้ทัศนะไว้ว่า วาจาสุภาสิต หมายถึง คำพูดที่ผู้พูดได้กลั่นกรองไว้ดีแล้วด้วยใจที่ผ่องใส

องค์ประกอบของวาจาสุภาสิต

๑. ต้องเป็นคำจริง ไม่ใช่คำพูดที่ปั้นแต่งขึ้น เป็นคำพูดที่ไม่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ไม่บิดเบือนจากความจริง ไม่เสริมความ ไม่อำความ ต้องเป็นเรื่องจริง

๒. ต้องเป็นคำสุภาพ เป็นคำพูดไพเราะ ที่กลั่นออกมาจากน้ำใจที่บริสุทธิ์ ไม่เป็นคำหยาบ คำด่า คำประชดประชัน คำเสียดสี คำหยาบนั้นฟังก็ระคายหู แค่คิดถึงก็ระคายใจ

๓. พูดแล้วก่อให้เกิดประโยชน์ เกิดผลดีทั้งแก่คนพูดและคนฟัง ถึงแม้คำพูดนั้น จะจริงและเป็นคำสุภาพ แต่ถ้าพูดแล้วไม่เกิดประโยชน์อะไร กลับจะทำให้เกิดโทษ ก็ไม่ควรพูด

^{๕๖} ภาควิชาภาษาไทย, **หลักในการสื่อสาร**, (ลพบุรี: สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๕๗} อง.ปญจก-ฉก. (บาลี) ๗/๔๓๔.

^{๕๘} พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, มงคลชีวิต ๓๘ ประการ ฉบับทางก้าวหน้า เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร: นิวไวด์เท็ก), ๒๕๔๗, หน้า ๘๕.

๔. พูดด้วยจิตเมตตา พูดด้วยความปรารถนาดี อยากรู้ให้คนฟังมีความสุข มีความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป ในข้อนี้หมายถึงว่า แม้จะพูดจริง เป็นคำ สุภาพ พูดแล้วเกิดประโยชน์ แต่ถ้าจิตยังคิดโกรธมี ริษยาก็ยังไม่สมควรพูด เพราะผู้ฟังอาจรับไม่ได้ด้วยคำที่กล่าวด้วยจิตขุ่นมัว

๕. พูดถูกกาลเทศะ แม้ใช้คำพูดที่ดี เป็นคำจริง เป็นคำสุภาพ เป็นคำพูดที่มีประโยชน์และพูด ด้วยจิตที่เมตตา แต่ถ้าผิดจังหวะ ไม่ถูกกาลเทศะ ผู้ฟังยังไม่พร้อมที่จะรับแล้ว จะก่อให้เกิดผลเสียได้

พระพุทธเจ้าทรงตรัสเกี่ยวกับการใช้ภาษาในการสื่อสาร ว่า ไม่ควรจะยึดติดในเรื่องภาษา มากนัก เพราะจะทำให้เกิดความเข้าใจผิดกันได้ พระองค์อนุญาตให้ใช้ตามที่ชาวบ้านเขาใช้กัน บุคคลไม่ควรยึดมั่นภาษาถิ่นใดถิ่นหนึ่ง ทั้งไม่ควรละเลยภาษาชาวบ้านด้วย คือ ไม่ควรมองข้ามการ บัญญัติขึ้นของชาวโลกด้วย^{๕๙} พระพุทธเจ้า ทรงเตือนสาวกทั้งหลายด้วยคำกล่าวว่า ถ้าภิกษุสองรูป มีวาทีต่างกันโดยธรรมชาติ ก็พึงไปหาภิกษุที่ว่าง่ายกว่า (แตกฉานหรืออธิบายได้ดีกว่า) เพื่อกล่าวให้รู้ถึง ความแตกต่างกันโดยธรรมชาติ (เนื้อความ) และพยัญชนะ (อักขระ) เตือนกันอย่าได้ทะเลาะกัน อันไหน ถูมาผิด พึงจำไว้ แล้วกล่าวแต่ที่เป็นธรรมเป็นวินัย^{๖๐} พระองค์ให้ยึดเอาตามภาษาโลกหรือภาษา บัญญัติ ไม่อนุญาตให้ยึดตามที่พระองค์กล่าวทั้งหมด^{๖๑}

พระพรหมคุณาภรณ์ ให้ความหมายว่า การสื่อสารเกิดจากภาษาแห่งภาพจินตนาการ ที่จำ ได้จากสัญญา (Concept) แล้วแปลงมาเป็นภาษา ถ้อยคำ ภาษาก็จะโยงไปหาประสบการณ์ที่เคยพบ เคยเห็น (ภาพภายใน) แล้วก็เกิดลักษณะการสื่อสารกันขึ้นมา เพื่อบอกจุดประสงค์หนึ่ง บอกความรู้สึก ความคิด ความเข้าใจ^{๖๒}

พระธรรมปิฎก ได้กล่าวไว้ในเรื่อง : การสื่อสารภาษาเพื่อเข้าถึงสังขารม ว่างั้นนี้ ความเข้าใจที่ ตรงกัน ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง ประสบการณ์ของแต่ละฝ่ายก็จำเป็นในการเข้าใจในเนื้อหาด้วยความมอติ การย้อมสี ก็เป็นอุปสรรคในการเข้าใจธรรม การตีความเอาเองและการเข้าใจในศาสตร์สมัยใหม่มา เทียบเคียงก็พลาดได้ การไม่ถามก็เป็นสาเหตุการเข้าใจผิดได้ ท่านเสนอแนวทาง ๔ ข้อ ที่จะช่วยให้ เกิดปัญญาในสารคือ

๑. แยกฉานในธรรม
๒. แยกฉานในหลักเกณฑ์
๓. แยกฉานในภาษา
๔. แยกฉานในการปรับปรุงแก้ไขและมีไหวพริบต่อสถานการณ์^{๖๓}

คุณสมบัติของสารตามหลักพุทธศาสนา ประกอบด้วย

^{๕๙} สนิท ศรีสำแดง, **ปรัชญาเถรวาท**, หน้า ๙๐.

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๐.

^{๖๑} พิพัฒน์ พสุธารชาติ, “เพื่อความเข้าใจเรื่อง ‘องค์รวม’”, **วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย**, ปีที่ ๑๐, ฉบับที่ ๒, (พฤษภาคม-สิงหาคม, ๒๕๔๖) : ๖.

^{๖๒} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), **การสื่อสารเพื่อเข้าถึงสังขารม**, หน้า ๒.

^{๖๓} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), **การสื่อสารภาษาเพื่อเข้าถึงสังขารม**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา , ๒๕๓๙), หน้า ๓๙.

๑. **สังขะ** คือ ต้องมีความจริงเสมอในข่าวหรือสารนั้น ๆ ที่น่าเชื่อถือ เช่น อริยสัง ๔
๒. **ตถตา** คือ เป็นเรื่องจริงตามสถานะไม่บิดเบือนหรือแต่งเติมเสริมสาร เช่น ทำดี ผลย่อมได้รับรอง เรื่องการมีสติ ไม่ประมาท
๓. **กาละ** คือ เหมาะสมกับกาลเทศะ ดูเวลาให้เหมาะ เช่น การตรัสเรื่อง มหาปเทส ๔ กาลมสูตร ๑๐ และสัปปุริสธรรม ๗ เป็นต้น
๔. **ปิยะ** คือ เป็นเรื่องที่คุณคนให้ความสำคัญมากน้อยเพียงใด มีประโยชน์แก่มวลชนอย่างไร
๕. **อรรถะ** คือ ต้องประกอบด้วยสาระจริง ๆ ต่อส่วนรวมโดยแท้^{๖๔} เช่น หลักธรรมที่พระองค์ตรัสสามารถนำไปใช้ในชีวิตรได้ เห็นผลได้ทันที มิใช่ตรัสอย่างฟุ่มเฟือย น้ำหนักของสารที่พระองค์ทรงเน้น คือ นำออกไปจากทุกข์ เป้าหมาย คลายกำหนด และเพื่อนิพพาน

พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้น การประกาศพระศาสนาโดยการเผยแผ่หรือสื่อสารทั้งหลายในสมัยก่อนพุทธกาล ทั้งที่ พระพุทธเจ้าทรงทำการสื่อสารด้วยพระองค์เอง^{๖๕} หรือที่ได้ส่งพระสาวกไปทำการสื่อสารกับผู้รับสารทั้งหลายนั้น ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่พุทธศาสนิกชน จะเห็นได้ว่าการสื่อสารเชิงพุทธนั้น เป็นการสื่อสารที่อาศัยหลักการและแนวทางการปฏิบัติทางพุทธศาสนา^{๖๖} เพื่อมุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม และเป็นการสื่อสารที่ตั้งอยู่บนฐานของความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและของแต่ละบุคคล เชื่อมั่นในกฎของการกระทำ ซึ่งเป็นไปตามเหตุปัจจัย โดยวิธีการสื่อสารกับตนเองปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามีหลายลักษณะ ได้แก่ การคิด การนึก การระลึกได้ การรู้สึก การมีสติ การรู้อยู่ พิจารณาเห็น การเจริญสติ การกำหนดสติ การเข้าใจตนเอง การรู้จักตนเองและการตระหนักรู้

การสื่อสารเชิงพุทธ เป็นการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารที่ดี เป็นกุศล เป็นทิศทางที่ก่อให้เกิดปัญญา เมื่อสื่อสารกับตนเอง เช่น มนสิการ ก็เป็นแต่โยนิโสมนสิการเท่านั้น ไม่เป็นโยนิโสมนสิการ เมื่อสื่อสารกับบุคคลอื่น เช่น สนทนาก็สนทนาแต่เนื้อหาที่ก่อให้เกิดประโยชน์ที่ดี ดังพุทธดำรัสในกามสูตร (สูตรที่ ๘) ว่าด้วยผู้ต้องการประโยชน์ “วาจาที่ดีควรปล่อย แต่วาจาที่ไม่ดีไม่ควรปล่อย”^{๖๗} ดังนั้น การสื่อสารเชิงพุทธเป็นการสื่อสารที่มีเป้าหมาย เพื่อก่อให้เกิดปัญญา พุดเป็น ฟังเป็น และแก้ปัญหาเป็น ที่สำคัญ คือ ทำให้ชีวิตมีความสุขมากยิ่งขึ้น เป้าหมายของการสื่อสารเชิงพุทธ คือ

^{๖๔} พระวุฒิกธมฺ ฐุฑฺฒิกธมฺ, “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุนี (ประยูรธมฺมจิตโต)”, **วิทยานพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๓.

^{๖๕} ทศนีย์ เจนวิถีสุข, การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม, **พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๔.

^{๖๖} ทศนีย์ เจนวิถีสุข, การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม, **พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๖๗} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๗๘/๘๔.

การทำให้ชีวิตมีความสุข ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องตามครรลองของสังคมที่ดี สามารถมีสติรู้ทำ มีปัญญา รู้คิด เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง

ปรโตโฆสะ ได้แก่ เสียงจากผู้อื่น^{๖๘} หรือการได้สดับฟังจากบุคคลอื่น^{๖๙} หมายถึง การได้รับ เนื้อหาสารจากแหล่งสารหรือผู้ส่งสาร ปรโตโฆสะ อาจจะเป็นไปในทางที่ดี ก่อให้เกิดประโยชน์หรือ อาจจะเป็นไปในทางที่ไม่ดี ก่อให้เกิดโทษก็ได้ แต่ในทางพุทธศาสนามุ่งถึง ปรโตโฆสะที่หมายถึง การฟัง ธรรมที่เป็นสัปปายะ หรือเป็นการฟังที่สบายโสตประสาทแก่ตน มิได้หมายถึงการฟังอสังฆธรรมจากผู้อื่น ทั้งนี้เพราะปรโตโฆสะในความหมายดังกล่าว เป็นหนึ่งในปัจจัยที่ก่อให้เกิดสัมมาทิฐิ^{๗๐}

คำว่า “โยนิโสมนสิการ” ประกอบด้วยคำสองคำ คือ “โยนิโส” มาจาก “โยนิ” แปลว่า เหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิด ปัญญา อุบาย วิธี ทาง “มนสิการ” หมายถึง การทำในใจ การคิด คำนึง นึกถึง ใส่ใจ พิจารณา ดังนั้น “โยนิโสมนสิการ” จึงหมายถึง การทำในใจให้แยบคาย หรือการพิจารณาโดยแยบคาย กล่าวคือ ความเป็นผู้ฉลาดในการคิดคิดอย่างถูกวิธี ถูกระบบ พิจารณาไตร่ตรอง สืบสาวไปจนถึงสาเหตุ หรือต้นตอของเรื่องที่กำลังคิด คือ คิดถึงรากถึงโคนแล้วประมวลความคิดรอบด้านจนกระทั่งสรุป ออกมาได้ว่า สิ่งนั้น ควรหรือไม่ควร ดีหรือไม่ดี เป็นวิถีสงเคราะห์ปัญหา เป็นธรรมสำหรับกลั่นกรอง แยกแยะข้อมูลหรือแหล่งข่าวหรือที่เรียก “ปรโตโฆสะ” อีกชั้นหนึ่งกับทั้งเป็นบ่อเกิดแห่งความคิดชอบ หรือ “สัมมาทิฐิ” ทำให้มีเหตุผลและไม่มั่งงาย^{๗๑} เพราะเหตุที่โยนิโสมนสิการเป็นธรรม^{๗๒} ที่บุคคลซึ่ง เจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา ได้ปัญญา เป็นผู้มีปัญญามาก มีปัญญากว้างขวาง มีปัญญาลึกซึ้ง มีปัญญาไพศาล มีปัญญาร่าเริง มีปัญญาเล่นไป มีปัญญาเฉียบแหลม และมี ปัญญาชำแระกิลเลส^{๗๓} โยนิโสมนสิการจึงเป็นวิธีการแห่งปัญญา^{๗๔}

๒.๕ การสื่อสารผ่านกิจกรรมชุมชน

๒.๕.๑ ศาสนาพุทธ: การสื่อสารผ่านกิจกรรมชุมชน

๒.๕.๑.๑ วันมาฆบูชา เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่พุทธสาวกทั้งสิ้น ๑,๒๕๐ องค์ มารวมตัวกันโดยไม่ได้นัดหมาย นับได้ว่าเป็นเหตุการณ์ที่อัศจรรย์เป็นอย่างมาก ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ย่อมาจาก “มาฆปุรณมีบูชา” หมายถึง การบูชาในวันเพ็ญกลางเดือนมาฆะตามปฏิทินอินเดีย โดยวันนี้เรียกได้ว่า เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากในสมัยพุทธกาลเมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ ๙ เดือน ขณะเสด็จประทับอยู่ที่วัดเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ วันมาฆบูชา นอกจากจะเป็นวัน สำคัญของพระพุทธศาสนาแล้ว วันนี้ยังเป็นวันแห่งความรักประจำศาสนาพุทธอีกด้วย และเป็นวันที่

^{๖๘} อ.จ.ทก. (ไทย) ๒๐/๑๒๖/๑๑๕.

^{๖๙} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๔๙๑.

^{๗๐} คุรยละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๔๙๑/. อ.จ.ทก. (ไทย) ๒๐/๑๒๗/๑๑๕.

^{๗๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พระธรรมฉบับขยายความ, หน้า ๖๖๙-๖๗๐.

^{๗๒} ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๓/๕๔๓.

^{๗๓} คุรยละเอียดใน ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๓/๕๔๔.

^{๗๔} อ่างแก้ว, หน้า ๖๒๑.

พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงพระโอวาทปฏิโมกข์แก่พุทธสาวกเป็นครั้งแรก เพื่อให้พระสงฆ์นำไปประพฤติปฏิบัติให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองต่อไป ซึ่งคำว่า “จาตุรงคสันนิบาต” แยกศัพท์ได้ ดังนี้ คือ “จาตุร” แปลว่า ๔ “องค์” แปลว่า ส่วน “สันนิบาต” แปลว่า ประชุม ฉะนั้น จาตุรงคสันนิบาต จึงหมายความว่า “การประชุมด้วยองค์ ๔” ซึ่งพระภิกษุสงฆ์เหล่านี้ล้วนเป็น “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” คือ เป็นผู้ที่ได้รับการอุปสมบทโดยตรงจากพระพุทธเจ้าทั้งสิ้น โดยพระภิกษุสงฆ์ทุกองค์ที่ได้มาประชุมในครั้งนี้ ล้วนแต่เป็นผู้ได้บรรลุประอรหัตต์แล้วทุก ๆ องค์ ที่สำคัญที่สุดก็คือ วันนั้นเป็นวันที่พระจันทร์เต็มดวงกำลังเสวยมาฆฤกษ์

กิจกรรมของพุทธศาสนิกชนในวันมาฆบูชานี้ ส่งเสริมให้มวลมนุษย์ตั้งมั่นในการทำความดี ละเว้นความชั่ว ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ทรงสอนให้ทุกคนมีความรักอันยิ่งใหญ่ เป็นรักที่ไม่เห็นแก่ตัว เพราะสอนให้รู้จักรักและเมตตาต่อเพื่อนร่วมโลก โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำพระธรรมคำสั่งสอนดังกล่าวไปเผยแผ่ ให้สังคมโลกเกิดความรัก เพราะ “ความรัก” มีความหมายที่ยิ่งใหญ่ ไร้ขอบเขต อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ทุกชาติ ทุกภาษา สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขหลายคนจึงถือว่า “วันมาฆบูชา” เป็นวันแห่งความรัก โดยกิจกรรมที่ทำในวันมาฆบูชา ประกอบด้วย

๑. ตื่นเข้าตักบาตรสร้างเสริมความสิริมงคลรับวันมาฆบูชา นำไปถวายอาหารบิณฑบาตแด่พระภิกษุสงฆ์ที่วัดใกล้บ้าน หรือวัดที่เรานับถือ

๒. การสมาทานศีล ไม่ว่าจะป็นศีล ๕ หรือจะเป็นศีล ๘ เพื่อที่เราทุกคนจะได้ฝึกตนให้เป็นคนที่อยู่ในศีลธรรม

๓. ฝึกสมาธิ หรือฟังธรรมเทศนา ควรส่งเสริมการนั่งสมาธิ เจริญจิตภาวนา หรือฟังธรรมเทศนาเพื่อที่เราจะได้สงบกาย สงบใจ

๔. พิธีเวียนเทียน น้อมระลึกนึกถึง หรือบูชารำลึกถึงพระรัตนตรัย โดยใช้เทียนรูปและดอกไม้ เป็นเครื่องสักการบูชา ถวายไว้ในมือแล้วเดินเวียน ๓ รอบ ขณะที่เดินรอบนั้นพึงตั้งใจให้สงบ พร้อมสวดระลึกถึงพระพุทธคุณด้วยการสวดบท “อิติปิโส” ระลึกถึงพระธรรมคุณด้วยการสวดสวากขาโต และระลึกถึงพระสงฆ์คุณด้วยการสวดสุปะฏิปันโน จนกว่าจะเวียนจบ ๓ รอบ

๕. วันมาฆบูชา เป็นวันสำคัญที่ควรละเว้นเรื่องอบายมุขทุกชนิด

๒.๕.๑.๒ วันวิสาขบูชา

วิสาขบูชา ความหมาย การบูชาในวันเพ็ญเดือนวิสาขะ หรือการบูชาในวันเพ็ญเดือน ๖ โดยวันวิสาขบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปี อิงตามปฏิทินจันทรคติของไทย ซึ่งจะเป็นวันที่เหล่าพุทธศาสนิกชนจะได้ร่วมกันประกอบพิธีกรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา ระลึกถึงความสำคัญของวันวิสาขบูชา เพราะเป็นวันสำคัญสากลทางพระพุทธศาสนา สำหรับชาวพุทธทุกนิกายทั่วโลก เป็นวันหยุดราชการในหลายๆ ประเทศ อีกทั้ง ยังเป็นวันสำคัญในระดับนานาชาติตามข้อมติของสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ เนื่องจากเป็นวันคล้ายวันที่เกิดเหตุการณ์สำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนา ๓ เหตุการณ์ ได้แก่ การประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ของพระพุทธเจ้า ซึ่งทั้ง ๓ เหตุการณ์นี้ ได้เกิดขึ้นตรงกัน ณ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ หรือวันเพ็ญแห่งเดือนวิสาขะ ชาวพุทธจึงถือว่า เป็นวันที่รวมการเกิดเหตุการณ์อันน่าอัศจรรย์ยิ่ง และเรียกการบูชาในวันนี้ว่า วิสาขบูชา ย่อมาจากวิสาขปุณณมีบูชา หมายถึง การบูชาในวันเพ็ญเดือนวิสาขะ

สรุปลักษณะวิสาขบูชา หมายถึง

๑. วันวิสาขบูชา เป็นวันที่พระพุทธเจ้าประสูติ ได้รับการถวายพระนามว่า “สิทธัตถะ” แปลว่า “สมปรารถนา”

๒. วันวิสาขบูชา เป็นวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ เมื่อพระชนมายุ ๓๕ พรรษา หลังจากออกผนวชได้ ๖ ปี เจ้าชายสิทธัตถะก็ได้ทรงตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ณ ใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา

๓. วันวิสาขบูชา เป็นวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าสู่ปรินิพพาน หลังจากตรัสรู้แล้วท่านใช้เวลา ๔๕ ปีทรงแสดงธรรม จนเมื่อมีพระชนมายุได้ ๘๐ พรรษาพระองค์ทรงเสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ ป่าสาละ โดยพระองค์ทรงประทานโอวาทครั้งสุดท้ายว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อันว่า สังขารทั้งหลายย่อมมีความเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลาย จงยังกิจทั้งปวงอันเป็นประโยชน์ของตนและประโยชน์ของผู้อื่นให้บริบูรณ์ด้วยความไม่ประมาทเถิด”

กิจกรรมในวันวิสาขบูชา

๑. ตักบาตร กรวดน้ำอุทิศบุญกุศลให้กับญาติผู้ล่วงลับและเจ้ากรรมนายเวร
๒. ทำบุญถวายภัตตาหาร ถวายสังฆทานที่วัดใกล้บ้าน พร้อมตั้งใจฟังธรรมเทศนา
๓. สร้างบุญกุศลด้วยการปล่อยนกปล่อยปลา
๔. ร่วมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ
๕. ร่วมพิธีเวียนเทียนรอบอุโบสถในเวลาค่ำ

๒.๕.๑.๓ วันอาสาฬหบูชา

วันอาสาฬหบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ถือเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยเป็นวันคล้ายวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา หรือเทศน์กัณฑ์แรก ชื่อว่า ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร โปรดพระปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมือง พาราณสี หลังทรงตรัสรู้ได้ ๒ เดือน ผลของพระธรรมเทศนากัณฑ์นี้ เป็นเหตุให้พระอัญญาโกณฑัญญะ ได้ดวงตาเห็นธรรม สำเร็จเป็นพระโสดาบัน จึงขอบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุองค์แรกในพระพุทธศาสนา และทำให้พระรัตนตรัยครบองค์ ๓ คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

ความสำคัญของวันอาสาฬหบูชา ข้อคิดที่ได้จากวันอาสาฬหบูชานี้ ไม่ว่าจะทำอะไรก็ตาม ทั้งที่เป็นประโยชน์ส่วนตัว และประโยชน์ของหมู่คณะ เช่น ครอบครัว และหมู่คณะใหญ่ คือ ประเทศชาติ จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ชัดเจน มีแม่บทที่ชัดเจน ที่ทุกคนต้องยึดถือปฏิบัติตาม ดังนั้นชาวพุทธควรถือเป็นหน้าที่อันสำคัญยิ่ง ที่จะพึงประกอบกรบูชาทั้งส่วนอามิสบูชา และปฏิบัติบูชา โดยเฉพาะการปฏิบัติบูชานั้น ควรปฏิบัติตนตามหลักธรรมในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร อันได้แก่มัชฌิมาปฏิปทา ข้อปฏิบัติสายกลาง คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ กล่าว โดยสรุปก็คือ ควรปฏิบัติตนให้มีศีลสมาธิ ปัญญา เมื่อปฏิบัติได้ดังนี้ ชื่อว่าได้บูชาพระพุทธองค์ ด้วยการบูชาอย่างยิ่ง

กิจกรรมในวันอาสาฬหบูชา

๑. กิจกรรมทำบุญ ตักบาตร ฟังพระธรรมเทศนา รักษาอุโบสถศีล
๒. กิจกรรมร่วมการเวียนเทียน
๓. ศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรแรกที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงขึ้นในโลก

การปฏิบัติตนในวันอาสาฬหบูชา

๑. ละเว้นอบายมุขทุกประเภท และตั้งใจที่จะงดเว้นจากความชั่ว ความทุจริต สิ่งที่ไม่ดีทุกประการ

๒. ทำทาน เช่น ตักบาตรพระ ดูแลบิดามารดา เป็นต้น

๓. ฟังพระธรรมเทศนาธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

๔. เวียนเทียนรำลึกกรอบสัญลักษณ์ของพระรัตนตรัย เช่น โบสถ์ พระพุทธรูป ธัมเมกขสถูป

๕. ปฏิบัติกรรมฐาน ทั้งสมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน

๖. ฟังบูชาพระรัตนตรัย ด้วยการบูชาทั้งสองประเภท คือ ทั้งอามิสบูชา และปฏิบัติบูชา

๒.๕.๒ ศาสนาคริสต์: การสื่อสารผ่านกิจกรรมชุมชน

๒.๕.๒.๑ เทศกาลเตรียมรับเสด็จพระคริสตเจ้า (Advent)

เทศกาลในศาสนาคริสต์ เทศกาลของศาสนาคริสต์ก็มาจากวันสำคัญทางศาสนาเช่นเดียวกัน เช่น เทศกาลคริสต์มาส จัดเป็นเทศกาลที่มีความสำคัญมากสำหรับชาวคริสต์ ซึ่งเป็นเทศกาลฉลองการประสูติของพระคริสต์เทศกาลคริสต์มาสจะจัดขึ้นใน วันที่ ๒๔ และ ๒๕ ธันวาคม ของทุกปี จะเห็นได้ว่า วันประสูติของพระเยซูและชันตาคออสเริ่มขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ ๔ มีเด็กชายผู้เกิดในหมู่บ้านเล็กๆ มีชื่อว่า “นิโคลัส” ชีวิตของเขาอยู่บนกองเงินกองทอง เพราะพ่อแม่มีฐานะร่ำรวยไม่ช้าไม่นานพ่อแม่ก็ถึงแก่กรรม ทรัพย์สินจึงตกเป็นของเขาเพียงผู้เดียว แต่น่าแปลกที่นิโคลัสกลับมีใจโอบอ้อมอารีต่อคนยากจน ชอบแจกสมบัติช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากจนกลายเป็นขวัญใจของคนทุกเพศทุกวัย

เทศกาลเตรียมรับเสด็จพระคริสตเจ้า (Advent) หรือการเตรียมฉลองวันคริสต์มาสเป็นช่วงเวลาแห่ง “การรอคอย” การเสด็จมาของพระคริสตเจ้าเพื่อให้พระองค์เสด็จมาบังเกิดในชีวิตของเราอีกครั้งหนึ่ง ยังเป็นช่วงเวลาเพื่อการ “ชำระจิตใจ” ของเราให้สะอาดด้วยการ “ทำกิจใช้โทษบาป” และฟื้นฟูชีวิตของเราโดยการอ่านและไตร่ตรองพระวาจาของพระเจ้าและการเข้าร่วมมิสซาอย่างสม่ำเสมอ

พระคัมภีร์และคำสอน^{๗๕}

๑. บทอ่านที่หนึ่ง (ยรม. ๓๓:๑๔-๑๖) ประกาศเยเรมีย์มีความหวังและรอคอย “หน่อชอบธรรม” หรือผู้สืบทอดจากกษัตริย์ดาวิดที่จะมาเป็น “พระผู้นำความรอด” ความปลอดภัย ความสุข ความยุติธรรม มาสู่ชนชาติของเขาและมวลมนุษยชาติ

๒. เพลงสดุดี (สดด. ๒๕) แสดงออกถึงการรอคอยด้วยความเพียรทน เพื่อให้พระเจ้าทรงสอนและนำทางประเสริฐในการดำเนินชีวิต “โปรดให้ข้าพเจ้ารู้จักทางของพระองค์ โปรดทรงวางมรรคาของพระองค์แก่ข้าพเจ้า โปรดทรงนำข้าพเจ้าด้วยความจริงของพระองค์และทรงสอนข้าพเจ้า...”

^{๗๕} เทศกาลเตรียมรับเสด็จพระคริสตเจ้า, [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล: [http://www.ratchaburidiao.or.th/main/sunday-homily/๒๐๒๘-goodnews-๒๐๒๑-advento๑, \[๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖\].](http://www.ratchaburidiao.or.th/main/sunday-homily/๒๐๒๘-goodnews-๒๐๒๑-advento๑, [๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖].)

๓. บทอ่านที่สอง (๑ ธส. ๓:๑๒-๔:๒) นักบุญเปาโลเตือนชาวเธสะโลนิกาให้ดำเนินชีวิตที่ศรัทธาดี และรักกันและกันอย่างเข้มข้นต่อไป เพื่อพร้อมจะรับเสด็จพระเยซูเจ้า

๔. พระวรสาร (ลก. ๒๑:๒๕-๒๘,๓๔-๓๖) พระเยซูเจ้าทำนายล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นก่อนการเสด็จมาของพระองค์ในครั้งที่สอง ทรงให้กำลังใจเราให้เข้มแข็งและยึดมั่นในศรัทธาและความคิดดี เพื่อเป็นการเตรียมตัวให้พร้อม

“เมื่อเหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้น ท่านทั้งหลายจงยืนตรง เงยหน้าขึ้นเถิด เพราะในไม่ช้าท่านจะได้รับการปลดปล่อยให้เป็นอิสระแล้ว” (ลก. ๒๑:๒๘) พระเยซูทรงต้องการให้เราได้เผชิญหน้ากับอนาคตด้วยความมั่นใจในทางทรงนำของพระเจ้า

หลักปฏิบัติ

๑. “เตรียมฝ่ายจิตใจ” เราจำเป็นต้องเตรียมจิตใจ เพื่อฉลองคริสต์มาส ด้วยการอ่านพระคัมภีร์ประจำวันเพิ่มขึ้น หาข้อคิดมาเป็นแนวทางปฏิบัติจริง ๆ ในชีวิต มาร่วมมิสซาทุกวันอาทิตย์ เป็นต้น ๔ สัปดาห์นี้ ชำระจิตใจด้วยการรับศีลอภัยบาป

๒. “เตรียมฝ่ายร่างกาย” เชิญชวนเราทำความดีถวายแด่พระกุมาร และเป็นเพื่อชดเชยบาปความผิดของเรา เราสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้ความรัก การให้อภัยใครสักคนหนึ่ง การช่วยเหลือบุคคลที่ลำบากขัดสน

๓. “การประกาศข่าวดี” ให้เชิญชวนญาติพี่น้องหรือเพื่อน ๆ ที่สนใจมาร่วมมิสซาและบอกเล่าเรื่องวันคริสต์มาสให้พวกเขาได้รู้จัก ทำได้เช่นนี้เราจะฉลองคริสต์มาสได้สนุกโดยไม่ต้องมีงานรื่นเริงภายนอกก็ได้

๒.๕.๒.๒ เทศกาลมหาพรต^{๗๖}

เทศกาลมหาพรต (คาทอลิก) หรือเทศกาลเข้าสู่ธรรม (โปรเตสแตนต์) เป็นหนึ่งในเทศกาลสำคัญของศาสนาคริสต์ เริ่มต้นจากวันพุธรับเถ้าและสิ้นสุดวันอีสเตอร์ รวม ๔๐ วัน โดยเทศกาลนี้มีไว้เพื่อระลึกถึงพระทรมานและการคืนพระชนม์ของพระเยซูคริสต์ โดยกิจที่คริสต์ศาสนิกชนปฏิบัติในช่วงนี้ คือ การอธิษฐาน การบริจาคสิ่งของ การอดอาหาร และการไม่พุ่มเฟิย ทั้งนี้ ระยะเวลา ๔๐ วัน มีความสำคัญเนื่องจากเรื่องราวในคัมภีร์ไบเบิล มีความเกี่ยวข้องกับตัวเลข ๔๐ ไม่ว่าจะเป็นการบำเพ็ญเพียรอดอาหารของพระเยซูเป็นเวลา ๔๐ วัน โมเสสอยู่บนเขากับพระเจ้า ๔๐ วัน เกิดน้ำท่วมโลกในสมัยโนอาห์ ๔๐ วัน และการอพยพของชาวยิวเข้าสู่ดินแดนแห่งพันธสัญญา ก็ใช้เวลายาวนานถึง ๔๐ ปี อย่างไรก็ดี เมื่อนับวันจริง ๆ แล้วจะเป็น ๔๖ วัน เนื่องจากชาวคริสต์จะไม่จำศีลอดอาหารในวันอาทิตย์ จึงเหลือเพียง ๓๖ วัน และต้องเพิ่มวันจำศีลอีก ๔ วันให้ครบ ๔๐ วัน เทศกาลมหาพรตจึงเลื่อนมาเริ่มในวันพุธ (วันพุธรับเถ้า) ต่างกับเทศกาลอื่น ๆ ที่เริ่มจากวันอาทิตย์แรก ธรรมเนียมนี้ปฏิบัติกันในเฉพาะฝั่งศาสนาคริสต์ตะวันตก ส่วนในศาสนาคริสต์ตะวันออกจะเริ่มต้นวันจันทร์ เรียกว่า “วันจันทร์สะอาด” (Clean Monday)

วันพุธก่อนวันอาทิตย์แรกของเทศกาลมหาพรต สัตบุรุษจะรับเถ้าเป็นการเริ่มต้นเทศกาลมหาพรต พิธีเสกและโรยเถ้า ตามปกติจะทำในพิธีมิสซา หลังอ่านพระวรสารและบทเทศน์ ซึ่งให้

^{๗๖}เทศกาลมหาพรต, [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล:<http://www.https://th.wikipedia.org/wiki/เทศกาลมหาพรต>, [๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖].

ความหมายว่า พระวณะของพระเป็นเจ้าเป็นพลังสำคัญที่ปลูกเร้าจิตใจของคริสตชนให้สำนึกตน กลับใจ และใช้โทษบาปในเทศกาลมหาพรตนี้

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการถ่อมตน ในเทศกาลนี้จึงมีการปฏิบัติต่าง ๆ ดังนี้

ตามโบสถ์ต่าง ๆ ในช่วงระหว่างเทศกาลจะจัดดอกไม้น้อยลง เชิงเทียนบนพระแท่นก็จะเปลี่ยนเป็นเชิงเทียนแบบเรียบง่าย ดนตรีจะบรรเลงเบา ๆ เมื่อประกอบพิธีกรรม บาทหลวงจะสวมอาภรณ์ศักดิ์สิทธิ์สีม่วง ซึ่งสื่อความหมายถึงการถ่อมตน สำนึกผิด

การอดอาหาร มี “กระปุกมหาพรต” ให้ชาวคริสต์อดอมนำไปบริจาคให้ผู้ยากไร้

ภาวนาเป็นพิเศษ ทั้งตามโบสถ์และตามบ้านเรือน

ชาวคริสต์หนุ่มมากฉลองเทศกาลนี้ (เช่น โรมันคาทอลิก โปรเตสแตนต์ และแองกลิคัน) ขณะที่บางกลุ่มเริ่มให้ความสำคัญกับเทศกาลนี้มากขึ้น (เช่น คริสตจักรแบปติสต์)

๒.๕.๒.๓ เทศกาลปัสกา^{๗๗}

เทศกาลปัสกา คือ เทศกาลที่ชาวยิวฉลอง เพื่อระลึกถึงการที่พระเจ้าช่วยปลดปล่อยชาวอิสราเอลจากการเป็นทาสของประเทศอียิปต์ในปี ๑๕๑๓ ก่อนคริสต์ศักราช และพระเจ้ายิ่งสั่งให้ชาวอิสราเอลระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญนี้ทุกปีในวันที่ ๑๔ เดือนอาบิบของชาวยิว ซึ่งต่อมาเรียกว่า เดือนนิसान อพยพ คำว่า “ปัสกา” มาจากคำฮีบรู ที่มีความหมายว่า “เว้นผ่าน” มีการใช้คำนี้ตอนที่พระเจ้าไว้ชีวิตชาวอิสราเอลและประหารชีวิตลูกชายคนโตทุกคนของชาวอียิปต์ ก่อนที่พระเจ้าจะนำภัยพิบัตินี้มา พระองค์บอกชาวอิสราเอลให้เอาเลือดของลูกแกะหรือลูกแพะมาประพรมที่เสาประตูบ้านทั้งสองข้างและที่คานประตู โดยพระเจ้าได้บอกขั้นตอนและวิธีการฉลองปัสกาให้ชาวอิสราเอลในการฉลองครั้งแรก

ในเทศกาลนี้ เราฉลองการกลับคืนชีพของพระเยซู ซึ่งเป็นจุดกลางและหัวข้อสำคัญที่สุดแห่งความเชื่อของคริสตชน พิธีสำคัญพิธีหนึ่งที่เรากำหนดในคืนก่อนวันปัสกา คือ การโปรดศีลล้างบาปให้แก่คริสตชนใหม่ และเป็นการรื้อฟื้นการปฏิญาณแห่งศีลล้างบาป ส่วนมากได้รับศีลล้างบาปเวลาที่ยังเป็นเด็ก ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยังไม่รู้ตัว และโดยไม่มีส่วนตั้งใจที่จะเลือกพระเยซูเป็นพระเจ้าของเรา ดังนั้น จึงเป็นของธรรมดาเมื่อเวลาเราเป็นผู้ใหญ่ก็อาจจะคิดว่า “ทำไมฉันจึงเป็นคริสตชน และทำไมฉันจึงต้องเลือกแนวทางดำเนินชีวิตแบบพระเยซู” คืนวันปัสกา นี้ เป็นโอกาสที่ดีที่สุดที่จะรื้อฟื้นความเชื่อของเราใหม่ในพระเยซู และปฏิญาณว่า เราจะร่วมกับพระองค์ในการดำเนินชีวิตตามแบบฉบับของพระวรสาร

คำว่า “ปัสกา” ในภาษาไทยทับศัพท์ภาษาฮีบรู “PESACH” ซึ่งเป็นเทศกาลของชาวฮีบรูที่จะระลึกถึงเวลาที่พระเจ้าได้กอบกู้เขาจากสภาพการเป็นทาส และพาเขาจากอียิปต์ไปสู่แผ่นดินใหม่ พระเยซูได้สิ้นพระชนม์ในตอนบ่ายวันศุกร์ ก่อนที่จะฉลองวันปัสกาของชาวยิวหนึ่งวัน และกลับคืนชีพในวันอาทิตย์วันแรกของสัปดาห์ เป็นการเปิดยุคใหม่สำหรับมนุษยทุกคน และเป็นการแสดงว่าพระเยซู เป็นผู้นำของ “มนุษย์ใหม่” ชาวยิวยังฉลองวันปัสการะลึกถึงเหตุการณ์ที่ได้เกิดขึ้นที่อียิปต์

^{๗๗}เทศกาลปัสกา, [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล: <http://www.https://kamsombkk.com/catholic-catechism/>, [๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖].

เมื่อสามพันกว่าปีแล้ว และกำลังรอคอยพระเมสสิยาห์อยู่ สำหรับเราคริสตชน พระเยซูเป็นพระคริสต์ พระบุตรของพระเจ้าผู้กอบกู้เรา เป็นจุดหมายปลายทางแห่งวิวัฒนาการของมนุษยชาติ

เทศกาลปัสกานี้ เริ่มตั้งแต่วันอาทิตย์ปัสกาถึงวันสมโภชพระจิตเจ้า ซึ่งเป็น ๗ อาทิตย์หลังวันอาทิตย์ปัสกาพอดี วันสมโภชพระจิตเจ้านี้ ในภาษาโบราณเรียกว่า วันเพนเตกอสเต ซึ่งเป็นคำภาษากรีกแปลว่า “ที่ห้าสิบ” เพราะเป็นวันฉลองของชาวยิวอีกวันหนึ่งหลังวันปัสกา ๕๐ วัน ในโอกาสนี้ เขาถวายผลแรกของฤดูเก็บเกี่ยวข้าวแก่พระเจ้า เพื่อขอบพระคุณพระเจ้า เพราะแผ่นดินที่พระองค์ทรงมอบให้แก่พวกเขาตามที่พระองค์ได้ทรงสัญญาไว้ ตามที่ลูกาเล่าในหนังสือ กิจการอัครสาวกนั้น เป็นวันนั้นเองที่พระจิตเจ้าได้เสด็จลงมาเหนืออัครสาวก ประทานสติปัญญาให้เข้าใจเรื่องราวของพระเยซูเจ้า และประทานกำลังใจเพื่อเขาจะได้กล้าเป็นประจักษ์พยานประกาศข่าวดีถึงพระองค์วันสมโภชพระจิตเจ้าเป็นวันสุดท้ายของเทศกาลมหาพรตและปัสกานี้

วันอาทิตย์ทุกสัปดาห์เป็นวันที่เราระลึกถึงการกลับคืนชีพของพระเยซู เช่นนี้ จึงเป็นวันระลึกถึงวันปัสกา วันอาทิตย์จึงเป็นโอกาสที่ดีที่สุดที่เราจะฟื้นฟูความสัมพันธ์กับพระเยซูผู้ทรงชีวิต และกับพี่น้อง เพื่อเราจะได้เป็นพยานถึงพระองค์ด้วยความรัก การเสียสละ และความรับผิดชอบต่อสังคมในชีวิตประจำวันของเรา ทั้งด้วยคำพูดและด้วยการกระทำ โดยนัยนี้ การฉลองเทศกาลมหาพรต และเทศกาลปัสกาจะมีความหมายในชีวิตของเราอย่างแท้จริง

๒.๕.๓ ศาสนาอิสลาม: การสื่อสารผ่านกิจกรรมชุมชน

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่มีความเคร่งครัดต่อการประกอบพิธีกรรม หลังจากท่านนบีมุฮัมมัด สิ้นชีวิตแล้ว เกิดความขัดแย้งในเรื่องการเป็นคอลีฟะห์ จึงทำให้ศาสนาอิสลามถูกแยกออกตามความเชื่อของตนเป็นนิกายต่างๆ ซึ่งมีนิกายที่สำคัญ ๆ ๒ นิกาย ได้แก่ นิกายซุนนี หรือซุนนะห์ นิกายนี้ เคารพครัดมากถือปฏิบัติตามพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานและอัลฮะดีษเท่านั้น และอีกนิกาย คือ นิกายชีอะห์ คำว่า ชีอะห์ แปลว่า พรรคพวก คือ พรรคพวกท่านอาลี ถือว่า ท่านอาลีบุตรเขยของ ท่านนบีมุฮัมมัดคนเดียวเท่านั้นเป็นผู้ที่ถูกต้อง สำหรับประเทศไทยมีทั้ง ๒ นิกาย แต่ส่วนใหญ่นับถือนิกายซุนนี ศาสนาอิสลามนั้น เป็นศาสนาที่ไม่มีนักบวชเพื่อทำหน้าที่ในการประกอบพิธีกรรม ถือว่ามุสลิมทุกคนมีหน้าที่ในการเผยแผ่และสืบทอดศาสนา โดยวิธีการปฏิบัติตนตามหลักของศาสนา ศึกษาเรียนรู้หลักคำสอนของศาสนาให้รู้แจ้งเห็นจริง

๒.๕.๓.๑ เทศกาลรอมฎอน

เทศกาลรอมฎอน เป็นที่รู้จักกันในหมู่ชาวมุสลิมทั้งหลายว่า เมื่อเดือนรอมฎอนเวียนมาถึง ก็จะต้องประพฤติตนตามหน้าที่ของชาวมุสลิม ดังหลักศาสนาได้บัญญัติเอาไว้ แต่สำหรับหลาย ๆ คน อาจจะสงสัยกันว่า เดือนรอมฎอนมีความสำคัญต่อชาวมุสลิมอย่างไร เหตุใดชาวมุสลิมทำไมถึงต้องถือศีลอดในเดือนนี้ คำว่า รอมฎอน หรือ รอมะฎอน หรือ เราะมะฎอน ก็คือเดือนที่ ๙ ของปฏิทินฮิจญ์เราะฮ์ หรือปฏิทินอิสลาม เป็นเดือนที่ชาวมุสลิมถือศีลอดทั้งเดือน โดยเดือนรอมฎอน นับได้ว่าเป็นเดือนที่ยิ่งใหญ่เดือนหนึ่งของอิสลาม ซึ่งอัลกุรอานได้กล่าวถึงความยิ่งใหญ่ของเดือนรอมฎอนนี้ไว้ว่า เดือนรอมฎอนเป็นเดือนที่อัลกุรอานถูกประทานลงมาในเดือนนี้ แต่สิ่งที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นอยู่ที่เป้าหมายของการประทานต่างหาก ซึ่งเป้าหมายสูงสุดของการประทานอัลกุรอานนี้ ก็เพื่อให้ใช้คัมภีร์

นี้เป็นเครื่องนำทาง และเป็นข้อจำแนกแยกแยะสิ่งถูกสิ่งผิดแก่มนุษยชาติ ให้มนุษย์มุ่งสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ และหากมนุษย์เดินตามหนทางเช่นนี้ ก็จะได้รับความสุขทั้งโลกนี้และปรโลก^{๗๘}

เพราะเหตุนี้ เดือนรอมฎอน จึงถือเป็นเดือนที่มีความศักดิ์สิทธิ์ และจงใจให้ผู้ศรัทธาทำความดีมากยิ่งขึ้นกว่าเดือนอื่น ๆ และการถือศีลอดนี้เองก็เป็นหนทางหนึ่ง ที่จะทำให้ชาวมุสลิมสามารถมุ่งไปสู่จุดสูงสุดของความเป็นมนุษย์ได้แท้จริง

๒.๕.๓.๒ เทศกาลเมกกะ

เทศกาลเมกกะ คำว่า เมกกะ เป็นชื่อที่ชาวตะวันตกใช้เรียกนครแห่งนี้ ซึ่งสำหรับชาวมุสลิมทั่วไป จะเรียกว่า มัคกะห์ (Makkah) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า มัคกะห์ อัล มุกัรเราะมะห์ (Makkah al-Mukarramah) แปลว่า เมกกะ เมืองอันทรงเกียรติ (Mecca the Honored) นอกจากนี้ หากย้อนไปในยุคก่อนการเกิดขึ้นของศาสนาอิสลาม นครแห่งนี้ก็มีชื่อเรียกว่า บักกะห์ (Bakkah) ซึ่งยังสามารถพบได้ในบางบทของคัมภีร์อัลกุรอาน (กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๖, หน้า ๖๗-๖๘) ตามความเชื่อของศาสนาอิสลามนั้น จุดแรกของนครเมกกะ คือ วิหารกะบะห์ (Ka'bah) สร้างขึ้นโดยท่านนบีอะดัม (Adam) และพระนางเฮวาว์ (Hawwah) ซึ่งเป็นมนุษย์ชายหญิงคู่คนแรกของโลก ตามเทวบัญชาขององค์อัลเลาะห์ เพื่อเป็นสถานที่แสดงความเคารพสักการะพระองค์ และต่อมาก็ได้รับการบูรณะโดยท่านนบีอิบรอฮีม (Ibrahim) และท่านนบีอิสมาอิล (Isma'il) โดยหลังจากที่ ท่านนบีทั้งสองได้บูรณะวิหารดังกล่าวเสร็จสิ้นแล้ว เทวทูตได้ปรากฏกายขึ้น และนำหินดำอันศักดิ์สิทธิ์ที่ประทานจากองค์อัลเลาะห์มาให้ท่านทั้งสอง ณ เนินเขาญะบัล กุบัยส (Jabal Qubais) ท่านนบีมุฮัมมัดกล่าวว่า “เมื่อครั้งอยู่ในสรวงสวรรค์ หินดังกล่าวเคยมีสีขาวบริสุทธิ์ยิ่งกว่าน้ำนม แต่ต้องกลายเป็นสีดำในช่วงที่ตกลงมาสู่ภูมิของมนุษย์ เนื่องจากมลทินที่มนุษย์ได้กระทำไว้”

๒.๕.๓.๒ เทศกาลวันอีต-ฮารีรายอ

เทศกาลวันอีต-ฮารีรายอ วันเฉลิมฉลองในศาสนาอิสลาม ๑ ปี มี ๒ ครั้ง เป็นวันที่ชาวมุสลิมรอคอยเพราะครอบครัวจะได้พบหน้ากัน “วันตรุษอีตหรือวันอีต” เป็นวันเฉลิมฉลองในศาสนาอิสลาม ภาษามลายูปัตตานี เรียกวันนี้ว่า “ฮารีรายอ หรือ ฮารีรายา” (Hari Raya) ภาษามลายูกลาง แปลว่า “วันใหญ่ หรือวันอีต” ในอินโดนีเซียเรียกว่า “ฮารีเลอบาราน” มีรายละเอียด ดังนี้

๑. วันฮารีรายอ โดยในรอบ ๑ ปี จะมีวันฮารีรายอ ๒ ครั้ง คือ ๑) อีตุลฟิฏริ หรือ อีติลฟิตรี ตรงกับวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือนเซวาล ซึ่งเป็นเดือน ๑๐ ตามปฏิทินอิสลาม เป็นวันออกบวช ๒) อีตุลอัฎฮา หรือ อีติลอัฎฮา ตรงกับวันที่ ๑๐ เดือน ซุลฮิจญะ หรือตรงกับเดือน ๑๒ ของปฏิทินอิสลาม ซึ่งเป็นการฉลองวันออกฮัจญ์ วันฮารีรายอ เป็นวันรื่นเริงประจำปี ชาวมุสลิมจะเดินทางไปเยี่ยมเยียนพ่อแม่ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน เพื่ออภัยต่อกันในสิ่งที่ผ่านมา เป็นวันที่ทุกคนมีความสุขมาก มุสลิมจะมีการประกอบพิธีกรรมไทยพร้อมเพรียงกันทั่วโลก ในวันอีติลฟิตรี (วันที่ ๑) มุสลิมทุกคนจะต้องจ่ายซะกาตฟิตรีเราะห์ บริจาคทานแก่คนยากจนอนาถา ส่วนในวันอีติลอัฎฮา (วันที่ ๒) จะมีการเชือดสัตว์พลีแล้ว

^{๗๘} เสาวนีย์ จิตหมวด, วัฒนธรรมอิสลาม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ทางนำ, ๒๕๓๕), หน้า ๖๕)

จะทำกรับัน แจกจ่ายเนื้อเพื่อเป็นทานแก่ญาติมิตร สัตว์ที่ใช้ในการเชือดพลีได้แก่ อูฐ วัว แพะ เป็นการขัดเกลาคจิตใจของมนุษย์ให้เป็นผู้บริจาคน เป็นการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนมนุษย์

พิธีกรรมสำคัญของศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาที่ไม่มีนักบวชหรือนักพรตในการประกอบพิธีกรรม แต่มุสลิมทุกคนเป็นทั้งฆราวาสและนักบวชอยู่ในตัวคนเดียวกัน และถือหลักการของศาสนาเป็นธรรมนุญสูงสุดในการดำรงชีวิต หลักปฏิบัติทางศาสนกิจที่สำคัญ ได้แก่ หลักปฏิบัติ ๕ ประการ มีดังนี้

๑. การปฏิญาณตน ผู้ที่เป็นมุสลิมจะต้องยืนยันด้วยวาจาว่า “ไม่มีพระเจ้าอื่นใด นอกจากอัลเลาะห์ และท่านศาสดามุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของพระองค์”

๒. นมาซ (การละหมาด) เป็นการเคารพกราบไหว้ต่อพระเจ้าด้วยอิริยาบถต่าง ๆ ซึ่งจะต้องปฏิบัติทุกวัน วันละ ๕ เวลา คือ ก่อนฟ้าสว่าง บ่าย เย็น หัวค่ำ และกลางคืน จะช่วยสกัดกั้นความคิดและการกระทำที่ไม่ดีงามต่าง ๆ อย่างเป็นระบบต่อเนื่องในรอบวัน

๓. การถือศีลอด เป็นการละเว้นจากการกิน การดื่ม การเสพ การร่วมเพศ การนินทา ตลอดจนการประพฤติน่าเกลียดทุกอย่าง จะกระทำในเดือนรอมฎอนเป็นเวลา ๑ เดือน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ ฝึกความอดทนต่อการยั่ววนของกิเลส

๔. การจ่ายซะกาต หมายถึง การบริจาคทานให้แก่คนที่เหมาะสมตามศาสนบัญญัติ

๕. ประกอบพิธีฮัจญ์ หมายถึง การไปประกอบศาสนกิจ เมืองเมกกะ ประเทศซูดานอาระเบีย โดยผู้ที่จะไปประกอบพิธีฮัจญ์จะต้องอยู่ในสภาพที่พร้อม กล่าวคือ บรรลุนิติภาวะ มีสุขภาพดี มีทุนทรัพย์เพียงพอ และมีความรู้ความเข้าใจในการทำฮัจญ์

๒.๖ หลักจักร ๔ กักับการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพ

หลักจักร ๔

หลักจักร ๔ เป็นหลักธรรมที่นำบุคคลไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ดุจลัทธิเต๋าไปสู่ที่หมาย เพราะเป็นเหมือนล้อทั้ง ๔ ของรถซึ่งหมุนไปพร้อม ๆ กัน พัดพาบุคคลผู้ปฏิบัติให้ไปสู่ความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปจนถึงที่สุด เป็นกงล้อแห่งการพัฒนา เพราะกงล้อที่หมุนไปสู่ความเจริญก้าวหน้า นั้น เรียกว่า จักร คำว่า จักร แปลว่า ล้อ หรือข้อปฏิบัติให้ผู้ปฏิบัติได้ถึงถึงความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขในชีวิต สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสเรียกธรรมปฏิบัตินี้ว่า “จักร ๔” คือ ธรรมปฏิบัติที่เป็นประดุจล้อที่จะนำรถไปสู่ที่หมาย กล่าวคือ นำผู้ประพฤตินี้ปฏิบัติตามให้ถึงความเป็นใหญ่ ถึงความไพบูลย์มั่งคั่งด้วยโภคทรัพย์ พืชพันธุ์ธัญญาหาร ข้าวน้ำ และสิ่งอำนวยความสะดวก ตลอดทั้งชื่อเสียง เกียรติยศ และความสุข กล่าวคือ สันติสุข คือ ความสุขด้วยความสงบเรียบร้อย ทั้งภายในและภายนอกจิตใจของตน มีพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตของตนด้วยความสงบสุข ดังมีพระพุทธดำรัสตรัสแก่พระภิกษุทั้งหลายว่า

จตตารีมานี^{๗๙} ภิกขเว จกุกานิ เยหิ สมณนาคทานิ เทวมนุสฺसानิ จตฺจกฺกํ ปวตฺตติ เยหิ สมณนาคตา เทวมนุสฺสา นจิริสเสว มหนตฺตตํ เวปุลลตฺตํ ปาปฺพนฺติ โภเคสุ กตฺมานิ จตตาริ ปฏิรูปเทสวาโส สปริสุปฺสโย ๒ อตฺตสมฺมาปณฺธิ ปุพฺเพ จ กตฺปุณฺณตา อิมานิ โข ภิกขเว จตตาริ จกุกานิ เยหิ สมณ

^{๗๙}พระสูตรต้นตปิฎก (ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), อจ.จตฺก.๒๑/๓๑/๕๐.

นาคทาน์ เทวมนุสสานัน จตุจกั กั ปวตตติ เยหิ สมณนาคตา เทวมนุสสา นจิสเสว มหนตตต เวปุลลตต ปาปุนนติ โภเคสุติ.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย จักร ๔ ประการนี้ เป็นเหตุให้เทวดาและมนุษย์ผู้ประกอบแล้วเป็นไปได้ และถึงความเป็นใหญ่ ความไพบุลย์ในโภคะทั้งหลายต่อกาลไม่นานนัก จักร ๔ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. ปฏิรูปเทสวาสะ การอยู่ในถิ่นที่ดี
๒. สัปปริสุปัสสยะ การสมาคมกับสัตบุรุษ
๓. อัตตสัมมาปณิธิ การตั้งตนไว้ชอบ
๔. ปุพเพทตปุญญาตา ความเป็นผู้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว

จักร ๔ ประการนี้แล เป็นเหตุให้เทวดาและมนุษย์ผู้ประกอบแล้วเป็นไปได้ และถึงความเป็นใหญ่ ความไพบุลย์ในโภคะทั้งหลายต่อกาลไม่นานนัก

ข้าวเปลือก ทรัพย์ ยศ ชื่อเสียง

และความสุขย่อมหลั่งไหลมาสู่รชน

ผู้อยู่ในถิ่นที่ดี ผูกไมตรีกับอริยชน

สมบูรณ์ด้วยการตั้งตนไว้ชอบ ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว

พระพุทธภาษิต ๔ ประการเหล่านี้ คือ ปฏิรูปเทสวาสะ พึงอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม สัปปริสุปัสสยะ การคบสัตบุรุษ อัตตสัมมาปณิธิ การตั้งตนไว้ชอบ ปุพเพทตปุญญาตา ความเป็นผู้มีบุญอันได้กระทำไว้แล้วในปางก่อน อันเป็นข้อปฏิบัติให้ผู้ประพฤติปฏิบัติตามได้ถึงซึ่งความสำเร็จในชีวิตที่ทุกคนปรารถนา คือ ถึงความเป็นใหญ่ ความไพบุลย์มั่งคั่งในโภคทรัพย์ ชื่อเสียง เกียรติยศ และความสันติสุข ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๑. ปฏิรูปเทสวาสะ หมายถึง การอยู่ในประเทศหรือถิ่นที่เหมาะสมที่ควร หรือการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีอันเหมาะสมกับกิจกรรมที่ต้องกระทำ เช่น การศึกษา การประกอบอาชีพ การปฏิบัติธรรม การบำเพ็ญสมณธรรม เป็นต้น ส่วนภิกษุผู้ต้องการบำเพ็ญสมณธรรม คือ เจริญภาวนา พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ไปในที่อันเหมาะสม คือ ป่า โคนไม้ กระท่อมร้าง เป็นต้น ที่กล่าวข้างต้น หมายถึง ท้องถิ่นที่เหมาะสมกับกิจกรรมต่าง ๆ แต่ความหมายโดยตรงของจักร ข้อที่ ๑ ได้แก่ การอยู่ในชุมชนที่สามารถศึกษาธรรมและปฏิบัติธรรมได้ดี คือ ชุมชนที่มีคนดีผู้รู้ธรรม

พระพุทธเจ้าตรัสเกี่ยวกับความสำคัญของการอยู่ในชุมชนอันสมควรไว้ว่า

“ปฏิรูปเทสวาโส เอตมมมงคลมุตตม^{๕๐} การอยู่ในประเทศหรือชุมชนที่เหมาะสมเป็นอุดมมงคล”

การอยู่ในชุมชนที่เหมาะสมจะช่วยพัฒนาชีวิตให้มีธรรม เมื่อมนุษย์มีธรรม สิ่งแวดล้อมก็จะพัฒนาตาม แต่ถ้ามนุษย์อยู่อย่างไม่มีธรรม ก็จะรักษาสัมพันธที่ดีไว้ไม่ได้ ดังนั้น เราจะต้องเปลี่ยนวิถีชีวิต เปลี่ยนจิตใจของเรา และปรับกระบวนการพัฒนาให้ถูกต้อง

^{๕๐} กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๒), หน้า ๔๑.

คำว่า ปฏิรูปเทสวาสะ หมายความว่าตามรูปศัพท์พระบาลี ว่า ปฏิรูป เวส เทเส นโร แปล หมายความว่า นรชน พึงอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม ซึ่งก็คือ การได้อยู่ในถิ่นท่าเล หรือในประเทศที่เหมาะสม แก่การดำเนินชีวิตของตน ให้ถึงความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุข

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (ธมมธรมหาเถร) อดีตเจ้าอาวาสวัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน ได้แสดงลักษณะของถิ่นที่เหมาะสม ๓ นัย ตามนัยที่รวบรวมจากคัมภีร์ปรมัตถโคตติกา และคัมภีร์ มังค ลัตถทีปนี มีปรากฏในหนังสือ “มงคลยอตชีวิต” จัดพิมพ์โดย ธรรมสภา เมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๓๙ หน้า ๗๔-๘๔ มีความโดยย่อว่า ดังนี้

นัยที่ ๑ ถิ่นที่มีบริษัท ๔ คือ มีพระภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา อาศัยอยู่ ปฏิบัติ พระ ศาสนา แสดงธรรม และเผยแพร่พระสัทธรรมคำสั่งสอน ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่ และมิ การบำเพ็ญกุศลคุณความดีอยู่ กล่าวโดยส่วนรวมคือ ถิ่นที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองอยู่ นี้ จัดเป็น ปฏิรูปเทส คือ เป็นถิ่นที่หรือประเทศที่เหมาะสมแก่การอยู่อาศัยและดำเนินชีวิต ไปสู่ความ เจริญรุ่งเรืองและสันติสุขได้

นัยที่ ๒ สถานที่ตรัสรู้ สถานที่แสดงปฐมเทศนา สถานที่ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ สถานที่ เสด็จลงจากเทวโลก และสถานที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ได้แก่ นครสาวัตถี นครราชคฤห์ เป็นต้น จัดเป็นปฏิรูปเทส คือ ถิ่นที่เหมาะสมแก่การอยู่อาศัยและดำเนินชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง และสันติ สุขได้ เพราะได้มีโอกาสเห็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระสาวก ให้เกิดศรัทธาเลื่อมใส ในคุณ พระรัตนตรัย และให้มีโอกาสฟังธรรม ให้รู้ทางเจริญทางเสื่อมแห่งชีวิต ให้รู้แนวทางการปฏิบัติปฏิบัติ ชอบ ให้ถึงความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุข และให้รู้ทางปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์

นัยที่ ๓ มัชฌิมประเทศ ซึ่งเป็นที่เสด็จอุบัติแห่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจก พุทธเจ้า พระมหาสาวก พุทธอุปัฏฐาก พระพุทธบิดา พระพุทธมารดา และพระเจ้าจักรพรรดิ จัดเป็น ปฏิรูปเทส คือ ถิ่นที่เหมาะสมแก่การอยู่อาศัยและดำเนินชีวิต ให้ถึงความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขได้ เพราะผู้อยู่อาศัยในปฏิรูปเทสเช่นนี้ มีโอกาสได้รับฟังพระสัทธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสาวก และพระเจ้าจักรพรรดิ ให้ได้รู้ทางปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ให้อยู่ในศีลในธรรม เป็นเหตุให้ สามารถดำเนินชีวิตให้บรรลุถึงมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และถึงนิพพานสมบัติได้ ชีวิตก็จะถึงความ เจริญรุ่งเรืองและสันติสุขได้

ลักษณะของถิ่นที่เหมาะสม คือ ที่สมควรอยู่อาศัย ประกอบสัมมาอาชีพ ดำเนินชีวิตตนไปสู่ ความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุข ตามที่ปรากฏในคัมภีร์และคำอธิบายของบูรพาจารย์ ที่ได้กล่าวมา ข้างต้นนี้ พอจะสรุปความได้ว่า

ถิ่นที่เหมาะสมภายนอก หมายถึง ประเทศหรือท้องถิ่นที่อยู่อาศัย และทำเลที่ทำมาหา เลี้ยงชีพ ของผู้คนที่อยู่ร่วมกันในสังคม นับตั้งแต่สังคมย่อยภายในครอบครัว ถึงสังคมใหญ่ ได้แก่ สถานศึกษาเล่าเรียน สำนักศาสนา สำนักงาน ภูมิลำเนาถิ่นที่อยู่ และทำเลที่ทำมาหาเลี้ยงชีพ นับตั้งแต่หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ถึงสังคมประเทศชาติ และแม้สังคมชาวโลก โดยส่วนรวม ที่ เหมาะแก่การอยู่อาศัย เหมาะแก่การประกอบสัมมาอาชีพ หรือกล่าวโดยส่วนรวมว่า เหมาะแก่การ ดำเนินชีวิตโดยชอบ ให้ถึงความเจริญรุ่งเรืองด้วยโภคทรัพย์ ถึงความเป็นใหญ่ มีเกียรติยศชื่อเสียง และให้ถึงความสันติสุขในชีวิตได้

ถิ่นที่เหมาะสมภายใน หมายถึง อากาศร่างกายที่มีสุขภาพอนามัยดี มีวิชาความรู้มีสติปัญญาสามารถ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล และมีคุณธรรมคือเป็นผู้มีศีลมีธรรม เป็นสัมมาทิฐิที่สามารถจะประกอบสัมมาอาชีวะ และดำเนินชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขได้

ผู้ใดมีคุณธรรม หรือได้อยู่ในถิ่นที่เหมาะสมทั้ง ๒ ประการนี้ คือ ทั้งถิ่นที่ภายนอก ก็เหมาะที่จะเป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหากิน และทั้งถิ่นที่ภายใน ก็เหมาะ คือ มีสุขภาพกายที่ดี มีสุขภาพจิตที่ดี มีวิชาความรู้ มีสติปัญญาสามารถ และมีคุณธรรม ย่อมมีโอกาสดำเนินชีวิตโดยชอบ ให้ถึงความเจริญด้วยโภคทรัพย์ ถึงความเป็นใหญ่ มีเกียรติยศชื่อเสียง และให้ถึงความสันติสุข คือ มีความสุขด้วยความสงบได้เป็นอย่างดี สถานภาพทางเศรษฐกิจ ทางการเมือง และทางสังคมของประเทศเราในทุกวันนี้ ไม่ค่อยจะดีนัก เป็นเหตุปัจจัยหนึ่ง ที่ทำให้ถิ่นที่ภายนอก คือ ประเทศของเราเข้าลักษณะ **“อปฏิรูปเทศ”** คือ เป็นถิ่นภายนอกที่ไม่ค่อยเหมาะแก่การทำมาหากิน ให้เจริญรุ่งเรืองด้วยโภคทรัพย์ได้ กล่าวคือ สถานภาพทางเศรษฐกิจตกต่ำลงอย่างน่าหนักใจแก่นักลงทุน และแม้แก่รัฐบาล จึงเป็นถิ่นทำเลที่ไม่ค่อยเหมาะแก่การลงทุนแสวงผล เงินทุนจึงไหลออกนอกประเทศมาก คนว่างงานหรือตกงาน จึงเพิ่มมากขึ้น ผู้คนยังขาดกำลังซื้อ การทำมาหากินของผู้ประกอบการรายย่อยและชาวเกษตรกร ก็ยิ่งฝืดเคือง สถานการณ์ที่ตกต่ำลงเช่นนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ถิ่นที่ภายนอก คือ สังคมประเทศเรากำลังเข้าสู่ลักษณะ **“อปฏิรูปเทศ”** คือ เป็นถิ่นที่ไม่ค่อยจะเหมาะแก่การทำมาหากิน ให้ถึงความเจริญด้วยโภคทรัพย์ และให้ถึงความสันติสุขได้ดีนัก^{๕๑}

๒. สัมปยุตตสังเสว หมายถึง การคบสัตบุรุษ การเข้าไปคบกับคนดี ผู้มีสัมปยุตธรรม ๗ ผู้ที่เป็นสัตบุรุษ หรือ สัมปยุตติ ย่อมมีสัมปยุตธรรม ๗ ประการประจำตน ได้แก่ ๑) รู้เหตุ ๒) รู้ผล ๓) รู้ตน ๔) รู้ประมาณ ๕) รู้กาล ๖) รู้ชุมชน ๗) รู้บุคคล การเข้าไปคบหา ได้แก่ การเข้าไปสนทนา ใต้ถ่ม มอบตัวเป็นศิษย์ รับโอวาทของสัตบุรุษ เมื่ออยู่ในชุมชนที่มีสัตบุรุษ คือ คนดีตามจักร ข้อ ๒ แล้ว ก็เข้าไปคบหาสมาคมกับสัตบุรุษนั้น เป็นจักรข้อที่ ๒ สัตบุรุษย่อมแนะนำสิ่งที่ควรแนะนำ ให้รู้จักบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ ให้รู้จักเว้นชั่วประพฤติดี ละสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์กระทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างเดียว การคบสัตบุรุษ หรือ สัมปยุตติ หมายถึง การคบคนดี คนมีศีล มีธรรม” เพราะฉะนั้น คำว่า “การคบ” จึงหมายถึง การได้หรือมีคนดีเป็นที่พึ่งที่อาศัยแล้ว ย่อมนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุข ตามพระพุทธดำรัสตรัสแก่พระภิกษุทั้งหลาย ความว่า

“ภิกษุทั้งหลาย จักร ๔ ประการนี้ เป็นเครื่องเป็นไปแก่นุชย์และเทวดาผู้ประกอบเป็นเครื่องที่มนุษย์และเทวดาประกอบแล้ว ย่อมถึงความยิ่งใหญ่ และความไพบลูย์ในภคะทั้งหลาย ต่อกาลไม่นาน”^{๕๒} การคบคนดีเป็นที่พึ่งที่อาศัย ก็มีได้หมายความว่า คอยแต่จะพึ่งผู้อื่น โดยที่ตนเองไม่พยายามพึ่งตนเองก่อน ที่ถูกตามพระสัทธรรมของพระพุทธเจ้านั้น ตนเองนั้นแหละ จะต้องกระทำตนคือมีตนเป็นที่พึ่งแห่งตน พยายามยืนหยัดอยู่ด้วยลำแข้งของตนก่อนเป็นสำคัญ ดังบาลีพระพุทธภาษิตว่า

“อตตา หิ อตตโน นาโถ โภ ทิ นาโถ ปโร ลียา

^{๕๑}พระมหาเสริมชัย ชยมงคลโล, ออกจากทางสถานีวิทญฺญุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย วันอาทิตย์ที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๐, [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <http://www.dhammadakaya.org>, [๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๖].

^{๕๒}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๑

อดทน ทิ สุนเตน นางั ลภติ พุทธภัก

ตนนั้นแหละ เป็นที่พึ่งของตน คนอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งได้ ก็บุคคลที่ตนฝึกดีแล้ว ย่อมได้
ที่พึ่งที่ได้ยาก^{๘๓}

เพราะฉะนั้น การคบคนดีเพื่อเป็นที่พึ่งที่อาศัยนั้น จึงหมายถึงว่า ตนเองต้องอบรมตนให้
เป็นคนดี เป็นที่พึ่งแห่งตน เป็นหลักสำคัญ พร้อมๆ กับการรู้จักเลือกหาให้ได้หรือให้มีคนดีภายนอกมา
ช่วยเสริม ให้การดำเนินชีวิตของตนไปสู่ทางเจริญและสันติสุขยิ่งขึ้นไป อย่างมั่นคง ดังเช่น

การบริหารกิจการใดๆ ทุกระดับ หัวหน้าหรือนักบริหารพึงต้องอบรมตนให้เป็นคนดี มีศีล
มีธรรม มีสติปัญญาเฉียบแหลม มีความรู้ ความสามารถ และมีวิสัยทัศน์ที่ตัวเอง เป็นหลักสำคัญ แล้ว
จึงเลือกสรรหาผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาที่เป็นคนดี มีศีล มีธรรม และมีสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ ให้
ได้มากที่สุด แล้ววางกำลังบุคลากรได้ถูกต้อง เหมาะสมกับหน้าที่รับผิดชอบงานในแต่ละหน่วยงานทุก
ระดับ แล้วยังจะต้องได้หรือมีเพื่อนร่วมงานในระดับเดียวกัน ที่เป็นคนดี มีสติปัญญาเฉียบแหลม มี
ความรู้ ความสามารถ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล เป็นเพื่อนคู่คิด เป็นมิตรคู่ใจ และยังคงจะต้องมีผู้หลัก
ผู้ใหญ่โดยคุณวุฒิ วิทยุฒิ และ/หรือโดยชาติวุฒิ และแม้คณะบุคคลที่เป็นคนดี เป็นที่ปรึกษา คอยให้
คำแนะนำ ตักเตือน ชี้แนวทางสว่างให้ ในกรณีที่ตนเองเกิดพลาดพลั้ง หรือยังหาทางออกในการ
แก้ปัญหาที่ยุ่งยากซับซ้อนไม่เจอ ให้สามารถเห็นข้อบกพร่องที่ตนเองยังไม่เห็น ให้สามารถปรับปรุง
แก้ไขปัญหาได้ง่าย และรวดเร็ว ทันท่วงทีขึ้น ก็ย่อมจะช่วยให้การดำเนินชีวิตและการบริหารกิจการใน
หน้าที่รับผิดชอบ หรือการประกอบสัมมาอาชีพของตนสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพสูง ให้ประสบ
ผลสำเร็จในชีวิต คือถึงความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขยิ่งขึ้นไป

การคบสัตบุรุษ คือ คนดีเป็นมิตรนี้ ชาวโลกมักยกย่องคนดีโดยถือเอาสติปัญญา ความรู้
ความสามารถ ในเชิงวิชาการทางโลก และความเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เป็นคุณสมบัติของคนดีเป็น
อันดับที่ ๑ และความเป็นผู้มีคุณธรรม คือ มีศีล มีธรรม เป็นคุณสมบัติอันดับที่ ๒ หรือที่รองลงไป แต่
สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงคุณลักษณะของคนดี ทรงยกย่องคนดีโดยคุณธรรมเป็นอันดับ
๑ คือ เป็นหลักสำคัญที่สุดและได้ทรงแสดงลักษณะอันเป็นคุณธรรมของสัตบุรุษ คำว่า “พึงกระทำ
อริยชนให้เป็นมิตร” นั้นพระบาลีว่า “อริยมิตตกโร สिया” หมายถึง การกระทำให้ได้หรือให้มีอริยชน
คนดีเป็นมิตร เป็นที่พึ่งอาศัย การกระทำที่จะให้ได้หรือที่จะให้มีคนดีเป็นมิตรนั้น ก็นับตั้งแต่การทำ
ความรู้จัก การหาหรือการเลือกคบคนดี และการรักษามิตรไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่ หรือผู้น้อย หรือผู้เสมอ
กันก็ตาม ที่เป็นคนดี ให้คงเป็นมิตรที่ดีต่อกันยิ่ง ๆ ขึ้นไป และอย่างมั่นคง แต่การที่จะพบอริยชนคนดี
ประเสริฐ ผู้ไกลจากกิเลส นั้น เป็นการยากนักหนา กว่าที่จะมีได้สักท่านหนึ่ง ถ้าได้หรือมีอริยชนเช่นนั้น
เป็นมิตร เป็นที่พึ่งอาศัย ก็ประเสริฐที่สุด แต่ถ้าไม่ได้หรือมีผู้ทรงคุณประเสริฐเช่นนั้น ที่เป็นคนดี มีศีล
มีธรรม ที่รอง ๆ ลงมา ก็มีค่าควรแก่การคบหา ควรได้เป็นมิตรให้มากที่สุด ก็ย่อมประเสริฐกว่าการ
คบคนชั่วเป็นมิตรมากมายนัก และประการสำคัญที่สุด ก็คือว่า การที่จะทำความรู้จัก การรู้จักหาหรือ
เลือกคบคนดีได้ถูกต้องนั้น ตนเองนั้นแหละจะต้องเป็นคนดีด้วย หมายความว่า ตนเองจะต้องอบรม
ตนให้เป็นคนดี มีศีล มีธรรมด้วย จึงจะสามารถรู้จักและเลือกคบหาคนดีได้ถูกต้อง และคนที่ดีนั้น จึง
จะยอมรับเราเป็นมิตรที่ดีต่อกันด้วย ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักที่จะได้หรือจะมีคนดีมีคุณธรรมสูงเป็นมิตร

^{๘๓}(พุทธ) ขุ.ธ. ๒๕/๒๖.

เพราะถ้าตนเองมิใช่คนดีจริง ๆ แล้ว ก็ยากนักที่จะรู้จักคนดีจริง ๆ และยากที่จะเลือกคบหาคนดีเป็นมิตรได้ถูกต้อง

๓. อตตสัมมาปณิธิ หมายถึง การตั้งตนไว้ชอบ การตั้งตนไว้ชอบจึงหมายถึง การตั้งอยู่ในสุจริต ๓ คือ (๑) กายสุจริต ได้แก่ การไม่ฆ่าสัตว์ การไม่ลักทรัพย์ การไม่ประพฤตินิโคตติในกาม (๒) วาจาสุจริต ได้แก่ การไม่พูดเท็จ การไม่พูดส่อเสียด การไม่พูดคำหยาบ การไม่พูด เพ้อเจ้อ (๓) มโนสุจริต ได้แก่ การไม่อยากได้ของผู้อื่น การไม่คิดพยาบาทผู้อื่น การเห็นชอบตามคลองธรรม ภาษาบาลีว่า “อตต” นี้ แปลว่า “ตน” หรือ “ตัวตน” ซึ่งในที่นี้หมายถึง “จิตใจ” และ “อรรถภาพร่างกาย” ของสัตว์โลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจิตใจและอรรถภาพร่างกายของคนเรา ที่ตราบไต่ยังไม่สิ้นกิเลส ตัณหา อุปาทาน ก็ยังจะต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ คือ ตายแล้วก็เกิดใหม่ แล้วก็แก่เฒ่า เจ็บไข้ได้ป่วยและตาย แล้วก็เกิดใหม่ในภพภูมิต่าง ๆ ที่ดีบ้าง ที่ไม่ดีบ้าง ได้รับความสุขบ้าง และความทุกข์บ้าง ไปตามกรรมดีหรือกรรมชั่ว ที่ได้เคยกระทำไว้แล้ว ทางกาย ทางวาจา และทางจิตใจ คือ เจตนาความคิดอ่านทางใจนั่นเอง ที่ปรุงแต่งสัตว์โลกให้ดี หรือ เลว ให้ประณีต หรือ หยาบกระด้าง และให้ได้รับความสุขหรือ ความทุกข์ ดังพระพุทธดำรัสที่ตรัสแก่สุภมาณพ โตทยยุบุตร ผู้ไปเฝ้าทูลถามปัญหาเกี่ยวกับพระองค์ ณ ที่ประทับ ที่พระวิหารเชตวัน พระนครสาวัตถี ใจความว่า

“กมมสสกา มาณว สตตะตา กมมทายาทา กมมโยนี กมมพณฐุ กมมปฏิสธนา กมมัสตเต วิภชตี ยทิทํ ปหีนปณิตตตาย”

“มาณพ ! สัตว์ทั้งหลาย มีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีตได้”^{๘๔}

เพราะเหตุนี้ พระพุทธองค์ จึงได้ตรัสสอนหลักประพฤติปฏิบัติตน ทางกาย ทางวาจา และทางใจ ในพระโอวาทปาฏิโมกข์ อันเป็นหลักกรรมข้อ “ตั้งตนไว้ชอบ” ใจความว่า

สพฺพปาปสฺส อกรรมํ กุสลสฺสุปสมปทา
สจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธาน สาสนํ.

การไม่ทำความชั่วทั้งปวง ๑ การบำเพ็ญแต่ความดี ๑ การทำจิตให้ผ่องใส ๑ นี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย^{๘๕}

เพราะผู้กระทำแต่กรรมดี ย่อมได้รับผลดี เป็นความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขส่วนผู้กระทำแต่กรรมชั่ว ย่อมได้รับผลเป็นโทษ เป็นความทุกข์เดือดร้อน ดังพระบาลีธรรมภาษิตว่า

ยานิ กโรติ ปุริโส ตานิ อตตานิ ปสฺสตี
กฺลยาณการี กฺลยาณํ ปาปการี จ ปापํ
ยาทิสํ วปเต พิชํ ตาทิสํ หเรเต ผลนตี

บุรุษทำกรรมเหล่าใดไว้ เขาย่อมเห็นกรรมเหล่านั้นในตน ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น^{๘๖}

^{๘๔}ม.อ. (ไทย) ๑๔/๕๘๑

^{๘๕}ขุ.ขุททก.สุตตนิบาต (ไทย) ๑๗/๑๘๗/๓๙

^{๘๖}ขุ.ชา.ทก. (ไทย) ๒๗/๒๙๔

เพราะเหตุนี้ “ธรรม” คือ ข้อปฏิบัติ ที่พระพุทธองค์ตรัสสอน เรื่อง “จักร ๔” ข้อที่ ๓ นี้ ว่า “อตตสัมมาปณิธิ” การตั้งตนไว้ชอบ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติที่เหมือนล้อรถที่จะนำผู้ปฏิบัติไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุข บุคคลใด กระทำได้อย่างนี้ได้มากเพียงไร ก็จะถึงความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขแห่งชีวิตได้มากเพียงนั้น แม้จะต้องลำบากหรือทุกข์ยากเพราะบาปอกุศล กรรมเก่าที่ได้เคยทำไว้ กำลังให้ผล แต่ให้มั่นคงอยู่ในหลักธรรมข้อนี้ คือ ให้ถือเป็นหลักปฏิบัติ หรือ เป็นจุดยืนในการดำเนินชีวิตตนให้มั่นคงอยู่อย่างนี้ ก็จะผ่านพ้นความทุกข์ยากได้ และย่อมจะนำชีวิตของตนให้ถึงความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขได้ แต่ถ้าบุคคลใดไม่มีจุดยืน คือ ไม่มีหลักธรรมข้อนี้ในการดำเนินชีวิต เป็นคนหลักลอย ไม่รู้ตัว ไม่รู้ชั่ว ปล่อยจิตใจให้เลื่อนลอยไปตามอารมณ์ ด้วยอำนาจของกิเลส หรือมีแต่ความเห็นผิด ๆ จึงกล่าวแต่ว่าจาที่ผิดๆ และกระทำแต่กรรมชั่ว ย่อมนำชีวิตของตนไปสู่ความเสื่อมและเป็นโทษ ความทุกข์เดือดร้อน ทั้งในภพชาติปัจจุบันและในภพหน้าต่อ ๆ ไป ไม่มีที่สิ้นสุด

คำว่า “อตตสัมมาปณิธิ” คือ การตั้งตนไว้ชอบ การละเว้นจากความชั่ว ด้วยการรักษาศีล กระทำแต่ความดีด้วยการปฏิบัติกัลยาณธรรม และให้ชำระจิตใจให้ผ่องแผ้ว จากกิเลสนิวรณ์เครื่องกั้นปัญญา ด้วยการเจริญภาวนาสมาธิชอบ อันจะเป็นพื้นฐานให้เห็นแจ้งในบาป บุญ คุณ โทษ และรู้แจ้งทางเจริญ-ทางเสื่อมของชีวิตตามที่เป็นจริงได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น ก็จะสามารถตั้งตนอยู่ในคุณความดี และดำเนินชีวิตตนไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง เมื่อเราพิจารณาอย่างรอบคอบแล้วจะ พบว่า มนุษย์ สัตว์ และธรรมชาติ ซึ่งล้วนแล้วแต่มีคุณสมบัติเฉพาะตัว ที่แตกต่างกันออกไปตามสภาพของตน ๆ แต่จัดรวมในทางพระพุทธศาสนาก็คือ ทั้งมนุษย์ สัตว์ และธรรมชาติ ต่างเป็นสิ่งที่มีชีวิตและมีอิสระในตัวเอง ที่ไม่ต้องการให้ใครล่วงเกินตน จากสิทธิส่วนนี้ มนุษย์จึงไม่มีเหตุผลที่จะทำลายสัตว์และธรรมชาติ เพราะเหตุเพื่อสนองตอบความต้องการของมนุษย์เอง วิธีการนี้เองจะเป็นเหตุนำไปสู่วิถีทางแห่งการทำลายตัวมนุษย์เองในที่สุด^{๘๗} มนุษย์ในฐานะเป็นสัตว์ที่มีเหตุผล รู้จักวางตนได้อย่างเหมาะสม รู้จักใช้ปัญญาในการตัดสินใจกระทำ เพราะสรรพสิ่งทั้งที่เห็นได้ และไม่สามารถเห็นได้บนโลกนี้ มีจำนวนมากมาย จำเป็นอยู่เอง ที่มนุษย์ต้องระวางการกระทำของมนุษย์เอง เพื่อความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์ สัตว์และธรรมชาติ ดังข้อความในอังคุตตรนิกายไว้ว่า

เสยยถาปิ ภิกขเว อปปมตตกั อิมสมิ ชมพูทีเป อารามรามณเอยยกั วนรามณเอยยกั ภูมिरามณเอยยกั โปกขรณิรามณเอยยกั อถโข เอตเทว พหุตรี ยทิทิ อุกกุสสิวิภูลัน ททิวทคัค ขาณุกณณภูจจัน ปพพตวิสมิ เอมเว โข ภิกขเว อปปกกา เต สตตา เย ถลชา อถโข เอเตว สตตา พหุตรา เย โอทกา เอมเว โข ภิกขเว อปปกกา เต สตตา เย มนุสเสสุ ปจจาชายนติ อถโข เอเตว สตตา พหุตรา เย อณฺณตร มนุสเสหิ ปจจาชายนติ.

“ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ที่เกิดบนบกมีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่เกิดในน้ำมากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่กลับมาเกิดในมนุษย์มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่กลับมาเกิดในกำเนิดอื่นจากมนุษย์มากกว่าโดยแท้เปรียบเหมือนในชมพูทวีปนี้ มีสวนที่น้ำรินรมย์ มีป่าที่น้ำรินรมย์ มีภูมิประเทศที่น้ำรินรมย์ มีสระโบกขรณีที่น้ำรินรมย์ เพียงเล็กน้อย มีที่ดอน ที่ลุ่ม เป็นลำน้ำ เป็นที่ตั้งแห่งตอและหนาม มีภูเขาเกาะระกะ เป็นส่วนมาก^{๘๘}

^{๘๗} อัง.สตุตตก. (ไทย) ๒๓/๑๑/๕๓.

^{๘๘} อัง.สุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๒๒๒-๗/๖๒-๕.

จาพระพุทธพจน์ตามที่กล่าวแล้วข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องรู้จักการวางตนให้เหมาะสม ตั้งจิตคิดมุ่งหมาย คือ มีเป้าหมายที่จะทำงานรับใช้ประชาชน นำตนไปผูกทาง เป็นต้นแบบที่ดีให้กับองค์กรและสังคม เพราะภาวะผู้นำในการบริหารนั้นมีความสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ที่กล่าวว่า คุณสมบัติของผู้นำที่ดีมีอยู่ ๒ ด้าน คือ ๑) คุณสมบัติภายในตัวของผู้นำ ได้แก่ ๑) รู้หลักของสัปปริสธรรม มีการรู้หลักการเหตุผล เป็นต้น ๒) มีสติปัญญา ไม่ประมาท ๓) ตื่นตัว ทันต่อเหตุการณ์ ๔) มีวิสัยทัศน์ก้าวไกล ๕) เป็นคนเข้มแข็ง และ ๒) คุณสมบัติภายนอก ในการที่จะประสานคนและงานเข้าด้วยกัน ได้แก่ ๑) มีความรู้ความสามารถ ๒) มีพรหมวิหารธรรม ๓) หวังประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม ๔) น่ารัก น่าเคารพ ๕) เป็นธรรมาธิปไตย ๖) ฉลาดในการพูด และ ๗) ไม่ลำเอียง^{๔๔} พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเกี่ยวกับตัวผู้บริหารหรือผู้นำในการบริหารนี้มาก โดยมีคำสอนที่พูดเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำ ดังที่ปรากฏอยู่ใน ทูตยปาปริกสูตร ว่า ผู้นำจะต้องประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้คือ

๑) **จักขุมา** คือ เป็นผู้วิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มองสภาพเหตุการณ์ออก และจะวางแผนเตรียมรับหรือรุกได้อย่างไร

๒) **วิรูโ** คือ เป็นผู้ชำนาญในงาน รู้จักวิธีการ ไม่บกพร่องในหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ

๓) **นิสสยสัมปันโน** คือ เป็นผู้ที่มิมีมนุษยสัมพันธ์ดี และได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่น^{๔๕}

ฉะนั้น ผู้นำเชิงพุทธที่ประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่ประกอบหลักธรรมที่สามารถทำให้ผู้ตามเกิดความเลื่อมใส ความเคารพศรัทธา และเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ตามได้ อีกประการย่อมเป็นไปได้เพื่อการบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ การเป็นแบบอย่างที่ดียอมก่อให้เกิดเจตคติ การรับรู้ และอารมณ์ร่วมของผู้ตามอย่างแนบเนียน ซึ่งจะมีอิทธิพลเหนือผู้ตามในที่สุด

๔. **บุพเพกตบุญญา** หมายถึง ความเป็นผู้มีบุญได้กระทำไว้ก่อน ได้ทำบุญไว้ในอดีต บุญนั้น กล่าวโดยเหตุ ได้แก่ กุศลกรรม หรือความดี กล่าวโดยผล ได้แก่ ความสุข มีความหมายว่า คนทำความดีในอดีตย่อมได้รับความสุขในปัจจุบัน ทำความดีในปัจจุบันย่อมได้รับความสุขในอนาคต และผู้ที่ทำบุญหรือทำความดีนั้นยังได้รับความสุข ได้รับผลดีตอบแทนในขณะที่ทำนั้นด้วยความ ปิติยินดี ความสุขใจสบายใจที่ได้ทำความดี การได้รับคำยกย่องสรรเสริญว่าเป็นคนดีมีคุณธรรม การได้รับการปฏิบัติตอบที่ดี ความเป็นผู้มีบุญได้กระทำไว้ก่อน อุปมาด้วยการเรียนหนังสือจนสำเร็จได้ประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตร อันเป็นเครื่องแสดงคุณวุฒิให้เข้าทำงานได้เมื่อทำงานเจริญก้าวหน้า มีตำแหน่งสูงขึ้น มีหลักฐานมั่นคง ก็ได้รับความสุขตามสมควรแก่อัตภาพ ความสุขนั้นเป็นผลของความดี คือการเรียนหนังสือที่ได้กระทำไว้ในอดีต

คำว่า “บุญ” ในที่นี้ หมายถึง คุณความดี หรือ กุศลธรรม ซึ่งเป็นคุณลักษณะของความประพฤติปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ และเป็นธรรมเครื่องชำระจิตสันดานให้บริสุทธิ์ผ่องใส สารุชนพึงทราบลักษณะของความประพฤติปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ทางกาย ทางวาจาและทางใจ ที่ชื่อว่า **“บุญ”** คือ คุณความดี หรือ กุศลธรรม นั้น คือ

^{๔๔}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร : มิติชน, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐-๓๐.

^{๔๕}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๕๗/๒๐๓.

๑. เมื่อปฏิบัติ ก็ไม่เป็นการเบียดเบียนชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน และเกียรติคุณความดี ทั้งของตนเองและของผู้อื่น กลับมีแต่เป็นการช่วยเสริมสร้างให้ชีวิตดีขึ้น ให้มีความเจริญขึ้น

๒. เมื่อได้ประพฤติปฏิบัติไปแล้ว ยังจะได้รับผลจากคุณความดีนั้น ตามระดับคุณความดีที่ได้กระทำไว้แล้ว เป็นมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และถึงนิพพานสมบัติ ตามกฎแห่งกรรม ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้วเองโดยชอบ จึงได้ตรัสสอนไว้ใจความว่า

กल्याณการี กल्याณ ปาปการี จ ปापกั

ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว^{๙๑}

๓. เมื่อได้ประพฤติปฏิบัติไปแล้ว ย่อมยังจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส จึงเป็นสภาวะธรรมเครื่องชำระจิตสันดาน ให้สะอาดบริสุทธิ์ยิ่งขึ้น

บุญกุศล หรือคุณความดี เมื่อประพฤติปฏิบัติอย่างยิ่งยวดเข้า เรียกว่า “บารมี” เมื่อปฏิบัติได้แก่กล้ายิ่งขึ้นไปอีก ชื่อว่า “อุปบารมี” และ “ปรมัตถบารมี” ตามลำดับความแก่กล้าของคุณความดีที่ปฏิบัติได้ และย่อมติดตามให้ผลแก่ผู้ประพฤติปฏิบัตินั้น เป็นประดุจเงาติดตามตัว ให้ถึงความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต และถึงความสิ้นทุกข์ได้ในที่สุด คุณความดี ได้แก่ ทานกุศล ศีลกุศล และภาวนากุศล ในระดับ “มนุษย์ธรรม” ย่อมติดตามให้ผลแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติเป็นความเจริญรุ่งเรืองด้วยมนุษย์สมบัติ ได้แก่ ทรัพย์สมบัติ รูปสมบัติ บริวารสมบัติ และคุณสมบัติ เป็นต้น

ส่วนคุณความดีในระดับ “เทวธรรม” ได้แก่ ทานกุศล ศีลกุศล ภาวนากุศล อันประกอบพร้อมด้วยหิริโอตตปปะ คือ ความเป็นผู้มี ความละอายและเกรงกลัวต่อบาปอกุศล ย่อมให้ผลด้วยทิพยสมบัติ เป็นสุขสมบัติ ที่ละเอียดประณีต ยิ่งกว่ามนุษย์สมบัติ คุณความดีในระดับ “พรหมธรรม” ได้แก่ ศีลกุศล และภาวนากุศล อันประกอบพร้อมด้วยพรหมวิหารธรรม ฌานสมาบัติ ย่อมให้ผลเป็นสุขสมบัติที่ละเอียดประณีตยิ่งกว่าสวรรค์สมบัติ ได้แก่ สุขในฌานสมาบัติ เป็นต้น และเมื่อเป็นคุณความดีที่ยิ่งยวดถึงขั้นเป็น “บารมี” จนแก่กล้ายิ่งขึ้นเป็น “อุปบารมี” และถึง “ปรมัตถบารมี” ย่อมเป็นตบะเดชะพลวปัจจัย ให้ผู้ปฏิบัติถึงมรรค ผล นิพพาน แดนเกษมที่สิ้นสุดแห่งทุกข์ทั้งปวง และที่เป็นบรมสุข ตามระดับภูมิธรรมที่ปฏิบัติ

๒.๗ บริบทพื้นที่การวิจัย

จังหวัดจันทบุรี มีศูนย์รวมด้านจิตใจของปวงชนชาวไทยทางศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม โดยสังเกตได้จากวัดพุทธที่มีทั้งนิกายธรรมยุติก มหานิกายหลายวัดด้วยกัน ศาสนาคริสต์ มีโบสถ์วัดแม่พระปฏิสนธินิรมล หรืออาสนวิหารพระแม่ปฏิสนธินิรมล เป็นโบสถ์ที่มีประวัติการก่อสร้างยาวนานถึง ๒๗๕ ปี ครั้งแรกสร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๒๕๔ บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจันทบุรี โดยคุณพ่อเอ็ด ทิลแลนติโน และบรรดาคาทอลิกชาวญวน จนถึงปี พ.ศ. ๒๓๗๗ ได้มีการย้ายมาสร้างบนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำจันทบุรี อันเป็นสถานที่ตั้งในปัจจุบัน ส่วนศาสนาอิสลามก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของชาวไทยในเขตอำเภอเมืองจันทบุรี ซึ่งมีมัสยิดย่นนำตุลุมฮายีรีน จันทบุรี เป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาแห่งแรกของจังหวัดจันทบุรี ก่อนที่จะมีมัสยิดสมาคมหะมิลมุสลิมจันทบุรี เป็นสถานที่ประกอบ

^{๙๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๓๓

พิธีทางศาสนาอิสลามแห่งที่สอง เนื่องจากมีปัญหาการเข้ามาอยู่อาศัยของชาวแอฟริกาที่เข้ามาซื้อขายพลอยในจังหวัดจันทบุรี ทำให้มีภัยอันตรายต่อมุสลิมชาวยุโรป ไม่สามารถรองรับชาวต่างชาติได้ ทั้งนี้ ปัจจุบันจันทบุรี มีคนต่างด้าวชาวแอฟริกา ปากีสถาน และกัมพูชา เข้ามาอยู่อาศัยและประกอบอาชีพหลากหลาย แต่ที่ถูกต้องข้อสังเกตเป็นชาวต่างด้าวชาวแอฟริกา ส่วนใหญ่มาซื้อขายพลอย

สถานการณ์บ้านเมืองในห้วงเวลาปีที่ผ่านมา ประเทศไทยประสบปัญหาทั้งการกระทำผิดกฎหมาย ปัญหาอาชญากรรม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การระบาดของสิ่งเสพติด อบายมุข และการไม่เคารพสิทธิของผู้อื่น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ ล้วนเกิดจากการขาดสติ จิตสำนึก ศีลธรรม และคุณธรรมจริยธรรม อันจะส่งผลให้ทำให้สังคมเกิดความขัดแย้งทางสังคมจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น คณะสงฆ์ มหาเถรสมาคม รัฐบาล และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงได้ดำเนินโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยหลักจักร ๔ และหลักการ อุดมการณ์ วิธีการ ของศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ด้วยการให้ทุกภาคส่วนร่วมมือกันดำเนินการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ เพื่อให้ประชาชนมีความรักสามัคคีต่อกัน ผลจากการดำเนินการในปี ๒๕๕๗ - ๒๕๖๐ พบว่า มีประชาชน ในสังคมไทยสนใจเข้าร่วมโครงการมากกว่า ๔๑ ล้านคน^{๙๒} และมีกระบวนการสร้างวิถีชุมชนโดยใช้หลักธรรมและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เข้าเชื่อมโยงการทำงานร่วมกัน ผลที่เกิดขึ้นทำให้มีหมู่บ้านต้นแบบของการใช้หลักวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ สามารถลดความขัดแย้งทางสังคมและปัญหาอาชญากรรมได้เพิ่มมากขึ้น

จังหวัดจันทบุรี เป็นจังหวัดที่มีแหล่งวัฒนธรรมของคนหลายเชื้อชาติ ศาสนา มารวมกัน เนื่องจากสมัยก่อนได้มีชาวญวนที่นับถือศาสนาคริสต์อพยพมาอยู่ที่ชุมชนเก่าท่าหลวง (ถนนสุขาภิบาล) อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี ซึ่งอยู่ติดแม่น้ำจันทบุรีด้านทิศตะวันตก ใกล้วัดคาทอลิก เดิมเรียกบริเวณนี้ว่า บ้านลุ่ม เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้ เป็นพื้นที่ต่ำและอยู่ริมแม่น้ำจันทบุรี ทำให้เกิดน้ำท่วมเป็นประจำในฤดูน้ำหลาก จากหลักฐาน พบว่า ชุมชนแห่งนี้ เป็นชุมชนเก่าแก่ของชาวจีน และชาวญวนที่ได้อพยพเข้ามาในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี ตั้งแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น หรือที่เรียกว่า **ชุมชนบ้านญวน** จากการรวมกลุ่มของชุมชนที่หลากหลาย ทำให้บริเวณริมแม่น้ำจันทบุรี กลายเป็นแหล่งสำคัญด้านการค้าขาย เริ่มต้นจากสะพานวัดจันทร์ บ้านท่าหลวง ชุมชนตลาดล่างบริเวณท่าเรือจ้าง รับส่งสินค้าและเป็นท่าเทียบเรือ ที่มีประชาชนสองฝั่งแม่น้ำจันทบุรี ใช้สัญจรไปมา จากการค้าขายนี้ ได้สร้างความเจริญให้กับชุมชนริมน้ำเป็นอย่างมาก จนกระทั่งบริเวณริมแม่น้ำจันทบุรี ได้กลายเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของจังหวัดจันทบุรี ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ จะเห็นได้ว่า มีนักท่องเที่ยวมาเดินชมตึกเก่า ๆ อาคารไม้เก่า ๆ ที่ชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา แต่ยังคงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ บางบ้านเจียรระโนพลอยบางบ้านทำเครื่องประดับ บางบ้านทำขนม และบางบ้านเปิดเป็นร้านขายของ รวมทั้งเป็นที่อยู่อาศัย^{๙๓}

ชุมชนริมน้ำจันทบุรีเป็นชุมชนเก่าแก่ นับตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงย้ายตัวเมืองจันทบุรีจากบ้านหัววัง ตำบลพุงทะเลาย ซึ่งตั้งอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำจันทบุรี มาตั้งใหม่ที่

^{๙๒}โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.sila5.com> [๙ กรกฎาคม ๒๕๖๖].

^{๙๓}ระบบฐานข้อมูลท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี RBRU e-Culture, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.eculture.rbru.ac.th/ID๙-ชุมชนริมน้ำจันทบุรี>, [๑๙ มีนาคม ๒๕๖๖].

บ้านลุ่มฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจันทบุรี นับเป็นการย้ายเมืองครั้งที่ ๓ ตัวเมืองสร้างอยู่บนเนิน (บริเวณค่ายตากสินปัจจุบัน) และมีพื้นที่ลาดลงมาถึงบริเวณริมฝั่งแม่น้ำจันทบุรี เนื่องจากเมืองใหม่ที่บ้านลุ่มเป็นพื้นที่ทำเลดีติดแม่น้ำสะดวกในการคมนาคมขนส่งและการอุปโภคบริโภค จึงมีการขยายตัวทั้งพื้นที่และจำนวนประชากรมากขึ้น ตามแนวริมฝั่งแม่น้ำจันทบุรี ตั้งแต่ย่านท่าสิงห์ ท่าหลวง ถึงตลาดล่าง ซึ่งในอดีตเรียกตลาดเหนือ ตลาดกลาง และตลาดใต้ (ปัจจุบันเรียกตลาดล่าง) ประกอบกับ เมืองจันทบุรี เป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญทางชายฝั่งทะเลตะวันออก ซึ่งในสมัยรัชการที่ ๔ ย่านท่าหลวง เคยเป็นศูนย์กลางการเดินทางและการพาณิชย์ และด่านเก็บภาษีที่สำคัญ และในสมัยรัชการที่ ๕ ได้ตั้งย่านท่าหลวงให้เป็นอำเภอท่าหลวง (ประภาพรรณ ฉัตรมาลัย, ๒๕๕๒: ๑๕)^{๔๔}

จังหวัดจันทบุรี มีตราประจำจังหวัด คือ รูปกระต่ายอยู่ในดวงจันทร์ เปล่งแสงเป็นประกายแสงจันทร์ หมายถึง ความสวยงาม เยือกเย็น ละมุนละไม เปรียบได้กับความสงบ รื่นรมย์ และร่มเย็นเป็นสุขของภูมิภาคนี้ รูปกระต่ายเป็นสัญลักษณ์ส่วนหนึ่งของดวงจันทร์ ซึ่งชาวไทยทั่วไปเชื่อว่ามิได้อยู่เช่นนั้นมาแต่อดีตกาลบรรพ์ เช่นเดียวกับที่จันทบุรีเป็นเมืองโบราณมีชื่อปรากฏอยู่ในพงศาวดารมาตั้งแต่แรกสร้างกรุงศรีอยุธยา นอกจากนี้ จังหวัดจันทบุรี ยังมีพระพุทธรบาท ๖ รอย ซึ่งเป็นรอยประทับ พระบาทของพระพุทธรเจ้า เป็นรูปเคารพและเป็นสัญลักษณ์แทนพระองค์ โดยเฉพาะรอยพระพุทธรบาทบนยอดเขาคิณชกุฎ จึงอาจกล่าวได้ว่า จังหวัดจันทบุรีนั้น เป็นเมืองเก่าแก่ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เชื่อว่า มีอายุไม่ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ ปี เป็นเมืองที่ชนชาติขอมสร้างขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงกับ เมือง พิมาย เพชรบูรณ์ และลพบุรี ตามศิลาจารึก เรียกเมืองจันทบุรีในสมัยนั้น ว่า “ควนคราบุรี” ชาวบ้านเรียกว่า “เมืองกาไว” ตามชื่อผู้ครองเมือง ตัวเมืองตั้งอยู่บริเวณหน้าเขาสระบาป ชาวพื้นเมืองดั้งเดิมเป็นชนชาติของ มีภาษาพูด ของตนเองแตกต่างจากภาษาไทย และภาษาเขมร

โบสถ์วัดคาทอลิกจันทบุรี^{๔๕} (วัดแม่พระปฏิสนธินิรมล) ตั้งอยู่ที่ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี โบสถ์หลังนี้ เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวญวนผู้นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เข้ามาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดจันทบุรี ก่อนปี พ.ศ. ๒๒๕๔ ซึ่งอพยพหนีภัยจากการบีบคั้นการเลือกถือศาสนาในขณะนั้น (ปลายสมัยสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ กรุงศรีอยุธยา) บาทหลวงเฮ็ดเป็นผู้ดูแลกลุ่มคาทอลิกชาวญวน ซึ่งขณะนั้นมีเพียง ๑๓๐ คน ในปี พ.ศ. ๒๒๕๔ บาทหลวงได้ร่วมมือร่วมใจกันสร้างวัดน้อยหลังแรกบนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจันทบุรี ระหว่างปี พ.ศ. ๒๒๗๓ – ๒๒๙๕ สมัยบาทหลวงกาเบรียลเป็นเจ้าอาวาส ได้เกิดเหตุการณ์ไม่สงบ เนื่องจากทางการได้จับชาวคาทอลิกไปอยู่ที่อยุธยา บางส่วนหลบหนีจากการจับกุมเข้าไปอยู่ในป่า วัดหลังที่ ๑ จึงถูกทอดทิ้งให้รกร้างว่างเปล่า ปี พ.ศ. ๒๒๙๕ สมัยของบาทหลวงเดอแก้วนาเป็นเจ้าอาวาส ได้รวบรวมชาวคาทอลิกที่กระจัดกระจายให้มาอยู่รวมกันที่เดิม และรวมตัวกันสร้างวัดหลังที่ ๒ ขึ้นด้วยไม้กระดานเก่า ๆ ประกอบด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยใบตาล ปี พ.ศ. ๒๓๗๗ บาทหลวงมัทเทียโด และบาทหลวงเคลมิงโซ ได้ช่วยกันสร้างวัดหลังที่ ๓ ขึ้นที่ฝั่งซ้าย โดยย้ายข้ามมาอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำจันทบุรี ซึ่งเป็นบริเวณที่วัดปัจจุบันตั้งอยู่ วัดนี้เป็นเพียงวัดเล็ก ๆ สร้างด้วยไม้กระดานเก่า ๆ และไม้ไผ่ ในขณะนั้นมีสัตบุรุษประมาณ ๑,๐๐๐ คน

^{๔๔}ประภาพรรณ ฉัตรมาลัย, (๒๕๕๒), **มรดกวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบุรี**, วารสารวิถีชุมชนคนริมน้ำ: จันทบุรี, หน้า ๑๕.

^{๔๕}[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [http://www.eculture.rbru.ac.th/ID-วัดพระแม่ปฏิสนธินิรมล \(โบสถ์วัดโรมันคาทอลิก\)](http://www.eculture.rbru.ac.th/ID-วัดพระแม่ปฏิสนธินิรมล (โบสถ์วัดโรมันคาทอลิก)), [๑๙ มีนาคม ๒๕๖๖].

ปี พ.ศ. ๒๓๘๑ บาทหลวงรังแฟงได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส เป็นระยะเวลาที่ชุมชนคาทอลิกเติบโตขึ้นมาจึงได้เริ่มก่อสร้างวัดหลังที่ ๔ ขึ้น โดยมีสัตบุรุษได้ร่วมแรงร่วมใจและร่วมบริจาคทรัพย์ วัดหลังนี้มีลักษณะถาวรมากขึ้นมีการใช้อิฐ หิน และปูนในการก่อสร้างในขณะนั้นมีสัตบุรุษ ๑,๕๐๐ คน ปี พ.ศ. ๒๔๔๓ บาทหลวงเปรีกาล ชาวฝรั่งเศส เป็นเจ้าอาวาส ได้สร้างวัดหลังที่ ๕ ซึ่งเป็นวัดหลังปัจจุบัน โดยใช้สถาปัตยกรรมแบบตะวันตก ที่เรียกว่า “ศิลปะแบบโกธิค” มีความกว้าง ๒๐ เมตร และยาว ๖๐ เมตร มียอดแหลมของหอทั้งสองข้าง แต่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ ไทยเกิดมีกรณีพิพาทอินโดจีน จึงต้องเอายอดแหลมของหอทั้งสองออก ต่อมาจากสถานการณ์บ้านเมืองในช่วงเวลาปีที่ผ่านมา ประเทศไทยประสบปัญหาทั้งการกระทำผิดกฎหมาย ปัญหาอาชญากรรม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การระบาดของสิ่งเสพติด อบายมุข และการไม่เคารพสิทธิของผู้อื่น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ ล้วนเกิดจากการขาดสติ จิตสำนึก ศีลธรรม และคุณธรรมจริยธรรม อันจะส่งผลให้ทำให้สังคมเกิดความขัดแย้งทางสังคม

โบสถ์วัดคาทอลิกจันทบุรี^{๑๖} (วัดแม่พระปฏิสนธินิรมล) ตั้งอยู่ที่ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี โบสถ์หลังนี้เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวญวนผู้นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เข้ามาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดจันทบุรีก่อนปี พ.ศ. ๒๒๕๔ ซึ่งอพยพหนีภัยจากการบีบคั้นการเลือกถือศาสนาในขณะนั้น (ปลายสมัยสมเด็จพระเจ้าท้ายสระกรุงศรีอยุธยา) บาทหลวงเอ็ดเป็นผู้ดูแลกลุ่มคาทอลิกชาวญวน ซึ่งขณะนั้นมีเพียง ๑๓๐ คน ในปี พ.ศ. ๒๒๕๔ บาทหลวงได้ร่วมมือร่วมใจกันสร้างวัดน้อยหลังแรกบนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจันทบุรี ระหว่างปี พ.ศ. ๒๒๗๓ - ๒๒๙๕ สมัยบาทหลวงกาเบรียลเป็นเจ้าอาวาสได้เกิดเหตุการณ์ไม่สงบ เนื่องจากทางการได้จับชาวคาทอลิกไปอยู่ที่อยุธยา บางส่วนหลบหนีจากการจับกุมเข้าไปอยู่ในป่า วัดหลังที่ ๑ จึงถูกทอดทิ้งให้รกร้างว่างเปล่า

ปี พ.ศ. ๒๒๙๕ สมัยของบาทหลวงเดอแกวน่าเป็นเจ้าอาวาส ได้รวบรวมชาวคาทอลิกที่กระจัดกระจายให้มาอยู่รวมกันที่เดิม และรวมตัวกันสร้างวัดหลังที่ ๒ ขึ้นด้วยไม้กระดานเก่าๆ ประกอบด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยใบตาล

ปี พ.ศ. ๒๓๗๗ บาทหลวงมีทเทียโดและบาทหลวงเคลมั่งโซ่ ได้ช่วยกันสร้างวัดหลังที่ ๓ ขึ้นที่ฝั่งซ้าย โดยย้ายข้ามมาอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำจันทบุรี ซึ่งเป็นบริเวณที่วัดปัจจุบันตั้งอยู่ วัดนี้เป็นเพียงวัดเล็กๆ สร้างด้วยไม้กระดานเก่าๆ และไม้ไผ่ ในขณะนั้นมีสัตบุรุษประมาณ ๑,๐๐๐ คน

ปี พ.ศ. ๒๓๘๑ บาทหลวงรังแฟงได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส เป็นระยะเวลาที่ชุมชนคาทอลิกเติบโตขึ้นมาจึงได้เริ่มก่อสร้างวัดหลังที่ ๔ ขึ้น โดยมีสัตบุรุษได้ร่วมแรงร่วมใจและร่วมบริจาคทรัพย์ วัดหลังนี้มีลักษณะถาวรมากขึ้นมีการใช้อิฐ หิน และปูนในการก่อสร้างในขณะนั้นมีสัตบุรุษ ๑,๕๐๐ คน

ปี พ.ศ. ๒๔๔๓ บาทหลวงเปรีกาล ชาวฝรั่งเศส เป็นเจ้าอาวาส ได้สร้างวัดหลังที่ ๕ ซึ่งเป็นวัดหลังปัจจุบัน โดยใช้สถาปัตยกรรมแบบตะวันตก ที่เรียกว่า “ศิลปะแบบโกธิค” มีความกว้าง ๒๐ เมตร และยาว ๖๐ เมตร มียอดแหลมของหอทั้งสองข้าง แต่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ ไทยเกิดมีกรณีพิพาทอินโดจีน จึงต้องเอายอดแหลมของหอทั้งสองออก ต่อมาจากสถานการณ์บ้านเมืองในช่วงเวลาปีที่ผ่านมา

^{๑๖}<http://www.eculture.rbru.ac.th/ID-วัดพระแม่ปฏิสนธินิรมล> (โบสถ์วัดโรมันคาทอลิก) (สืบค้นข้อมูล) ๒/๑๑/๖๕.

ประเทศไทยประสบปัญหาทั้งการกระทำผิดกฎหมาย ปัญหาอาชญากรรม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การระบาดของสิ่งเสพติด อบายมุข และการไม่เคารพสิทธิของผู้อื่น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ล้วนเกิดจากการขาดสติ จิตสำนึก ศีลธรรม และคุณธรรมจริยธรรม อันจะส่งผลให้ทำให้สังคมเกิดความขัดแย้งทางสังคม

จากหลักการดังกล่าว เพื่อเป็นการสานต่อสังคมสายสัมพันธ์แห่งความสามัคคีปรองดอง สมานฉันท์ รวมทั้งการส่งเสริมสายสัมพันธ์การอยู่ร่วมกันของสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ผู้วิจัย จึงสนใจที่จะพัฒนาสายสัมพันธ์และเสริมสร้างกระบวนการแห่งสันติ ลดความขัดแย้งทางสังคม โดยอาศัยหลักคำสอนทางศาสนาและวิถีวัฒนธรรมไทย เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนิกชน โดยพัฒนา “ชุมชนต้นแบบของการอยู่ร่วมกัน” และ “นักสื่อสารสันติภาพ” เพื่อขยายผลไปสู่การพัฒนาสังคมแบบยั่งยืน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและคุณภาพสังคม เป็นการสร้างสังคมที่ไม่เคยทอดทิ้งกัน (Social Inclusion) สืบต่อไป

จังหวัดจันทบุรี เป็นจังหวัดที่มีแหล่งวัฒนธรรมของคนหลายเชื้อชาติ ศาสนา มารวมกัน เนื่องจากสมัยก่อนได้มีชาวยุวนที่นับถือศาสนาคริสต์อพยพมาอยู่แถวชุมชนเก่าท่าหลวง (ถนนสุขาภิบาล) อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี ซึ่งอยู่ติดแม่น้ำจันทบุรีด้านตะวันตก ใกล้วัดคาทอลิกเดิมเรียกบริเวณนี้ว่า บ้านลุ่ม เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้เป็นที่ต่ำ และอยู่ริมแม่น้ำจันทบุรีทำให้เกิดน้ำท่วมเป็นประจำในฤดูน้ำหลาก จากหลักฐาน พบว่า ชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนเก่าแก่ของชาวจีน และชาวยุวนที่ได้อพยพเข้ามาในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีตั้งแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น หรือที่เรียกว่า **ชุมชนบ้านญวน**

ปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะปัญหาความขัดแย้งทางความคิดของกลุ่มต่างๆ ซึ่งการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวจะต้องอาศัยเหตุผลและวิธีการอย่างสันติ กระทำได้โดยการจัดเวทีเสวนาเพื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่การสร้างความปลอดภัยและสันติ โดยนำหลักธรรมคำสอนของศาสนาทั้ง ๓ ศาสนามามีส่วนช่วยในการสร้างความสามัคคีให้กับสังคม

ปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะปัญหาความขัดแย้งทางความคิดของกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว จะต้องอาศัยเหตุผลและวิธีการอย่างสันติ กระทำได้โดยการจัดเวทีเสวนา เพื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่การสร้างความปลอดภัยและสันติ โดยนำหลักธรรมคำสอนของศาสนาทั้ง ๓ ศาสนา มามีส่วนช่วยในการสร้างความสามัคคีให้กับสังคม โดยที่คณะสงฆ์และภาครัฐยังได้มีการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวพุทธ คริสต์ อิสลามในสังคมไทย เพื่อให้เป็นสังคมสมานฉันท์ เช่น การเสริมสร้างสันติภาพสายสัมพันธ์ทางศาสนาของชุมชน เป็นต้น รวมทั้งการพัฒนาต้นแบบของชุมชนสันติสุข (Peace Community) ที่เกิดจากการต้องการของชุมชน เพื่อให้เกิดสายสัมพันธ์สันติสุขในพื้นที่ของตนเอง จากหลักการดังกล่าว และสังคมสายสัมพันธ์แห่งความสามัคคีปรองดอง สมานฉันท์ รวมทั้งการส่งเสริมสายสัมพันธ์การอยู่ร่วมกันของสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กุลธิดา ลิ้มเจริญ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพตามแนวพุทธบูรณาการ” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๒๒ คน และทำการสนทนากลุ่ม จำนวน ๗ คน ผลการวิจัยเสนอแนวคิดภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพในวิทยาการสมัยใหม่ ต้องเป็นผู้นำที่เคารพในชีวิตของเพื่อนร่วมโลก ตระหนักถึงภัยของการใช้ความรุนแรง มุ่งเน้นความสัมพันธ์ของสังคมในเชิงพหุนิยม การเคารพความแตกต่าง และการใช้ลักษณะของความแตกต่างให้เกิดการสร้างสรรค์ มีความร่วมมือร่วมใจกันและกัน มีสัจจะ ไม่มีความเกลียดชังฝ่ายตรงข้ามอยู่ในใจ ต้องเป็นศัตรูต่อความชั่ว และความอยุติธรรมต่าง ๆ และพร้อมที่จะเผชิญกับความทุกข์ยากในลักษณะต่าง ๆ นอกจากนี้ ในงานวิจัยนี้ ยังเสนอว่า ผู้นำในกระบวนการสันติภาพนั้น มี ๓ ระดับ คือ ระดับยอดสุดของพีรามิด คือ ผู้นำที่แสดงบทบาทอย่างชัดเจนในสถานการณ์วิกฤตความขัดแย้ง ระดับขั้นที่สอง มีฐานะหลากหลายระดับในพื้นที่ความขัดแย้ง เช่น การศึกษา สาธารณสุข ธุรกิจ การเกษตร กลุ่มเครือข่ายหรือสถาบันต่าง ๆ เป็นต้น และท้ายสุดแต่ใกล้ชิดประชาชนที่สุด คือ ผู้นำในระดับขั้นรากหญ้า (ฐานพีรามิด) หรือผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่ทางการ ภาคประชาสังคม มีบทบาทสำคัญในงานที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประชาชน สำหรับภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพในทางพระพุทธศาสนา คุณลักษณะที่งานวิจัยนี้นำเสนอ ๑) เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลวางแผนรับมือทั้งเชิงรับเชิงรุก (จักขุมา) ๒) เป็นผู้ชำนาญในงาน รู้จักวิธีการ ไม่บกพร่องในหน้าที่ที่ตนได้รับผิดชอบ (วิธูโร) ๓) เป็นผู้ที่มิมีมนุษย์สัมพันธ์ดีและได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่น (นิสสยสัมปันโน)^{๙๗}

พูนสุข มาตรังสรรค์, บรรพต ต้นธีรวงศ์ และชันทอง วัฒนะประดิษฐ์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “เกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสันติภาพของ องค์กรและนักสันติภาพโลก ” เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพที่ศึกษาเอกสารเป็นกรอบนำและใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสันติภาพจำนวน ๒๕ คน และการสนทนากลุ่ม ผลการศึกษานำเสนอว่า เกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสันติภาพขององค์กรสันติภาพและนักสันติภาพโลก องค์กรรวมของเกณฑ์ชี้วัด มี ๔ องค์กรประกอบที่มีตัวชี้วัด ๑๓ ตัวชี้วัด แยกตามองค์กรประกอบ ดังนี้

องค์กรประกอบที่ ๑ การระมัดระวังตนเอง ประกอบด้วย ๒ ตัวชี้วัด (๑.๑) ระมัดระวังพฤติกรรมแสดงออกทางกาย วาจา (มีศีล อุดทน อุดกลั่น เป็นกลาง เป็นศาสนิกชนที่ดี สื่อสารทำความเข้าใจผู้อื่นในด้านต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์) (๒) ระมัดระวังความคิด (ใช้คติธรรมคนดี คิด-รู้ลึก-พยายามทำความเข้าใจความหลากหลายของผู้คน ชุมชน สังคม วัฒนธรรม เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และชุมชน ให้โอกาสคน มีมุมมองการสร้างและการเปลี่ยนแปลงเชิงสังคม ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของคนต่างศาสนา สร้างสันติภาพให้เกิดในใจตนก่อนด้วยวิปัสสนาสมาธิ)

องค์กรประกอบที่ ๒ การขจัดความขัดแย้งหรือความรุนแรงที่เกิดขึ้นแล้ว ประกอบด้วย ๓ ตัวชี้วัด ได้แก่ (๒.๑) ทำที่การแสดงออกอย่างสันติ (อดทน อุดกลั่นในความแตกต่าง พยายามเพื่อหยุด

^{๙๗} กุลธิดา ลิ้มเจริญ, "กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพตามแนวพุทธบูรณาการ", วิทยานิพนธ์พุทธศาสนดุสิตบัณฑิต สาขาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒).

ความรุนแรงตรงหน้าให้ได้และหาทางควบคุมมิให้ความรุนแรงขยายวงกว้างขึ้นจากเดิม ใช้หลักมรรคมีองค์ ๘ พรหมวิหาร เพื่อหลบเลี่ยงมิให้เกิดความขัดแย้ง เสียสละละความต้องการของตนเอง หรือประนีประนอมคนละครึ่งทาง) (๒.๒) ปรับทัศนคติอย่างเข้าใจ (ยอมรับว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมดาของมนุษย์ ศึกษาเรียนรู้ให้มากเพื่อสามารถเดินหน้ากันต่อไปได้อย่างสันติ) (๒.๓) สื่อสารอย่างสันติ (ไกล่เกลี่ยกรณีที่มีความขัดแย้งยังไม่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม จัดทำเวทีสาธารณะ สื่อสารกันแบบตัวต่อตัวอย่างสันติ ดีกว่าการใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา)

องค์ประกอบที่ ๓ การพัฒนาสันติภาพให้เจริญงอกงาม ประกอบด้วย ๔ ตัวชี้วัด ได้แก่ (๔.๑) กฎแห่งความสัมพันธ์ (ให้ความสำคัญแก่สถาบันครอบครัวอันมีระบบเครือญาติและชุมชนเกื้อกูลกัน ไว้ว่างใจ มีคติวิธีในสังคม คือ ปฏิบัติการ "ไร้ความรุนแรง" (non-violent operations) ส่งเสริมความเข้าใจอันดีของบุคคลในองค์กรด้วยเป้าหมาย เป้าประสงค์ตรงกัน แบ่งปันกัน นำหลักสังคหวัตถุ ๔ มาใช้) (๔.๒) กฎแห่งความเสมอภาคและการให้เกียรติ (ละเอียดอ่อนในเรื่องความแตกต่างทางเพศ รู้คุณค่าในตนเองและผู้อื่น ร่วมแก้ปัญหาโครงสร้างที่จะทำให้สังคมมีความเป็นธรรมที่สุด สร้างความตระหนักถึงความจำเป็นในความรักสามัคคี ร่วมกันสร้างความสงบสุขในชุมชน^{๙๘})

นิภาพร ปานสวัสดิ์ ทำได้การวิจัยเรื่อง “คุณลักษณะของผู้นำชุมชนเพื่อสันติภาพที่พึงประสงค์ในสังคมไทย” ผลการวิจัยนี้แนะนำว่าคุณลักษณะผู้นำชุมชนเพื่อสันติภาพที่พึงประสงค์ตามมุมมองที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้นำ ได้แก่ การเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีการสร้างแรงจูงใจและปลูกจิตสำนึกเชิงจริยธรรม และมุ่งพัฒนาตนเองให้หลุดพ้นกิเลส การพัฒนาคุณลักษณะผู้นำชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนา พบว่า มีวิธีการพัฒนาทั้งภายในตนและภายนอกตนเองอย่างเป็นขั้นตอน เริ่มจากภายนอกตนไปสู่ภายในตนเองด้วยการศึกษาหลักไตรสิกขา คือ ศีล ๕ สมาธิ ปัญญาด้วยการพัฒนาคุณลักษณะ ๓ ด้าน คือ ๑) ศีลภาพ ๒) จิตภาพ และ ๓) ปัญญาภาพ และนำเสนอว่าคุณลักษณะของผู้นำชุมชนเพื่อสันติภาพที่พึงประสงค์ในสังคมไทยปัจจุบัน พบว่า มีกรอบคุณลักษณะ ๔ ด้าน คือ ๑) บุคลิกดี ประกอบด้วย การมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ วางตัวเหมาะสมกับกาลเทศะ ยิ้มแย้มแจ่มใส กิริยาสุภาพ แต่งกายสะอาดเรียบร้อย ๒) พฤติกรรมดี ประกอบด้วย ผู้นำมีศีล ๕ ครบทุกข้อ ความมีวินัย สัจจะวาจา มีสัมมาอาชีพ ๓) จิตใจดี ประกอบด้วย มีเมตตา กรุณา มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงาน ควบคุมอารมณ์ได้ คุณธรรม จริยธรรม และ ๔) ปัญญาดี ประกอบด้วย รู้แจ้งทันโลก ปรับตัวเก่ง กล้าหาญ อดทน สันโดษ^{๙๙}

^{๙๘}พูนสุข มาศรีรังสรรค์, บรรพต ต้นธีรวงศ์, ชันทอง วัฒนประดิษฐ์, "เกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสันติภาพขององค์กรและนักสันติภาพโลก", รายงานวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), บทคัดย่อ.

^{๙๙}นิภาพร ปานสวัสดิ์, “คุณลักษณะของผู้นำชุมชนเพื่อสันติภาพที่พึงประสงค์ในสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

พระครูโฆสิตวัณนานุกูล, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. และคณะ^{๑๐๐} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การสร้างเครือข่ายจิตสาธารณะในสังคมพหุวัฒนธรรมกับการพัฒนาสู่เมืองสันติภาพไร้รอยต่อ” ผลการวิจัยพบว่า

๑. การพัฒนาจิตสาธารณะในสังคมพหุวัฒนธรรมส่วนใหญ่จะเกิดจากวิถีชีวิตและการประพฤติ ปฏิบัติ การร่วมแรงร่วมใจ การเสียสละสุขส่วนตน เพื่อเกื้อกูลเพื่อนร่วมชุมชนหรือผู้ที่กำลังประสบกับความยากลำบากของคนในชุมชนและชุมชนอื่น ๆ ดังนี้ ๑) การสนับสนุน ช่วยเหลือกันและกันในชุมชน ๒) การร่วมแรงใจกันพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ และ ๓) การร่วมแรงร่วมใจกับชุมชนหรือเครือข่ายอื่นที่ขยายวงกว้างมากขึ้น ขณะเดียวกันก็จะต้องประกอบด้วย ๑) ภาวะผู้นำทางจิตวิญญาณของแต่ละศาสนา ๒) ข้อตกลงชุมชน ๓) แกนนำจิตอาสา ๔) การปรับปรุงการขับเคลื่อนกิจกรรมจิตอาสา และ ๕) การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้

๒. การสร้างเครือข่ายจิตสาธารณะในสังคมพหุวัฒนธรรมกับการพัฒนาสู่เมืองสันติภาพไร้รอยต่อบนพื้นฐานของความเข้าใจในหลักคำสอนทางศาสนาและความเมตตาธรรม ซึ่งก่อให้เกิดจิตอาสาหรือจิตสาธารณะบนวิถีการดำเนินชีวิตและกระบวนทัศน์ของชุมชน ที่มีการสนับสนุนช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทร แบ่งปัน และช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชนและสังคมบนฐานการมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพราะเมตตาธรรมนั้น สามารถเกิดขึ้นได้กับคนในทุกศาสนา และความเมตตาธรรมนั้นถือเป็นวิถีแห่งการอยู่ร่วมกันแบบสันติภาพไร้รอยต่อที่สะท้อนออกมาจากการเข้าถึงแก่นทางศาสนาทั้งของตนเองและศาสนาอื่น ๆ

พระปลัดนิคม ปญญาวิโร (ปีกษ์) และคณะ^{๑๐๑} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “กระบวนกรสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนาเพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผลการวิจัย พบว่า

๑. กระบวนกรสื่อสารเชิงสันติของผู้นำศาสนา เพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุขของประชาชนพื้นที่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี มี ๓ ประการ ได้แก่ กระบวนกรสื่อสารเชิงสันติด้วยการพูด (ปาก-เสียง) กระบวนกรสื่อสารเชิงสันติด้วยการเขียน (อักษร-ตัวหนังสือ) และกระบวนกรสื่อสารเชิงสันติด้วยการใช้สัญลักษณ์ (อวัจนภาษา-รูปภาพ/คลิป)

๒. การสร้างสื่อและเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำศาสนาในจังหวัดสุราษฎร์ธานีแบ่งออกเป็น ๒ ประเด็น คือ ๑) การสร้างสื่อ ผู้นำศาสนาได้สร้างตามกระบวนกรสื่อ ได้แก่ สื่อที่เป็นเสียงสื่อที่เป็นตัวอักษร และสื่อที่เป็นอวัจนภาษา ๒) การสร้างเครือข่าย ผู้นำพุทธศาสนาได้สร้างเครือข่ายตามแนวพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ผู้นำศาสนาคริสต์และอิสลาม ได้สร้างเครือข่ายเป็นบ้านในชุมชนขึ้นตรงกับโบสถ์หรือมัสยิด ๆ ขึ้นตรงกับสำนักกมิสซังคาทอลิกสุราษฎร์ธานี หรือคณะกรรมการกลางอิสลามประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี

^{๑๐๐}พระครูโฆสิตวัณนานุกูล, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. และคณะ, “การสร้างเครือข่ายจิตสาธารณะในสังคมพหุวัฒนธรรมกับการพัฒนาสู่เมืองสันติภาพไร้รอยต่อ”, รายงานวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, ๒๕๖๓, บทคัดย่อ.

^{๑๐๑}พระปลัดนิคม ปญญาวิโร (ปีกษ์) และคณะ, “กระบวนกรสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนาเพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดสุราษฎร์ธานี”, รายงานวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี, ๒๕๖๐, บทคัดย่อ.

๓. วิเคราะห์การสื่อสารของผู้นำกับการสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้นำศาสนาได้ใช้กระบวนการสื่อสารด้วยการพูด ด้วยการเขียน และด้วยการใช้สัญลักษณ์ บนพื้นฐานของหลักมนุษยธรรมขั้นพื้นฐาน ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านชีวิต ด้านทรัพย์สิน ด้านครอบครัว ด้านสังคม และด้านสุขภาพ เพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุขของประชาชนพื้นที่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๔. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง “กระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนา เพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดสุราษฎร์ธานี” คือ CPRL MODEL หมายถึง C = Communication : การสื่อสาร P = Peace : สันติภาพ R = Religion : ศาสนา L = Leader : ผู้นำ

ผศ.ดร.ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์^{๑๐๒} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “วิศวกรสันติภาพท้องถิ่น: ต้นแบบผู้นำสร้างสันติสุขในชุมชน” เป็นการวิจัยและพัฒนา (R&D) โดยมีพื้นที่การศึกษาจังหวัดปทุมธานีและจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย ๓ โครงการย่อย เครื่องมือที่ใช้คือการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจาก โครงการย่อย วิเคราะห์สรุปผลเนื้อหาแบบอุปนัย โดยผลการศึกษารูปผลได้ ดังนี้ ผลการศึกษาสรุปผลได้ ดังนี้

๑. คุณลักษณะของผู้นำสันติภาพท้องถิ่นที่ส่งผลต่อการสร้างสันติสุขในชุมชน พบว่า มี ๑๓ องค์ประกอบ ๕๖ ตัวชี้วัด ได้แก่ (๑) ด้านจิตภาพ มี ๗ (๒) ด้านกายภาพ มี ๓ ตัวชี้วัด (๓) ด้านสังคมภาพ มี ๒ ตัวชี้วัด (๔) ด้านปัญญาภาพ มี ๖ ตัวชี้วัด (๕) ด้านอุดมการณ์ มี ๕ ตัวชี้วัด (๖) ด้านวิสัยทัศน์ มี ๕ ตัวชี้วัด (๗) ด้านการประพฤติปฏิบัติตน มี ๓ ตัวชี้วัด (๘) ด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์ชุมชน มี ๓ ตัวชี้วัด (๙) ด้านการจัดการความขัดแย้ง มี ๓ ตัวชี้วัด (๑๐) ด้านการสื่อสารอย่างสันติ มี ๕ ตัวชี้วัด (๑๑) ด้านการสร้างความร่วมมือและกำหนดจุดหมายร่วมกันของชุมชน มี ๖ ตัวชี้วัด (๑๒) ด้านพลังเรียนรู้ความคิดสร้างสรรค์ สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ มี ๔ ตัวชี้วัด (๑๓) ด้านการสร้างเครือข่าย มี ๔ ตัวชี้วัด

๒. การพัฒนาหลักสูตรการเสริมสร้างสมรรถนะผู้นำท้องถิ่นในการเป็นวิศวกรสันติภาพเพื่อสร้างสันติสุขในชุมชน ประกอบด้วย ปรัชญาหลักสูตรวิศวกรสันติภาพท้องถิ่น เนื้อหาหลักสูตร ประกอบด้วย Pre-Module เปิดใจ ขยายพื้นที่สันติภายใน (๓ ชม) Module ๑ จุดพลังความคิดสู่วิถีสันติวัฒนธรรม (๓ ชม.) Module ๒ สื่อสารสร้างพลังสันติวัฒนธรรม (๔ ชม.) Module ๓ การจัดการความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ (๓ ชม.) Module ๔ ชุมชนเรียนรู้สันติวัฒนธรรม (๓ ชม.) Module ๕ ฟ้าประคองน้องสร้างสันติสุขในชุมชน (๔ ชม) อบรม ๓ วัน รวม ๒๐ ชั่วโมง และ Module ๖ ถอดรหัสสันติวัฒนธรรมนำสู่ความยั่งยืน เป็นระยะติดตามหลังการอบรม ๑ เดือน

๓. ผลการใช้รูปแบบนวัตกรรมการสร้างวิศวกรสันติภาพท้องถิ่นที่ส่งผลต่อการสร้างสรรค์ชุมชนให้เกิดสันติสุข พบว่า ผู้นำท้องถิ่นทั้งสองกลุ่มมีคะแนนเฉลี่ยสมรรถนะวิศวกรสันติภาพทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่ ๑) การสร้างการมีส่วนร่วมให้ชุมชนได้เรียนรู้พัฒนาบวรวิถีสันติวัฒนธรรม ๒) การสื่อสารสร้างสันติและจัดการความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ ๓) การปฏิบัติตนเป็นต้นแบบมุ่งสู่วิถีแห่งสันติ ๔) จิตตระหนักรู้วิถีสันติภายในตน ๕ มีอุดมการณ์การเป็นผู้ให้ที่มีความเป็นธรรม สูงกว่าก่อนเข้ารับ

^{๑๐๒} ผศ.ดร.ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์, “วิศวกรสันติภาพท้องถิ่น: ต้นแบบผู้นำสร้างสันติสุขในชุมชน” รายงานวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓, บทคัดย่อ.

การอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕ คะแนน ผู้เข้าอบรมสามารถนำความรู้ไปขยายผลในการพัฒนาชุมชนให้สันติสุข

องค์ความรู้ใหม่ได้ชุดความรู้ (๑) โมเดล IO C (Inner and Outer Peace Engineer Local Characteristic) คุณลักษณะผู้นำสันติภาพท้องถิ่น ประกอบด้วยสันติภายใน (Inner Peace) และสันติภายนอก (Outer Peace) (๒) โมเดล PDCA เพื่อพัฒนาหลักสูตร ๔ ชั้น P-The Paradigm of Local Peace Engineer คือ กระบวนการคิดเชิงออกแบบ C-Check and evaluate by the professional learning community คือ ตรวจสอบและประเมินผลด้วยชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ A-Awaken of Local Peace Engineer คือ การนำหลักสูตรไปทดลองใช้บนฐานที่มองเห็นปัจจัยความสำเร็จ และ (๓) โมเดล ๓P-I to O for Local peace engineers" สามพลังในการพัฒนาสันติภายในสู่สันติภายนอกของวิศวกรสันติภาพท้องถิ่น ได้แก่ พลังหลักการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงตามหลักไตรสิกขา, พลังแห่งการเสริมสร้างสมรรถนะด้วยโค้ชกัลยาณมิตรโดยเสริมสมรรถนะ และพลังการเรียนรู้สันติกระบวนการด้วย ๖ ขั้นตอนการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน

พระมหาเสรีชน นริสโร (พันธฺ์ประโคน) ดร. และคณะ^{๑๐๓} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบสันติสุขตามหลักคำสอนของศาสนา (พุทธ คริสต์อิสลาม)” ผลการศึกษา พบว่า

ประการแรก การส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบสันติสุขตามหลักคำสอนของศาสนามีหลายกิจกรรม เช่น การให้การศึกษาแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางสังคมของหมู่บ้าน การส่งเสริมการศึกษาในระดับชุมชน เช่น การพัฒนาอาชีพ การนำความรู้ภายนอกเข้าสู่ภายใน และการจัดการศึกษานอกระบบจากหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่เน้นการฝึกการพัฒนาอาชีพโดยไม่ขัดแย้งกับหลักการศาสนาของตน รวมทั้งกิจกรรมที่มีบทบาททางสังคม เช่น สาธารณสุข สังคมสงเคราะห์ ส่งเสริมอาชีพ เผยแพร่ศาสนา และส่งเสริมประเพณี ทั้งนี้ มีจุดร่วมที่ทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติในท่ามกลางความแตกต่างทางวัฒนธรรม ได้แก่ ๑) การให้ความรัก และความผูกพันที่มีต่อกัน ๒) การเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน ๓) การให้ความเมตตา ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ๔) การสร้างความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน และมีการทำกิจกรรมร่วมกัน มีการส่งเสริมกิจกรรมตามหลักศาสนาบูรณาการให้เข้าใจวิถีชีวิตเชิงพหุวัฒนธรรม การปลูกจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันผ่านกลุ่มเยาวชนให้เห็นคุณค่ามรดกวัฒนธรรมของชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมเป็นมัคคุเทศก์และนำสถานที่ท่องเที่ยว และวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน เป็นต้น

ประการที่ ๒ การพัฒนารูปแบบหมู่บ้านต้นแบบสันติสุขตามหลักคำสอนของศาสนาด้วยวิธีการอบรมศีลธรรม ส่งเสริมให้เกิดการเคารพ และตระหนักถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกลุ่มคนต่าง ๆ ให้การศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ของเด็ก เยาวชน และชุมชน มีการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่นให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของชุมชน ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเชื่อ จัดระบบการศึกษาแบบวิถี

^{๑๐๓}พระมหาเสรีชน นริสโร (พันธฺ์ประโคน) ดร. และคณะ, “การพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบสันติสุขตามหลักคำสอนของศาสนา (พุทธ คริสต์อิสลาม)” รายงานวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓, บทคัดย่อ.

ชาเลเซียน เน้นให้มีความรู้ควบคู่คุณธรรม ซึ่งเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองเป็นอย่างมากในการส่งเสริม บุตรหลานเข้ามาเรียน ด้านสังคม มุ่งเน้นการสงเคราะห์ มุ่งช่วยเหลือเด็กและเยาวชนที่อยู่ห่างไกลที่มี ฐานะยากจน เป็นต้น จากการสำรวจและถอดบทเรียนพื้นที่ชุมชน การประชุมกลุ่มย่อยและการเสวนา พบว่า ถึงแม้จะนับถือศาสนาต่างกันแต่ชุมชนก็อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีความเอื้ออาทรต่อกัน เคารพในสิทธิ และตระหนักในหน้าที่ของแต่ละคน และยึดคำสอนตามหลักศาสนาของตนในการ ดำเนินชีวิต ชุมชนให้ความสำคัญกับเยาวชนว่า เป็นผู้สมควรได้รับการส่งเสริม และปลูกฝังวิธีการ ดำเนินชีวิต อยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรม มีน้ำใจกับคนในชุมชน รักษาประเพณีอันดีงาม และร่วมกัน ดูแลมรดกทางวัฒนธรรมสืบต่อไป

ประการที่ ๓ รูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบสันติสุขตามหลักคำสอนของศาสนา (พุทธ คริสต์ อิสลาม) พบว่า ความสัมพันธ์อันดีของศาสนิกทั้ง ๓ ศาสนาอันตั้งอยู่บนฐานแห่งการรู้และเข้าใจ ชุมชนของตนเองอย่างแท้จริง จะเป็นพลังขับเคลื่อนอย่างมหาศาลให้ชุมชนได้พัฒนาก้าวหน้าไปอย่าง รวดเร็ว หัวหน้าชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนสัมพันธ์ เป็นเบื้องต้นก่อน แล้วจึงพัฒนาองค์ประกอบ ๕ รูปแบบ ได้แก่ ๑) การจัดการทรัพยากรชุมชนเป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพ ๒) การแลกเปลี่ยนพหุวัฒนธรรมที่เป็นไปอย่างสันติ ๓) การปกครองส่วนท้องถิ่น ที่เอื้อสำหรับศาสนิกชนทั้ง ๓ ศาสนา ๔) การจัดการความขัดแย้ง และ ๕) การสร้างอัตลักษณ์ของ หมู่บ้านต้นแบบสันติสุข ส่วนคนในชุมชนต้องสำนึกรักษากฎเกณฑ์ตนเอง หมั่นปลูกฝังวิธีการอยู่ร่วมกัน อย่างสันติสุข คือ ๑) การเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ ๒) การรู้หน้าที่ของตนเอง ๓) การช่วยเหลือกัน การ แสดงความมีน้ำใจกับคนในชุมชน และคนรอบข้าง ๔) การเกื้อกูลกัน และ ๕) การทำกิจกรรมชุมชน ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

พระปราโมทย์ วาทโกวิโท,ดร. และคณะ^{๑๐๔} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนา หลักสูตรการเสริมสร้างสมรรถนะผู้นำท้องถิ่นในการเป็นวิศวกรสันติภาพ เพื่อสร้างสันติสุขในชุมชน” ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาสมรรถนะผู้นำด้วยรูปแบบนวัตกรรมการสร้างวิศวกรสันติภาพท้องถิ่น ที่ส่งผลต่อการสร้างสรรค์ชุมชนให้เกิดสันติสุข ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะวิศวกร สันติภาพท้องถิ่น เพื่อสร้างชุมชนสันติสุข ก่อนทดลองใช้หลักสูตรอบรมระหว่างก่อนทดลองและหลัง ทดลองทั้งกลุ่มผู้นำท้องถิ่น ตำบลบึงน้ำรักษ์ จังหวัดปทุมธานี และตำบลบ้านป้อม จังหวัด พระนครศรีอยุธยา มีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕ รูปแบบกิจกรรมต่างใน หลักสูตรสามารถพัฒนาสมรรถนะผู้นำและสร้างผู้นำให้เป็นวิศวกรสันติภาพท้องถิ่นที่มีสมรรถนะ ๕ ด้าน ได้แก่ ๑) การสร้างการมีส่วนร่วมให้ชุมชนได้เรียนรู้พัฒนาบวรวิถีสันติวัฒนธรรม ๒) การสื่อสาร สร้างสันติและจัดการความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ ๓) การปฏิบัติตนเป็นต้นแบบมุ่งสู่วิถีแห่งสันติ ๔) จิตตระหนักรู้วิถีสันติภายในตน ๕) มีอุดมการณ์นำพาชุมชนเข้าถึงหัวใจแห่งสันติวิถี เกิดวิศวกร สันติภาพท้องถิ่นที่พลังในการสร้างสรรค์ชุมชนให้เกิดสันติสุข สะท้อนจากการทำโครงการพัฒนา

^{๑๐๔}พระปราโมทย์ วาทโกวิโท, ดร. และคณะ, “การพัฒนาหลักสูตรการเสริมสร้างสมรรถนะผู้นำ ท้องถิ่นในการเป็นวิศวกรสันติภาพ เพื่อสร้างสันติสุขในชุมชน”, รายงานวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓, บทคัดย่อ.

ชุมชนที่นำเสนอกองทุนยุติธรรมชุมชน ๓ โครงการต่อกลุ่มผู้เข้าอบรม ผู้เข้าอบรมมีความประทับใจ และนำไปใช้การพัฒนาตน ขยายผลและสร้างสรรค์ชุมชนแห่งสันติสุข

พระปลัดอนุชาติ นรินโท (อยู่ยั้ง) และคณะ^{๑๐๕} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “พลังบวร : การสร้างจิตสำนึกแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย” ผลการวิจัย พบว่า ๑) สภาพจิตสำนึกมี ๔ มิติ ได้แก่ ๑) ความเป็นมนุษย์ ทำบุญตักบาตร ฟังธรรม รับคำสาบานกับหลวงพ่อยืดหลัก “ฮิตสิบสอง คองสิบสี่” ๒) เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หวงแหวน อนุรักษ์ ทรัพยากรจากป่าให้คงอยู่อุดมสมบูรณ์ ให้อนุชนรุ่นหลัง คัดแยกขยะแนวคิด ๓R ๓) ความสัมพันธ์ทางสังคม มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ถูกต้อง โดยผู้ใหญ่จะพาเด็ก ๆ ไปเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ มีความสามัคคี ไม่ทะเลาะกัน มีน้ำใจเกื้อกูล ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว ช่วงเทศกาลคนต่างที่ก็มา ๔) ความรับผิดชอบต่อสังคม ประชุมเครือข่าย รับนโยบายเข้ามาถ่ายทอดให้ลูกบ้านเพื่อดูแลป่า นโยบายบ้านเล็กในป่าใหญ่ ไม่บุกรุก ไม่ล่าไม่เลี้ยง มีกฎเหล็ก มีระวางโทษ มีการวิจัยและพัฒนา วิธีการแปรรูป การตรวจวิเคราะห์ความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ การปรับสูตรโดยตัดผักบางชนิดที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนออกรสชาติคงเดิม การตรวจวิเคราะห์สารตกค้าง ๒) ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างจิตสำนึก พบว่า ๑) แนวคิดทางพระพุทธศาสนา ๒) ค่านิยมท้องถิ่น ๓) ภูมิปัญญาท้องถิ่น ๔) การเรียนรู้ของบุคคล ๕) ผู้นำครอบครัว ๖) โครงการในพื้นที่ดำเนินการจะส่งผลต่อการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบวร และ ๓) ผลการเสริมสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบวรเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย พบว่า มีการจัดกิจกรรมพัฒนาจิตสำนึกโดยอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจทุกฝ่ายครอบครัวผู้ปกครองในชุมชนช่วยกันสร้างจิตสำนึกให้เกิดกับชุมชน โดยเฉพาะเยาวชนที่ถือเป็นกำลังสำคัญ

สรุปว่า จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพ ผู้นำจะต้องเคารพในชีวิตของเพื่อนร่วมโลก ตระหนักถึงภัยของการใช้ความรุนแรง มุ่งเน้นความสัมพันธ์ของสังคมในเชิงพหุนิยม การเคารพความแตกต่าง และการใช้ลักษณะของความแตกต่างให้เกิดการสร้างสรรค์ มีความร่วมมือ ร่วมใจกันและกัน มีสัจจะ ไม่มีความเกลียดชังฝ่ายตรงข้ามอยู่ในใจ ต้องเป็นศัตรูต่อความชั่ว และความยุติธรรมต่าง ๆ และพร้อมที่จะเผชิญกับความทุกข์ยากในลักษณะต่าง ๆ มีการส่งเสริมความเข้าใจอันดีของบุคคลในองค์กรด้วยเป้าหมาย เป้าประสงค์ตรงกัน มีวิธีการพัฒนาทั้งภายในตนและภายนอกตนเองอย่างเป็นขั้นตอน เริ่มจากภายนอกตนไปสู่ภายในตนเองด้วยการศึกษาหลักไตรสิกขา คือ ศีล ๕ สมาธิ ปัญญา มีการสร้างเครือข่ายจิตสาธารณะในสังคมพหุวัฒนธรรมกับการพัฒนาสู่เมืองสันติภาพไร้รอยต่อบนพื้นฐานของความเข้าใจในหลักคำสอนทางศาสนาและมีความเมตตาธรรม ซึ่งก่อให้เกิดจิตอาสาหรือจิตสาธารณะบนวิถีการดำเนินชีวิตและกระบวนการทัศน์ของชุมชน ที่มีการสนับสนุนช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทร แบ่งปัน และช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชนและสังคมบนฐานการมีส่วนร่วม และสามพลังในการพัฒนาสันติภายในสู่สันติภายนอกของวิศวกรสันติภาพท้องถิ่น ได้แก่ พลังหลักการเรียนรู้ เพื่อการเปลี่ยนแปลงตามหลักไตรสิกขา พลังแห่งการเสริมสร้างสมรรถนะด้วยโคช

^{๑๐๕}พระปลัดอนุชาติ นรินโท (อยู่ยั้ง) และคณะ, “พลังบวร : การสร้างจิตสำนึกแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย”, รายงานวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ พิษณุโลก, ๒๕๖๓, บทคัดย่อ.

กัลยาณมิตรโดยเสริมสมรรถนะ และพลังการเรียนรู้สันติกระบวนทัศน์ การเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน ส่วน กระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำศาสนา มีการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของประชาชน ๓ ประการ ได้แก่ กระบวนการสื่อสารเชิงสันติด้วยการพูด กระบวนการสื่อสารเชิงสันติด้วยการเขียน และ กระบวนการสื่อสารเชิงสันติด้วยการใช้สัญลักษณ์ การส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบสันติ สุขตามหลักคำสอนของศาสนา มีหลายกิจกรรม เช่น การให้การศึกษาแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งเกี่ยวกับการ ถ่ายทอดทางสังคมของหมู่บ้าน การส่งเสริมการศึกษาในระดับชุมชน เช่น การพัฒนาอาชีพ การ นำความรู้ภายนอกเข้าสู่ภายใน มีจุดร่วมที่ทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติในท่ามกลางความ แตกต่างทางวัฒนธรรม ได้แก่ ๑) การให้ความรัก และความผูกพันที่มีต่อกัน ๒) การเคารพให้เกียรติ ซึ่งกันและกัน

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทักษะสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ๒) เพื่อพัฒนาทักษะสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ๓) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งขึ้นอยู่กับฐานความคิดทางปรัชญา และมุ่งไปที่เทคนิคและวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล^๑ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

คณะผู้วิจัย ได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เริ่มต้นด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) แล้วนำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) ซึ่งแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยนี้มี ๕ ขั้นตอน คือ ตอนที่ ๑ เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ ๒ เป็นคำถามเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับนักสื่อสารสันติภาพ ตอนที่ ๓ เป็นคำถามเกี่ยวกับกิจกรรมการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ตอนที่ ๔ เป็นคำถามเกี่ยวกับคำสอนระหว่างศาสนา เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ คือ หลักจักร ๔ ธรรมที่นำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง เป็นธรรมที่ช่วยขับเคลื่อนชีวิตให้ทำความดีได้อย่างเต็มที่ ตอนที่ ๕ เป็นคำถามเกี่ยวกับหลักการ อุดมการณ์ วิธีการ ของศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม นำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อตอบโจทย์วิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขเสนอต่อเวทีการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) พัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ให้สมบูรณ์ เพื่อหาข้อสรุปและข้อเสนอแนะในการ

^๑วรรณดี สุทธิสารกร, การวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยในกระบวนการทัศน์ทางเลือก, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๗๘-๑๗๙.

พัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสาร เจริญสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ให้เป็นมาตรฐานก่อนที่จะเสนอผลงานวิจัยต่อสาธารณชน

กระบวนการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพ คณะผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย โดยการลงพื้นที่สำรวจกิจกรรมระหว่างศาสนาที่เชื่อมโยงกับความรัก ความเมตตา ให้อภัย ประสาน สามัคคีกลุ่มชุมชน คัดเลือกกิจกรรมระหว่างศาสนาที่เหมาะสมในแต่ละช่วงเวลาของเทศกาลของ ศาสนานั้น ๆ ให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดการสร้างสันติภาพ

คณะผู้วิจัย นำข้อมูลที่ได้รับมารวบรวมวิเคราะห์ ประเมิน ปรับปรุงแก้ไข ทำการวิเคราะห์ ในแต่ละประเด็น แยกจุดอ่อน จุดแข็ง ปัญหา อุปสรรค และหาข้อเสนอแนะ รวบรวมข้อมูลที่ได้มา พัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเจริญสันติและสร้างความปรองดอง สมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี

๓.๒ ประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ ประชากร (Population)

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีรายละเอียดดังนี้ คณะผู้วิจัย ได้รวบรวมข้อมูลในพื้นที่ โดยวิธีการ ดังนี้

๑) ลงสำรวจพื้นที่เพื่อการสื่อสารเจริญสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี

๒) ทำการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) ในกลุ่มผู้นำทางศาสนา และนักวิชาการ

๓) การประชุมชมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) คณะผู้วิจัย ได้คัดเลือก จากพระสงฆ์ ผู้นำทางศาสนา พุทธ คริสต์ อิสลาม ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการ เสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเจริญสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัด จันทบุรี จำนวน ๙ รูป/คน

๓.๒.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

๑) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยคณะผู้วิจัย คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กับการเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเจริญสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี โดยแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มพุทธศาสนิกชน กลุ่มคริสต์ศาสนิกชน และกลุ่มอิสลามิกชน จำนวน ๑๒ รูป/คน ดังนี้

๑) กลุ่มพระสงฆ์ จำนวน ๒ รูป ประกอบด้วย

๑. พระราชธรรมเมธี, ดร. ป.ธ.๙ เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี วัดโค้งสนามเป่า จังหวัด จันทบุรี

๒. พระครูสุจิตตจิตติวัฒน์, ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี ผู้อำนวยการวิทยาลัย สงฆ์จันทบุรี เจ้าอาวาสวัดบ้านอ่าง อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

๒) กลุ่มพุทธศาสนิกชน จำนวน ๓ คน ประกอบด้วย

๑. ดร.อัจฉรา ปิยวิทย์ชาติ, ๖๑/๑๔ ตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี
๒. นางสาวพนนิดา วงคะเลียต, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดจันทบุรี
๓. นายวชิรวิทย์ พรรคอนันต์, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ รักษาการแทนผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม

๓) กลุ่มคริสต์ศาสนิกชน จำนวน ๓ คน ประกอบด้วย

๑. นางสาวศรินทร จงอุทัยไพศาล, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี
๒. นายศุภภัทร พงษ์สวัสดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี
๓. นางสาวเอวารินทร์ จุลประเสริฐศักดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี,

๔) กลุ่มอิสลามิกชน จำนวน ๔ คน ประกอบด้วย

๑. นายทฤษฏี โช๊ะมาลี, สมาคมทะมิลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี
๒. นางมะลิ ทองหล่อ, สมาคมทะมิลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี
๓. นางสาวนัจมี โช๊ะมาลี, สมาคมทะมิลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี
๔. นายสมบัติ ชัยสุวรรณ, มัสยิดยี่นนำตุลุมฮายีรีน อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี

โดยคณะผู้วิจัย ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพราะเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี

๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

โดยคณะผู้วิจัย คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน ๘ คน ประกอบด้วย

๑. พระครูธรรมธรจิราชาติ พุทธภักขิโต, ดร., วัดจันทนาราม อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี
๒. พระครูจิตรการโกวิท เจ้าคณะอำเภอเมือง (ธ) เจ้าอาวาสวัดทรายงาม
๓. นาวาตรี พรพยนต์ เกื้อนรัตน์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี
๔. นายอำนาจ เลิศพิสุทธ์การย์ ประธานกลุ่มศาสนสัมพันธ์อาสนวิหาร แม่พระปฏิสนธินิรมล
๕. ซิสเตอร์ ขวัญเรียม เพียรรักษา ที่ปรึกษารักกางเขน ฝ่ายอภิบาลแม่ธรรม คณะรักกางเขนแห่งจันทบุรี
๖. ซิสเตอร์ สุภาวดี ต๊ะแซ คณะรักกางเขนแห่งจันทบุรี
๗. น.ส.จันทิรา อาติน มัสยิดยี่นนำตุลุมฮายีรีน อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี

๘. นายภราดร วรุชา มัธยมศึกษานำตุลุมฮายีรีน อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี
 ๙. นายรุสลี โชะมาลี สมาคมทะเลมิลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัด
 จันทบุรี

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น คณะผู้วิจัยได้ใช้แบบ
 สัมภาษณ์ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๑) **แบบสัมภาษณ์ (interview)** เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง
 (Structure In-depth interview) จำนวน ๑๒ รูป/คน

๒) **การสร้างเครื่องมือการวิจัย** คณะผู้วิจัย ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่
 เกี่ยวข้องกับการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติทางศาสนา และการสร้างความ
 ประองตอสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี จะทำให้ได้รูปแบบ กระบวนการสื่อสาร
 เชิงสันติของผู้นำทางศาสนา แนวทางการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพ องค์ความรู้ด้านกระบวนการสื่อสาร
 เชิงสันติระหว่างศาสนา แนวทางการประยุกต์ใช้รูปแบบการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความประองตอ
 สมานฉันท์ทางศาสนาให้มีความสอดคล้องกับเนื้อหาและทฤษฎี และนำมาปรับปรุงแก้ไขแบบ
 สัมภาษณ์ ต่อจากนั้น นำแบบสัมภาษณ์และข้อคำถามมาปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องสมบูรณ์ และ
 นำไปใช้ในการสัมภาษณ์จริง

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัย ได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อเก็บรวบรวม
 ข้อมูลเบื้องต้นก่อนลงพื้นที่ ข้อมูลที่สำคัญ คือ กิจกรรมการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความ
 ประองตอสมานฉันท์ทางศาสนา โดยมีหลักแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพ แนวคิด
 ทฤษฎีการสื่อสารเชิงสันติ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความประองตอสมานฉันท์ แนวคิดทฤษฎี
 เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม การสื่อสารผ่านกิจกรรมชุมชน
 หลักจักร ๔ กับการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพ นอกจากนี้ ยังมีการประยุกต์หลักธรรมทาง
 พระพุทธศาสนา เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล Silverman ได้มีการจัดเก็บ
 ข้อมูล ๓ วิธี คือ ๑) ตำราและเอกสาร (Texts & Documents) ๒) การสัมภาษณ์ (interviews)
 ๓) การบันทึกวีดิทัศน์และไฮตัทศนูปกรณ์ (Audio & video recording)^๒ การสัมภาษณ์เป็นวิธีการที่
 จะได้ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิด ความคิดเห็นและมุมมองเกี่ยวกับหลักการ อุดมการณ์ วิธีการ
 ของศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม และที่สำคัญการสัมภาษณ์จะเป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่
 เกิดขึ้นในอดีตมาพรรณนาได้^๓

^๒Silverman, D., *Doing Qualitative Research : A Practical Handbook*, (London, Sange, 2000), p. 90.

^๓Creswell, J. W., *Qualitative Inquiry and Research Design : Choosing among Five Traditions*, Op. cit., 2007, p. 121.

๑. การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ

๑) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน ๑๒ รูป/คน จะใช้การสัมภาษณ์แบบที่มีโครงสร้าง โดยคณะผู้วิจัย จะส่งหนังสืออย่างเป็นทางการ เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลการสำรวจเชิงประจักษ์และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้วยตนเอง พร้อมกับส่งบริบทเนื้อหาต่าง ๆ ที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ล่วงหน้า และกำหนดวัน เวลา และสถานที่ ส่วนในขณะการสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัย จะขออนุญาตจากผู้เชี่ยวชาญใช้เครื่องบันทึกเสียง และกล้องบันทึกภาพนิ่ง และเคลื่อนไหว อนึ่ง ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi-formal interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จึงมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

๑. ขั้นตอนเตรียมการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนลงสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัย ได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวัน เวลา ที่จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกับขอเอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี พร้อมกันนั้น คณะผู้วิจัย จะศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

๒. ขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัย จะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะสัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูป เพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่บันทึกเสียงไว้ คณะผู้วิจัย จะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด คณะผู้วิจัย ก็จะไม่บันทึกเสียงเลย

๒. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน ๙ รูป/คน จะใช้การสนทนากลุ่มแบบที่มีโครงสร้าง โดยคณะผู้วิจัย จะส่งหนังสืออย่างเป็นทางการ เพื่อขอให้เข้าร่วมในการสนทนากลุ่ม ณ วัน เวลา ที่คณะผู้วิจัยได้กำหนดไว้ พร้อมกับส่งบริบทเนื้อหาต่าง ๆ ที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ล่วงหน้า และกำหนดวัน เวลา และสถานที่ ส่วนในขณะการสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัย จะขออนุญาตจากผู้เชี่ยวชาญใช้เครื่องบันทึกเสียง และกล้องบันทึกภาพนิ่ง และเคลื่อนไหว จากนั้น คณะผู้วิจัย จะเปิดรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ (Public Hearing) เชิญผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี เข้ากับหลักพุทธธรรม คือ หลักจักร ๔ ธรรมที่นำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง เป็นธรรมที่ช่วยขับเคลื่อนชีวิตให้ทำความดีได้อย่างเต็มที่

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นกระบวนการเริ่มต้นในการศึกษา เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปและการจัดทำรายงานการวิจัย มีการวิเคราะห์ข้อมูลในเวลาเดียวกับการเก็บรวบรวมข้อมูล จะเป็นประโยชน์ในด้านการช่วยให้เห็นภาพ หรือโครงสร้างของการศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลควรทำไปตั้งแต่เริ่มต้นเพื่อสะดวกในการดำเนินการ เมื่อสิ้นสุดการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ก็จะไม่มีการเพิ่มเติมอีก ดังนั้น การวิเคราะห์ข้อมูลควรจะเริ่มทำตั้งแต่วันแรกของการเก็บรวบรวมข้อมูล เมื่อสัมภาษณ์เสร็จ

จึงควรมีการถอดเทปออกมา และทำการวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งต้องมีกฎเกณฑ์ด้วยวิธีในการรายงานที่มีประสิทธิภาพ ในการรวบรวมข้อมูล และกระบวนการของการวิเคราะห์ ที่จะอนุญาตให้ผู้อื่นตรวจสอบผลผลิตของรายงานการวิจัย”^๔

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้

๑) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

๒) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียง และจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้น นำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้ เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่าง ๆ ได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้ว ไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์ เพื่อหาความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

๓) การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่าง ๆ ทางวิชาการ มาสร้างเป็นบทสรุปพร้อมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง โดยเน้นความเชื่อมโยง เพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริง

^๔ Patton, M., *Qualitative Evaluation and Research Methods*, (Newbury Park, California, Sage, 1990), p. 462.

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทักษะสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ๒) เพื่อพัฒนาทักษะสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ๓) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งขึ้นอยู่กับฐานความคิดทางปรัชญา และมุ่งไปที่เทคนิคและวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เริ่มด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) แล้วนำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยนั้นประกอบด้วย ตอนที่ ๑ เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ ๒ เป็นคำถามเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงสันติ ตอนที่ ๓ เป็นคำถามเกี่ยวกับคำสอนระหว่างศาสนาเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ตอนที่ ๔ เป็นคำถามเกี่ยวกับหลักการ อุดมการณ์ วิธีการ ของศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม ตอนที่ ๕ เป็นคำถามเกี่ยวกับนักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี และตอนที่ ๖ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรีนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อตอบโจทย์วิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขเสนอต่อเวทีการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) พัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ให้สมบูรณ์เพื่อหาข้อสรุปและข้อเสนอแนะในการพัฒนาทักษะสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ให้เป็นมาตรฐานก่อนที่จะเสนอผลงานวิจัยต่อสาธารณะ โดยคณะผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

๑. วิเคราะห์กระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี
 ๒. วิเคราะห์การพัฒนาทักษะสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติระหว่างศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี
 ๓. วิเคราะห์การเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนาในจังหวัดจันทบุรี
- ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑ สรุปผลกระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี

คณะผู้วิจัย ได้ร่วมกันระดมความคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความแล้วนำเสนอผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิตามแนวแบบสัมภาษณ์ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

๑. ทักษะการโน้มน้าวใจในการทำงานเป็นทีมและให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วม ในกิจกรรมภายในชุมชน

ชุมชนเป็นฐานรากของสังคม ซึ่งหากชุมชนเข้มแข็ง ประเทศก็จะมั่นคง บ้าน วัด ราชการ เป็นตัวกลางประสานงานให้ชุมชนทั้ง ๓ ศาสนาทำงานร่วมกัน วิธีการทำงานจึงใช้ บ้าน วัด ราชการ เป็นแกนหลักในการประสานงาน เริ่มจากชุมชนพุทธจับมือกับชุมชนอื่นๆ โดยนำผู้นำศาสนาอื่น มาร่วมเวทีแลกเปลี่ยนความคิด การแลกเปลี่ยนข้อมูลต่าง ๆ มีองค์กรจากภาคเอกชนมาร่วมสนับสนุน โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแกนนำ ดังนั้น ผู้นำศาสนาในชุมชน ต้องแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง คนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน จะต้องเริ่มจากผู้นำศาสนาในชุมชน ต้องแสวงหาจุดร่วมและ สงวนจุดต่าง การอยู่ร่วมกันของศาสนา ต่างลัทธิ ต่างนิกาย ไม่ว่าศาสนาใด พื้นฐานของแต่ละศาสนา ก็เกี่ยวกับคุณธรรม ศีลธรรม เป็นหลัก คนที่นับถือศาสนา ต่างกัน ถ้าหากพูดถึงการอยู่ร่วมกันก็จะอยู่กันอย่างสันติ ไม่มีศาสนาใด ที่สอนให้เบียดเบียนซึ่งกันและกัน แม้ว่าจะต่างศาสนา แต่ไม่ต่างความคิด จังหวัดจันทบุรี มีพุทธ คริสต์ อิสลาม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศาสนาคริสต์ โบสถ์ศาสนาคริสต์ของจังหวัดจันทบุรีเก่าแก่และสวยที่สุดในประเทศไทย การอยู่ร่วมกันของคนจังหวัดจันทบุรี ก็ไม่เคยมีปัญหา มีความเคารพ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน บางทีคนที่นับถือศาสนาคริสต์ก็ใส่บาตรให้พระก็มีเหมือนกัน บางทีก็มีการแต่งกายข้ามศาสนา หลักคำสอนทางศาสนา สามารถอยู่ร่วมกันได้ อิสลามก็มีมัสยิด ๒ แห่ง อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ในการอยู่ร่วมกันของพหุวัฒนธรรมนั้น มีการเคารพ ยอมรับในความเห็นต่าง ๆ มีความเข้าใจในการใช้หลักการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ทุกประเทศก็มีหลากหลายศาสนา แต่ที่อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข แต่ต้องพยายามลดช่องว่างความเห็นต่าง มีการสื่อสารที่ตรงเพื่อความเข้าใจที่ดีต่อกัน หลักของศาสนาปลูกฝังศาสนิกของตนให้เป็นสุภาพชน มีคุณธรรม จริยธรรม ไม่มีขีดเส้นความเห็นลัทธิมาเป็นเครื่องขีดกัน ไม่ว่าศาสนาใดก็สามารถอยู่ร่วมกันได้ สิ่งที่สำคัญที่จะทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข คือ เรื่องการกีฬา สามารถมารวมกันและชนะการต่อสู้ได้ คำสอนไม่ใช่เครื่องขีดกันในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ โดยจะต้องมีกิจกรรม โดยผู้นำทางด้านศาสนาต้องมีความเข้าใจ ไปมาหาสู่ฉันมิตร พี่น้อง ก็จะทำให้ผู้นับถือศาสนานั้น ๆ มีความไว้วางใจ คบหากันได้อย่างเบาใจไม่ต้องวาดระแวง ดังนั้น ผู้นำในชุมชนๆ จะต้องมีความเข้าใจ และอภัยซึ่งกันและกัน ผู้ได้บังคับลูกน้องก็จะทำตามและอยู่อย่างมีความสุข การอยู่ร่วมกันสำหรับผู้ที่มีความเห็น ความเชื่อ ในคำสอนที่แตกต่างกันก็สามารถอยู่ร่วมกันได้^๑

ศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการแก้ไขความขัดแย้ง การเยียวยาความรู้สึก การสร้างความสัมพันธ์ที่แตกร้างให้กลับขึ้นมาใหม่ ต้องการมากกว่าการเจรจาไกล่เกลี่ย ที่ได้แต่ความความ ต้องการที่แท้จริงเท่านั้น ต้องใช้สัญลักษณ์และพิธีกรรม ตามความเชื่อทางศาสนา และพิธีกรรมในการสร้างความปรองดอง การสร้างความปรองดองต้องใช้แนวทางที่หลากหลาย ทั้งด้านจิตใจ กฎหมาย

^๑สัมภาษณ์ พระราชธรรมเมธี,ดร., เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๖.

สังคม วัฒนธรรม จิตวิทยาและการเมือง การเจรจาเพียงอย่างเดียวไม่สามารถนำไปสู่การสร้างสันติภาพได้ ต้องสร้างกิจกรรมร่วมกันในภาคประชาสังคม จะประสบความสำเร็จได้ต้องได้รับความร่วมมือทั้งภาครัฐและภาคประชาชน จนถึงผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากคู่อริ การปรองดองเน้นที่หัวใจ และความคิด โดยกำหนดเป้าหมายของการพูดคุย และดำเนินไปในทิศทางที่ควรจะเป็นส่วนการเน้นที่หัวใจ คือ เป็นการพูดคุยกันถึงอารมณ์ ความรู้สึกที่อยู่ลึกในจิตใจ^๒

การพัฒนาชุมชนที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดียิ่งขึ้นไป โดยหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่รัฐ เทศบาล เป็นต้น ให้ความช่วยเหลือ ชี้แนะในด้านวิชาการต่างๆ อย่างเหมาะสม และทันเหตุการณ์ ซึ่งชุมชนสามารถนำไปปรับใช้ได้จริง เพราะชุมชนนั้นมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยไม่ได้เริ่มที่การวางแผน แต่เริ่มที่การทบทวนปัญหาในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และสามารถแก้ไขปัญหานั้นๆ ในชุมชนได้อย่างยั่งยืน ซึ่งหลักการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนประกอบด้วย การรับฟังความคิดเห็นของชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง ทราบถึงปัญหาที่แท้จริงของชุมชน กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันช่วยกันคิด ช่วยกันทำในการแก้ไขปัญหา การมีเป้าหมายเดียวกันในการร่วมกันแก้ไขปัญหา^๓

แรงจูงใจเป็นกระบวนการที่ชักนำโน้มน้าวให้คนในชุมชนเกิดความมานะพยายาม เพื่อที่จะสนองตอบความต้องการบางประการให้บรรลุผลสำเร็จ เพราะคนในชุมชนมีความพอใจที่จะทำกิจกรรมเพื่อทำให้เกิดผลเร็วที่สุด ดังนั้น ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน ก็จะทำงานด้วยความทุ่มเท ถ้าหากว่า ต้องการให้คนในชุมชนมาทำงานสม่ำเสมอ ก็ใช้วิธียกย่องและจัดสรรรางวัล^๔

ความขัดแย้งในสังคมไทย ในระยะเวลาที่ผ่านมา มีการใช้การเจรจาไกล่เกลี่ย การใช้กลไกในระบอบยุติธรรมปกติ และความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่าน แต่ยังคงขาดการมองและปฏิบัติอย่างเป็นกระบวนการให้เกิดผลอย่างต่อเนื่องให้เป็นองค์รวม เลือคมองและเลือกใช้กระบวนการที่ตนเป็นฝ่ายได้รับประโยชน์ มากกว่าประโยชน์ของสังคม พร้อมทั้งขับเคลื่อนกระบวนการที่ทำให้ฝ่ายที่มีความเห็นต่างขาดความชอบธรรม^๕

การสร้างความปลอดภัยเป็นกระบวนการต่าง ๆ ที่ป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งเกิดขึ้น เพราะจะรุนแรงมากขึ้น การสร้างสันติภาพด้วยการหยุดยั้งวงจรแห่งความรุนแรง และสร้างประชาธิปไตยให้

^๒สัมภาษณ์ พระครูสุจิตตจิตติวัฒน์,ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^๓สัมภาษณ์ นายวชิรวิทย์ พรรคอนันต์, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ รักษาการแทน ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^๔สัมภาษณ์ ดร.อัฉรดา ปิยวิทย์ชาติ, ๖๑/๑๔ ตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^๕สัมภาษณ์ นางสาวศิรินทร จงอุทัยไพศาล, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

กลับคืนมาอีกครั้ง เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การลดความเกลียดชัง แยกแยะ และสร้างความไว้วางใจ ให้ฟื้นคืนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่เคยขัดแย้งรุนแรง^๖

การทำงานเป็นทีมสามารถรวบรวมเอาข้อคิดเห็น และข้อดีของคนในชุมชนที่มีการทำงานเป็นทีมนำมาเป็นสิ่งเรียนรู้ หรือฝึกปฏิบัติให้ใช้งานได้ ทั้งนี้ ถือเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับคนในชุมชน รวมถึงเป็นการหาทางออกในปัญหาที่เกิดขึ้นจริงระหว่างการทำงานร่วมกัน เพื่อให้แก้ไขและสร้างความเข้าใจร่วมกันได้ง่ายขึ้น เป็นกลยุทธ์สำคัญของการทำงานเป็นทีมที่มีการระดมสมอง หรือในการแก้ไขปัญหาที่มีความพยายามประนีประนอม ถือเป็นการเจรจาต่อรอง เพื่อให้ได้ผลตามที่ต้องการที่มีการเปิดรับโอกาสและความเป็นไปได้ใหม่ ๆ จะเห็นได้ว่า การโน้มน้าวใจ เป็นการสื่อสารที่ทรงพลัง มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน คือ เพื่อสร้างแนวคิด ความเชื่อ และมุมมองใหม่ ๆ ให้กับผู้ฟัง โดยมุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรม จากวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนทำให้การสื่อสารประเภทนี้แผ่ไปด้วยความมุ่งมั่นและความปรารถนาให้เกิดผลลัพธ์แห่งการเปลี่ยนแปลงตอบสนองต่อการนำพาทีมงานและชุมชนขับเคลื่อนไปข้างหน้า เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งใจไว้^๗

ความปรองดองเกิดขึ้นได้เมื่อความต้องการของมนุษย์ได้รับการตอบสนอง ศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญมากในการแก้ไขความขัดแย้ง การสร้างความปรองดองจำเป็นมากที่จะต้องใช้แนวทางที่หลากหลาย การสร้างความปรองดองเน้นที่หัวใจ คำนึงถึงวัฒนธรรมที่หลากหลายในกระบวนการสร้างความปรองดอง^๘

แนวความคิดในการบริหารงานในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า ชุมชนนั้นมักจะกระทำในรูปแบบเดิม ที่ไม่ยอมเปลี่ยนแปลง โดยมีลักษณะที่ผู้มีอำนาจในการสั่งการเป็นผู้ที่พัฒนากระบวนการในการตัดสินใจ แล้วสั่งการลงไปยังผู้ปฏิบัติ ซึ่งมีลักษณะเป็นการกำหนดจากบนล่าง ทำให้เกิดความคิดเห็นที่ขัดแย้ง การให้ความร่วมมือ โดยการมีส่วนร่วมในการสำรวจ พัฒนา และสร้างสรรค์ทางเลือกที่ทุกฝ่ายต่างพึงพอใจ เหมาะสำหรับเรื่องที่ต้องการประนีประนอมกัน หรือเมื่อความสำเร็จของวิธีการที่เลือกต้องอาศัยพันธะสัญญาของทุกฝ่าย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการส่งเสริมให้มีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์ประสานความร่วมมือของชุมชนในการจัดการความขัดแย้ง โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การสร้างกระบวนการยุติธรรมทางเลือก การดำเนินกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ ซึ่งเป็นกระบวนการที่กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการทำคามผิดมารวมมือกัน เพื่อแก้ปัญหาว่าจะจัดการอย่างไรกับสิ่งที่เกิดขึ้นจากการทำผิด และหาวิธีการในการฟื้นฟูแก้ไขและชุมชนที่ตก

^๖สัมภาษณ์ นายศุภกฤษ พงษ์สวัสดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^๗สัมภาษณ์ นางสาวพัฒนา วงคะเสียด, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติกร สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^๘สัมภาษณ์ นางสาวเอวารินทร์ จุลประเสริฐศักดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

เป็นเหยื่อของความขัดแย้ง โดยกระตุ้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนเรียกร้องการแสดงความรับผิดชอบของผู้ทำผิดและให้การช่วยเหลือสนับสนุนในการตอบสนองต่อความต้องการของเหยื่อ^๙

ผู้นำที่มุ่งการควบคุมและสอดส่องการทำงานของผู้อื่นอย่างใกล้ชิด มีแนวโน้มเพิ่มความขัดแย้งได้มากขึ้น การเข้ามามีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์กับการมีความขัดแย้ง เพราะการมีส่วนร่วมกระตุ้นให้เกิดความแตกต่างกันมากขึ้น ระบบการให้ความดี ความชอบเป็นเหตุสำคัญของการขัดแย้ง เพราะผู้ได้รับพิเศษต้องแข่งขันย้อย่างจากส่วนที่ผู้อื่นคาดหวังเช่นกัน ผลงานที่สำเร็จกลับเป็นสาเหตุหนึ่งของความขัดแย้ง ความขัดแย้งส่งผลกระทบต่อผู้นำต้องมีการปรับเปลี่ยนแบบผู้นำ เช่น จากผู้นำแบบการมีส่วนร่วม ไปเป็นแบบเผด็จการด้วยความจำเป็น เนื่องภายใต้ภาวะของความขัดแย้งทุกฝ่ายมีความเครียดสูง ผู้นำจึงต้องเข้ามากำกับดูแลและสั่งการด้วยตนเองมากขึ้น เพื่อไม่ให้ทิศทางที่เป็นเป้าหมายของงานเบี่ยงเบนไป^{๑๐}

หลักการที่มีผู้นำไปใช้เสมอ คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน การมุ่งฉันทามติ การมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อชีวิต การสร้างความโปร่งใส การตอบสนอง ประสิทธิภาพและประสิทธิผล ความเท่าเทียมกันและการคำนึงถึงคนทุกกลุ่มหรือพหุภาคีและการปฏิบัติตามหลักนิติธรรม การบริหารจัดการที่ดี ภาครัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จึงควรที่จะมองถึงสามสถาบันด้วยกัน คือ สถาบันนิติบัญญัติ สถาบันบริหาร สถาบันตุลาการ ที่ควรปรับเปลี่ยนการพัฒนาประเทศไปในทางสร้างสรรค์ เน้นกระบวนการรับฟังและการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีโอกาสแสดงทัศนคติ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ^{๑๑}

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม เปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ ของสังคม เช่น การแถลงข่าว การเสวนา การระดมความคิดเห็นและรับเรื่องร้องทุกข์การจัดนิทรรศการ และการทำหนังสือวารสารให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน มีการสำรวจความเห็นประชาชนเพื่อปรับปรุงงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด^{๑๒}

สรุปได้ว่า ในการทำงานเป็นทีม หรือการที่จะโน้มน้าวใจคนในชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาต่าง ๆ นั้น ผู้นำทางศาสนาจะต้องให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางศาสนา เพราะเป็นฐานรากของสังคม ถ้าหากชุมชนมีความเข้มแข็ง ประเทศชาติก็จะมั่นคง บ้าน วัด โรงเรียน โบสถ์

^๙สัมภาษณ์ นายหุซัย โชะมาลี, สมาคมทะเลมุลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๐}สัมภาษณ์ นางมะลิ ทองหล่อ, สมาคมทะเลมุลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๑}สัมภาษณ์ นางสาวนัจมี โชะมาลี, สมาคมทะเลมุลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๒}สัมภาษณ์ นายสมบัติ ชัยสุวรรณ, มัสยิดยันทันตุลุมูฮายีรีน อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

มัสยิด เป็นตัวกลางประสานงานให้ชุมชนทั้ง ๓ ศาสนาทำงานร่วมกัน วิธีการทำงานจึงใช้ บ้าน วัด ราชการ เป็นแกนหลักในการประสานงาน ผู้นำศาสนาในชุมชน ต้องแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง คนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน จะต้องเริ่มจากผู้นำศาสนาในชุมชน ไม่ว่าจะศาสนาใด พื้นฐานของแต่ละศาสนา ก็เกี่ยวกับคุณธรรม ศีลธรรมเป็นหลัก คนที่นับถือศาสนาต่างกัน ถ้าหากพูดถึงการอยู่ร่วมกันก็จะอยู่กันอย่างสันติ ไม่มีศาสนาใด ที่สอนให้เบียดเบียนซึ่งกันและกัน แม้ว่าจะต่างศาสนา แต่ไม่ต่างความคิด การสร้างความปรองดองเป็นกระบวนการที่ป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งเกิดขึ้น เพราะจะรุนแรงมากขึ้น การสร้างสันติภาพด้วยการหยุดยั้งวงจรแห่งความรุนแรง และสร้างประชาธิปไตยให้กลับคืนมา เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การลดความเกลียดชัง แยกแยะ และสร้างความไว้วางใจให้ฟื้นคืนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่เคยขัดแย้งรุนแรง

๒. ทักษะในการนำชุมชนให้มีส่วนร่วมระหว่างศาสนา พุทธ คริสต์ และอิสลาม

ศาสนามีบ่อเกิดมาจากสติปัญญาของมนุษย์ การที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาเกี่ยวกับความรู้ ความจริง ซึ่งสามารถนำไปสู่การดับทุกข์ได้ ศาสนาจึงเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งของสังคมมนุษย์ ที่เกิดขึ้นควบคู่กับมนุษย์ ศาสนานั้นมีหลักปฏิบัติที่มุ่งเน้นให้ศาสนิกดำเนินชีวิตโดยสันติ นอกจากนี้ศาสนายังส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติด้วย คำสอนทางศาสนาส่งผลต่อการดำเนินชีวิตที่ตั้งอยู่ด้วยคุณธรรมและจริยธรรม ความขัดแย้งในสังคมเป็นสิ่งที่ทุกคนไม่ต้องการ แต่ก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ ในเมื่อมนุษย์มีชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมก็ย่อมมีความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมดา ความขัดแย้งในของคนในสังคมนั้น เป็นเรื่องของความไม่เข้าใจหรือมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน อันเนื่องมาจากความแตกต่างในด้านต่าง ๆ อาทิ เช่น ทศนคติ ความเชื่อ ประสบการณ์ ความต้องการ วิธีการปฏิบัติงาน จุดมุ่งหมาย รวมถึงค่านิยม ซึ่งนำไปสู่การแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดและการกระทำต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่แตกต่างกัน อันอาจส่งผลให้เกิดเป็นความขัดแย้งขึ้นได้ เมื่อความขัดแย้งเกิดขึ้น จึงมีความจำเป็นต้องอาศัยสติปัญญาในการแก้ไขปัญหา อาศัยความรู้กับความจริง อาศัยการพูดคุยกัน เพื่อเรียนรู้ซึ่งกันและกัน^{๑๓}

ในพระพุทธศาสนานั้น ความเสมอภาคเป็นวิถีแห่งความพอดี เป็นลักษณะของทางสายกลาง ความสมดุล ความมีสมานฉันท์ หรือการร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมในการสร้างสรรค์ การปกครองทุกรูปแบบให้ความสำคัญกับเสรีภาพของประชาชน เพราะเสรีภาพในการนับถือศาสนาเป็นสิทธิตามธรรมชาติจะล่วงละเมิดไม่ได้ และเป็นสิทธิศักดิ์สิทธิ์ของมนุษย์ทุกคน ต้องให้การรับรองและคุ้มครองเป็นหลักความจริงว่า เสรีภาพในศาสนาไม่มีใครจะใช้เสรีภาพอยู่เหนือผู้อื่น ทุกคนมีสิทธิและหน้าที่เท่าเทียมกัน โดยรัฐจะต้องทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของสังคมโดยรวม ถึงต้องเข้ามาจัดระเบียบการใช้เสรีภาพในทางศาสนาของประชาชนและป้องกันไม่ให้เกิดการใช้เสรีภาพของประชาชนคนหนึ่งกระทบกระเทือนต่อเสรีภาพของผู้อื่น โดยรัฐจะไปจำกัดหรือแทรกแซงเสรีภาพในศาสนาของประชาชนจนเกินขอบเขตจากเงื่อนไขที่กำหนดไว้ไม่ได้ เนื่องจากเรื่องสิทธิและเสรีภาพในการนับถือศาสนามีบทบาทสำคัญทางสังคม การจัดระเบียบความสงบเรียบร้อยของประชาชนและการอยู่ร่วมกัน

^{๑๓}สัมภาษณ์ พระราชธรรมเมธี,ดร., เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๖.

อย่างสันติ^{๑๔} กระบวนการและเครื่องมือในการสร้างความปรองดอง จะต้องเปิดพื้นที่ในการพูดคุย สร้างความปรองดองอาจจะอาศัยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือผสมผสานกันหลายวิธีการก็ได้ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาและบริบททางวัฒนธรรมของแต่ละสังคม โดยมีเป้าหมายที่สำคัญก็คือการสร้างสังคมที่คนเห็นต่าง แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ^{๑๕}

การมีส่วนร่วมของคนภายในชุมชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อความเป็นอยู่ของชุมชน เพราะจะต้องนำเอาความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือ เป็นการสื่อสารสองทาง ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นการเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ การลดค่าใช้จ่าย และการสูญเสียเวลา เป็นการสร้างฉันทามติ^{๑๖}

การมีส่วนร่วม (Participation) คือ การที่คนในชุมชนเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น ๆ แต่การมีทัศนคติ ความคิดเห็น ความสนใจ ห่วงใย ก็เพียงพอแล้วที่จะเรียกว่า เป็นการมีส่วนร่วมได้^{๑๗} การมีส่วนร่วมของชุมชน คือ การที่กลุ่มคนในชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจและสังคม หรือการเมือง เพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจ มติชน ไม่ว่าจะผ่านทางตรงหรือทางอ้อม หรือการดำเนินการเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน^{๑๘}

การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการเปิดโอกาสให้มีสิทธิในกระบวนการนโยบายสาธารณะ ทั้งในด้านการให้และรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การให้ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ การร่วมตัดสินใจ ทั้งในขั้นตอนการริเริ่มนโยบาย การจัดทำแผนงาน โครงการหรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการปฏิบัติ การติดตาม และประเมินผลตามนโยบายแผนงานโครงการหรือกิจกรรม^{๑๙}

^{๑๔}สัมภาษณ์ พระครูสุจิตตจิตติวัฒน์,ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๕}สัมภาษณ์ นายวชิรวิทย์ พรธคอนันต์, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ รักษาการแทน ผู้อำนวยการ กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๖}สัมภาษณ์ ดร.อัจฉรา ปิยวิทย์ชาติ, ๖๑/๑๔ ตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๗}สัมภาษณ์ นางสาวศิรินทร จงอุทัยไพศาล, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๘}สัมภาษณ์ นางสาวศิรินทร จงอุทัยไพศาล, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๙}สัมภาษณ์ นายศุภกมลภัทร พงษ์สวัสดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง จะช่วยป้องกันความขัดแย้งโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับนโยบาย สาธารณะได้อย่างดี ซึ่งจำเป็นจะต้องนำสิ่งที่ไปรบกวนความคิดเห็นจากประชาชนมาประกอบการ ตัดสินใจ ชุมชนควรให้ข้อมูลเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อนำไปประกอบการตัดสินใจ การใช้เพียงการ ปกป้องหรือกีดกันจะเพียงพอ การปกป้องหรือกีดกันที่เรารู้จักกันก็คือการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน หรือการประชาสัมพันธ์ แต่การรับฟังความคิดเห็นก็ควรที่จะเป็นกระบวนการที่กระทำตั้งแต่เริ่มต้น โครงการ ไม่ใช่รอให้คนต่างๆ หากประชาชนรู้สึกหรือคาดหวังสูงที่ประสงค์จะมีส่วนร่วมถึงขนาดร่วม ตัดสินใจในประเด็นย่อยต่างๆ กระบวนการที่ใช้ ก็ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างจริงจังมากขึ้น^{๒๐} การเจรจาการสร้างความสัมพันธ์เป็นสิ่งที่จะต้องนำมาใช้เพื่อให้เกิดสันติ เพราะสันติวิธี เป็นวิธีการที่ดี ในการจัดการกับสถานการณ์ความขัดแย้ง การใช้เหตุและผลในการแก้ไขปัญหาสำคัญตรงที่ว่า เป็น วิธีการที่น่าจะมีการสูญเสียน้อยที่สุด ทั้งระยะสั้นระยะยาว ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ผิดกับการใช้ ความรุนแรง^{๒๑}

การสื่อสารทางด้านศาสนานั้น จะต้องมีการส่งเสริมความหลากหลายของสังคมในมิติต่าง ๆ เช่น ความแตกต่างด้านชาติพันธุ์ เชื้อชาติ ศาสนา เพศสภาพ ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิต มีเนื้อหา ส่งเสริมเอกลักษณ์ของความเป็นท้องถิ่น หรือมีคุณค่าในประเด็นเชิงวัฒนธรรม เช่น เกร็ด ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยว อาหาร และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะการ ส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ ความยุติธรรม และความเท่าเทียมกันในสังคม^{๒๒}

หลักการแห่งความเสมอภาคระหว่างชายกับหญิง หยั่งรากลึกในศาสนาอิสลาม เป็นที่ทราบ กันดีว่าพระศาสดามุฮัมมัด ทรงปฏิบัติต่อชายและหญิงอย่างเท่าเทียมกัน พระศาสดามุฮัมมัดเอง ทรงมีธิดาล้วน และทรงสนับสนุนสตรี เห็นได้จากเมื่อมีการแต่งงาน ก็ทรงขอให้มอบสินสอดแก่ เจ้าสาวโดยตรง ไม่ใช่ให้แก่บิดาหรือผู้ดูแล และทรงเสนอให้มีการคุ้มครองเป็นพิเศษแก่หญิงหม้าย และเด็กกำพร้า^{๒๓}

สตรีมุสลิมกำลังพยายามทำงาน เพื่อที่จะเป็นอิสระจากข้อจำกัดต่าง ๆ การให้อำนาจทาง เศรษฐกิจและทางสังคมแก่ผู้หญิง เป็นกุญแจสำคัญสู่ความเจริญก้าวหน้าของผู้หญิงในโลกอิสลาม และ หากผู้หญิงไม่มีรายได้ หรือไม่สามารถหาอาหารมาเลี้ยงดูลูก ๆ ได้ ก็ไม่อาจจะคาดหวังให้ผู้หญิง

^{๒๐}สัมภาษณ์ นางสาวเอวารินทร์ จุลประเสริฐศักดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๒๑}สัมภาษณ์ นายทฤษฏี โช๊ะมาลี, สมาคมทะเลมิลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๒๒}สัมภาษณ์ นางมะลิ ทองหล่อ, สมาคมทะเลมิลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๒๓}สัมภาษณ์ นางสาวนัจมี โช๊ะมาลี, สมาคมทะเลมิลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัด จันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

เหล่านั้นลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อตนเองได้ ผู้หญิงมุสลิมจำนวนมากที่เป็นหม้ายหรือหย่าร้าง ต้องดูแลเลี้ยงครอบครัว หากไม่มีโครงการทางเศรษฐกิจสนับสนุน ก็เป็นเรื่องยากที่ผู้หญิงเหล่านั้นจะอยู่รอดได้^{๒๔}

สรุปได้ว่า ศาสนามีบ่อเกิดมาจากสติปัญญาของมนุษย์ ศาสนานั้นมีหลักปฏิบัติที่มุ่งเน้นให้ศาสนิกดำเนินชีวิตโดยสันติ นอกจากนี้ศาสนายังส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติด้วย คำสอนทางศาสนาส่งผลต่อการดำเนินชีวิตที่ตั้งอยู่ด้วยคุณธรรมและจริยธรรม ความขัดแย้งในของคนในสังคมนั้น เป็นเรื่องของความเข้าใจหรือมีความคิดเห็นไม่ตรงกันอันเนื่องมาจากความแตกต่างในด้านต่าง ๆ อาทิ เช่น ทศนคติ ความเชื่อ ประสบการณ์ ความต้องการ วิธีการปฏิบัติงาน จุดมุ่งหมาย รวมถึงค่านิยม พระพุทธศาสนา ความเสมอภาคเป็นวิถีแห่งความพอดี เป็นลักษณะของทางสายกลาง ความสมดุล ความมีสมานฉันท์ หรือการร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมในการสร้างสรรค์ การปกครองทุกรูปแบบให้ความสำคัญกับเสรีภาพของประชาชน ศาสนาคริสต์ ส่งเสริมการมีส่วนร่วม คือ การที่คนในชุมชนเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น ๆ แต่การมีทศนคติ ความคิดเห็น ความสนใจ ห่วงใย ก็เพียงพอแล้วที่จะเรียกว่า เป็นการมีส่วนร่วมได้ และศาสนาอิสลาม ก็ยึดหลักการแห่งความเสมอภาคระหว่างชายกับหญิง หยั่งรากลึกในศาสนาอิสลาม เป็นที่ทราบกันดีว่าพระศาสดามุฮัมมัด ทรงปฏิบัติต่อชายและหญิงอย่างเท่าเทียมกัน

๓. ทักษะการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันโดยให้ความเคารพให้เกียรติ มองเห็นความดีงามและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนและท้องถิ่น เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และท้องถิ่น ซึ่งเป็นแนวทางในการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่าง เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างวัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน และท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้ชุมชน และท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพ^{๒๕}

ความขัดแย้ง คือ ปฏิสัมพันธ์ที่มีลักษณะของความไม่เป็นมิตรหรือไม่ลงรอยกัน ลักษณะของความไม่ลงรอยกันนี้จะเกี่ยวข้องกับประเด็นต่างๆ หลายประเด็น เช่น เป้าหมาย ความคิด ทศนคติ ความรู้สึก ค่านิยม ความสนใจ ความสัมพันธ์ เป็นต้น อนาคตจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่มนุษย์ต้องย้อนกลับมามองความสัมพันธ์ของตัวมนุษย์เอง เมื่อมนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการดำเนินชีวิต แต่ในขณะที่เดียวกันก็ผูกพันเป็นสายใยเดียวกันกับธรรมชาติ กล่าวคือมนุษย์ไม่อาจละทิ้งความรับผิดชอบที่มีต่อผลที่ตามมาได้ ส่วนวิธีที่ดีที่สุดก็คือการสร้างกลไกเพื่อจะแก้ไขความขัดแย้งและอยู่ร่วมกันโดยสันติ เอื้ออำนวยประโยชน์ซึ่งกันและกัน พยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้งด้วยการมีข้อตกลงที่ทุกฝ่ายยอมรับได้ โดยผ่านหลักการศาสนา การสถาปนาขนบธรรมเนียม

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายสมบัติ ชัยสุวรรณ, มัสยิดย่นนำตุลุมฮายีรีน อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระราชธรรมเมธี, ดร., เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๖.

ประเพณี และทำให้เกิดความมั่นคงด้วยการทำให้เป็นตัวบทกฎหมายโดยมีผลบังคับใช้ มีการสร้างกฎ กติกาของความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ เพื่อทุกฝ่ายจะสามารถได้ประโยชน์ร่วมกัน^{๒๖}

การที่คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น จะทำให้ได้รู้จุดเด่น และจุดด้อยของตนเอง รู้และเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล รวมทั้งเรียนรู้ความเป็นจริงของโลก โดยสัมพันธ์ภาพอันดี ระหว่างบุคคล จะช่วยให้การเรียนรู้ เป็นไปโดยไม่บิดเบือน มีการยอมรับและเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างที่เป็นจริง ด้วยเหตุผลที่กล่าวนี้ จะเห็นได้ว่า สัมพันธภาพอันดีระหว่างบุคคลเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำ บุคคลไปสู่การพัฒนาเอกลักษณ์ของตนเอง การมีความรู้สึกว่า ชีวิตมีความหมายและมีคุณค่า และการ มีสุขภาพจิตที่ดี และสามารถพัฒนาตนให้ไปถึงศักยภาพสูงสุดของตนได้ การสร้างและคงไว้ซึ่ง สัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นจะเกิดบรรลุมผลได้ ต้องอาศัยคุณลักษณะที่สำคัญของบุคคล ในการยอมรับ และส่งเสริมซึ่งกันและกัน การเปิดเผยตนเอง การไว้วางใจซึ่งกันและกัน และการสื่อสารความเข้าใจ ระหว่างกัน^{๒๗}

การสร้างความสัมพันธ์ของคนภายในชุมชนนั้น เป็นการวางแผนดำเนินการบริหารงาน ติดต่อประสานความร่วมมือกับชุมชน เป็นการสร้างความเข้าใจระหว่างชุมชน ผู้นำศาสนาที่มีบทบาท ต่อชุมชน เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมชุมชนได้จัดขึ้น อันจะทำให้ เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง โดยที่ชุมชนนั้นจะต้องมีการสื่อสาร เป็นการ นำข่าวสารส่งไปยังที่หมายโดยการพูดหรือการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ดังนั้น การสื่อสารจึงเป็นกุญแจ สำคัญในความสำเร็จของความสัมพันธ์ ซึ่งการสื่อสารที่ดีจะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้^{๒๘}

การมีความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่นเป็นสิ่งจำเป็นในการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ พัฒนาการทาง สังคมและความคิด ความเข้าใจของบุคคล พัฒนาขึ้นจากการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น เอกลักษณ์ของแต่ละ บุคคล ความสำเร็จในอาชีพ การค้นพบความหมายของชีวิตและสุขภาพจิต ล้วนได้รับผลกระทบ จากสัมพันธภาพระหว่างบุคคล เพราะมนุษย์แต่ละคนถูกหล่อหลอมจากประสบการณ์ให้มีความคิด ความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยม ที่แตกต่างกัน ดังนั้น การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคน ๒ คน จึงต้อง อาศัยความเข้าใจถึงปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อสัมพันธภาพที่มีระหว่างกัน เพื่อบุคคลทั้งสองฝ่ายจะได้ ประสบความสำเร็จใน การสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน^{๒๙}

ผู้นำทางศาสนาจะต้องจัดให้มีการเรียนรู้การจัดการความขัดแย้งอย่างถูกต้องและสันติวิธี ตามบริบทในพื้นที่ เพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ในการจัดการความขัดแย้งด้วยวิถีชุมชน ภายใต้บริบทความสัมพันธ์แบบพี่น้องและเป็นมิตร พร้อมทั้งสนับสนุนการสร้างระบบยุติธรรมในการ

^{๒๖}สัมภาษณ์ พระครูสุจิตตวิวัฒน์,ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๒๗}สัมภาษณ์ นายวชิรวิทย์ พรคอนันต์, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ รักษาการแทน ผู้อำนวยการ กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๒๘}สัมภาษณ์ ดร.อัจฉรา ปิยวิทย์ชาติ, ๖๑/๑๔ ตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๒๙}สัมภาษณ์ นางสาวพนิดา วงคะเลียด, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

จัดการความขัดแย้งของคนภายในชุมชนนั้นๆ ส่วนการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันโดยให้ความเคารพให้เกียรติ มองเห็นความดีงามและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันนั้น ชุมชนจะต้องพัฒนากิจกรรมที่ทำร่วมกัน เพื่อให้คนในชุมชนได้เกิดความรักและความสามัคคี เกื้อกูล ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และยังทำให้งานออกมามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การมีส่วนร่วมจะต้องมีการพึ่งพาซึ่งกันระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชน ซึ่งกิจกรรมที่ให้บริการแก่ชุมชนนั้น เช่น งานเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน^{๓๐} เป็นต้น

ความขัดแย้งเป็นการวิเคราะห์พฤติกรรมของมนุษย์จากฐานคิดด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และประวัติศาสตร์ เราควรจะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างบริบทต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ส่วนมิติทางวัฒนธรรม ซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงกับความแตกต่างทางอำนาจและความไม่เท่าเทียม ก็ได้รับความสนใจจากบุคคลทุกภาคส่วน จะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งในการทำงานเกิดขึ้นจากปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและคุณลักษณะบุคลิกภาพเฉพาะตัว รวมทั้งองค์ประกอบด้านโครงสร้างขององค์กร ความไม่เข้าใจกัน ความสัมพันธ์ที่เพิกเฉยและไม่เกื้อกูลกัน ความล้มเหลวของการสื่อความหมายอย่างเปิดเผยและชัดเจน บรรยากาศของการไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ความกดดัน และการแข่งขัน^{๓๑}

สาเหตุของความขัดแย้ง ซึ่งทำให้เกิดการใช้ความรุนแรงอาจเป็นเพราะทักษะการสื่อสารไม่ดีพอ ซึ่งก่อให้เกิดความเข้าใจผิดและส่งผลให้เกิดความขัดแย้งต่างๆ ตามมา จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งกระบวนการของการสื่อสาร ประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ ผู้ส่งข่าว สื่อที่ใช้และผู้รับข่าว การเป็นผู้ส่งข่าวที่ดี ต้องเป็นผู้ที่ส่งและรับข่าวสารได้ดี มีทักษะพูดที่ดี สื่อที่ใช้ในการส่งข่าวต้องเป็นเรื่องราวที่มีความน่าเชื่อถือ คัดกรองมาอย่างดี รอบคอบ ปราศจากการปรุงแต่งใดและมีทัศนคติที่ดีต่อผู้ส่งข่าวและผู้รับข่าวด้วย การรับข่าวสารและการเป็นผู้ฟังที่ดี ควรมีทักษะการฟังที่ดี เช่น ฟังอย่างตั้งใจ และทบทวนสิ่งที่ฟังอย่างมีเหตุผล^{๓๒}

หลักการของระบบชุรอเป็นไปตามระบบกฎหมายอิสลามซึ่งจะต้องได้รับการปฏิบัติตามทั้งโดยผู้ปกครองและประชาชนทั่วไป หลักการดังกล่าวจะช่วยปกป้องประชาชนจากการฉ้อฉลของผู้ปกครองได้ จากการให้ความเคารพและยอมรับในความหลากหลาย สามารถสรุปเป็นหลักการของอิสลาม เพื่อให้มุสลิมดำรงอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุขในท่ามกลางความหลากหลาย เกียรติศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์จะต้องได้รับการปกป้องโดยสมบูรณ์ ไม่ว่าคนผู้นั้น จะมีความแตกต่างทางศาสนา ความเชื่อ ชาติพันธุ์ หรืออุดมการณ์ความคิดใดๆ ซึ่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นี้ได้รับการปกป้องโดยผู้เป็นเจ้าของ เหมือนที่ได้ระบุไว้ในอัลกุรอาน^{๓๓} มนุษย์ทุกคนต่างมาจากแหล่งกำเนิดเดียวกัน ตามที่ระบุไว้

^{๓๐}สัมภาษณ์ นางสาวศิรินทร จงอุทัยไพศาล, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๓๑}สัมภาษณ์ นายศุภกฤษ พงษ์สวัสดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๓๒}สัมภาษณ์ นางสาวเอวารินทร์ จุลประเสริฐศักดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๓๓}สัมภาษณ์ นายหุซัย โชะมาลี, สมาคมทะเลมิลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

ในอัลกุรอาน มุสลิมมีเสรีภาพที่จะเลือกและตัดสินใจหลังจากที่ผู้เป็นเจ้าของได้ส่งสารอันชัดเจนแล้ว ตามที่ระบุไว้ในอัลกุรอาน^{๓๔}

สรุปได้ว่า ความขัดแย้ง คือ ปฏิสัมพันธ์ที่มีลักษณะของความไม่เป็นมิตรหรือไม่ลงรอยกัน ลักษณะของความไม่ลงรอยกันนี้จะเกี่ยวข้องกับประเด็นต่างๆ หลายประเด็น เช่น เป้าหมาย ความคิดทัศนคติ ความรู้สึก ค่านิยม ความสนใจ ความสัมพันธ์ การสร้างความสัมพันธ์ของคนภายในชุมชนนั้น เป็นการวางแผนดำเนินการบริหารงาน ติดต่อกับประสานความร่วมมือกับชุมชน เป็นการสร้างความเข้าใจระหว่างชุมชน ผู้นำศาสนาที่มีบทบาทต่อชุมชน เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมชุมชนได้จัดขึ้น อันจะทำให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ดังนั้น ผู้นำทางศาสนาจะต้องจัดให้มีการเรียนรู้การจัดการความขัดแย้งอย่างถูกต้องและสันติวิธีตามบริบทในพื้นที่ เพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ในการจัดการความขัดแย้งด้วยวิถีชุมชน ภายใต้บริบทความสัมพันธ์แบบพี่น้องและเป็นมิตร พร้อมทั้งสนับสนุนการสร้างระบบยุติธรรมในการจัดการความขัดแย้งของคนภายในชุมชนนั้นๆ ส่วนการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันโดยให้ความเคารพให้เกียรติ มองเห็นความดีงามและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันนั้น ชุมชนจะต้องพัฒนากิจกรรมที่ทำร่วมกัน เพื่อให้คนในชุมชนได้เกิดความรักและความสามัคคี เกื้อกูล ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๔. ทักษะการสื่อสารที่ดี กล่าวความจริงอย่างสร้างสรรค์ได้อย่างเหมาะสมต่อบริบทและเหตุการณ์ภายในชุมชน

วิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ชุมชนจะต้องมีการระดมสมอง ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อันจะทำให้ชุมชนมีพลังความรัก ความสามัคคี ศาสนานี้ขึ้นอยู่กับฐานแห่งศรัทธา ที่สำคัญการสื่อสารทางศาสนา จะต้องเป็นไปเพื่อสร้างความปรองดอง สมานฉันท์ หรือที่เรียกว่า เป็นการสื่อสารด้วยสติและปัญญา มีความรอบคอบในขณะที่ทำการสื่อสาร โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ตนเองและผู้อื่นมีความสุข^{๓๕}

การสื่อสารในทางพระพุทธศาสนานั้น มุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน สังคมเป็นที่ตั้ง เพราะการสื่อสารทางพระพุทธศาสนาตั้งอยู่บนฐานของความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง เชื่อมั่นในการกระทำของตนเองที่เป็นไปตามเหตุปัจจัย โดยมีจิตสำนึกและความรับผิดชอบคือการคิดใคร่ครวญอย่างแยบคาย และเป็นการสื่อสารบนพื้นฐานของความเข้าใจ เคารพซึ่งกันและกัน และรับผิดชอบในการสื่อสารของตน เป็นการสื่อสารที่อยู่บนหลักการของเหตุและผลตามความเป็นจริงที่เป็นเหตุปัจจัย เป็นการสื่อสารที่ประกอบด้วยสติ รู้เท่าทันสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เป็นการสื่อสารที่ก่อให้เกิดปัญญาเป็นการสื่อสารที่มุ่งประโยชน์ สร้างสรรค์ จะเห็นได้ว่า ผู้ส่งสารจะต้องมีคุณสมบัติและทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารด้วยดี ที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ คือ ต้องมีระเบียบวิธีคิดใคร่ครวญ และแยบคายก่อนที่จะ

^{๓๔} สัมภาษณ์ นายสมบัติ ชัยสุวรรณ, มัสยิดยอนน่าตุลุมฮายีรีน อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระราชธรรมเมธี, ดร., เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๖.

ทำการสื่อสารและต้องประกอบด้วยกัลยาณมิตร เป็นผู้รู้จริง เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ รู้จักกาลเทศะ มีความรับผิดชอบในการสื่อสารของตนและมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์แก่ผู้รับสาร^{๓๖}

เทคโนโลยีสารสนเทศส่งผลให้เกิดกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำให้การสื่อสารในสังคมเป็นไปด้วยความง่าย สะดวก รวดเร็ว รวมถึงระบอบการเมือง โดยเฉพาะการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม สิ่งใดก็ตามที่มีผลกระทบต่อคนส่วนน้อย รัฐในฐานะผู้ที่ใช้อำนาจจะต้องระมัดระวัง และสร้างผลกระทบให้น้อยที่สุดด้วยการสร้างการมีส่วนร่วม เพราะเหตุนี้ ความขัดแย้งจึงเป็นสิ่งที่เกิดตามมาเพราะความไม่ลงตัวของกลุ่มต่างๆ ในสังคม อนึ่ง การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต ไม่มีใครที่ดำรงชีวิตได้ โดยปราศจากการสื่อสาร โดยเฉพาะสังคมมนุษย์ที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตลอดเวลา พัฒนาการทางสังคมจึงดำเนินไปพร้อม ๆ กับพัฒนาการทางการสื่อสาร การสื่อสารช่วยธำรงสังคมให้อยู่ร่วมกันเป็นปกติสุข และการสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทางสังคมในด้านคุณธรรม จริยธรรม^{๓๗}

การสื่อสารชุมชน เป็นกระบวนการสื่อสารชุมชนท้องถิ่น ที่มีการรับรู้และเข้าใจกันโดยทั่วไป มุ่งเน้นเข้าใจในมิติของการสื่อสาร สู่กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น โดยใช้ช่องทางสื่อสารที่เหมาะสม คือ การสร้างสัมพันธภาพกับชุมชน มีการพบปะผู้นำ การสร้างกระบวนการปรึกษาหารือกับชุมชน การประสานงานกับสมาชิกชุมชน การสนับสนุนการปฏิบัติการสื่อสารในพื้นที่ โดยจะต้องมุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในชุมชน ในด้านเทคโนโลยี เช่น การที่คุณสมบัติของเทคโนโลยีไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และความจำเป็น คุณประโยชน์ของเทคโนโลยีที่มีต่อชุมชน^{๓๘}

การสื่อสารคือกระบวนการถ่ายทอดข่าวสาร ข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์ ความรู้สึก ความคิดเห็น ความต้องการจากผู้ส่งสารโดยผ่านสื่อต่างๆ ที่อาจเป็นการพูด การเขียน สัญลักษณ์ การแสดงหรือการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ไปยังผู้รับสาร ซึ่งอาจจะใช้กระบวนการสื่อสารที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสมหรือความจำเป็นของตนเองและผู้รับสาร โดยมีวัตถุประสงค์ให้เกิดการรับรู้ร่วมกัน และมีปฏิริยาตอบสนองต่อการสื่อสารทางเดียว^{๓๙}

ความสำเร็จของการสร้างวัฒนธรรมสำนึกรับผิดชอบ อยู่ที่ความสามารถของหน่วยงานในการสื่อสารสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยที่ผู้นำนั้นให้ความสนับสนุน แนะนำ ทำการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพและมีการประสานงานร่วมมือกันทำงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลง นับว่าเป็นเรื่องปกติและทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงมักจะมีการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระครูสุจิตตวิวัฒน์,ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๓๗} สัมภาษณ์ นายวชิรวิทย์ พรคอนันต์, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ รักษาการแทน ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๓๘} สัมภาษณ์ ดร.อัจฉรา ปิยวิทย์ชาติ, ๖๑/๑๔ ตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นางสาวพนิดา วงคะเลียด, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

เสมอ ชุมชนจะต้องมีมาตรการในการจัดการกับพฤติกรรม การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เพื่อให้ทุกคนเกิดการยอมรับแนวความคิดและเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น การเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรมในเมือง การเปลี่ยนแปลงของสังคมเมืองที่เต็มไปด้วยความเจริญด้านวัตถุและการแข่งขันในเรื่องของเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้เกิดความสับสนวุ่นวายมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงค่านิยมใหม่ ๆ จากต่างชาติและตะวันตก สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดปัญหาสังคมเพิ่มขึ้น^{๔๐}

การละเมิดสิทธิมนุษยชน ทั้งที่เกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนและกลุ่มผู้มีอิทธิพล ทำให้เกิดผลย้อนกลับในทางลบต่อการแก้ไขความขัดแย้งของภาครัฐ ประกอบกับการขาดพื้นที่ในการสื่อสารระหว่างกันที่มีประสิทธิภาพ ภาคประชาสังคมโดยรวมยังไม่เข้มแข็งที่จะเป็นตัวขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี นักการเมืองเป็นผู้กำหนดนโยบาย ในขณะที่บทบาทของภาคประชาสังคม คือ การเฝ้าดูอยู่ด้านใดด้านหนึ่งของสังคม เพื่อรอการตรวจสอบและวิพากษ์วิจารณ์ จึงมีความพยายามที่จะผลักดันกระบวนการทางการเมืองด้วยยุทธศาสตร์และการรณรงค์ที่ครอบคลุมรอบด้าน ทั้งนี้ เพื่อต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองไทยไปสู่ระบอบประชาธิปไตยเต็มใบ และเป็นที่ยอมรับของสังคมโลก จึงมีความจำเป็นต้องสั่งสมพลังกำลังด้วยการให้การศึกษาแก่ประชาชนให้ทั่วถึงมากที่สุด จะทำให้ชาวบ้านเริ่มตระหนักถึงอิทธิพลทางการเมืองและการให้ความสำคัญกับการพัฒนาในพื้นที่ของตนมากขึ้น ผู้คนไม่ยอมโดนบีบบังคับ เอารัดเอาเปรียบและออกมา เรียกร้องสิทธิกับโอกาสที่เท่าเทียมกัน สิทธิความเป็นพลเมืองปรารถนาจะมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในชีวิตทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม^{๔๑}

การเรียกร้องให้เกิดการสร้างระบบการเมืองการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยมากขึ้น หลายสังคมก้าวสู่การยุติระบอบการปกครองที่ใช้อำนาจตามอำเภอใจ ผลักดันกองทัพกลับคืนกรมกองและสถาปนาระบอบประชาธิปไตยจากการเลือกตั้งภายใต้การพัฒนาการของระบบเทคโนโลยีการสื่อสารและระบบทุนนิยม ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นความขัดแย้งทางความคิดระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ความขัดแย้งทางศาสนา เหตุการณ์ความขัดแย้งทางศาสนาในประวัติศาสตร์ที่สำคัญ คือ ความขัดแย้งระหว่างผู้นับถือศาสนาคริสต์กับศาสนาอิสลามในสมัยโบราณ ที่เรียกว่า “สงครามครูเสด” (Crusade) มีสาเหตุเกิดจากฝ่ายคริสต์ต้องการยึดปาเลสไตน์ (Palestine) ดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์จากฝ่ายมุสลิมกลับคืนมาเพราะเป็นสถานที่ที่พระเยซูประสูติและเผยแพร่คำสั่งสอนสงครามครูเสดครั้งใหญ่เกิดขึ้น^{๔๒}

กระบวนการทัศน์ของประชาธิปไตยที่เปลี่ยนแปลง นวัตกรรมทางเทคโนโลยีส่งผลให้เกิดกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำให้การสื่อสารในสังคมเป็นไปด้วยความง่าย สะดวก และรวดเร็ว รวมถึงระบอบการเมือง โดยเฉพาะการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ได้เปลี่ยนแปลงมาเป็น

^{๔๐}สัมภาษณ์ นางสาวศิรินทร จงอุทัยไพศาล, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๔๑}สัมภาษณ์ นายศุภกมลภัทร พงษ์สวัสดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๔๒}สัมภาษณ์ นางสาวเอวารินทร์ จุลประเสริฐศักดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งแต่เดิมนั้นระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน จะเป็นระบอบการปกครองที่เน้นหรือมีวัตถุประสงค์ที่เน้นในเสียงส่วนใหญ่ ถ้าการสื่อสารที่ลดลง ขณะ การเกิดความขัดแย้ง การสื่อสารระหว่างกลุ่มจะลดลง และเมื่อเวลาผ่านไปมันจะค่อยๆ หายไปในที่สุด ความร่วมมือระหว่างกลุ่มจะไม่ราบรื่น ชุมชนจะสูญเสียความเป็นศูนย์กลางของความร่วมมือ และจะเป็นอันตรายยิ่งเมื่อมีภาวะการณ์พิ้งพา แบบอันดับเกิดขึ้นระหว่างสองกลุ่ม การเลือกที่จะรับรู้ และการขาดข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นอย่างเพียงพอ ความขัดแย้งค่อยก่อตัวขึ้นตามลำดับ ถ้ามีการสื่อสารที่น้อยหรือมากเกินไปและใช้ไม่ถูกกาลเทศะ การเลือกใช้ช่องทางในการสื่อสารที่ไม่เหมาะสมก็สามารถสร้างความขัดแย้งได้เช่นกัน การที่ข้อมูลถูกปรุงแต่งหรือถูกบิดเบือน เพื่อวัตถุประสงค์ส่วนตัวของบางคนเป็นสาเหตุให้เกิดความขัดแย้ง^{๔๓}

การไม่สื่อสารระหว่างกัน ทำให้ไม่สามารถแก้ไขความขัดแย้งได้ การสื่อความหมายไม่เพียงแต่ช่วยให้ทั้งสองฝ่ายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ยังช่วยให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเจตนา และความหมายของพฤติกรรมที่แสดงออกด้วย คู่ขัดแย้งมักมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อกันอีกฝ่ายหนึ่ง ดังนั้น การสื่อความหมายที่เหมาะสม จะช่วยให้การลดระดับของความขัดแย้งได้ ในทางตรงกันข้าม ความขัดแย้งยังเต็มไปด้วยบรรยากาศแห่งความไม่ไว้วางใจกัน การแลกเปลี่ยนสื่อสาร น่าจะมีความหวาดระแวงกัน ไม่เชื่อใจกัน พยายามบิดเบือนข้อมูลในการสื่อสารเพื่อประโยชน์ฝ่ายตน การสื่อสารก็จะขาดประสิทธิภาพ ทำให้ความขัดแย้งขยายเพิ่มมากขึ้น อุปสรรคสำคัญในการสื่อสาร ได้แก่ ช่องทางของการสื่อสารระดับบนลงมาระดับล่าง และจากระดับล่างขึ้นไประดับบน อุปสรรคที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ ความแตกต่างของค่านิยมและทัศนคติระหว่างผู้ส่งและผู้รับข่าวสาร^{๔๔}

ผู้ปรองดอง เป็นบุคคลที่สามที่ได้รับ ความไว้วางใจจากทั้งสองฝ่ายให้ทำหน้าที่เชื่อมต่อระหว่างผู้เจรจากับฝ่ายตรงกันข้าม ซึ่งเป็นการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ การปรองดองเป็นวิธีการเจรจาที่ใช้มากในการคลี่คลายความขัดแย้งระหว่างชุมชน สังคม ประเทศ กลุ่มผู้ใช้แรงงาน ครอบครัว บทบาทการเป็นผู้ปรองดองใกล้เคียงหรือซ้ำกับบทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยค่อนข้างมาก ในทางปฏิบัติผู้ปรองดองจะใช้การติดต่อสื่อสารเป็นการลับเป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งเป็นผู้ทำหน้าที่เสาะหาข้อเท็จจริง ติความข้อมูลข่าวสารและโน้มน้าวใจให้คู่ขัดแย้งได้ช้อยู่ดี ที่ปรึกษา เป็นบุคคลที่สามที่มีทักษะและมีใจเที่ยงธรรมที่พยายามเอื้ออำนวยให้เกิดการแก้ปัญหา โดยการสื่อสารและช่วยวิเคราะห์ให้ความรู้แก่คู่กรณีให้สามารถแก้ไขข้อขัดแย้งได้^{๔๕}

การแก้ปัญหาความขัดแย้งที่ทั้งสองฝ่ายจะต้องมาอภิปรายชี้แจงสถานการณ์ร่วมกันต้องใช้ การสื่อสารด้วยความจริงใจที่แสดงถึงข้อเท็จจริง ตลอดจนเป้าหมายร่วมกัน เมื่อสามารถแจกแจงสาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง จึงพยายามหาวิธีการ เพื่อจะขจัดหรือทำให้เกิดความขัดแย้งให้น้อย

^{๔๓}สัมภาษณ์ นายทฤษฏี โชะมาลี, สมาคมทหะมิลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๔๔}สัมภาษณ์ นางมะลิ ทองหล่อ, สมาคมทหะมิลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๔๕}สัมภาษณ์ นางสาวนัจมี โชะมาลี, สมาคมทหะมิลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

ที่สุด สารสำคัญของการใช้วิธีต่างๆ เพื่อแก้ไขความขัดแย้งอยู่ที่การบรรลุถึงข้อตกลงตามเป้าหมาย หลายครั้งที่เรารู้วิธีที่จะดำเนินการเกี่ยวกับความขัดแย้ง แต่ไม่ได้มีการแลกเปลี่ยนวิธีการซึ่งกันและกัน จึงไม่สามารถบรรลุข้อตกลงได้ ผลที่ตามมา เมื่อนำไปใช้ในการจัดการกับความขัดแย้ง จึงไม่ได้ผลตามที่ต้องการ ดังนั้น จึงต้องอาศัยวิธีการให้ได้มาซึ่งข้อตกลงโดยมีขั้นตอนในการแก้ไขความขัดแย้ง ได้แก่ การเผชิญกับความขัดแย้ง เป็นการแก้ไขความขัดแย้งที่ผู้เกี่ยวข้องต้องกระทำ คือ การเปิดเผยความขัดแย้งโดยตระหนักถึงตนเอง เวลาที่เราารู้สึกว่าต้องการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกันไว้^{๕๖}

สรุปได้ว่า ชุมชนจะต้องมีการระดมสมอง ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อันจะทำให้ชุมชนมีพลังความรัก ความสามัคคี ศาสนานั้นอยู่บนฐานแห่งศรัทธา ที่สำคัญการสื่อสารทางศาสนา จะต้องเป็นไปเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ หรือที่เรียกว่า เป็นการสื่อสารด้วยสติและปัญญา การสื่อสารในทางพระพุทธศาสนานั้น มุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน สังคมเป็นที่ตั้ง เพราะการสื่อสารทางพระพุทธศาสนาตั้งอยู่บนฐานของความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง เชื่อมั่นในการกระทำของตนเองที่เป็นไปตามเหตุปัจจัย โดยมีจิตสำนึกและความรับผิดชอบคือการคิดใคร่ครวญอย่างแยบคาย และเป็นการสื่อสารบนพื้นฐานของความเข้าใจ เคารพซึ่งกันและกัน ความสำเร็จของการสร้างวัฒนธรรมสำนึกที่รับผิดชอบ อยู่ที่ความสามารถของหน่วยงานในการสื่อสารสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยที่ผู้นำนั้นให้ความสนับสนุน จะเห็นได้ว่าการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่ทั้งสองฝ่ายจะต้องมาอภิปรายชี้แจงสถานการณ์ร่วมกันต้องใช้การสื่อสารด้วยความจริงใจที่แสดงถึงข้อเท็จจริง ตลอดจนเป้าหมายร่วมกัน

๕. ชุมชนเห็นความสำคัญและมีความเชื่อมั่นในวิถีแห่งสันติภาพ

ปัญหาความรุนแรงตามแนวทางสมานฉันท์ จะต้องเป็นการเข้าถึงวิธีการแก้ปัญหาโดยอาศัยสันติวิธี และต้องหาหนทางสร้างสันติสุขและความมั่นคงของชุมชน ผู้นำศาสนาควรมีการวางรากฐานของการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีในชุมชน โดยหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจในการให้ความชอบธรรมกับการใช้ความรุนแรง ความขัดแย้งและข้อพิพาท ต้องได้รับการแก้ไขเพราะในโลกสมัยใหม่ ทุกคนต้องประสบและมีการพัฒนาทักษะการป้องกันความขัดแย้งและการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน เราทุกคนต่างรู้ว่าความขัดแย้งคือวิกฤติที่รอเวลาแก้ไข ดังนั้น การแก้ไขความขัดแย้งจึงเป็นกระบวนการที่ทุกคนต้องค้นหาและนำมาใช้เพื่อยุติข้อพิพาทในที่สุด กระบวนการจัดการความขัดแย้ง จึงต้องอาศัยกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้มีการเข้าไปคลุกคลีกับปัญหาไม่ใช่ที่ตัวบุคคล โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่ทุกฝ่ายสมควรได้รับ หากมองดูแล้วจะเห็นได้ว่า จุดสำคัญของการบวนการในการแก้ไขความขัดแย้งอยู่ที่ ความคิดสร้างสรรค์ ฉันทามติหรือเอกฉันท์^{๕๗}

การสืบทอดและหล่อหลอมทางวัฒนธรรมในสังคมไทย ประกอบด้วยประชาชนทุกเชื้อชาติศาสนา ซึ่งมีทั้ง พุทธศาสนา อิสลาม คริสต์ เป็นต้น ซึ่งความเป็นพหุสังคมนี้เองที่อาจก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมได้ อีกประการหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการสื่อสารในแต่ละครั้งจะทำให้เกิด

^{๕๖} สัมภาษณ์ นายสมบัติ ชัยสุวรรณ, มัสยิดย่นนำตุลุมฮายีรีน อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๕๗} สัมภาษณ์ พระราชธรรมเมธี,ดร., เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๖.

การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามมา ปัจจุบันเทคโนโลยีการสื่อสารโดยเฉพาะสื่อใหม่ หรือสื่อออนไลน์มีความจำเป็นและเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญสำหรับชีวิตประจำวัน จึงยากที่จะปิดกั้นหรือไม่เห็นด้วยและคัดค้านการนำเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่มาใช้ในสังคม จึงควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับการควบคุมผู้ใช้หรือให้ความรู้การศึกษาต่อประชาชนในการรู้เท่าทันการใช้สื่อออนไลน์อย่างถูกต้องและเหมาะสม^{๔๘}

บทเรียนที่ผ่านมามีบทเรียนให้เห็นวิถีแห่งสันติภาพ เพราะถ้าหากชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ ซึ่งกันและกัน อันจะนำมาซึ่งความรัก ความสามัคคีปรองดอง เพราะในสังคมโลกปัจจุบัน เป็นสังคมแห่งโลกไร้พรมแดน ที่ทุกคนสามารถสื่อสารถึงกันได้หมด แต่ถ้าภายในชุมชนมีการสร้างความเข้าใจดีต่อกัน จะได้ทำให้ชุมชนไม่เกิดข้อพิพาทซึ่งกันและกัน^{๔๙}

การสื่อสารกันแบบตัวต่อตัวในท่ามกลางความขัดแย้งนั้น ย่อมมีผลดีกว่าการละเลยปัญหา หรือใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา การเจรจาสื่อสารกันจึงเป็นการช่วยลดความขัดแย้งที่รุนแรงลงได้ และช่วยแสดงออกถึงความเสียใจที่เคยกระทำไปโดยทุกฝ่าย ในที่นี้ผู้เป็นคนกลางมีบทบาทสำคัญในการเจรจาสร้างสันติภาพ เพื่อลดความขัดแย้งอันอาจนำไปสู่การใช้ความรุนแรง โดยที่ชุมชนนั้นจะเริ่มตระหนักถึงอิทธิพลทางการเมือง และการให้ความสำคัญกับการพัฒนาในพื้นที่ชุมชนของตน ผู้คนไม่ยอมโดนบีบบังคับ เอาไรต์เอาเปรียบและออกมา เรียกร้องสิทธิกับโอกาสที่เท่าเทียมกัน สิทธิความเป็นพลเมืองปรารถนาจะมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในชีวิตทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม^{๕๐}

วิถีแห่งสันติภาพของชุมชนนั้น จะต้องสอนให้มีความเข้าใจความขัดแย้ง ความรุนแรง สันติวิธี และสันติภาพ การสื่อสารเพื่อสร้างสันติภายในชุมชนนั้น ทุกคนควรจะต้องมีความกรุณา ใส่ใจ และให้คุณค่ากับความต้องการของทุกคน ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ก่อน หาทางแก้ปัญหาเมื่อเกิดความขัดแย้ง หรือต้องเผชิญหน้ากับความขัดแย้ง การสื่อสารอย่างสันติ จึงเน้นให้มองที่ความต้องการเป็นหลักเพื่อให้หันหน้ามาร่วมมือกัน หาทางที่จะทำให้ความต้องการของทุกฝ่ายได้รับการตอบสนอง^{๕๑}

ชุมชนที่มีการเข้าถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมย่อมจะมีสันติสุข ไม่สามารถจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรม และต่างวัฒนธรรมมีความขัดแย้งถือวัฒนธรรมของตนเป็นใหญ่ ก็จะนำไปสู่ความรุนแรง เพราะเหตุนี้ จำเป็นจะต้องมีการเจรจาไกล่เกลี่ยข้ามวัฒนธรรม เป็นการเจรจาไกล่เกลี่ย เพื่อให้คู่กรณีต่างวัฒนธรรมกันได้รับผลประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย โดยมีบุคคลที่สามทำหน้าที่เป็นคนกลาง ในการไกล่เกลี่ย ซึ่งบุคคลที่สามนี้จำเป็นต้องเรียนรู้วัฒนธรรมของคู่กรณีและ

^{๔๘} สัมภาษณ์ พระครูสุจิตตจิตติวัฒน์,ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๔๙} สัมภาษณ์ นายวิชิตวิทย์ พรคอนันต์, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ รักษาการแทน ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๕๐} สัมภาษณ์ ดร.อัจฉรา ปิยวิทย์ชาติ, ๖๑/๑๔ ตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๕๑} สัมภาษณ์ นางสาวพนิดา วงคะเลียด, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

จะต้องเป็นคนที่เปิดกว้าง ยอมรับความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ ชนชั้น เพศ และศาสนาได้^{๕๒} ดังนั้น ผู้มีบทบาทในการเป็นผู้เจรจา ประนีประนอม ผู้ไกล่เกลี่ย สมาชิกในครอบครัว ผู้นำศาสนา หรือแม้แต่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการป้องกันแก้ไขความขัดแย้งหรือข้อพิพาทอย่างกลุ่มปัญญาชน ได้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการและวิธีการจัดการความขัดแย้งโดยวิธีการเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ย ประนีประนอม อันจะทำให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีความรู้ ความเข้าใจในหลักการและวิธีการที่ถูกต้อง^{๕๓}

หลักการและคุณค่าในการสร้างสันติภาพในทัศนะอิสลาม จะต้องให้ความสำคัญเกี่ยวกับ ประเด็นเรื่องคุณค่าของการญihad นักวิชาการมุสลิม ยอมรับถึงเงื่อนไขที่จำกัดของการสามารถใช้กำลังได้ แต่ก็มีกรณียกย่องอย่างมากในหมู่นักวิชาการทั้งมุสลิมและผู้ไม่ใช่มุสลิมเกี่ยวกับบริบทและการตีความหมายเกี่ยวกับการญihad มีงานศึกษาจำนวนมากที่สรุปว่า “ญihad” ไม่ได้หมายถึง การใช้อาวุธเข้าแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง ตรงกันข้าม อัล-กุรอานได้ชี้ให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการทำญihadแบบสันติวิธี เช่น การต่อสู้เพื่อเอาชนะอารมณ์ของตนเอง การศึกษาหาความรู้ ซึ่งถือว่าเป็นการญihadที่ยิ่งใหญ่และทำสำเร็จได้ยากที่สุดตามทัศนะของอิสลาม^{๕๔}

โลกที่เต็มไปด้วยการทำลายล้างและใช้ความรุนแรง และความสามารถพิเศษของความรุนแรง ก็คือ การสร้างความเกลียดกลัวระหว่างผู้คน เราควรมีความเชื่อในสันติวิธีและขอพูดว่า สันติภาพและความสงบสุขจะเกิดขึ้นไม่ได้ในหมู่มวลมนุษย์ จนกว่าสันติวิธีจะได้รับการปฏิบัติ เพราะว่า สันติวิธี คือ ความรักและช่วยกระตุ้นความกล้าหาญให้กับคนภายในชุมชน จะเห็นได้ว่า ความรักในหมู่มนุษย์เป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้สังคมมีสันติภาพ^{๕๕}

เราจะต้องเข้าใจอย่างชัดเจนถึงศักยภาพของศาสนาอิสลามว่า อุดมด้วยเมล็ดพันธุ์มากมาย ในการจัดการความขัดแย้งทางสังคมและทางการเมืองได้อย่างสันติ ในคัมภีร์และคำสอนของศาสนา ตลอดจนจริยวัตรของท่านนบีฮัมหมัด (ช.ล.) ในยุคต้นของอิสลามเป็นแหล่งบรรจุคุณค่า ความเชื่อ และยุทธวิธีมากมายในการสนับสนุนการแก้ไขความขัดแย้งด้วยวิถีทางตามแนวสันติวิธี และมีอิทธิพลทางอุดมการณ์^{๕๖}

การริเริ่มสู่กระบวนการสร้างสันติภาพในพื้นที่ตามแนวทางอิสลาม ต้องสร้างและพัฒนาเงื่อนไขที่จะปกป้อง คำนึงถึงชีวิตและเกียรติศักดิ์ศรีของมนุษย์เป็นหลักและสนับสนุนความเท่าเทียมกันของทุกคน ไม่ว่าจะเขาจะมีเชื้อชาติหรือนับถือศาสนาใดก็ตาม และในทางตรงกันข้ามอิสลามไม่ได้

^{๕๒}สัมภาษณ์ นางสาวศิรินทร จงอุทัยไพศาล, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๕๓}สัมภาษณ์ นายศุภภัทร พงษ์สวัสดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๕๔}สัมภาษณ์ นายทฤษฏี โช๊ะมาลี, สมาคมทะเลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๕๕}สัมภาษณ์ นางมะลิ ทองหล่อ, สมาคมทะเลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

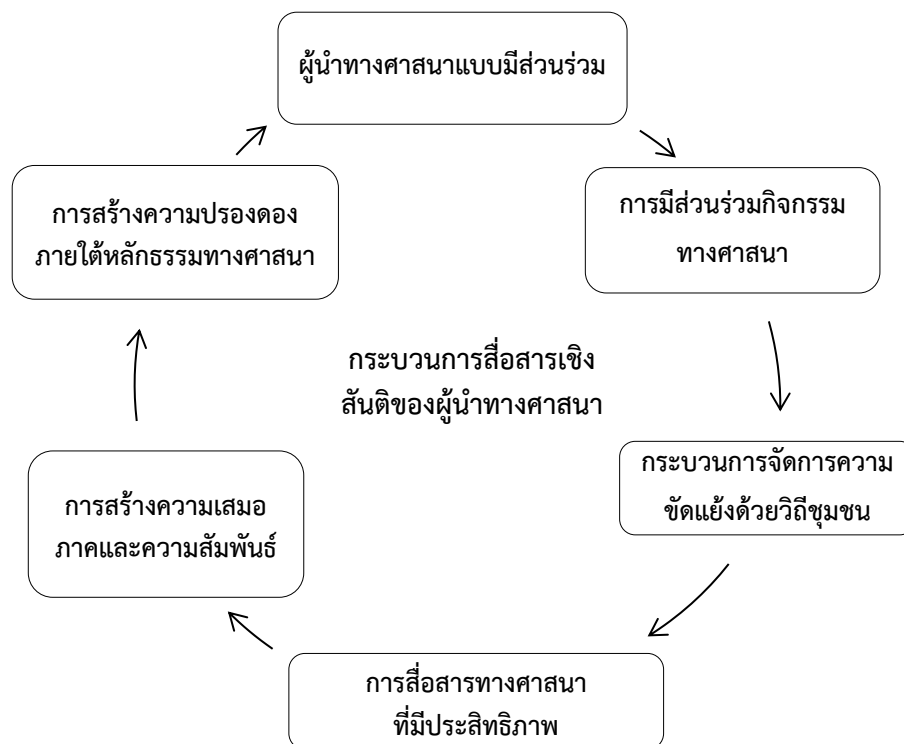
^{๕๖}สัมภาษณ์ นางสาวนัจมี โช๊ะมาลี, สมาคมทะเลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

ส่งเสริมให้ใช้ความรุนแรงหรือการญีฮาดที่เฉพาะเจาะจงการต่อสู้ในสงคราม แต่ข้อเท็จจริงของการญีฮาดในหนทางของอิสลามนั้น หมายถึง การทุ่มเทความพยายามเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่พระเจ้าโปรดปราน นั่นคือ การศรัทธาและการปฏิบัติคุณงามความดี รวมถึงการขจัดปัดเป่าสิ่งที่พระเจ้าโกรธ ดังนั้น ญีฮาดในอิสลามจึงครอบคลุมการปฏิบัติภารกิจต่างๆ ที่มีจุดประสงค์เพื่อเผยแพร่ความสวยงามของอิสลาม อันเป็นศาสนาแห่งความเมตตาและสร้างความหมายอันสูงส่งนี้ให้เกิดขึ้นในชีวิตของมวลมนุษย์ เพื่อความสำเร็จอันเป็นเป้าประสงค์ นั่นคือความผาสุกทั้งในโลกนี้และโลกหน้า^{๕๗}

สรุปได้ว่า ผู้นำทางศาสนาที่เป็นผู้สื่อสาร เพื่อการแก้ไขปัญหาความรุนแรงตามแนวทางสมานฉันท์ เป็นผู้การเข้าถึงวิธีการแก้ปัญหาโดยอาศัยสันติวิธี สร้างสันติสุขและความมั่นคงให้กับชุมชน ผู้นำศาสนา มีการวางรากฐานของการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี โดยหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจในการให้ความชอบธรรมกับการใช้ความรุนแรง ความขัดแย้งและข้อพิพาท ต้องได้รับการแก้ไขเพราะในโลกสมัยใหม่ การสืบทอดและหล่อหลอมทางวัฒนธรรมในสังคมไทย ประกอบด้วย ประชาชนทุกเชื้อชาติศาสนา ซึ่งมีทั้ง พุทธศาสนา คริสต์อิสลาม เป็นต้น ซึ่งความเป็นพหุสังคมจะต้องให้ความสำคัญเกี่ยวกับการควบคุมผู้ใช้ หรือให้ความรู้การศึกษาต่อประชาชนในการรู้เท่าทันการใช้สื่อออนไลน์อย่างถูกต้องและเหมาะสม วิถีแห่งสันติภาพของชุมชนมีการสอนให้มีความเข้าใจในความขัดแย้ง ความรุนแรง สันติวิธี และสันติภาพ การสื่อสารเพื่อสร้างสันติภายในชุมชน ทุกคนจะต้องมีความกรุณา ใส่ใจและให้คุณค่ากับความต้องการของทุกคน

จากการศึกษากระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี สามารถนำมาสังเคราะห์สรุปได้ดังแผนภาพที่ ๔.๑ ดังนี้

^{๕๗}สัมภาษณ์ นายสมบัติ ชัยสุวรรณ, มัสยิดยันทูลุมูฮายีรีน อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

แผนภาพที่ ๔.๑ กระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนา

๔.๒ สรุปผลการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี

๑. การอยู่ร่วมกันในวิถีแห่งพุทธวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างในด้านความเชื่อและวัฒนธรรมท่านมีหลักการ วิธีการในการสร้างความปลอดภัยภายในชุมชน

สังคมพุทธวัฒนธรรม เป็นที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ลัทธิ วิถีชีวิต ความคิด และวิถีปฏิบัติของกลุ่มชนในสังคม เพื่อแสวงหาชีวิตที่ดีอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข สามัคคี ซึ่งถือเป็นความสอดคล้องของหลักการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพุทธวัฒนธรรม ตามหลักการของแต่ละศาสนา คือ การอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวพุทธ คือ การรักษาศีล ๕ ตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ไม่สร้างความแตกแยกให้เกิดในชุมชน ชุมชนชาวคริสต์ ส่งเสริมให้มีการพัฒนาเปิดกว้าง แต่ละชุมชนสู่สังคมอย่างเท่าเทียมกัน ให้ทุกคนในสังคมหันมาเข้าใจความแตกต่าง และสนใจเรียนรู้ ความแตกต่างกับความรู้ที่มีอยู่ แต่ละกลุ่มชนสามารถประกอบพิธีกรรมทางศาสนาได้ตามความเชื่อ และศรัทธาของตนเองอย่างมีเสรีภาพ โดยไม่มีการกีดกัน ก้าวก้าว ล่วงละเมิด อันจะทำให้สามารถอยู่

ร่วมกันบนความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมได้อย่างสันติ สงบ และพึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยไม่มีปัญหาขัดแย้งหรือความรุนแรงระหว่างกัน^{๕๘}

หลักธรรมในการบริหารทางพระพุทธศาสนานั้น มีหลักปฏิบัติสำหรับผู้บริหารที่จะบริหารองค์กร ชุมชน สังคม และหลักปฏิบัติสำหรับผู้ปกครองหรือประชาชนไว้อย่างมากมาย การปกครองโดยธรรม หรือการใช้อำนาจธรรม จะต้องอาศัยผู้ที่มีธรรมประจำใจ เพราะธรรมเป็นนามธรรม ประโยชน์จะเกิดขึ้นได้ก็ต้องอาศัยผู้ปฏิบัติธรรม มีจิตใจและเจตนาที่จะปกครองให้เป็นธรรม ไม่เอนเอียงไปตามอคติใด ๆ ทุกคนจะต้องยึดหลักความยุติธรรม เป็นเครื่องตัดสินความถูก ผิด ไม่มีความเอนเอียงไปตามผลประโยชน์ หรือผู้มีอำนาจวาสนา เพราะความยุติธรรมเป็นหัวใจหรือเป็นหลักของสังคม ในการลงโทษคนผิด และอภิบาลคนดีในสังคม ผู้ปกครองจึงเป็นกลไกสำคัญต่อความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของสังคม จะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหรือเสื่อมลง ก็ขึ้นอยู่กับคุณธรรมของผู้ปกครอง ถ้าได้ผู้ปกครองที่ปฏิบัติตามหลักปมุขธรรมคือธรรมสำหรับผู้เป็นประมุขแล้ว ก็สามารถที่นำพาประเทศหรือรัฐนั้นให้เป็นรัฐในอุดมคติได้ เป็นรัฐที่มีแต่ความสงบสุข เพียบพร้อมไปด้วยสุจริตชน ไม่มีการคดโกง ฉ้อฉล^{๕๙}

แนวคิดเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมชาติพันธุ์ และอัตลักษณ์ ลักษณะความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ต่างคน ต่างชุมชนก็มีวัฒนธรรมเป็นของตัวเอง เมื่อชุมชนมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ปัจจัยที่จะทำให้ชุมชนอยู่กันอย่างปกติสุขจะต้องมีการให้ความเคารพสิทธิเสรีภาพของกันและกัน การสร้างความปรองดอง มีหลักการสากลที่มักเริ่มต้นจากการเจรจาไกล่เกลี่ย โดยจะเป็นเจรจากันเองระหว่างคู่ความขัดแย้งหรือมีคนกลางเข้ามาดำเนินการให้หรือการฟ้องร้องเข้าสู่กระบวนการทางศาล หรือการใช้กระบวนการนิติบัญญัติในการออกกฎหมาย กระบวนการและเครื่องมือในการสร้างความปรองดองในชาติและสังคม เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติเกิดความไว้วางใจกัน จะอาศัยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือผสมผสานกันหลายวิธี เช่น การเยียวยาทางจิตใจ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การเล่าความจริง และการชดเชย ในหลายประเทศที่ประสบปัญหาจากความขัดแย้งทางการเมืองที่รุนแรงยืดเยื้อ ได้นำกระบวนการของความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่านมาใช้ในการสร้างความปรองดองในระดับชาติ โดยมีเป้าหมายเพื่อลดอคติความเกลียดชัง สร้างความไว้วางใจระหว่างผู้ที่มีความขัดแย้งรุนแรง ให้ฟื้นคืนความสัมพันธ์ ในระดับที่สามารถกำหนดอนาคตร่วมกันได้ต่อไป ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและดำเนินการอย่างเป็นองค์รวม โดยคำนึงถึงสิทธิของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงเป็นหลัก^{๖๐}

กระบวนการสร้างความปรองดองเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การลดความเกลียดชัง แยกแยะและสร้างความไว้วางใจ เพื่อฟื้นคืนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่เคยขัดแย้งรุนแรง โดยผ่านการแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำในอดีต การยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น การเมตตาให้อภัย

^{๕๘} สัมภาษณ์ พระราชธรรมเมธี,ดร., เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๖.

^{๕๙} สัมภาษณ์ พระครูสุจิตตวิวัฒน์,ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๖๐} สัมภาษณ์ นายวชิรวิทย์ พรคอนันต์, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ รักษาการแทน ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

ตลอดจนการมองภาพอนาคตของสังคมร่วมกัน ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยนับเป็นปัญหาสำคัญของประเทศที่ยืดเยื้อและเรื้อรังมาอย่างยาวนาน แม้ว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีความพยายามจากทุกภาคส่วนในการสร้างความปรองดอง ผ่านกระบวนการต่างๆ เพื่อบรรเทาและแก้ไขปมปัญหาความขัดแย้งก็ยังไม่เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม ความปรองดองของคนในชาติ จะต้องวิเคราะห์สภาพปัญหา กำหนดแนวทาง และสร้างกระบวนการในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ตามหลักวิชาการที่เกี่ยวกับการดำเนินการ เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง สันติวิธี และการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ และเพื่อให้มีการจัดทำ ข้อเสนอที่ระบุแนวทาง กลไก และมาตรการในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนและขจัดความขัดแย้งทางการเมืองในสังคม^{๖๑}

การสร้างความปรองดอง มีความเปราะบางที่จะต้องอาศัยเวลาและความอดทนจากทุกฝ่าย เป็นกระบวนการที่มีความเกี่ยวข้องทั้งในส่วนของการยุติ ความรุนแรง การหาข้อตกลง ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่า ความรุนแรงไม่อาจนำมาซึ่งเป้าหมายและทางออกที่ยั่งยืน และในส่วนของสร้างความปรองดองในชุมชน จะต้องพึงพาอาศัยซึ่งกันและกันในการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างทางวิถีพหุวัฒนธรรม^{๖๒}

แนวทางที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคม จะต้องมีการเสริมสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม ให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม นิติรัฐ และลดเงื่อนไขเกี่ยวกับประเด็นความขัดแย้งในเรื่องต่างๆ ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง^{๖๓}

สังคมแบบพหุวัฒนธรรม จำเป็นต้องกำหนดโครงสร้างทางสังคมแบบใหม่ที่เกิดการยอมรับในความหลากหลายมากขึ้นและเข้าถึงพลเมือง อาจส่งเสริมให้เกิดความสมานฉันท์ทางสังคมด้วยการเปิดช่องทางให้พลเมืองมีส่วนร่วมในชีวิตทางการเมือง สังคมและวัฒนธรรม โครงสร้างการบริหารของประเทศไทยจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนระบบทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ให้สอดคล้องกับคามมีอยู่ของสังคมพหุนิยมที่มีความซับซ้อน ที่ผ่านมามาดูจะเห็นว่า ความพยายามในการแสวงหาสันติภาพโดยผ่านสัญญาประชาคมร่วมกัน ประสบผลสำเร็จบ้างล้มเหลวบ้าง ในยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนผ่านจากระบบเกษตรกรรม อุตสาหกรรมจนไปสู่ระบบทุนนิยมแห่งยุคโลกาภิวัตน์ ดังนั้น การดำรงอยู่ร่วมกันของค่านิยมส่วนรวมและความคิดที่ขัดแย้งกัน ล้วนเป็นตัวบ่อนทำลายภาพลักษณ์ ศักยภาพและขีดความสามารถของ คนในสังคม ดังนั้น การสร้างกฎกติกาการอยู่ร่วมกันและการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในสังคมอย่างโปร่งใสและบริสุทธิ์ใจ เป็นแนวทางในการจัดการวิกฤตความขัดแย้งในสังคมไทย^{๖๔}

^{๖๑}สัมภาษณ์ ดร. อัจฉรา ปิยวิทย์ชาติ, ๖๑/๑๔ ตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๖๒}สัมภาษณ์ นางสาวพนิดา วงคะเลียต, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๖๓}สัมภาษณ์ นางสาวศิรินทร จงอุทัยไพศาล, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๖๔}สัมภาษณ์ นายศุภภัทร พงษ์สวัสดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

มนุษย์ได้ชื่อว่าเป็นสิ่งมีชีวิตที่ประเสริฐที่สุด เพราะพระเจ้าได้สร้างมนุษย์ให้เป็นผู้มีสติปัญญา ความคิด ความรู้สึกและมีความรับผิดชอบ จากสิ่งที่พระเจ้าให้มาถือว่า โดยแท้แล้วมนุษย์มีสัญชาตญาณรักสันติมากกว่าความรุนแรงอันเกิดจากความขัดแย้งต่างๆ ทำให้มนุษย์แสวงหาความเป็นมิตรมากกว่าศัตรู แสวงหาความสามัคคีปรองดองมากกว่าความขัดแย้ง และแสวงหาความมั่นคงปลอดภัยสงบสันติ ถึงแม้ว่า ความขัดแย้งจะเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ในการอยู่ร่วมกัน แต่มนุษย์หาทางออกด้วยวิธีการที่นำไปสู่ความสมานฉันท์เสมอ อย่างไรก็ตาม สันติภาพและความสมานฉันท์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อทุกคนในสังคมร่วมมือกันในการบริหารหรือจัดการความขัดแย้ง เพื่อจะให้เกิดสังคมที่มีการพึ่งพาอาศัยกัน วิธีการแก้ปัญหาด้วยการยอมเสียสละความต้องการของตนเอง เพื่อที่จะให้ฝ่ายตรงข้ามบรรลุความต้องการของตน เป็นการสร้างความพึงพอใจให้แก่อีกฝ่าย เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง แต่วิธีนี้ มักจะไม่ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้ยินยอมให้ เพราะตนต้องยอมเสียสละความต้องการและเป้าประสงค์ของตนให้แก่ผู้อื่น จึงเป็นการสร้างความคับแค้นใจที่ติดอยู่ในใจ วิธีการนี้จึงไม่ใช่ทางเลือกที่ดีนักในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง^{๖๕}

การสร้างความสมานฉันท์ปรองดอง เราจะต้องไม่ปฏิเสธความยุติธรรม ไม่หนีความจริง โดยจะต้องค้นหาสาเหตุและเปิดเผยความจริงของเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกและความยุติธรรมต่อประชาชน ด้วยการหาแนวทางจัดการกับความขัดแย้ง โดยวิธีการใช้เหตุและผล ความรู้สึกอันปราศจากอคติ มีความจริงใจให้เป็นปัจจัยขับเคลื่อนระหว่างคู่เจรจา เพื่อใช้เวลาในการพูดคุยทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน หากพื้นที่ทางการเมืองได้ถูกเปิดออกมาขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมจับต้องได้ ประชาชนที่เห็นต่างจากรัฐมีโอกาสแสดงออกบนดิน มากขึ้นโดยไม่เป็นอันตรายหรือรู้สึกว่าคุณคุกคามตอบโต้ การสร้างความปรองดองในสังคมที่แตกแยกมานานเช่นนี้ การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่วางรากฐานให้แก่สังคมสมานฉันท์ในอนาคต ความสามัคคีปรองดองทำให้เกิดความสงบสุขได้ แนวคิดนี้เชื่อว่า การจัดการกับความขัดแย้ง ต้องคำนึงถึงความเหมาะสม และคำนึงถึงเอกภาพของชุมชน มักใช้วิธีการแก้ไขความขัดแย้งอย่างสันติ ความสามัคคีและจงรักภักดีต่อชุมชนและต่อองค์การ ทำให้สามารถสร้างทีมงานเข้มแข็งและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอันจะนำไปสู่ความได้เปรียบในการแข่งขันได้^{๖๖}

การส่งเสริมการจัดให้มีคณะกรรมการสันติสุขในชุมชน ประกอบด้วย ข้าราชการทั้งฝ่ายความมั่นคงและฝ่ายพลเรือน ผู้แทนทั้งฝ่ายการเมือง ผู้นำศาสนาและตัวแทนภาคธุรกิจ โดยมีคณะกรรมการสันติสุขชุมชนในทุกหมู่บ้าน ประกอบด้วย ผู้นำทางศาสนา ครูหรือเจ้าหน้าที่ เพื่อทำหน้าที่ป้องกันเหตุร้ายจากความเข้าใจผิด สร้างความปรองดองสมานฉันท์ระหว่างคนต่างศาสนาหรือต่างชาติพันธุ์ในชุมชนและเป็นสื่อกลางเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างรัฐกับประชาชน ผลักดันให้มีการตราพระราชบัญญัติสมานฉันท์ เพื่อสร้างกลไกที่อำนวยความสะดวกการแก้ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่

^{๖๕}สัมภาษณ์ นางสาวเอวารินทร์ จุลประเสริฐศักดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๖๖}สัมภาษณ์ นายหฤษฎ์ โชะมาลี, สมาคมทนายมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

เป็นเอกภาพ และเป็นกลไกที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชน บัญญัติมาตรการส่งเสริม สันติวิธี เพื่อส่งเสริมให้สันติวิธีเป็นแนวทางหลักในนโยบายแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย^{๖๗}

ความขัดแย้งมีรากฐานมาจากความรุนแรงทางโครงสร้าง การเข้าถึงและแย่งชิงทรัพยากร เพื่อตอบสนองความต้องการที่ไม่รู้จักความพอเพียงของมนุษย์ เพื่อให้ได้มาซึ่งความมั่นคงในชีวิต ตลอดจนได้มาซึ่งอำนาจ บารมี การยอมรับจากคนในสังคม จึงทำให้ขาดความเสมอภาค เกิดภาวะที่ เรียกว่า รวยกระจุกจนกระจาย จึงทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ ความไม่เท่าเทียมกันและท้ายที่สุดก็เกิด ความขัดแย้งปะทุขึ้นมาได้ การสร้างความเข้าใจอันดี ความสามัคคีปรองดองระหว่างผู้นำกับประชาชน นั้น ย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยสันติวิธี เพราะความเชื่อที่ว่า หากจะให้สังคมและประเทศชาติเกิดความสงบสุข และยั่งยืนได้นั้น เราต้องมีรูปแบบการแก้ไขความขัดแย้งที่เป็นไปตามหลักศาสนาและคุณธรรม ธรรมาภิบาล เพราะเป็นหลักสัจธรรมที่ทุกคนจะต้องศรัทธาและยึดมั่น^{๖๘}

ความขัดแย้งที่หนักหนารุนแรงในสังคม เกิดขึ้นได้เพราะขัดกับกติกาหรือบรรทัดฐาน สำคัญบางอย่างของสังคม ความสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นหลังความขัดแย้งนั้น จะเกิดได้ก็ต่อเมื่อทำให้กติกา หรือบรรทัดฐานของสังคมกลับมาดำเนินไปได้ตามปกติ และกติกาหรือบรรทัดฐานที่สำคัญที่สุดของ สังคมก็คือ วัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางการเมือง และวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมหนึ่ง จะเป็นตัวกำหนดทั้งพฤติกรรมประจำวันของผู้คนและการบังคับใช้กฎหมายในสังคมนั้น วัฒนธรรมทางการเมืองของแต่ละสังคมก็อาจจะมีส่วนคล้ายกัน และวัฒนธรรมทางการเมืองนี้เองที่จะเป็นตัว กำหนดให้พฤติกรรมประจำวันของผู้คนและการบังคับใช้กฎหมายของแต่ละสังคมแตกต่างกันไป^{๖๙}

สรุปได้ว่า สังคมพหุวัฒนธรรม เป็นที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ทัศนคติ วิถีชีวิต ความคิด และวิถีปฏิบัติของกลุ่มชนในสังคม เพื่อแสวงหาชีวิตที่ดีอยู่ด้วยกันอย่าง มีความสุข สามัคคี ซึ่งถือเป็นความสอดคล้องของหลักการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรม ตามหลักการของแต่ละศาสนา สังคมพหุวัฒนธรรม คือ วัฒนธรรม ชาติพันธุ์ และอัตลักษณ์ ลักษณะ ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ต่างคน ต่างชุมชนก็มีวัฒนธรรมเป็นของตัวเอง เมื่อชุมชนมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ปัจจัยที่จะทำให้ชุมชนอยู่กันอย่างปกติสุขจะต้องมีการให้ความเคารพสิทธิเสรีภาพของกันและกัน การสร้างความปรองดอง มีหลักการสากลที่มักเริ่มต้นจากการ เจริญไกลเกลี่ย โดยจะเป็นเจรจากันเองระหว่างคู่ความขัดแย้งหรือมีคนกลางเข้ามาดำเนินการให้ หรือการฟ้องร้องเข้าสู่กระบวนการทางศาล หรือการใช้กระบวนการนิติบัญญัติในการออกกฎหมาย กระบวนการและเครื่องมือในการสร้างความปรองดองในชาติและสังคม เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ เกิดความไว้วางใจกัน จะอาศัยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือผสมผสานกันหลายวิธี

^{๖๗} สัมภาษณ์ นางมะลิ ทองหล่อ, สมาคมทวมิลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๖๘} สัมภาษณ์ นางสาวนัจมี โชะมาลี, สมาคมทวมิลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๖๙} สัมภาษณ์ นายสมบัติ ชัยสุวรรณ, มัสยิดยันทันต์มุสลิมยี่ริ่น อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

๒. การสื่อสารเพื่อให้สมาชิกชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ชุมชนมีศูนย์เรียนรู้ ที่เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสาร ความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของชุมชน โดยเน้นการกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง ที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน และเป็นสถานที่ที่จะสร้างความผูกพันระหว่างคนในชุมชน^{๗๐}

ชุมชนจะต้องมีการสื่อสารเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันอันจะทำให้ชุมชนมีปกติสุขในการอยู่ร่วมกันที่มีความหลากหลาย โดยการจัดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ตลอดจนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน องค์ความรู้ที่มีอยู่กระจัดกระจายในชุมชน และจัดการให้เป็นหมวดหมู่ มีความชัดเจนเป็นรูปธรรมที่ประชาชนสามารถเข้าไปสืบค้นศึกษาและเรียนรู้ได้ตลอดเวลา สามารถประสานและบูรณาการการทำงานในทุกภาคส่วน ภาคประชาชน ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา กลุ่ม องค์กร เครือข่าย และภาคเอกชน^{๗๑}

ศูนย์การเรียนรู้จะต้องมาจากความต้องการของคนในชุมชน เพราะจะเป็นสมบัติของชุมชน จึงควรนำแนวคิดเข้าเวทีประชุมประชาคมของหมู่บ้าน เผยแพร่ความคิด โน้มน้าวสร้างการยอมรับ และชี้ให้เห็นความสำคัญของการมีแหล่งเรียนรู้ของชุมชน การจัดเก็บองค์ความรู้ ประวัติชุมชน และภูมิปัญญาของชุมชนอย่างเป็นระบบ การแสดงข้อมูลข่าวสารของชุมชนให้ได้เรียนรู้กันอย่างทั่วถึง รวมทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สม่ำเสมอ โดยเริ่มจากการจัดระเบียบแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชน และให้เป็นไปตามกำลังที่ชุมชนจะสามารถดำเนินการได้^{๗๒}

ชุมชนมีการระบุมุมมองอย่างชัดเจนแล้ว จะต้องมีการจัดเตรียมความรู้ เครือข่าย อินเทอร์เน็ต ห้องสมุด มุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ บอร์ดประชาสัมพันธ์ ห้องอบรม ห้องประชุม เป็นต้น กระบวนการในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ก็จะเกิดขึ้น โดยผ่านการ พูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ การอบรม ชุมชนจะต้องมีกลยุทธ์ในการผลักดันให้ความรู้ที่มีออกไปสู่สมาชิกภายในชุมชน และจะต้องมีการส่งสมาชิกในชุมชนไปอบรมสัมมนาที่องค์กรภายนอกในเรื่องที่มีความจำเป็นต้องรู้ สมาชิกในชุมชนจะต้องมีการรวมตัวกัน ในเมื่อการปัญหาความขัดแย้งขึ้น ซึ่งจะต้องมีกระบวนการในการแก้ไขปัญหาขึ้น โดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากกันและกัน ยึดถือคุณค่าเดียวกัน อาจจะมี

^{๗๐} สัมภาษณ์ พระราชธรรมเมธี,ดร., เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๖.

^{๗๑} สัมภาษณ์ พระครูสุจิตตจิตติวัฒน์,ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๗๒} สัมภาษณ์ นายวชิรวิทย์ พรคอนันต์, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ รักษาการแทน ผู้อำนวยการ กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

พบกันด้วยตัวจริง หรือผ่านเทคโนโลยี มีช่องทางเพื่อการไหลเวียนของความรู้ ทำให้ความรู้เข้าไปถึงผู้ที่ต้องการที่จะแก้ไขปัญหาม^{๗๓}

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นการรวมตัวกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยความสมัครใจ เพื่อร่วมสร้างความเข้าใจหรือพัฒนาแนวปฏิบัติ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับคน สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวก มีการกำหนดเป้าหมายการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้ชัดเจนและสัมพันธ์กับเป้าหมาย สร้างผู้นำที่เป็นแบบอย่าง สร้างเครือข่ายของผู้มีความรู้จากการปฏิบัติ กำหนดวิธีการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เหมาะกับวัฒนธรรมองค์กร และสร้างแรงจูงใจที่สนับสนุนการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

สมาชิกในชุมชนจะต้องรักษาความสัมพันธ์และความเป็นมิตรระหว่างสองฝ่ายไว้ได้ โดยไม่ทำให้เกิดความรู้สึกว่าฝ่ายหนึ่งชนะอีกฝ่ายหนึ่งแพ้ ผลการแก้ไขความขัดแย้งจะออกมาในลักษณะพึงพอใจกันทั้งสองฝ่าย เหตุการณ์ที่ขัดแย้งจะได้รับการแก้ไขโดยยึดหลักผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกัน ซึ่งในการแก้ไขทั้งสองฝ่าย จะต้องเผชิญหน้ากับปัญหา มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเปิดเผย และเชื่อถือได้ มุ่งแก้ไขปัญหที่สาเหตุ วิธีการนี้จึงเป็นวิธีที่ดีที่สุดและเป็นรากฐานการเจรจาต่อรองสาระสำคัญของการใช้วิธีต่างๆ เพื่อแก้ไขความขัดแย้งอยู่ที่การบรรลุถึงข้อตกลงตามเป้าหมาย หลายครั้งที่เรารู้วิธีที่จะดำเนินการเกี่ยวกับความขัดแย้ง แต่ไม่ได้มีการแลกเปลี่ยนวิธีการซึ่งกันและกัน จึงไม่สามารถบรรลุข้อตกลงได้ ผลที่ตามมา เมื่อนำไปใช้ในการจัดการกับความขัดแย้ง จึงไม่ได้ผลตามที่ต้องการ โดยขั้นตอนของการแก้ไขความขัดแย้งและทำให้เกิดสันติสุขนั้น จะต้องเผชิญกับความขัดแย้ง เป็นการแก้ไขความขัดแย้งที่ผู้เกี่ยวข้องต้องกระทำ คือ การเปิดเผยความขัดแย้งโดยตระหนักถึงตนเอง จะต้องเลือกกระทำอย่างเหมาะสม และจะต้องมีการรวบรวมบุคคลที่เกี่ยวข้องมาร่วมแก้ไขความขัดแย้ง ควรเลือกสถานที่เหมาะสมและเวลาที่เพียงพอในการหาทางออกร่วมกัน^{๗๔}

ผู้นำควรพัฒนาตนเอง ต้องสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน และให้คุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ผู้นำต้องส่งเสริมและพัฒนาการทำงานแบบทีม สำหรับการสื่อสารต้องมีภาวะผู้นำทางการถ่ายทอดของผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ เช่น มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการสื่อสาร มีเจตคติที่ดี มีพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดถึงผู้นำจะต้องเป็นที่นิยมการปรึกษาหารือและเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำและผู้ร่วมงาน ยึดหลักประนีประนอมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ผู้นำที่ดีจะต้องมีความรู้ที่เกี่ยวกับงานในหน้าที่และความรู้ทั่วไปทางและบุคลิกดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และความกระตือรือร้น การตัดสินใจกับการใช้ดุลยพินิจที่ดีและถูกต้อง มีความกล้าหาญ เด็ดขาดและไม่โลกโลกเล ผู้นำหรือผู้บริหารที่ดีจะต้องมีศิลปะในการทำงาน มีความอดทน มีสมาธิในการทำงาน และมีความสามารถในการสื่อสารที่ดียกย่องให้ความไว้วางใจผู้ใต้บังคับบัญชา^{๗๕}

^{๗๓} สัมภาษณ์ ดร. อัจฉรา ปิยวิทย์ชาติ, ๖๑/๑๔ ตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๗๔} สัมภาษณ์ นางสาวพนิดา วงคะเอียด, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๗๕} สัมภาษณ์ นางสาวศิรินทร จงอุทัยไพศาล, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

การที่ผู้ตามยินยอมหรือยอมรับผู้นำก็เพราะทั้งสองฝ่าย มีสัญญาที่จะแลกเปลี่ยนประโยชน์ซึ่งกันและกัน กล่าวคือ การมีสมาชิกภายในกลุ่มได้รับการยกย่องหรือแต่งตั้งให้เป็นผู้หน้านั้นนอกจากจะทำให้ผู้นั้นมีความรู้สึกว่าได้รับรางวัลและผลประโยชน์แล้ว ยังทำให้สมาชิกคนอื่น ๆ มีความพึงพอใจยอมรับผู้นำคนนั้นด้วย ดังนั้น ผู้นำจะต้องมีการแลกเปลี่ยน ยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น และเป็นผู้สร้างขวัญและกำลังใจแก่คนในชุมชน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน กระบวนการสื่อสารมีความสัมพันธ์กับกระบวนการทางสังคม และวัฒนธรรมเพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม การสื่อสาร จึงเกิดขึ้นภายในกรอบของสังคม และวัฒนธรรม กระบวนการสื่อสาร เป็นสภาพของการเคลื่อนไหว และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยใช้สื่อหรือช่องทางต่าง ๆ เพื่อมุ่งหมายโน้มน้าวจิตใจให้เกิดผลในการให้เกิดการรับรู้ หรือเปลี่ยนทัศนคติ^{๗๖}

กระบวนการในการแลกเปลี่ยนความรู้ที่เป็นประโยชน์ เกิดขึ้นโดยผ่านการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ การอบรม ผู้นำทางศาสนาจะต้องมีกลยุทธ์ในการผลักดันให้ความรู้ที่มีออกไปสู่คนในชุมชนและมีกลยุทธ์ในการดึงความรู้ที่มีอยู่ในตัวของคนในชุมชนให้ออกมา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คือ คนในชุมชนมีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน มารวมตัวกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้วยความสมัครใจ เพื่อร่วมสร้างความเข้าใจหรือพัฒนาแนวปฏิบัติในเรื่องนั้นๆ ส่วนการเรียนรู้หรือแลกเปลี่ยนความรู้แบบใหม่ จะมีความสะดวกมากขึ้น โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นเครื่องมือช่วยลดอุปสรรคเงื่อนไขของสถานที่ เวลา และตัวผู้ที่จะแลกเปลี่ยนความรู้^{๗๗}

การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นการจัดให้มีการศึกษาที่เกื้อหนุนให้บุคคลในชุมชนสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต โดยการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึง ภายใต้สิ่งที่มีอยู่ในสังคมรอบ ๆ ตัว เช่น จากประสบการณ์ของวิทยากร หรือปราชญ์ชาวบ้าน โดยมุ่งหวังให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ในลักษณะของการศึกษานอกระบบ การสร้างแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายในชุมชนจึงเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่จะก่อประโยชน์ต่อกระบวนการเรียนรู้ ที่ทำให้คนในชุมชนได้พัฒนาศักยภาพจากประสบการณ์ตรง^{๗๘}

ความเชื่อมโยงกันระหว่างการสร้างสันติภาพกับการสถาปนาความยุติธรรมจึงเป็นสิ่งที่ควบคู่กันเสมอในหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม สันติภาพจึงเป็นผลผลิตของความขัดแย้งและมนุษย์จะต้องพยายามแสวงหาสันติภาพจากความขัดแย้งด้วยความยุติธรรม ซึ่งหลักการนี้เป็นหน้าที่ของประชาชนโดยทั่วไปและผู้ปกครอง และหากเจ้าตัดสินก็จะตัดสินระหว่างพวกเขาด้วยความยุติธรรม เพราะแท้จริงพระเจ้านั้นทรงรักบรรดาผู้ที่ยุติธรรม และเรามีได้ให้คัมภีร์นี้ลงมาแก่เจ้าเพื่ออื่นใดเว้นแต่

^{๗๖} สัมภาษณ์ นายศุภภัทร พงษ์สวัสดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๗๗} สัมภาษณ์ นางสาวเอวารินทร์ จุลประเสริฐศักดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๗๘} สัมภาษณ์ นายหุซัย โชะมาลี, สมาคมทะเลมิลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

เพื่อให้เจ้าข้าแจ่มแจ้งแก่พวกเขาในสิ่งที่พวกเขาขัดแย้งกัน เพื่อเป็นการชี้แนวทางและเป็นความเมตตาแก่หมู่ชนผู้ศรัทธา”^{๗๙}

ศาสนาอิสลามส่งเสริมและกำชับให้ทุกคนมอบความรักและสันติภาพ เพราะอัลลามอันเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นพระนามของพระเจ้า หมายถึง พระองค์ผู้เปี่ยมด้วยสันติ หมายถึง เสรีภาพ ความยุติธรรมและความมั่นคง ปลอดภัยสำหรับประชาชนทุกคน เนื่องจากมวลมนุษย์ทั้งหลายนั้น เป็นประชาชาติเดียวกัน มาจากต้นกำเนิดเดียวกัน แตกต่างกันในเชื้อชาติ ผิวพรรณต่างๆ หลากหลายกันไป เพื่อให้มนุษย์ได้ทำความรู้จักกัน สนธิสนมกัน รักใคร่กันเพื่อความสงบสุขและสันติภาพ โดยปราศจากการแบ่งชั้นวรรณะไปจนถึงการสร้างความแตกแยกระหว่างมนุษย์ด้วยกัน คำสอนของอิสลามให้หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าด้วยความก้าวร้าวรุนแรง และมีอคติระหว่างกันจึงสอดคล้องและมีประสิทธิภาพตามหลักการของการสร้างสันติภาพ เพื่อลดความขัดแย้งที่จะนำไปสู่ความรุนแรง ประจักษ์พยานสำคัญอีกประการหนึ่งที่สามารถยืนยันว่าอิสลามไม่สนับสนุนสงครามและความรุนแรง แต่เป็นศาสนาที่คอยยับยั้งและขจัดสงครามมากมายที่ประทุขึ้นในยุคสมัยแห่งความป่าเถื่อน ได้ปกป้องสิทธิของมนุษย์โดยเฉพาะระหว่างเผ่า เอาสซ์และคัซรอจญ์ ซึ่งได้สู้รบกันมานานนับศวรรษ อิสลามได้ทำการประนีประนอมไกล่เกลี่ยระหว่างทั้งสองเผ่าและได้ทั้งสองเผ่าเข้าสู่ความรักและความปรองดองที่เข้มแข็ง^{๘๐}

สรุปได้ว่า ผู้นำทางศาสนามีการส่งเสริมให้ชุมชนมีศูนย์เรียนรู้ ที่เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสาร ความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน ศูนย์การเรียนรู้จะต้องมาจากความต้องการของคนในชุมชน เพราะจะเป็นสมบัติของชุมชน จึงควรรักษาแนวคิดเข้าเวทีประชุมประชาคมของหมู่บ้าน เผยแพร่ความคิด โน้มน้าวสร้างการยอมรับ และชี้ให้เห็นความสำคัญของการมีแหล่งเรียนรู้ของชุมชน การจัดเก็บองค์ความรู้ ประวัติชุมชน และภูมิปัญญาของชุมชนอย่างเป็นระบบ การแสดงข้อมูลข่าวสารของชุมชนให้ได้เรียนรู้กันอย่างทั่วถึง การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นการจัดให้มีการศึกษาที่เกื้อหนุนให้บุคคลในชุมชนสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต โดยการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึง ภายใต้อะไรที่มีอยู่ในสังคมรอบ ๆ ตัว เช่น จากประสบการณ์ของวิทยากร หรือปราชญ์ชาวบ้าน โดยมุ่งหวังให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง

๓. การสร้างความสัมพันธ์หรือความผูกพันทั้งในระดับบุคคล ระดับองค์กร

หลักการของศาสนาปฏิเสธการใช้ความรุนแรง ส่วนสันติวิธีเป็นคุณลักษณะที่สำคัญๆ ในคำสอนของศาสนา ที่มนุษย์สามารถนำมาใช้เป็นกรอบของการสร้างสันติภาพ ประกอบด้วย ความเป็นสากลและเกียรติศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คุณค่าแห่งชีวิตมนุษย์ ความเท่าเทียม การสร้างความ

^{๗๙} สัมภาษณ์ นางมะลิ ทองหล่อ, สมาคมทหะมิลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๘๐} สัมภาษณ์ นางสาวนัจมี โชะมาลี, สมาคมทหะมิลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

เข้มแข็งทางสังคมผ่านการกระทำด้วยคุณธรรมและความดีงาม ความเป็นพหุลักษณะและความหลากหลาย กระบวนการมีส่วนร่วม การให้อภัย การสร้างสันติภาพเพื่อลดความขัดแย้ง และสร้างคุณค่าของความอดกลั้นและเคารพต่อความแตกต่างหลากหลาย^{๕๑}

แนวทางในการส่งเสริม สนับสนุนกระบวนการพูดคุยหรือเจรจา เพื่อแก้ไขความขัดแย้งให้ประสบผลสำเร็จ และเพื่อเป็นเส้นทางสู่ความสัมพันธ์ที่ดี และความไว้วางใจกัน ซึ่งเป็นกระบวนการที่เรียกว่า สันติวิธีสู่สันติภาพ ต้องการหันมาพูดคุยหรือเจรจาระหว่างกัน ถือว่าเป็นการตัดสินใจที่ถูกต้อง สร้างความหวังแก่ประชาชน เพราะการแก้ปัญหาโดยสันติวิธีเป็นหนทางเดียว หน่วยงานต่างๆ อันได้แก่ เป็นภาครัฐ ภาคการเมือง ภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ ภาคประชาชน ศาสนาทุกศาสนา และทุกชาติพันธุ์ จำเป็นต้องริบขานรับความร่วมมือและสนับสนุนทันทีเมื่อการพูดคุยหรือการเจรจาเพื่อสันติภาพถูกเรียกร้อง^{๕๒}

ชุมชนควรมีความผูกพันทั้งในระดับบุคคล ระดับองค์กร ที่มุ่งเน้นพฤติกรรมที่แสดงออกของสมาชิกเน้นที่ทัศนคติของสมาชิก โดยความผูกพันเน้นที่พฤติกรรมการแสดงออก จะเป็นการกระทำที่สม่ำเสมอต่อเนื่อง จะไม่เปลี่ยนแปลงที่ทำงาน ทุ่มเทก้าลังกาย กำลังใจให้กับงาน ปฏิบัติงานเพื่อความสำเร็จขององค์กร ความผูกพัน มีเป้าหมายและยึดค่านิยมขององค์กร ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตน เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายขององค์กร มีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเต็มใจปฏิบัติตามค่านิยมเสมือนว่าเป็นของตนเอง ส่วนที่มุ่งเน้นที่ทัศนคติของสมาชิกการเข้าไปมีส่วนร่วมในองค์กรในกิจกรรมต่าง ๆ ที่องค์กรจัด องค์กรทำอะไรก็ทำจะด้วย จัดกิจกรรมอะไรก็เข้าไปทำด้วยความเต็มใจ และเต็มที่ ที่สำคัญมีความจงรักภักดีต่อองค์กร รักและผูกพันต่อองค์กร มีความสนิทสนมกลมเกลียวกับสมาชิก เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เต็มใจอุทิศทั้งกำลังกายและกำลังใจเพื่อกิจกรรมขององค์กร^{๕๓}

ความผูกพันเน้นที่พฤติกรรมการแสดงออก จะเป็นการกระทำที่สม่ำเสมอจะทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจให้กับงาน ปฏิบัติงานเพื่อความสำเร็จขององค์กร ความผูกพัน มีเป้าหมายและยึดค่านิยมขององค์กร ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายขององค์กร ทั้งนี้ จะต้องมีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเต็มใจปฏิบัติตามค่านิยม เสมือนว่าเป็นของตนเอง เน้นที่ทัศนคติของคนในองค์กร การเข้าไปมีส่วนร่วมในองค์กรในกิจกรรมต่าง ๆ ที่องค์กรจัด ที่สำคัญมีความจงรักภักดีต่อองค์กร รักและผูกพันต่อองค์กร มีความสนิทสนมกลมเกลียวกับสมาชิก เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เต็มใจอุทิศทั้งกำลังกายและกำลังใจเพื่อกิจกรรมขององค์กร^{๕๔}

การทำงานอยู่ด้วยกันก็ต้องทำงานลักษณะคล้ายคลึงกัน ผู้ปฏิบัติงานก็มีความสนิทสนมกลมเกลียวกัน ก่อให้เกิดความผูกพันต่อองค์กร เป็นการแสดงออกทางพฤติกรรม ซึ่งปัจจัยที่จะบอกให้

^{๕๑}สัมภาษณ์ พระราชธรรมเมธี,ดร., เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๖.

^{๕๒}สัมภาษณ์ พระครูสุจิตตจิตติวัฒน์,ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๕๓}สัมภาษณ์ นายวชิรวิทย์ พรคอนันต์, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ รักษาการแทน ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๕๔}สัมภาษณ์ ดร.อัจฉรา ปิยวิทย์ชาติ, ๖๑/๑๔ ตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

ทราบว่าการเปลี่ยนแปลงนั้น คือ การมีภาวะผู้นำ การทำงานร่วมกันตรงตามจุดประสงค์ขององค์กร ค่าตอบแทน ที่ได้ให้ค่าตอบแทนดี ความผูกพันก็จะเกิดกับเขา สร้างความผูกพัน คุณภาพชีวิต สวัสดิการดีจะก่อให้เกิดผูกพันกับองค์กร โอกาสที่จะได้รับทำงานมานานแล้วมีความก้าวหน้าในชีวิต เทคนิคการสร้างความผูกพันให้แก่สมาชิกในองค์กร ก็คือ คนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการ ไม่ว่าจะป็นภาครัฐ ภาคเอกชน ทุกคนในองค์กร คือ จักรกลตัวสำคัญ ถ้าคนดี คนมีความรู้ มีความสามารถ องค์กรก็จะอยู่รอด มีการคิดใหม่อยู่เสมอ ปรับปรุงงานอยู่เสมอ เกิดนวัตกรรมใหม่ขึ้น ซึ่งเทคนิคสร้างความผูกพัน โดยมีความประทับใจครั้งแรกในการพบกับผู้นำหรือหัวหน้างาน ต้องให้ความสำคัญกับงานที่มอบให้ปฏิบัติ งานของเราคืองานขององค์กร เมื่อมอบให้เขาปฏิบัติก็ต้องให้ความสำคัญกับงานของเขาที่เขาปฏิบัติ^{๕๕}

ความผูกพันต่อองค์กรจะเปรียบเสมือนตัวกระตุ้นให้บุคคลในองค์กร ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีความผูกพันต่องาน เพราะงาน คือ หนทางที่เขาสามารถทำประโยชน์ให้กับองค์กร บรรลุเป้าหมายได้สำเร็จ สามารถทำรายการเข้าออกของบุคคลากรได้ สามารถกำหนดแนวทางการพัฒนา จัดทำแผนงานระยะยาวได้ มีการกำหนดเป้าหมายขององค์กรถึงความสำเร็จ เป็นตัวชี้วัดที่ดีมีประสิทธิภาพ ความผูกพันจะก่อให้เกิดประโยชน์ คือ พนักงานมีความผูกพันต่อจุดหมาย เห็นคุณค่าขององค์กรก็จะทำให้ทำงานได้ดี ก็จะปรารถนาที่จะอยู่กับองค์กร ช่วยเหลืองานตามภาระหน้าที่ของตนอย่างเต็มความสามารถ พนักงานมีความเต็มใจใช้ความสามารถ ศักยภาพของตัวเองไปให้กับงาน ทำให้ การออกจากงานน้อยลง มีผลงานดีขึ้น งานจะบรรลุเป้าหมายตามที่องค์กรตั้งไว้ การขาดงาน หรือการหยุดงานจะน้อยลง พนักงานมาทำงานตรงเวลา องค์กรต้องมองเห็นคุณค่าของสมาชิกมากกว่าที่จะมองที่ตัวบุคคล แล้วค่อย ๆ สร้างความประทับใจ สร้างแรงจูงใจ จนก่อให้เกิดความผูกพัน^{๕๖}

ความขัดแย้งช่วยให้การตัดสินใจดีขึ้น กล่าวคือ เมื่อผู้ตัดสินใจได้รับข้อมูลที่มีมุมมองแตกต่างไปจากตน ซึ่งอาจขัดแย้งกัน แต่การมีข้อมูลที่หลากหลาย ครอบคลุมมากขึ้น ย่อมช่วยให้การตัดสินใจดีขึ้นกว่าเดิม ทั้งนี้ เพราะความขัดแย้งทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องพิสูจน์สมมุติฐานและความเชื่อของแต่ละฝ่ายต้องเผชิญกับความคิดใหม่ และต้องพิจารณาในการปรับจุดยืนใหม่ของตน อย่างไรก็ตาม คนส่วนใหญ่มักไม่พอใจที่จะดำเนินการตามแนวทางดังกล่าว จึงปล่อยให้ความขัดแย้งเกิดบานปลายจนกลายเป็นความแตกแยกในที่สุด ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งความขัดแย้งเชิงความคิดที่แตกต่างกัน ย่อมนำมาสู่การเปิดกว้างในการนำความคิดเหล่านั้นมาอภิปรายถกเถียงกัน อย่างเต็มที่ ส่งผลให้ผู้เกี่ยวข้องเกิดความผูกพันต่อองค์กรเพิ่มขึ้น^{๕๗}

^{๕๕}สัมภาษณ์ นางสาวพนิดา วงคะเลียต, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติกร สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๕๖}สัมภาษณ์ นางสาวศิรินทร จงอุทัยไพศาล, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๕๗}สัมภาษณ์ นายศุภกัทร พงษ์สวัสดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

สันติวิธีเป็นแนวทางการแก้ไขความขัดแย้งที่แตกต่างจากวิธีการอื่น โดยเริ่มต้นด้วยการ ปฏิเสธบนพื้นฐานของการเลือกกระทำการ (Action) บางอย่างในทางสงบ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในความยุติธรรม ความไม่ถูกต้องที่ปรากฏขึ้นในสังคมการยอมไม่ถือว่าเป็นสันติวิธี เนื่องจากการยอม คือ การปล่อยให้สิ่งที่ไม่ดีเกิดขึ้นหรือดำเนินอยู่ต่อไป การดำรงอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคมนั้น ย่อมมีความขัดแย้งเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งในระดับบุคคลหรือในระดับสังคม เนื่องจากโดยธรรมชาติแล้ว มนุษย์มีได้ถือกำเนิดมาเหมือนกันทุกประการ หากมีความแตกต่างกันในหลายลักษณะนับแต่ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ไปจนถึงสภาพแวดล้อมทางสังคม วิถีชีวิต ความเชื่อ และวัฒนธรรม แม้ว่า ความแตกต่างโดยพื้นฐานในลักษณะต่างๆ ซึ่งมีความแตกต่างดังกล่าวนี้ มักเป็น บ่อเกิดของความขัดแย้งระหว่างคนต่างกลุ่มที่อยู่ร่วมในสังคม การสร้างสังคมสมานฉันท์ จำเป็นต้อง อยู่บนเงื่อนไขของการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีหรือการไม่ใช้ความรุนแรงเป็นสำคัญ โดยถือว่า สันติวิธีเป็นทางเลือกหลักเมื่อเผชิญกับความขัดแย้ง และยึดมั่นในหลักมนุษยธรรม เพื่อปฏิเสธการใช้ ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา^{๘๘}

หลักสำคัญประการหนึ่งที่อิสลามได้กำหนดไว้สำหรับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ คือ ความ สงบสุข ความศานติ และความมั่นคง ความสัมพันธ์ของศาสนาอิสลามกับศาสนาอื่นไม่ว่าในระดับ ปัจเจบุคคลหรือระดับประเทศ คือความสัมพันธ์ในรูปของการทำความรู้จัก การเกื้อกูลกัน การเผยแพร่ และทำความดี ไม่ใช่ความสัมพันธ์ในรูปของการปะทะต่อสู้ ก่อการร้าย หรือบ่อนทำลาย^{๘๙}

หากเราได้พิจารณาคำสอนต่างๆ ของอิสลาม ย่อมต้องประจักษ์ว่าพื้นฐานแห่งคำสอน อิสลาม คือ การเชิญชวนมวลมนุษย์ทั้งหมดสู่การสร้างความสุขและสันติภาพอันเที่ยงแท้และ ครอบคลุมทุกสิ่งในโลกนี้และโลกหน้า ในโลกนี้คือความสงบสันติและความมั่นคงในชีวิต และในโลก หน้าคือความสุขในสวนสวรรค์ซึ่งเป็นที่พำนักที่เต็มไปด้วยความสันติอันยั่งยืน^{๙๐}

สรุปได้ว่า ชุมชนมีความผูกพันทั้งในระดับบุคคล ระดับองค์กร ที่มุ่งเน้นพฤติกรรมที่ แสดงออกของสมาชิกเน้นที่ทัศนคติของสมาชิก โดยความผูกพันเน้นที่พฤติกรรมการแสดงออก จะเป็นการกระทำที่สม่ำเสมอต่อเนื่อง จะไม่เปลี่ยนแปลงที่ทำงาน หุ่นเทกำลังกาย กำลังใจให้กับงาน ปฏิบัติงานเพื่อความสำเร็จขององค์กร ความผูกพัน มีเป้าหมายและยึดค่านิยมขององค์กร ปฏิบัติตาม บทบาทหน้าที่ของตน เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายขององค์กร ชุมชนมีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอัน เดียวกันเต็มใจปฏิบัติตามค่านิยม เสมือนว่าเป็นของตนเอง เน้นที่ทัศนคติของคนในชุมชน การเข้าไป มีส่วนร่วมในองค์กรในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ศาสนาของตนได้จัดขึ้น

^{๘๘} สัมภาษณ์ นางสาวเอวารินทร์ จุลประเสริฐศักดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๘๙} สัมภาษณ์ นายฤกษ์ โชะมาลี, สมาคมทะเลมุลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๙๐} สัมภาษณ์ นายสมบัติ ชัยสุวรรณ, มัสยิดยันทูลมุฮายีรีน อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

๔. การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ตลอดถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรม สาธารณประโยชน์

ชุมชนมีโครงการจิตอาสา เป็นการร่วมแรงร่วมใจให้มีจิตสาธารณะ นอกจากการทำกิจกรรมจิตอาสาจะได้ช่วยเหลือคน ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมให้ฟื้นฟูขึ้นมาได้แล้วนั้น ยังได้ทำให้คนในชุมชนได้มีความสามัคคีที่ดีต่อกัน เป็นการส่งเสริมการแสดงความรับผิดชอบต่อชุมชน สังคม กิจกรรมสาธารณะนั้น เป็นการช่วยสร้างภาพลักษณ์ในสังคม ทำให้ภาพลักษณ์ของชุมชนดียิ่งขึ้น เพราะห่วงใยสังคม ห่วงใยประชาชน และแสดงให้เห็นว่า ชุมชนมีความรับผิดชอบต่อสังคม ในด้านวัฒนธรรมในที่ทำงานที่ดีและมีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ก็จะช่วยเพิ่มอัตราการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนได้ และยังช่วยขับเคลื่อนผลการดำเนินงานของชุมชน ที่จะช่วยสร้างบรรยากาศการทำกิจกรรมที่ดี หรือการทำงานที่ดี โดยเฉพาะการสนับสนุนให้เกิดการกระทำที่รับผิดชอบต่อชุมชน และสังคม^{๙๑}

วัดได้จัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่นวัน มาฆบูชา วิสาขบูชา อาสาฬหบูชา อัฐมีบูชา วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ทำบุญ เจริญจิตตภาวนา เพื่อให้เกิดปัญญาและสันติภาพภายในจิตใจ นอกจากนี้ ยังมีการจัดกิจกรรมพัฒนาพุทธสถาน กิจกรรมค่ายพุทธบุตร กิจกรรมปลูกต้นไม้ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น ต้นโพธิ์ ต้นไทร ต้นสาละ กิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคมและสาธารณะ กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เช่น กิจกรรมวันลอยกระทง^{๙๒}

กิจกรรมการรณรงค์ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กิจกรรมการเดินรณรงค์ลดภาวะโลกร้อน กิจกรรมเสียงตามสายประชาสัมพันธ์เรื่องสิ่งแวดล้อม กิจกรรมที่สะท้อนจิตสาธารณะด้านความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ได้แก่ กิจกรรมการเรียนรู้ บูรณาการกับสิ่งแวดล้อม กิจกรรมปลูกป่า กิจกรรมเดินรณรงค์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กิจกรรมค่าย จัดตั้งชมรม ชุมนุม อาสาสมัคร กิจกรรมดูแลรักษาความสะอาดพื้นที่ในโรงเรียน กิจกรรม ๕ ส และ Big Cleaning Day โครงการจิตอาสา เป็นการร่วมแรงร่วมใจให้มีจิตสาธารณะ นอกจากการทำกิจกรรมจิตอาสาจะได้ช่วยเหลือคน ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมให้ฟื้นฟูขึ้นมาได้แล้วนั้น ยังได้ทำให้คนในชุมชน ได้มีความสามัคคีมากขึ้น ชุมชนเองก็ควรมีการริเริ่มกิจกรรม CSR เพื่อส่งเสริมการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น^{๙๓}

แนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility หรือ CSR) เป็นการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน แสดงความรับผิดชอบต่อสังคม สร้างประโยชน์ให้กับสังคมโดยที่ไม่ได้หวังผลตอบแทน ควบคู่ไปพร้อมกับการดำเนินธุรกิจภายใต้แนวคิดการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือ

^{๙๑}สัมภาษณ์ พระราชธรรมเมธี,ดร., เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๖.

^{๙๒}สัมภาษณ์ พระครูสุจิตตวิวัฒน์,ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๙๓}สัมภาษณ์ นายวชิรวิทย์ พรรคอนันต์, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ รักษาการแทน ผู้อำนวยการ กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

พัฒนา และมุ่งไปที่การสร้างความคิดที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนของกิจการและคืนกำไรให้แก่สังคม โดยมีความสำคัญและประโยชน์^{๙๔}

กิจกรรมด้านศาสนา มุ่งส่งเสริมให้คนภายในชุมชนมีจิตศรัทธาเลื่อมใสในศาสนาของตนมีกิจกรรมทางศาสนาในวันหยุดสุดสัปดาห์ เช่น กิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการกับสิ่งแวดล้อม กิจกรรมบริการสังคม กิจกรรมสัมพันธ์ชุมชน กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย และกิจกรรมปลูกป่า เป็นต้น^{๙๕}

พระเยซูเสด็จลงมาและเป็นพยานถึงการพลีพระชนม์เพื่อการชดใช้ ทรงเชื่อเชิญผู้คนให้ รู้แน่แก่ใจว่า พระองค์ทรงเป็นพระคริสต์โดยออกมาสัมผัสรอยแผลที่พระปรีศ์ และรอยตะปูที่พระหัตถ์ และพระบาทของพระองค์ ประจักษ์พยานเหล่านี้ แสดงไว้โดยไม่ต้องสงสัยว่า การชดใช้ของพระเยซูเสร็จสมบูรณ์ และพระบิดาทรงทำตามพันธสัญญาของพระองค์ว่า จะประทานพระผู้ช่วยให้รอดต่อจากนั้น พระเยซูทรงสอนชาวนิไฟให้รู้วิธีได้รับพรจากแผนแห่งความสุขของพระบิดา ซึ่งมีให้เรา เพราะการชดใช้ของพระผู้ช่วยให้รอด โดยทรงสอนหลักคำสอนของพระคริสต์กับพวกเขา พระคัมภีร์นิยามหลักคำสอนของพระคริสต์ว่า เป็นการใช้ศรัทธาในพระเยซูคริสต์ และการชดใช้ของพระองค์ การกลับใจ รับประทาน รับประทานแห่งพระวิญญานบริสุทธิ์ และอดทนจนกว่าชีวิตจะหาไม่^{๙๖}

การท่องเที่ยวในชุมชนมุสลิม หรือการท่องเที่ยวฮาลาลนั้น คำนึงถึงระเบียบข้อปฏิบัติและข้อห้ามตามหลักศาสนาอิสลามที่ชาวมุสลิมถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เช่น ไม่เรียกร้องหรือถ่มน้ำคร่ำหรือดื่มที่มีแอลกอฮอล์เป็นส่วนผสม หรืออาหารที่ปรุงจากเนื้อหมู และการใช้บริการในพื้นที่สาธารณะ เช่น สระว่ายน้ำ หรือสปา จะต้องการแยกหญิงชายชัดเจน เป็นต้น โดยเฉพาะข้อที่ควรทราบถึงมารยาทที่ชาวมุสลิมถือปฏิบัติ ได้แก่ การสัมผัสมือที่ก่าย หากเป็นเพศเดียวกันสามารถใช้มือทั้งสองข้าง หรือข้างขวาข้างเดียว แต่หากต่างเพศกันให้ยกเว้นการสัมผัสมือ หรือต้องให้ฝ่ายหญิงเป็นผู้ยื่นมือก่อน นักท่องเที่ยวผู้หญิงควรแต่งกายสุภาพ ห้ามใส่เสื้อผ้าบางหรือรัดรูป รวมถึงการเปิดเผยอวัยวะที่พึงสงวน หากเป็นช่วงหน้าร้อนสามารถใส่ชุดที่สวมใส่สบายได้ ไม่แสดงความประพฤติน่าไม่เหมาะสมในที่สาธารณะ เช่น การสัมผัสหรือกอดจูบกัน เมื่อได้เรียนรู้วิธีปฏิบัติตัวให้เหมาะสมด้วยความเคารพในความต่างแล้ว การท่องเที่ยวชุมชนมุสลิมในวิถีฮาลาล ก็ถือว่าได้สร้างสัมพันธ์ที่ไร้พรมแดนให้เกิดขึ้น^{๙๗}

กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อช่วยขัดเกลา

^{๙๔}สัมภาษณ์ นางสาวพนิดา วงคะเอียด, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๙๕}สัมภาษณ์ นายศุภภัทร พงษ์สวัสดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๙๖}สัมภาษณ์ นางสาวเอวารินทร์ จุลประเสริฐศักดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๙๗}สัมภาษณ์ นายหฤศ โชะมาลี, สมาคมทะเลมุลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

จิตใจให้มีความเมตตากรุณา มีความเสียสละ และมีจิตสาธารณะ เพื่อช่วยสร้างสรรค์สังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข^{๙๘}

สรุปได้ว่า ผู้นำทางศาสนา มีการส่งเสริมให้ชุมชนจัดโครงการจิตอาสา เป็นการร่วมแรงร่วมใจให้มีจิตสาธารณะ การทำกิจกรรมจิตอาสาจะช่วยเหลือคน ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมให้ฟื้นฟูขึ้นมาทำให้คนในชุมชนได้มีความสามัคคีที่ดีต่อกัน เป็นการสร้างเสริมการแสดงความรับผิดชอบต่อชุมชน สังคม กิจกรรมสาธารณะ เป็นการช่วยสร้างภาพลักษณ์ในสังคม ทำให้ภาพลักษณ์ของชุมชนดียิ่งขึ้น การจัดกิจกรรมการรณรงค์ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กิจกรรมการเดินทางรณรงค์ลดภาวะโลกร้อน กิจกรรมเสียงตามสายประชาสัมพันธ์เรื่องสิ่งแวดล้อม กิจกรรมที่สะท้อนจิตสาธารณะด้านความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้น กิจกรรมด้านศาสนา มุ่งส่งเสริมให้คนภายในชุมชนมีจิตศรัทธา เลื่อมใสในศาสนาของตนมีกิจกรรมทางศาสนาในวันหยุดสุดสัปดาห์ เช่น กิจกรรมการเรียนรู้อุบายธรรม การกับสิ่งแวดล้อม กิจกรรมบริการสังคม กิจกรรมสัมพันธ์ชุมชน กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย และกิจกรรมปลูกป่า จะเห็นได้ว่า กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อช่วยขัดเกลาจิตใจให้มีความเมตตากรุณา มีความเสียสละ และมีจิตสาธารณะ เพื่อช่วยสร้างสรรค์สังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

๕. หลักคำสอนทางศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ที่มีปัจจัยส่งเสริมให้ชุมชนเกิดสันติสุข

สันติสุขในทางพระพุทธศาสนา เป็นความสุขที่เกิดจากความสงบ ที่ไม่ได้รับผลกระทบจากอารมณ์หรือกิเลส ความเศร้าหมองของจิต เป็นความสงบอันเกิดจากกำลังของสมาธิเป็นผลแห่งความสุขในปัจจุบัน สังคมอุดมคติในทัศนะของศาสนาพุทธ คือ สังคมที่วางอยู่บนหลักการเรื่องการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ความสงบสุขของตัวเราย่อมเกิดขึ้นจากความสงบสุขของสังคม และในทางกลับกัน ความสับสนวุ่นวายของสังคม ย่อมส่งผลกระทบต่ออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ต่อความสงบสุข และความปลอดภัยของตัวเรา สังคมใดที่สมาชิกในสังคมส่วนใหญ่ยึดถือหลักสังคหวัตถุ ๔ คือ ธรรมที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน สังคมนั้น ย่อมดำเนินไปอย่างสงบสุข มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีมิตรไมตรี มีความสมานฉันท์ หรือมองในภาพรวม คือ มีสันติภาพ อันเป็นเป้าหมายร่วมกันของคนในสังคม ดังนั้น เราจะเห็นได้ว่า ศาสนาพุทธให้ความสำคัญกับการสร้างสันติภาพ และสันติสุขในสังคมอย่างยิ่ง^{๙๙}

สันติสุขเป็นสิ่งที่เราต้องสร้างอย่างกระตือรือร้น โดยการลงทุนในชุมชนที่มีสุขภาพดี ความเป็นธรรมทางสังคม และความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ เจื้อนไขของสันติสุขและความเป็นธรรมทางสังคมที่ถูกกัดเซาะลึกเข้าไปโดยการเติบโตของช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจน การเคลื่อนไหวของการค้าที่เป็นธรรม เป็นการเคลื่อนไหวของความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ ดังนั้น จึงควรมองหาโอกาสที่จะช่วยเหลือในการสร้างชื่อใหม่ของการเคลื่อนไหวเพื่อสันติสุข ให้เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อการสร้างสันติสุขเชิงบวกที่ทำได้จริง เพราะสันติสุขนั้นเกิดจากการตื่นตัวของผู้คนในแต่ละชุมชนที่จะสร้าง

^{๙๘} สัมภาษณ์ นางมะลิ ทองหล่อ, สมาคมทมะมิลมุสลิมจังหวัดบุรีรัมย์ ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๙๙} สัมภาษณ์ พระราชธรรมเมธี, ดร., เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๖.

สังคมแห่งสันติสุขในบริบทของแต่ละชุมชนเอง และความสันติสุขส่วนบุคคล หรือสันติสุขในครอบครัว อันเกิดจากความรักที่บริสุทธิ์ ด้วยการปลูกฝังสันติสุขในเรื่อใจของทุกคน^{๑๐๐}

พระพุทธศาสนานั้น มุ่งเน้นเรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ให้พ้นจากความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ ให้พ้นจากอวิชชา ความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ ตลอดถึงพิสูจน์ทราบข้อเท็จจริง เห็นเหตุผลว่า สิ่งนี้มีสิ่งนี้ จึงมี จนเห็นตามความเป็นจริงว่า สรรพสิ่งในธรรมชาติเป็นไปตามกฎพระไตรลักษณ์ และสัตว์โลกที่เป็นไปตามกฎแห่งกรรม แล้วเลือกใช้หลักธรรมในพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับผลที่จะได้สิ่งที่ปรารถนาอย่างถูกต้อง ด้วยความไม่ประมาทในชีวิตให้มีความสุขในทั้งชาตินี้ ชาติต่อไป ด้วยการสั่งสมบุญบารมี ตลอดจนปรารถนาในพระนิพพานของผู้มีปัญญา พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งอิสระเสรีภาพ ด้วยการสร้างปัญญาในการอยู่กับความทุกข์อย่างรู้เท่าทัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อันสูงสุด คือ นิพพาน คือ การไม่มีความทุกข์ อย่างที่สุด หรือการอยู่ในโลกอย่างไม่มีทุกข์ คือกล่าวได้ว่า ทุกข์ทั้งปวงล้วนเกิดจากการยึดถือต่อเมื่อหมดการยึดถือ จึงไม่มีอะไรจะให้ทุกข์^{๑๐๑}

สันติภาพ เป็นความร่มเย็น เป็นความรู้สึที่ผู้คนในสังคมอยู่ด้วยกันอย่างไม่หวาดระแวงมีความมิตรไมตรีต่อกัน ความเกลียดชังให้ผลเป็นทุกข์ ความรักให้ผลเป็นสุข ดังนั้น คนเราควรคิดถึงส่วนรวมเป็นสำคัญ และควรที่จะเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน สันติภาพจึงเป็นการหันหน้าเข้าหากันเมื่อมีปัญหาหรือมีข้อโต้แย้งใด ๆ ก็คุยกันและสร้างข้อตกลง เพื่อให้เกิดเป็นความสุขของคนส่วนใหญ่ สันติภาพอาจจะเป็นการไม่ได้เถียงกันด้วยความรุนแรง^{๑๐๒}

ความสามัคคีเป็นคุณธรรมที่จะหล่อหลอมคนในชุมชนให้เป็นคนมีจิตใจที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นเหตุให้สังคมมีความสามัคคี และมีความเจริญรุ่งเรือง ดังนั้น จะต้องหาวิธีเสริมสร้างความสามัคคี การเสริมสร้างความสามัคคีเป็นกระบวนการหล่อหลอมให้คนในชุมชน มีพลังในการสร้างสรรค์สิ่งดีงาม การเสริมสร้างความสามัคคีมีหลายวิธี เช่น การขัดเกลาทางสังคม การสร้างความปรองดอง การนำหลักการสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมาใช้ และการประยุกต์หลักคำสอนทางศาสนาปฏิบัติ เมื่อสังคมปราศจากความขัดแย้ง จะเกิดความสงบสุข มีความสามัคคี รักใคร่กลมเกลียวกัน อันจะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าในสังคมไทย การที่คนในสังคมมีความสามัคคี มีความไว้วางใจกันระหว่างคนในชุมชน สามารถร่วมมือร่วมใจกันแก้ปัญหาของชุมชน มีจิตสำนึกต่อกัน มีศีลธรรม มีความมั่นใจในศักยภาพของชุมชนในการแก้ปัญหาของชุมชน รู้จักช่วยเหลือแบ่งปันกัน เสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม^{๑๐๓}

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ พระครูสุจิตกิตติวัฒน์,ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ นายวชิรวิทย์ พรคอนันต์, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ รักษาการแทน ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๐๒} สัมภาษณ์ นางสาวพนินดา วงคะเลียต, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๐๓} สัมภาษณ์ นางสาวศิรินทร จงอุทัยไพศาล, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

การจะสร้างชุมชนแห่งสันติสุขได้นั้นต้องอาศัยทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของตัวบุคคล ปัจจัยภายในคือการสร้างรากฐานจิตวิญญาณแห่งสันติภาพ อันมาจากรากฐานคำสอนและหลักปฏิบัติทางศาสนา ให้มีอุดมการณ์และความเชื่อมั่นในกระบวนการสันติวิธี ในส่วนปัจจัยภายนอกคือ จะขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขสัมพันธ์ในชุมชนได้ต้องมีการรวมพลังของบ้าน วัด และโรงเรียน ที่จะมาช่วยล้อมวงล้อมและส่งพลังให้สามารถขับเคลื่อนได้อย่างต่อเนื่องและมีทิศทาง คือ รวมพลังบวร. ตลอดถึงโยงส่วนราชการต่างๆ ให้เข้ามามีบทบาทร่วมกับชุมชนมากขึ้น^{๑๐๔}

ศาสนาอิสลาม จะเน้นสติปัญญาและสามัญสำนึกที่ว่า จักรวาลและมวลสรรพสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ มิได้อุบัติขึ้นมาด้วยตัวเอง เป็นที่แน่ชัดว่า สิ่งเหล่านี้ได้ถูกอุบัติขึ้นมาโดยพระเจ้าผู้สร้าง ผู้ทรงสูงสุดเพียงพระองค์เดียว ที่ไม่แบ่งภาค หรือแบ่งแยกเป็นสิ่งใด ไม่ถูกบังเกิด ไม่ถูกกำเนิด และไม่ให้อำนาจบุตร ธิตาใด ๆ ผู้ทรงสร้าง และบริหารสรรพสิ่งด้วยอำนาจและความรอบรู้ที่ไร้ขอบเขต ทรงกำหนดกฎเกณฑ์ที่โดยทั่วไปไม่มีการเปลี่ยนแปลง หรือไว้ทั่วทั้งจักรวาลหรือที่เข้าใจว่าเป็นกฎธรรมชาติ ทรงขับเคลื่อนจักรวาลด้วยระบบที่ละเอียดอ่อน มีเป้าหมาย ซึ่งไม่มีสรรพสิ่งใดถูกสร้างขึ้นมาอย่างไร สาระ^{๑๐๕} พระผู้เป็นเจ้าของผู้ทรงเมตตา ทรงสร้างมนุษย์ขึ้นมาอย่างประเสริฐจะเป็นไปได้อย่างไร ที่พระองค์จะปล่อยให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอยู่ไปตามลำพัง โดยไม่ทรงเหลียวแล หรือปล่อยให้สังคมมนุษย์และสิ่งมีชีวิต กำเนิดขึ้น แล้วดำเนินไปตามยถากรรมของตัวเอง สภาวะแวดล้อมที่สิ่งมีชีวิตดำรงอยู่จึงเป็นความพอดีอย่างที่สุดที่ผู้ใช้ปัญญา ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยควมบังเอิญ โดยเฉพาะหลักจริยธรรม^{๑๐๖} ศาสนาสอนว่า ในการดำเนินชีวิตจงเลือกสรรเฉพาะสิ่งที่ดี อันเป็นที่ยอมรับของสังคม จงทำตนให้เป็นผู้ดำรงอยู่ในศีลธรรม พัฒนาตนเองไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี เป็นคนที่รู้จักหน้าที่ ห่วงใย มีเมตตา มีความรัก ซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น รู้จักปกป้องสิทธิของตน ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เป็นผู้มีความเสียสละไม่เห็นแก่ตัว และหมั่นใฝ่หาความรู้ ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นคุณสมบัติของผู้มีจริยธรรม ซึ่งความสมบูรณ์ทั้งหมดอยู่ที่ความยุติธรรม^{๑๐๗}

สรุปได้ว่า ศาสนาพุทธ สันติสุขในทางพระพุทธศาสนา เป็นความสุขที่เกิดจากความสงบที่ไม่ได้รับผลกระทบจากอารมณ์หรือกิเลส ความเศร้าหมองของจิต เป็นความสงบอันเกิดจากกำลังของสัมมาสมาธิเป็นผลแห่งความสุขในปัจจุบัน สังคมอุดมคติในทัศนะของศาสนาพุทธ คือ สังคมที่วางอยู่บนหลักการเรื่องการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ความสงบสุขของตัวเราย่อมเกิดขึ้นจากความสงบสุขของสังคม พระพุทธศาสนานี้ มุ่งเน้นเรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ให้พ้น

^{๑๐๔}สัมภาษณ์ นายศุภกัทร พงษ์สวัสดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๐๕}สัมภาษณ์ นายหฤศ โชะมาลี, สมาคมทะเลมุลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๐๖}สัมภาษณ์ นางมะลิ ทองหล่อ, สมาคมทะเลมุลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๐๗}สัมภาษณ์ นายสมบัติ ชัยสุวรรณ, มัสยิดย่นนำตุลมุฮายีรีน อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

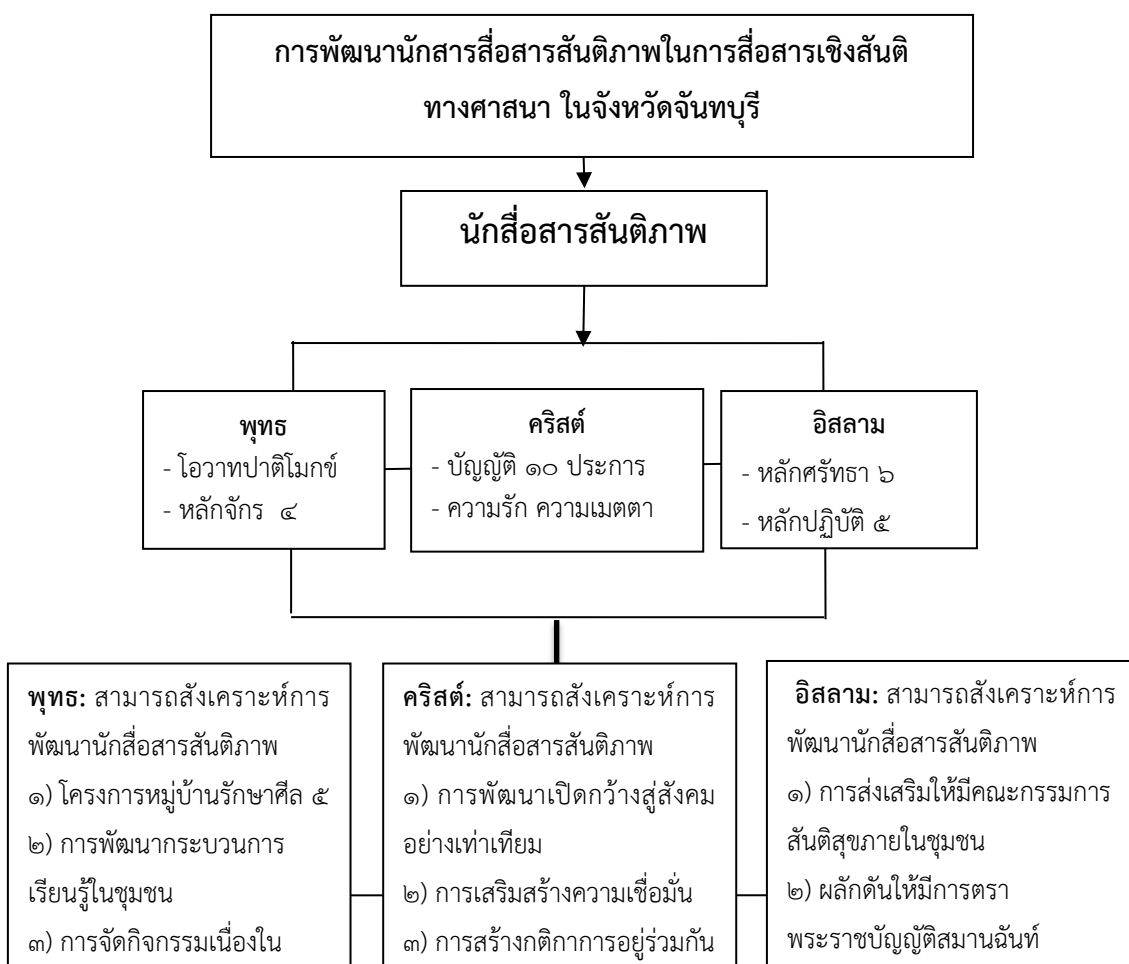
จากความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ ให้พ้นจากอวิชชา ความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ ตลอดถึงพิษจันทราบข้อเท็จจริง

ศาสนาคริสต์ ให้ความสำคัญกับความรัก ความสามัคคีเป็นคุณธรรมที่จะหล่อหลอมคนในชุมชนให้เป็นคนมีจิตใจที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นเหตุให้สังคมมีความสามัคคี และมีความเจริญรุ่งเรือง ดังนั้น จะต้องหาวิธีเสริมสร้างความสามัคคี การเสริมสร้างความสามัคคีเป็นกระบวนการหล่อหลอมให้คนในชุมชน มีพลังในการสร้างสรรค์สิ่งดีงาม

ศาสนาอิสลาม ชี้ให้เห็นว่า พระผู้เป็นเจ้าผู้ทรงเมตตา ทรงสร้างมนุษย์ขึ้นมาอย่างประเสริฐ จะเป็นไปได้อย่างไร ที่พระองค์จะปล่อยให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอยู่ไปตามลำพัง โดยไม่ทรงเหลียวแล หรือปล่อยให้สังคมมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตกำเนิดขึ้น แล้วดำเนินไปตามยถากรรมของตัวเอง โดยสอนให้พัฒนาตนเองไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี เป็นคนที่รู้จักหน้าที่ ห่วงใย มีเมตตา มีความรัก ซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น รู้จักปกป้องสิทธิของตน ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

การจะสร้างชุมชนแห่งสันติสุขได้นั้นต้องอาศัยทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของตัวบุคคล ปัจจัยภายในคือการสร้างรากฐานจิตวิญญาณแห่งสันติภาพ อันมาจากรากฐานคำสอนและหลักปฏิบัติทางศาสนา ให้มีอุดมการณ์และความเชื่อมั่นในกระบวนการสันติวิธี ในส่วนปัจจัยภายนอกคือจะขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขสัมพันธ์ในชุมชนได้ต้องมีการรวมพลังของบ้าน วัด โรงเรียน โบสถ์ มัสยิด

จากการศึกษาการพัฒนานักสารสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี สามารถนำมาสังเคราะห์สรุปเป็นองค์ความรู้ของนักสื่อสารสันติภาพ ดังแผนภาพที่ ๔.๒ ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๒ การพัฒนานักสารสื่อสารสันติภาพใน

๔.๓ สรุปผลการเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดอง สมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี

๑. ชุมชนมีสันติสุขได้ภายใต้การเสริมสร้างการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความ ปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา

พระพุทธเจ้าทรงค้นพบกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เข้าใจกฎธรรมชาติ และปฏิบัติอย่างเข้าใจ
กฎเกณฑ์เหล่านั้น และทรงประสงค์ให้พุทธศาสนิกชนเลือกเอาคำสอนของพระองค์ไปใช้เพื่อการดับ
ทุกข์ตามความเหมาะสม หากคำสอนในศาสนาใดมีลักษณะไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ยึดหลักการ
ให้ทานรักษาศีล เจริญจิตตภาวนา เพราะพระศาสนามุ่งเน้นเรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์
และวิธีการดับทุกข์ ให้พ้นจากความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์จากกิเลส คือ
ความโลภ ความโกรธ ความหลง รวมทั้งเน้นการศึกษาทำความเข้าใจ การโยนิโสมนสิการด้วยปัญญา
และพิสูจน์ทราบข้อเท็จจริง เห็นเหตุผลว่า สิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี จนเห็นตามความเป็นจริง ดังนั้น ภารกิจ
สำคัญของการศึกษา คือ การฝึกอบรมบุคคลให้พัฒนาปัญญา ให้เกิดความรู้ความเข้าใจในข้อเท็จจริง
และสภาวะของสิ่งทั้งหลาย มีทัศนคติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง ปฏิบัติและจัดการกับสิ่งทั้งหลาย
ตามสมควรจะเป็น เพื่อให้เกิดเป็นประโยชน์ตน คือ ความมีชีวิตอยู่อย่างสำเร็จผลดีที่สุด มีจิตใจเป็น
อิสระ มีสุขภาพจิตสมบูรณ์ และประโยชน์ต่อผู้อื่น คือ สามารถช่วยสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่ชน
ทั้งหลายที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมได้^{๑๐๘}

พระพุทธเจ้าได้รับยกย่องว่าเป็นศาสดาเอกของโลก เพราะพระองค์ทรงมีวิธีสอนที่ดีเยี่ยม
ทำให้ผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง มีคำกล่าวที่ว่า ถ้าพระพุทธองค์ทรงตัดสินพระทัยจะแสดงธรรมโปรดใคร เขาผู้

^{๑๐๘}สัมภาษณ์ พระราชาธรรมเมธี,ดร., เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๖.

นั้นย่อมได้บรรลุผลไม่ระดับใดก็ระดับหนึ่ง ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมทั้งโดยตรงและโดยอ้อม หลักการสอน วิธีสอนธรรม และเทคนิควิธีสอนธรรมของพระพุทธเจ้านั้น ทรงสอนให้แจ่มแจ้ง อธิบายแจ่มแจ้งดูจนมาวางให้ตรงหน้า จูงใจ พุดจูงใจอยากปฏิบัติตามที่สอน หาญกล้า ทำให้ผู้ฟังเกิดความกล้าหาญ มั่นใจที่จะปฏิบัติตาม และร่าเริง ให้ผู้ฟังเกิดความรื่นเริงในการฟัง สนุกสนานไปกับการสอนไม่เบื่อ^{๑๐๙}

สันติสุขคือพระพรอันยิ่งใหญ่ และสันติสุขนั้นก็เป็คำที่มีความสำคัญอย่างมากในพระคริสตธรรมคัมภีร์ คำภาษาฮีบรูของสันติสุข คือ ชาโลม (Shalom) แปลเป็นคำภาษากรีกว่า เอเรเน (eirene) มีความหมายมากกว่าการไม่มีสงครามหรือการไม่มีศัตรู ไม่ใช่แค่การไร้ซึ่งสถานการณ์บางอย่างเกิดขึ้น แต่เป็นการทรงสถิตของพระเจ้าและการครอบครองพระองค์ ซึ่งหมายถึงความบริบูรณ์ ความเต็มเปี่ยม ความผาสุก ความเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า นั่นคือพระพรและความดีทุกประการ เพื่อนำสันติสุขมาสู่ผู้อื่น สันติสุขและความเยียบสงบ มีความหมายไปในทิศทางเดียวกัน เราพูดกันมากมายเกี่ยวกับความรักของพระเจ้า แต่ด้านความยุติธรรมของพระองค์ เรากลับไม่ได้พูดถึงมากเท่า ซึ่งที่จริงแล้วสำคัญพอ ๆ กัน ความรักที่ไม่คำนึงถึงความยุติธรรมไม่ใช่ความรักที่แท้จริง เพราะความรักนั้นเรียกร้องความยุติธรรม คริสต์ศาสนิกชนทุกคนจะได้รับความชอบธรรมโดยความเชื่อและมีสันติสุขเฉพาะพระพักตร์พระเจ้า^{๑๑๐}

สังคมมนุษย์สับสนวุ่นวาย ทั้งในด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และศาสนา ดังนั้น เหตุเกิดของสันติสุข จะต้องมึเพื่อนที่ดี ต้องมีครอบครัวที่ดี ต้องมีความปลอดภัยและความมั่นคงในชีวิต และทรัพย์สิน เราจะรู้สึกมีสันติสุขได้ต่อเมื่อไม่มีความขัดแย้ง แต่นั่นไม่เป็นความจริง โดยผ่านพระกิตติคุณของพระเยซูคริสต์ พระองค์ทรงจัดเตรียมสันติสุขภายในให้เราเหนือสันติสุขที่โลกมอบให้ ถ้าเรามองไปที่พระองค์ด้วยศรัทธา เราจะรู้สึกมีสันติสุขในทุกสภาวะการณ์ การกลับใจอย่างจริงใจทำให้เกิดสันติสุข เพราะนั่น เป็นสัญญาณที่ว่าเราจะหนีพ้นปัญหาเดิมๆ และบาปเดิมๆ การกลับใจอยู่ในหมู่คำศัพท์พระกิตติคุณที่ให้ความหวังและให้กำลังใจมากที่สุดและให้สันติสุขมากที่สุด สันติสุขแบบนี้เป็นรางวัลของความชอบธรรม เป็นของประทานที่สัญญาไว้ในพระพันธกิจและการพลีพระชนม์ชีพเพื่อการชดใช้ของพระเจ้าผู้ช่วยให้รอด ถ้าเราทำให้พระเจ้าผู้ช่วยให้รอดเป็นศูนย์กลางของชีวิตเรา เราจะรู้สึกจริงๆ ว่าพระองค์รับสั่งให้บังเกิดความสงบแก่จิตวิญญาณเรา ดังที่ พระผู้ช่วยให้รอดตรัสว่า “เราบอกเรื่องนี้กับพวกท่าน เพื่อท่านจะได้มีสันติสุขในเรา ในโลกนี้ท่านจะประสบความทุกข์ยาก แต่จงมีใจกล้าเถิด เพราะว่าเราชนะโลกแล้ว” ^{๑๑๑}

คริสต์ศาสนิกชนจะต้องรักองคพระเจ้าผู้เป็นเจ้า เพราะเป็นบัพติศมาผู้เดียวและเป็บพบบัพติศมาแรก บัพติศมาที่ สอง คือ ทานต้องรักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตนเอง นิยามของความรักตาม

^{๑๐๙} สัมภาษณ์ พระครูสุจิตตวิวัฒน์,ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ นางสาวศิรินทร จงอุทัยไพศาล, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ นายศุภภัทร พงษ์สวัสดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

คำสอนในไบเบิล อัครทูตเปาโลหรือเซนต์ปอล ได้กล่าวถึงความรักที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ว่า ความรักนั้น ยอมอดทนและกระทำคุณใหม่ใจเอื้อเฟื้อไม้อิจฉา ไม่โอวาทตนเอง ไม่จองหอง ไม่หยาบคาย ไม่เห็นแก่ตนเองฝ่ายเดียว ไม่นุนเฉียว ไม่จดจำความผิด ไม่ชื่นชมยินดีเมื่อมีการประพฤติดี แต่ชื่นชมยินดีเมื่อประพฤดีชอบ ความรักให้อภัยทุกอย่าง เชื่อในสวนดีของเขาเสมอ และมีคามหวังอยู่เสมอและอดทน โดยเฉพาะคำสอนบัญญัติ ๑๐ ประการ ที่ว่าด้วยการทำความดีงามตามหลักศาสนา เช่น อยามีพระเจ้าอื่นนอกจากเรา อยาทำรูปเคารพสำหรับตนหรือกราบไหว้เหล่านั้น อยาเอยนามของพระเจ้าโดยไม่สมเหตุผล จงถือวันอาทิตย์เป็นวันศักดิ์สิทธิ์ จงนับถือบิดามารดา^{๑๑๒} เป็นต้น

ศาสนาอิสลาม สอนว่า ในการดำเนินชีวิตจงเลือกสรรเฉพาะสิ่งที่ดี อันเป็นที่ยอมรับของสังคม จงทำตนให้เป็นผู้ดำรงอยู่ในศีลธรรม พัฒนาตนเองไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี เป็นคนที่รู้จักหน้าที่ ห่วงใย มีเมตตา มีความรัก ซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น รู้จักปกป้องสิทธิของตน ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เป็นผู้มีความเสียสละไม่เห็นแก่ตัว และหมั่นไฝหาความรู้ ดังนั้น คำว่า “มุสลิม” เป็นคำภาษาอาหรับที่หมายถึง ผู้ที่นอบน้อมและยอมจำนนต่อข้อบัญญัติของอัลลอฮ์ และหมายถึง ผู้ที่ยอมรับนับถือศาสนาอิสลาม เพราะอิสลาม เป็นศาสนาที่ถูกกำหนดมาจากพระเจ้าผู้ทรงสร้างโลก^{๑๑๓}

เสาหลักทั้ง ๕ ในศาสนาอิสลามซึ่งถึงการนำความศรัทธาของชาวมุสลิมมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ๑) ชะฮาดะห์ คือ การประกาศความศรัทธาที่ว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากพระอัลเลาะห์และมุฮัมมัด ๒) ซอลาห์ คือ การสวดอธิษฐานหรือการทำละหมาดวันละห้าครั้ง ๓) ซะกาต คือ ข้อบังคับของชาวมุสลิมในการบริจาคเงิน ๔) เซวัม คือ การถือศีลอดอาหารระหว่างเดือนที่เก้าตามปฏิทินมุสลิม คือ เดือนรอมดอน ชาวมุสลิมจะไม่รับประทานหรือดื่มอะไรเลยในเวลากลางวัน เพื่อเป็นการเตือนสติว่า สิ่งดีในชีวิตมีไว้เพื่อใช้ประโยชน์มิใช่หมกมุ่นจนเกิดเหตุ และ ๕) ฮัจญ์ หมายถึง การแสวงบุญชาวมุสลิมมุ่งหวังที่จะเดินทางไปแสวงบุญที่จะเดินทางไปแสวงบุญที่นครเมกกะครั้งหนึ่งในชีวิต เพื่อชมวิหารกะบะห์ ซึ่งเป็นสถานที่ที่เชื่อว่าสร้างโดยอิบรอฮีมกับลูกชายชื่อ อิสมาอีลต่อมามีการใช้วิหารในทางที่ไม่เหมาะสม แต่มุฮัมมัดได้ฟื้นฟูขึ้นเพื่อใช้นมัสการพระอัลเลาะห์^{๑๑๔}

สัญญาติญาณดั้งเดิมที่สำคัญประการหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งอัลลอฮ์ได้ทรงกำหนดไว้ คือ การที่หัวใจวิไลหาสันติภาพ มนุษย์ทุกคนล้วนต้องการใช้ชีวิตบนโลกนี้อย่างสันติและมีความสุข ดังนั้น อิสลามจึงไม่กำหนดสันติภาพให้จำกัดอยู่เพียงแค่มิติทางชื่อและสัญลักษณ์เท่านั้น หากแต่ได้หยั่งรากลึกเข้าไปเกี่ยวข้องกับหลักความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนบัญญัติอีกด้วย ทั้งนี้ อิสลามได้สถาปนาสันติภาพเป็นสุดยอดแห่งหลักการศรัทธาและจุดสูงสุดของการให้ความเคารพและสดุดีองค์อภิบาล กล่าวคือ อิสลามได้บัญญัติคำว่า “สลาม” เป็นหนึ่งในพระนามของอัลลอฮ์ พระองค์ผู้ทรง

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ นางสาวเอวารินทร์ จุลประเสริฐศักดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ นายทฤษฏ์ โชะมาลี, สมาคมทะเลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ นางมะลิ ทองหล่อ, สมาคมทะเลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

สร้างจักรวาล ทรงอำนาจสูงสุด ผู้ทรงบริสุทธิ์ ผู้ทรงเปี่ยมด้วยสันติ ผู้ทรงคุ้มครอง ผู้ทรงพิทักษ์ปกป้อง ผู้ทรงอำนาจยิ่ง ผู้ทรงเดชานุภาพ ผู้ทรงความยิ่งใหญ่^{๑๑๕}

สรุปได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงค้นพบกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เข้าใจกฎธรรมชาติ และปฏิบัติอย่างเข้าใจกฎเกณฑ์เหล่านั้น และทรงประสงค์ให้พุทธศาสนิกชนเลือกเอาคำสอนของพระองค์ไปใช้เพื่อการดับทุกข์ตามความเหมาะสม หากคำสอนในศาสนาใดมีลักษณะไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ยึดหลักการให้ทานรักษาศีล เจริญจิตตภาวนา เพราะพระศาสนามุ่งเน้นเรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ ให้พ้นจากความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์จากกิเลส

ศาสนาคริสต์ให้ความสำคัญกับสันติสุขคือพระพรอันยิ่งใหญ่ และสันติสุขนั้นก็เป็คำที่มีความสำคัญอย่างมากในพระคริสตธรรมคัมภีร์ คำภาษาฮีบรูของสันติสุข คือ ชาโลม (Shalom) แปลเป็นคำภาษากรีกว่า เอเรเน (eirene) มีความหมายมากกว่าการไม่มีสงครามหรือการไม่มีศัตรู ไม่ใช่แค่การไร้ซึ่งสถานการณ์บางอย่างเกิดขึ้น แต่เป็นการทรงสถิตของพระเจ้าและการครอบครองพระองค์ ซึ่งหมายถึงความบริบูรณ์ ความเต็มเปี่ยม ความผาสุก ความเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า สังคมมนุษย์ สับสนุน่วย ทั้งในด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และศาสนา ดังนั้น เหตุเกิดของสันติสุข จะต้องมึเพื่อนที่ดี ต้องมีครอบครัวที่ดี ต้องมีความปลอดภัยและความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน เราจะรู้สึกมีสันติสุขได้ต่อเมื่อไม่มีความขัดแย้ง

ศาสนาอิสลาม สอนว่า ในการดำเนินชีวิตจงเลือกสรรเฉพาะสิ่งที่ดี อันเป็นที่ยอมรับของสังคม จงทำตนให้เป็นผู้ดำรงอยู่ในศีลธรรม พัฒนาตนเองไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี เป็นคนที่รู้จักหน้าที่ ห่วงใย มีเมตตา มีความรัก ซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น รู้จักปกป้องสิทธิของตน ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เป็นผู้มีความเสียสละไม่เห็นแก่ตัว และหมั่นใฝ่หาความรู้

๒. ผู้นำทางศาสนามีบทบาทในการสื่อสารเพื่อสร้างชุมชนสันติสุขในท่ามกลางสังคมพหุวัฒนธรรม

หลักธรรมคำสอนและบทบัญญัติทางศาสนา ของศาสนาพุทธ คริสต์ และศาสนาอิสลาม ล้วนเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ ที่มุ่งสอนให้ศาสนิกชนมีสันติสุขในจิตใจ และอยู่ร่วมกันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย มีความรักความเอื้ออาทรต่อกัน เพราะเหตุนี้ ผู้นำทางศาสนาจะต้องมีบทบาทสำคัญในการนำหลักธรรมในศาสนาไปเผยแผ่และปลูกฝังเมล็ดพันธุ์แห่งสันติภาพขึ้นในจิตใจของศาสนิกชน เมื่อก้าวถึงบทบาทหน้าที่ของผู้นำศาสนาพุทธในปัจจุบัน พระสงฆ์มีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบแตกต่างไปจากในสมัยพุทธกาล เพราะมีปัจจัยแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งส่งผลกระทบต่อบทบาทของพระสงฆ์อย่างเห็นได้ชัด พระพุทธเจ้าทรงแสดงวัตถุประสงค์ของการบัญญัติสิกขาบท เพิ่มเติมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม คือ เพื่อเอื้ออนุเคราะห์แก่คฤหัสถ์ ในพระวินัยจึงประกอบไปด้วยบทบัญญัติที่มีทั้งข้อที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่ส่วนตัวของสงฆ์ ข้อกำหนดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพระภิกษุด้วยกัน และความสัมพันธ์กับคนภายนอกหรือคฤหัสถ์ทั้งหลาย พระพุทธเจ้าได้ทรงคำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่นหรือสังคมด้วยเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักแห่งการ

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ นางสาวนัจมี โชะมาลี, สมาคมทะเลมุลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

ดำเนินชีวิตและการบำเพ็ญกิจของพระพุทธเจ้าและพุทธสาวกที่ว่า “ปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขของพหุชน เพื่อเอื้ออนุเคราะห์โลก และคติแห่งการมีจิตเอื้อเอ็นดูแก่ชุมชนที่เกิดมาภายหลัง”^{๑๑๖}

ผู้นำศาสนามีบทบาทสำคัญในการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง ด้วยการสร้างเสริมคุณธรรมให้กับคนในชุมชน ปฏิบัติหน้าที่และพัฒนาชุมชนให้การอยู่ร่วมกันทั้งในศาสนาเดียวกันและต่างศาสนาได้อย่างสันติสุข โดยหลักพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่ ความมีเหตุผล โดยยึดหลักธรรมทางศาสนาเป็นแนวทาง และผู้นำศาสนาจึงต้องศึกษาความรู้ในศาสนาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ เพื่อเผยแพร่หลักธรรมคำสอนให้แก่ศาสนิกชนได้อย่างถูกต้อง สร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้เป็นเหมือนครอบครัวเดียวกัน การปฏิบัติต่อกันอย่างให้เกียรติกันและเคารพในสิทธิเสรีภาพของกัน แม้จะต่างศาสนาหรือความคิด แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข หากทุกคนเปิดใจให้กว้างและรู้จักเสียสละเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม จะช่วยสร้างความรักใคร่กลมเกลียวกันในชุมชน^{๑๑๗}

การเสริมสร้างสังคมสันติสุข ระหว่างผู้นำศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ควรมีการนำหลักคำสอนทางศาสนาของตน แล้วนำมาสื่อสารเผยแพร่ อบรมปลูกฝังความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติแก่ศาสนิกของตน เพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุข ด้วยกระบวนการวิธีการสื่อสาร เช่น การบรรยาย อภิปราย แสดงเทศน์ ปาฐกถา สัมมนาเทวียกถา กล่าวสอน โอวาท อ่านพระคัมภีร์ให้ฟัง สนทนาพูดคุย ซักถามโต้ตอบ เป็นต้น ด้วยกระบวนการเขียนมีตัวอักษรเป็นสื่อในการเผยแพร่ เช่น หนังสือ บทความ วารสาร จุลสาร หนังสือพิมพ์ คำสั่ง ประกาศ จดหมาย^{๑๑๘}

ผู้นำทางศาสนาจะต้องสร้างขวัญและกำลังใจแก่คนในชุมชน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน กระบวนการสื่อสารมีความสัมพันธ์กับกระบวนการทางสังคม และวัฒนธรรม เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม การสื่อสาร จึงเกิดขึ้นภายในกรอบของสังคม และวัฒนธรรม การพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา สภาพปัจจุบันการพัฒนาผู้นำควรพัฒนาตนเองต้องสร้างวิสัยทัศน์ร่วมขึ้นแล้วให้คุณค่า และความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ ผู้นำต้องส่งเสริมและพัฒนาการทำงานแบบทีม^{๑๑๙}

กระบวนการสื่อสาร เป็นการเผยแพร่คำสอนทางศาสนา เพื่อให้ศาสนิกของศาสนานั้นๆ เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาคุณภาพความดีที่ใช้ในชีวิตประจำวันเกี่ยวกับหลักคำสอน ที่เรียกว่า หลักมนุษยธรรม ๕ ประการ ได้แก่ หลักการไม่เบียดเบียน ไม่ทำร้ายชีวิตซึ่งกันและกัน มีเมตตากรุณาต่อกัน ฉันท์พี่น้อง หลักการไม่เบียดเบียนทำลายทรัพย์สินสมบัติของกันและกัน มีสัมมาอาชีพที่สุจริตไม่ขัดต่อหลักทางศาสนาและกฎหมาย จารีต ประเพณี ค่านิยมที่ถูกต้องดีงาม หลักการไม่เบียดเบียนไม่ทำ

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ พระราชธรรมเมธี,ดร., เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๖.

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ พระครูสุจิตตจิตติวัฒน์,ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ นายวชิรวิทย์ พรคองนันต์, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ รักษาการแทน ผู้อำนวยการ กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ นางสาวพนนิดา วงคะเสียด, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

ร้ายครอบครัวตนเองและผู้อื่นให้ได้รับความเดือนร้อน^{๑๒๐} บุรุษและสตรีที่เป็นผู้นำศาสนาต้องเดินบนทางสายกลางไปด้วยกัน สู่เป้าหมายเดียวกันคือ สันติภาพของโลก ที่มีหนทางไกลที่จะต้องเดินไปด้วยกัน ในฐานะเป็นประธานร่วมของคณะกรรมการ สภาผู้นำศาสนาโลก ข้าพเจ้าขอให้ สัญญาที่จะสนับสนุนและให้ความร่วมมือเกี่ยวกับความคิดริเริ่มของ สตรีที่เป็นผู้นำทางศาสนาและจิตวิญญาณในการ สร้าง สันติภาพทั่วโลก และขออำนวยการช่วยเหลือให้ท่านทั้งหลายจงประสบความสำเร็จทุกประการ^{๑๒๑}

ผู้นำทางศาสนา จะต้องมีทัศนคติด้านสันติวิธี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเสียสละ จิตอาสา มีจิตหนักแน่นมั่นคง ไม่อคติลำเอียง มีความเมตตา กรุณา มีศีลธรรม คุณธรรม เป็นผู้ประสานงานด้านการนำสันติสุขมาสู่ชุมชน เป็นการสร้างความเปลี่ยนแปลง เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ไม่นิยมความรุนแรง ไม่แบ่งแยกด้านเชื้อชาติและศาสนา โดยเฉพาะมีบทบาทที่เด่นในด้านการส่งเสริมชุมชนให้มีความรักความสามัคคีที่ดีต่อกัน^{๑๒๒}

ผู้นำทางศาสนาเป็นบุคคลสำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข เป็นเสมือนผู้นำทางจิตวิญญาณของศาสนิกชน ผู้นำศาสนาจะต้องมีคุณลักษณะที่ช่วยเสริมสร้างสันติสุขในชุมชน ได้แก่ การเคารพแล้วให้เกียรติซึ่งกันและกัน เน้นการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อสังคมร่วมกัน ซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันของคนในชุมชน มีการปลุกฝังให้คนในชุมชนรักความสงบ และมีความสามัคคีปรองดองกัน และการมีความรู้ความเข้าใจในหลักคำสอนของศาสนา เพื่อนำคำสอนเหล่านั้นไปเผยแผ่ และให้ความรู้แก่ศาสนิกชนได้อย่างถูกต้อง เนื่องจากศาสนาเป็นพื้นฐานสำคัญในการหลอมหลอมและปลุกฝังให้มนุษย์เราอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข^{๑๒๓}

การให้ความสำคัญต่อผู้นำศาสนาในฐานะของผู้ที่มีบทบาทในการสร้างเสริมสันติสุขในชุมชน โดยมีผู้นำศาสนาเป็นตัวกลางในการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ผู้นำศาสนาเปรียบเสมือนผู้นำทางด้านจิตวิญญาณที่มีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ และทัศนคติของคนในชุมชนต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ท่ามกลางความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม การพัฒนาผู้นำศาสนาในการสร้างเสริมสันติสุขในชุมชนให้สอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพ สภาพสังคม ประวัติความเป็นมาของชุมชน^{๑๒๔} ชาวมีมุสลิมจำนวนมากยิ่งขาดความรู้เกี่ยวกับการเข้าถึงความหมายที่เกี่ยวข้องกับการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธีผ่านคุณค่าคำสอน

^{๑๒๐}สัมภาษณ์ นางสาวศิรินทร จงอุทัยไพศาล, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๒๑}สัมภาษณ์ นายศุภภัทร พงษ์สวัสดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๒๒}สัมภาษณ์ นางสาวเอวารินทร์ จุลประเสริฐศักดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๒๓}สัมภาษณ์ นายหฤษฎ์ โช๊ะมาลี, สมาคมทะเลมูสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๒๔}สัมภาษณ์ นางมะลิ ทองหล่อ, สมาคมทะเลมูสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

เกี่ยวกับสันติภาพ นักวิจัยส่วนใหญ่ในปัจจุบันที่สนใจประเด็นอิสลามกับความขัดแย้งไม่เพียงแต่เป็นพวกนักบูรพคดีศึกษา หรือแม้แต่นักวิชาการมุสลิมเองก็พุ่งเป้าการศึกษาไปที่การทำสงคราม การใช้ความรุนแรง อำนาจ และระบบการเมืองหรือกฎหมาย มุมมองเหล่านี้ ทำให้แนวการศึกษาอิสลามออกมาในด้านลบ โดยเฉพาะในหมู่นักวิชาการจากโลกตะวันตก^{๑๒๕}

สรุปได้ว่า หลักธรรมคำสอนและบทบัญญัติทางศาสนา ของศาสนาพุทธ คริสต์ และศาสนาอิสลามล้วนเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ ที่มุ่งสอนให้ศาสนิกชนมีสันติสุขในจิตใจ และอยู่ร่วมกันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย มีความรักความเอื้ออาทรต่อกัน ผู้นำทางศาสนาจะต้องมีบทบาทสำคัญในการนำหลักธรรมในศาสนาไปเผยแพร่และปลูกฝังเมล็ดพันธุ์แห่งสันติภาพขึ้นในจิตใจของศาสนิกชน ผู้นำศาสนามีบทบาทสำคัญในการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง ด้วยการสร้างเสริมคุณธรรมให้กับคนในชุมชน ปฏิบัติหน้าที่และพัฒนาชุมชนให้การอยู่ร่วมกันทั้งในศาสนาเดียวกันและต่างศาสนาได้อย่างสันติสุข โดยหลักพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่ ความมีเหตุผล โดยยึดหลักธรรมทางศาสนาเป็นแนวทาง และผู้นำศาสนาจึงต้องศึกษาความรู้ในศาสนาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ เพื่อเผยแพร่หลักธรรมคำสอนให้แก่ศาสนิกชนได้อย่างถูกต้อง และมีการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ระหว่างผู้นำศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ควรมีการนำหลักคำสอนทางศาสนาของตน แล้วนำมาสื่อสารเผยแพร่ อบรมปลูกฝังความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติแก่ศาสนิกของตน เพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุข ด้วยกระบวนการวิธีการสื่อสาร และผู้นำทางศาสนา จะต้องมิตศนคติด้านสันติวิธี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเสียสละ จิตอาสา มีจิตหนักแน่น มั่นคง ไม่อคติลำเอียง มีความเมตตา กรุณา มีศีลธรรม คุณธรรม เป็นผู้ประสานงานด้านการนำสันติสุขมาสู่ชุมชน เป็นการสร้างความเปลี่ยนแปลง เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ไม่นิยมความรุนแรง ไม่แบ่งแยกด้านเชื้อชาติและศาสนา โดยเฉพาะมีบทบาทที่เด่นในด้านการส่งเสริมชุมชนให้มีความรักความสามัคคีที่ดีต่อกัน

๓. การสื่อสารแนวสันติวิธีในการอยู่ร่วมกันที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

กระบวนการสร้างวิถีชุมชนโดยใช้หลักธรรมและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าเชื่อมโยงการทำงานร่วมกัน ผลที่เกิดขึ้นทำให้มีหมู่บ้านต้นแบบของการใช้หลักวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ สามารถลดความขัดแย้งทางสังคมและปัญหาอาชญากรรมได้ คณะสงฆ์ และภาครัฐยังได้มีการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวพุทธ คริสต์ อิสลามในสังคมไทย เพื่อให้เป็นสังคมสมานฉันท์ ลดความเหลื่อมล้ำในสังคม เช่น การเสริมสร้างสันติภาพสายสัมพันธ์ทางศาสนาของชุมชน^{๑๒๖}

ความแตกต่างทางด้านพหุวัฒนธรรม จะต้องสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา ภาษา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของกลุ่มชน เพราะเป็นสังคมที่มีความหลากหลายในมิติภาษา เชื้อชาติ และศาสนา ดังนั้น การที่ชุมชนมีวิถีชีวิตที่มีการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขนั้น จะต้องมีความเคารพ เอื้ออาทร ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ยอมรับความหลากหลาย ความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะชุมชนนั้นๆ สังคมไทยมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่หลากหลาย เป็นสังคมที่ทุกเชื้อชาติศาสนาสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข เพราะสังคมไทยมี

^{๑๒๕}สัมภาษณ์ นางสาวนัจมี โชะมาลี, สมาคมทมิฬมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๒๖}สัมภาษณ์ พระราชธรรมเมธี,ดร., เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๖.

พื้นฐานความศรัทธา ความเชื่อที่มาจากหลักคำสอนทางศาสนา ที่ประกอบด้วยการสอนให้รักศัตรู ให้อภัย มีเมตตา มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน^{๑๒๗}

สันติวิธี เป็นการกระทำที่แสดงออกโดยไม่ใช้ความรุนแรง ไม่ใช้กำลังทางกาย เพื่อแก้ไข ปัญหาความขัดแย้ง เช่น การเดินขบวนประท้วง การไม่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ รวมไปถึงจนถึง การเจรจาและการไกล่เกลี่ยกับคู่ขัดแย้ง ดังนั้น ผู้ที่ใช้สันติวิธีในการแก้ไขความขัดแย้งจะไม่ใช้ความรุนแรงและไม่ต้องการทำให้การต่อสู้นั้นมีผู้คนบาดเจ็บหรือเสียชีวิต ดังนั้น ทุกคนจะต้องเป็นผู้ต้องใช้ ความกล้าหาญในการชนะใจตนเอง ใช้ความอดทน สามารถควบคุมตนเองได้และมีความเข้าใจความ รักต่อเพื่อนมนุษย์ การแก้ไขความขัดแย้งอย่างสันติ เมื่อเกิดความขัดแย้งหรือข้อพิพาทแล้วเราจะ หาทางออกในการแก้ปัญหาโดยไม่ใช้ความรุนแรง แต่ใช้วิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยแทน^{๑๒๘}

ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และกำลังเพิ่มขึ้นทุกขณะ ถ้าหากปัญหาความ ขัดแย้งนั้นไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้อง ก็อาจทำให้สังคม ชุมชน มีปัญหาได้ เพราะเหตุนี้ การ ดำรงอยู่ของชุมชนจะต้องตั้งอยู่บนเหตุผล และหลักการอันถูกต้อง จึงจะเป็นการดำรงอยู่ที่มีมั่นคงและ ปราศจากปัญหาใด ๆ นั่นคือความมั่นคงทางสังคม อันเป็นปัจจัยหนึ่งของความมั่นคงของประเทศชาติ ฉะนั้น การที่จะอยู่ร่วมกันในชุมชน จึงต้องชำระล้างจิตใจแห่งความเป็นอคติให้สะอาดบริสุทธิ์กับคนที่ มีความแตกต่าง วิธีการที่จะสกัดความขัดแย้งมิให้พัฒนาไปสู่ความแตกแยก มีอยู่ ๓ วิธี คือ การยึด หลักการ ยึดการประนีประนอม และยึดเสียงข้างมากของชุมชน^{๑๒๙}

สร้างความไว้วางใจในระหว่างผู้นำศาสนา โดยให้คำมั่นสัญญาว่า สภาผู้นำศาสนาโลกมี นโยบายที่จะไม่ให้มีการเปลี่ยนศาสนา จะไม่ส่งเสริมกิจการของศาสนาหนึ่งโดยย่ำยีอีกศาสนาอื่น ความดีทั่วไปที่เป็นจุดหมายร่วมกัน ไม่มีอะไรอื่นใดนอกจาก สันติภาพโลก เพื่อก่อให้เกิดสันติภาพใน โลก สภาผู้นำศาสนาโลก จะต้องทำงานใกล้ชิดกันกับองค์การ สหประชาชาติ และให้คำมั่นที่จะที่ สนับสนุนองค์การสหประชาชาติในการพิทักษ์รักษาสันติภาพโลก^{๑๓๐}

ชุมชนจะต้องเรียนรู้ทักษะฝึกฝนการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น เพื่อเป็นการยอมรับความ แตกต่างทางวัฒนธรรม ผู้นำทางศาสนาหรือชุมชนจะต้องมีการปลูกฝังค่านิยมหรือการฝึกทักษะไว้ ตั้งแต่เด็ก ส่วนกิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมการสื่อสารแนวสันติวิธีในการอยู่ร่วมกันที่มีความหลากหลาย ทางวัฒนธรรมนั้น เช่น กิจกรรมละคร หรือกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา อันจะทำให้สังคม ชุมชนได้มีกิจกรรมร่วมกัน เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันขั้นพื้นฐานในวัยเด็ก สามารถ ดึงดูดนักเรียนและคนในชุมชนให้เข้าร่วมได้โดยง่าย โดยศาสตร์ละครเป็นศาสตร์ที่ต้องใช้ร่างกายใน

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ พระครูสุจิตตวิวัฒน์,ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ นายวชิรวิทย์ พรคนันต์, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ รักษาการแทน ผู้อำนวยการ กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ ดร.อัจฉรา ปิยวิทย์ชาติ, ๖๑/๑๔ ตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ นางสาวพัฒนา วงคะเสียด, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

การ แสดงออก เพื่อให้ผู้ชมทราบถึงสิ่งที่ต้องการจะสื่อสารออกมาผ่านร่างกาย ความคิด และกิจกรรม
เนื่องในวันสำคัญทางศาสนาจะทำให้เด็กมีความรู้เรื่องหลักคำสอนทางศาสนา ที่จะนำพาให้เกิดสันติ
สุขภายในได้^{๑๓๑}

การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกระบวนการซึ่งประชาชนได้มีโอกาสแสดงทัศนคติและเข้า
ร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นไป
ประกอบการพิจารณากำหนดทิศทางทางการดำเนินการของชุมชนร่วมกัน เพราะการมีส่วนร่วมของชุมชน
เป็นการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในภายในชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชน
ได้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้องในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การประชุมของสมาชิกใน
ชุมชน การระดมความคิดเห็นและรับเรื่องร้องทุกข์ชุมชน^{๑๓๒}

ผู้นำนั้นจะต้องนำพาคนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันที่มีความแตกต่าง
ทางวัฒนธรรม จะต้องสร้างรากฐานแห่งจิตวิญญาณ สร้างวิถีสันติพหุวัฒนธรรม ตลอดถึงส่งเสริมการ
มีจิตอาสาในการทำหน้าที่เพื่อสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคม การมีความรักความสามัคคีและความ
ปรองดองในชุมชน จะต้องให้ความสำคัญกับความเสมอภาค ความร่วมมือร่วมใจกัน การเคารพให้
เกียรติกัน ความเสียสละ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน เป็นปัจจัยหนึ่งที่มี
ผลมาจากการพัฒนาเทคโนโลยี เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ซึ่งส่งผลให้มนุษย์เสพติด
เทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างรุนแรง และนำไปสู่การไม่ยอมรับความหลากหลายในประเด็นของชาติพันธุ์
สีผิว ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อความศรัทธา การเมือง หรือวิถีชีวิต ที่กล่าวมาล้วนเป็นปม
ปัญหาที่สำคัญ ซึ่งอาจเรียกได้ว่า เป็นรากเหง้าของปัญหาต่าง ๆ^{๑๓๓}

ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน มีการรับเอาวัฒนธรรมและแนวความคิดจากที่อื่น ๆ จึงทำให้
สังคมเปลี่ยนแปลงไป ความมีระเบียบ การรักษาหน้าที่ความรับผิดชอบ การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์
จึงหย่อนคลายลง การแก้ไขปัญหาในชุมชนนั้น จะต้องเลือกใช้หลักวิชาการที่ผสมผสานได้กับลักษณะ
นิสัย ทัศนคติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในชุมชน วัฒนธรรมของคน
ไทยยังคงมีสิ่งยึดมั่นที่สำคัญ คือ สถาบันศาสนา ไม่ว่าจะเป็นศาสนาใดก็ตาม ศาสนสถานของแต่ละ
ศาสนา เป็นความภาคภูมิใจของคนในสังคม เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในสังคม เพราะศาสนสถานเป็น
สถานที่ที่มีความสำคัญทางศาสนา ซึ่งเป็นทั้งที่ประกอบศาสนกิจ เป็นศูนย์รวมทางจิตใจ เป็นศูนย์กลาง
ด้านสังคมและวัฒนธรรมชุมชน เป็นสถานที่พักผ่อนจิตใจ ทำให้รู้สึกสงบ ร่มเย็น บางแห่งยังได้รับการ
พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม^{๑๓๔}

^{๑๓๑}สัมภาษณ์ นางสาวศิริพร จงอุทัยไพศาล, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอ
เมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๓๒}สัมภาษณ์ นายศุภภัทร พงษ์สวัสดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง
จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๓๓}สัมภาษณ์ นางสาวเอวารินทร์ จุลประเสริฐศักดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต
อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๓๔}สัมภาษณ์ นายหฤษฎ์ โชะมาลี, สมาคมทะเลมุลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี,
๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

การสร้างสันติภาพและสันติวิธีในวิถีอิสลามสามารถสามารถทำให้ศาสนิกเพิ่มพูนความเข้าใจ ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดและการปฏิบัติของสันติวิธี การสร้างสันติภาพ กับประเพณีวัฒนธรรม คำสอนอิสลามได้เป็นแหล่งคุณค่าของการสร้างสันติภาพและหากได้มีการประยุกต์ให้เป็นไปอย่างมีระบบแล้ว ย่อมสามารถช่วยจัดการความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพในทุกระดับ เช่น คุณค่าเกี่ยวกับความยุติธรรม คุณธรรมความดีงาม และการใช้วิหยาปัญญา ล้วนเป็นคุณค่าสากลที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของกรอบคิดและยุทธวิธีในการสร้างสันติภาพ^{๑๓๕}

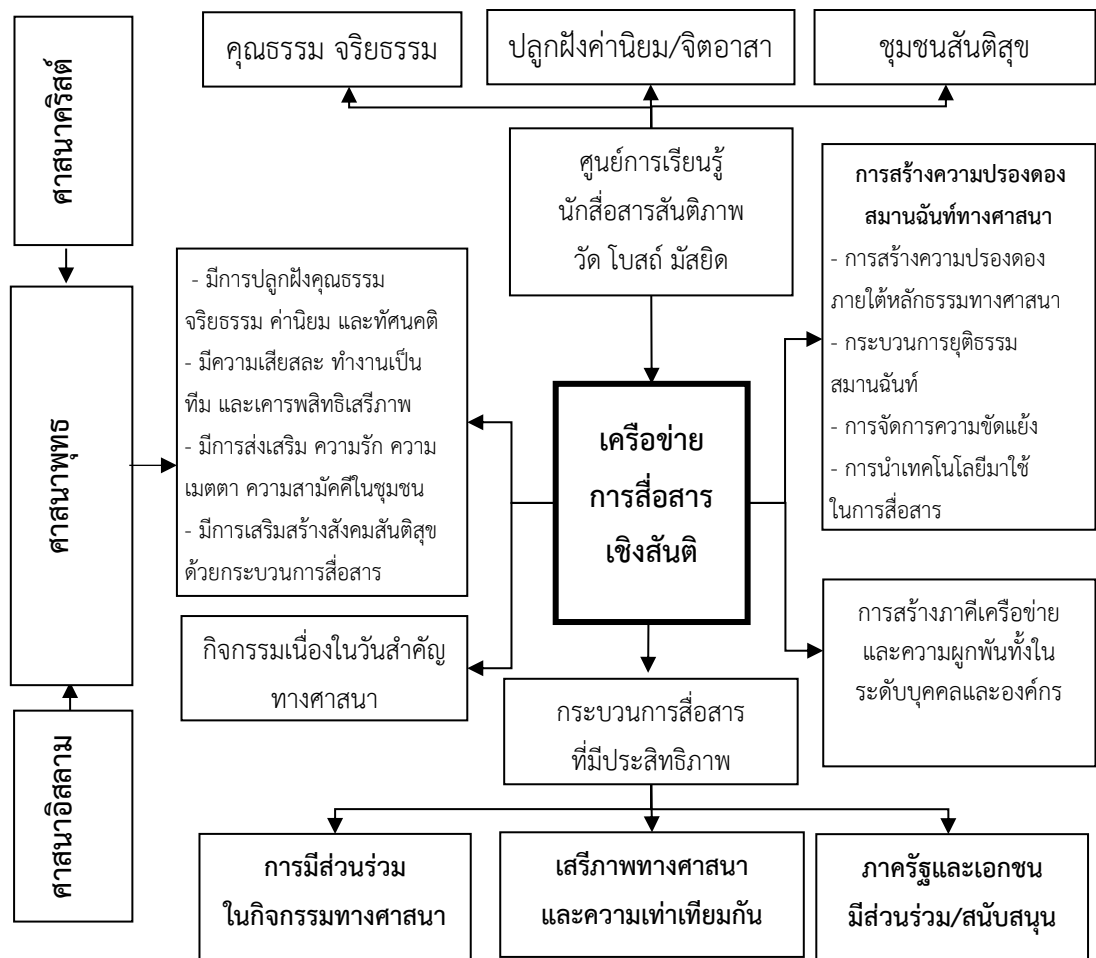
อิสลาม คือ ศาสนาที่ดำรงไว้ซึ่งความกรุณาปรานี เป็นคำสอนแห่งสันติภาพ และครรถองอันเที่ยงตรง ไม่มีผู้ใดที่โต้แย้งในสัจธรรมดังกล่าว เว้นแต่ผู้ที่ไม่ประสา และไม่รู้จักจริงในคำสอนของอิสลาม ผู้มีอคติที่ไม่ยอมรับความจริงและไม่ยอมจำนนต่อหลักฐาน สันติภาพที่แท้จริงจะไม่เกิดขึ้น ยกเว้นด้วยครรถองแห่งอิสลาม ดังนั้น อิสลามเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตอันแท้จริง^{๑๓๖}

สรุปได้ว่า ความแตกต่างทางด้านพหุวัฒนธรรม จะต้องสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา ภาษา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของกลุ่มชน เพราะเป็นสังคมที่มีความหลากหลายในมิติภาษา เชื้อชาติ และศาสนา ผู้ที่ใช้สันติวิธีในการแก้ไขความขัดแย้งจะไม่ใช้ความรุนแรงและไม่ต้องการทำให้การต่อสู้นั้นมีผู้คนบาดเจ็บหรือเสียชีวิต ดังนั้น ทุกคนจะต้องเป็นผู้ต้องใช้ความกล้าหาญในการชนะใจตนเอง ใช้ความอดทน สามารถควบคุมตนเองได้และมีความเข้าใจความรักต่อเพื่อนมนุษย์ การแก้ไขความขัดแย้งอย่างสันติ สร้างความไว้วางใจในระหว่างผู้นำศาสนา โดยให้คำมั่นสัญญาว่า สภาผู้นำศาสนาโลกมีนโยบายที่จะไม่ให้มีการเปลี่ยนศาสนา จะไม่ส่งเสริมกิจการของศาสนาหนึ่งโดยย่ำยีอีกศาสนาอื่น ผู้นำนั้นจะต้องนำพาคนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม จะต้องสร้างรากฐานแห่งจิตวิญญาณ สร้างวิถีสันติพหุวัฒนธรรม ตลอดถึงส่งเสริมการมีจิตอาสาในการทำหน้าที่เพื่อสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคม การมีความรักความสามัคคีและความปรองดองในชุมชน จะต้องให้ความสำคัญกับความเสมอภาค ความร่วมมือร่วมใจกัน การเคารพให้เกียรติกัน ความเสียสละ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน

จากการศึกษาการเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี สามารถนำมาสังเคราะห์สรุปได้ดังแผนภาพที่ ๔.๓ ดังนี้

^{๑๓๕}สัมภาษณ์ นางสาวนัจมี โชะะมาลี, สมาคมทะเลมุลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๑๓๖}สัมภาษณ์ นายสมบัติ ชัยสุวรรณ, มัสยิดยันทันนำตุลมุฮายีรีน อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

แผนภาพที่ ๔.๓ การเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี

๔.๔ สรุปผลการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)^{๑๓๗}

ผลการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

๔.๔.๑ คณะผู้วิจัย สรุปผลการสนทนากลุ่มเฉพาะ ที่เกี่ยวกับเนื้อหาและประเด็นของการวิจัยตามหัวข้อและวัตถุประสงค์ของการวิจัย เกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ดังนี้

^{๑๓๗}สรุปผลการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion), ผ่านโปรแกรม Zoom Meeting ID: ๖๖๓ ๓๔๓ ๕๕๖๔, Passcode: ๑๒๓๔๕๖, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๗.

หลักจักร ๔ แปลว่า ล้อรถย่อมหมุนนำผู้ขับซึ่รถไปสู่จุดหมาย ธรรมที่ได้ชื่อว่าจักร เพราะเปรียบเสมือนล้อรถ นำบุคคลผู้ปฏิบัติไปสู่ความเจริญ มี ๔ ประการ คือ ๑) ปฏิรูปทศวาสะ การอยู่ในประเทศอันควร การอยู่ในท้องถิ่นที่เหมาะสมกับกิจกรรมที่ต้องกระทำ เช่น การศึกษา การประกอบอาชีพ การปฏิบัติธรรม การบำเพ็ญสมณธรรม ๒) สัมปยุตตสังเสวะ การคบสัตบุรุษ คือ คนดี คนสงบ เพราะสัตบุรุษ ย่อมแนะนำสิ่งที่ควรแนะนำ ให้รู้จักบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ ให้รู้จักเว้นชั่วประพฤติดี ๓) อุตตสัมมาปณิธิ การตั้งตนไว้ชอบ คือ การตั้งอยู่ในสุจริต ๓ ได้แก่ กายสุจริต การไม่ฆ่าสัตว์ การไม่ลักทรัพย์ การไม่ประพฤติดินในกาม วชิสุจริต การไม่พูดเท็จ การไม่พูดส่อเสียด การไม่พูดคำหยาบ การไม่พูดเพื่อเจ้า มโนสุจริต การไม่ยอกได้ของผู้อื่น การไม่คิดพยาบาทผู้อื่น การเห็นชอบตามคลองธรรม การตั้งอยู่ในประโยชน์ปัจจุบัน ๔) ปุพเพกตปุญญตา ความเป็นผู้ได้กระทำบุญไว้ก่อน ผู้ที่ทำบุญหรือกระทำความดีนั้น ยังได้รับความสุข ได้รับผลดีตอบแทนในขณะที่ทำนั้นด้วยความปิติยินดี ความสุขใจสบายใจที่ได้กระทำความดี การได้รับคำยกย่องสรรเสริญว่า เป็นคนดีมีคุณธรรม การได้รับการปฏิบัติตอบที่ดี กิจกรรมของพระพุทธศาสนา จะต้องมีการพัฒนาตนเองก่อน โดยเฉพาะวัดทรายงามจะมีการจัดอบรมโครงการสำหรับพระใหม่ หรือมีการส่งพระไปอบรม เช่น พระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้รู้ถึงแนวทางและวิธีการที่จะเป็นนักเผยแผ่ หรือพระนักเทศน์ ส่วนพระใหม่ที่บวชเข้ามา มีการให้พระใหม่ได้ฝึกหัดเทศนาให้กับญาติโยมได้รับฟังในวันธัมมัสสวนะ การให้ศีล มีการส่งเสริมตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เรียกได้ว่า เป็นการพัฒนาตนเองสามารถทำงานพระศาสนาได้ เป็นการพัฒนาศักยภาพของตนเองก่อน แล้วสอนผู้อื่นให้รู้ตามนั่นเอง^{๑๓๘}

กิจกรรมการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพนั้น พระสงฆ์จะต้องมีการแสดงธรรมที่มีหลักฐานที่อ้างอิงได้ สามารถเทียบเคียงกับพระไตรปิฎกได้ เพราะปัจจุบันจะมีสัทธรรมปฏิรูปเกิดขึ้นมากมาย ดังนั้น เมื่อพระสงฆ์จะเทศนาธรรม โดยมีการยกพุทธศาสนสุภาษิตจะต้องมีการอ้างที่มาของพระสูตรนั้นด้วย โดยจะต้องเห็นความสำคัญของพระไตรปิฎก อรรถกถา ซึ่งเป็นพระพุทธรวณะโดยตรง การศึกษาภาษาบาลีจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เนื้อหาที่แสดงธรรมมีความหนักแน่นและสามารถนำไปประพฤติดุปฏิบัติได้ อย่างเช่น นิตานธรรมบท พระพุทธโฆสจารย์ ท่านก็จะเรียบเรียงจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาไว้ด้วย จึงทำให้สำนวนของการพรรณนาโวหารนั้น มีความไพเราะ มีอรรถรสของวรรณคดี^{๑๓๙}

กิจกรรมของศาสนาคริสต์ โดยปกติผู้ที่ล้างบาปเป็นคาทอลิกจะมีหน้าที่ ๓ ประการ คือ หน้าที่เป็นสงฆ์ เป็นปกาศก เป็นกษัตริย์ จะมีหน้าที่ ๓ อย่างนี้ บางคนล้างบาปตอนโต บางคนล้างตอนเด็ก เขาจะพัฒนาตนอย่างไรให้เป็นปกาศกของพระเจ้า ดังนั้น เราจึงมีการเรียนคำสอน โดยยึดคัมภีร์เป็นหลัก ซึ่งพระคัมภีร์นั้น มีทั้งหมด ๗๓ เล่ม เราก็จะยึดแนวทางของพันธสัญญาใหม่เป็นหลัก ส่วนพันธสัญญาเดิมนั้น เราเรียกคนที่ประกาศข่าวดีนั้น เราเรียกว่า ปกาศก แต่พวกเราไม่ถึงกับยิ่งใหญ่เหมือนปกาศก เราก็มายึดพันธสัญญาใหม่ ที่พระเยซูเจ้าลงมาและก็มาเป็นแบบอย่างให้เรา จึงเรียกว่าผู้ประกาศข่าวดี เราก็จะมีการเรียนการสอนตั้งแต่เด็ก คือ ตั้งแต่เดินได้ เริ่มสอนคำสอน ว่าอะไรคือสิ่ง

^{๑๓๘} สอนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูจิตกรการโกวิท เจ้าคณะอำเภอเมือง (ธ), เจ้าอาวาสวัดทรายงาม อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๗.

^{๑๓๙} สอนทนากลุ่มเฉพาะ นาวาตรี พรพยนต์ เกลิอนรัตน์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี, อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๗.

ที่พระเยซูเจ้าทรงกระทำ หรือสิ่งที่พระเจ้าต้องการให้เราปฏิบัติตนอย่างไรในการที่จะอยู่ในโลกปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มเด็กที่ประกาศข่าวดีเป็นพิเศษ คือ กลุ่มเด็กยุวธรรมทูต ก็จะฝึกทุกวัน อาทิตยที่อาสนวิหาร ใสเสื้อสีแดง มีขบวนการทุกสัปดาห์ เรียนรู้จากพระคัมภีร์ก่อนว่า พระคัมภีร์สอนว่าอย่างไร พระเยซูสอนว่าอย่างไร รู้จักผู้ที่เป็นธรรมทูตมาก่อนเรา หรือผู้ประกาศข่าวดีก่อนเรา เช่น นักบุญฟรังซิสอัสซีซี เป็นผู้นำสันติภาพเป็นคนแรก โดยกล่าวว่า ที่ใดมีความเกลียดชัง ให้นำความรักไป โดยจะมีบทบาทของท่านอยู่ สัปดาห์ที่ ๒ เด็กก็จะเรียนรู้นักบุญที่นำหน้าท่านมา สัปดาห์ที่ ๓ เด็กก็จะทำกิจกรรมร่วมกัน การประกาศข่าวดี จะต้องมีหมู่คณะ พระเยซูเจ้าจะมีการเจริญชีวิตแบบเป็นกลุ่ม สัปดาห์ที่ ๔ เด็กๆ ก็จะไปประกาศข่าวดี เยี่ยมเยียนออกไปทำกิจกรรมแก่ผู้สูงอายุ หรือว่า เด็กๆ ด้วยกัน หรือการสวดภาวนาให้กับผู้ป่วยที่อยู่ตามบ้าน นี้รวมเรียกว่า กลุ่มเด็กยุวธรรมทูต สำหรับคนโต ก็จะต้องมีการพัฒนาตนเองเหมือนกัน โดยให้อ่านพระคัมภีร์บ่อย มีกลุ่มอ่านพระคัมภีร์ตามบ้าน แล้วมาไตร่ตรองใคร่ครวญว่า พระเยซูเจ้าทรงสอนอะไร นี่ก็เป็นการพัฒนาในสังฆมณฑล เด็กๆ ในโรงเรียนก็จะมี การส่งเสริมการออมเงิน หยอดกระปุกเพื่อไปช่วยผู้ที่นำสงสารในชุมชน สำหรับคนโต นั้นมีการอ่านพระคัมภีร์และการแบ่งปัน เราเรียกว่า BEC วิเป็นถิชุมชนวัดและกลุ่มคริสตชน คนไหนมีจิตอาสาที่จะพัฒนาตน หรือประกาศข่าวดี ก็จะมีการส่งไปอบรมที่วิทยาลัยแสงธรรม เป็นต้น^{๑๔๐}

กิจกรรมในโรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์ จังหวัดจันทบุรี นั้น มีการส่งเสริมให้เด็กๆ เป็นผู้สื่อสารสันติภาพ ในรูปแบบที่ให้เด็กๆ ได้ซึมซับบรรยากาศของความเป็นคริสตศาสนาหรือศาสนาพุทธ แม้จะเป็นเรื่องของคริสตศาสนา แต่เนื่องในวันสำคัญทางศาสนา เช่น ศาสนาพุทธ ก็จะมีการส่งเสริมให้ความรู้ ความสำคัญกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาด้วย สำหรับนักเรียนที่เป็นพุทธศาสนิกชน ก็จะได้ซึมซับความเป็นคริสตศาสนิกชนไปด้วย การได้เห็นซิสเตอร์ หรือการเรียนในโรงเรียนคาทอลิก โรงเรียนก็มีการส่งเสริมวันสำคัญทางศาสนา เรียกได้ว่า เป็นจุดเริ่มต้นที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้ ความสำคัญระหว่างศาสนา และสามารถที่จะนำไปสู่การสื่อสารสันติภาพให้เกิดขึ้นได้ ในส่วนของซิสเตอร์เองได้ออกไปแผ่ธรรมโดยไปพร้อมกับซิสเตอร์ขวัญเรียม โดยมีการทำงานกันเป็นทีม และไปเข้าหลักสูตรระยะสั้น คือ หลักสูตร BEC เป็นชื่อย่อจาก “Basic Ecclesial Communities” หรือ SCCs “Small Christian Communities” ซึ่งหมายถึง ชุมชนคริสตชนย่อย หรือชุมชนคริสตชนพื้นฐาน เพราะเป็นส่วนย่อยของชุมชนวัด ปัจจุบันเราตกลงเลือกใช้คำว่า “วิถีชุมชนวัด” เราพยายามหลีกเลี่ยงคำว่า “กลุ่ม” กับชุมชนคริสตชนย่อย เพราะชุมชนคริสตชนย่อยไม่ใช่ “กลุ่มใหม่” แต่เป็นวิถีชีวิตที่มาพร้อมกับการเป็นคริสตชนในศีลล้างบาป ซิสเตอร์จะยึดเอาพระเยซูเจ้าเป็นแบบอย่าง จะศึกษาสิ่งที่พระองค์ทำไว้ ยิ่งอ่านพระคัมภีร์ที่พระองค์ทรงประทานไว้ เราสามารถยึดเป็นต้นแบบได้จากการอ่านพระคัมภีร์ ในการทำงานแพร่ธรรม^{๑๔๑}

คริสตศาสนิกชนก็จะต้องพัฒนาตนเองก่อน โดยผมนั้นได้รับการแต่งตั้งเป็นประธานกลุ่มศาสนสัมพันธ์อาสนวิหาร แม่พระปฏิสนธินิรมล และเป็นศาสนสัมพันธ์ด้วย ทำงานด้านการประชาสัมพันธ์ จากประสบการณ์ที่ได้ไปเผยแผ่ธรรม ท่ามกลางสถานการณ์โควิด-๑๙ คณะรักกางเขน

^{๑๔๐}สนทนากลุ่มเฉพาะ ซิสเตอร์ ขวัญเรียม เพียรรักษา ที่ปรีการักกางเขน ฝ่ายอภิบาลแผ่ธรรม คณะรักกางเขนแห่งจันทบุรี, อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๗.

^{๑๔๑}สนทนากลุ่มเฉพาะ ซิสเตอร์ สุภาวดี ต๊ะแซ คณะรักกางเขนแห่งจันทบุรี, อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๗.

ก็ยังออกไปช่วยเหลือผู้ป่วย แต่บางแห่งหน่วยงานราชการยังเข้าไม่ถึง แต่ทางคณะรักกางเขนหรือวัดโรมันก็จะต้องไปให้ความช่วยเหลือ หรือไปเผยแผ่อย่างต่อเนื่อง ที่ได้มีสันติ ที่นั่นก็เป็นสุข สำหรับกลุ่มศาสนสัมพันธ์ ก็จะมีกลุ่มศาสนสัมพันธ์ระดับชาติ มีการอบรมระดับสังฆมณฑล ก็จะมีคุณพ่อที่เป็นผู้รับผิดชอบระดับชาติ ในสังฆมณฑลของจังหวัดจันทบุรีก็มีการสัมมนาอย่างต่อเนื่องและมีการฟื้นฟูจิตใจปีละ ๑ ครั้ง คือ ระดับสังฆมณฑล ๑ ครั้ง ระดับชาติ ๑ ครั้ง เราจะต้องมีต้นแบบ โดยพาน้ำสวด ขอคุณพระเจ้า เวลาทานข้าวเสร็จก็สวด เราจะต้องพยายามเอาตัวของเราเป็นต้นแบบ ทุกวันอาทิตย์จะต้องไปวัด รับผิดชอบต่อสิ่งที่ได้ โดยจะต้องมีการปลูกฝังเยาวชนตั้งแต่อายุน้อย อย่างวันศุกร์ก็จะต้องไปกวาดวัด ทำความสะอาด นอกจากนี้ ผู้สื่อสารทางศาสนาคริสต์จะต้องมีการภาวนาเพื่อเอกภาพ ซึ่งเป็นคณะสัมพันธ์ เป็นการปฏิบัติด้วยกัน สวดด้วยกัน เรียกว่า เป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการ เป็นพิธีกรรมอันหนึ่งที่เน้นการภาวนา พระเยซูเจ้า ศาสดาของศาสนาคริสต์สอนเรามีความรัก ความเมตตาต่อกัน ทำอะไรก็ให้ระวังอย่ามีการกระทบกระทั่งกัน พุดในสิ่งดี มีประโยชน์ ดังนั้นศาสนสัมพันธ์ก็จะบังเกิดขึ้นได้ในสังคมยุคปัจจุบันนี้^{๑๔๒}

ศาสนาอิสลาม สอนให้ศาสนิกเชื่อมั่นในพระเจ้า ทำความดีละเว้นความชั่ว ไม่นอโทษผู้อื่น ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น ไม่ใส่ร้ายส่อเสียดผู้อื่น ประกอบอาชีพสุจริต ปฏิบัติตามหลักศรัทธา หลักปฏิบัติ และหลักคุณธรรม ในศาสนาอิสลาม พระเจ้าทรงสอนให้มีการละหมาด คือ คำกล่าว อริยาบถ และบทขอพรต่าง ๆ ที่ถูกปฏิบัติในรูปแบบเฉพาะ ๕ ครั้งในทุก ๆ วัน การละหมาด คือ การติดต่อระหว่างบ่าวและพระเจ้าผู้อภิบาลของเขา มุสลิมจะเกิดความรู้สึกเชื่อมั่น สงบ สุขุม และผ่อนคลายทางด้านจิตวิญญาณจากการละหมาด^{๑๔๓}

หลักคำสอนของศาสนาอิสลามนั้น ประกอบด้วย หลักศรัทธา ๖ ประการ ได้แก่ ๑) ศรัทธาในอัลเลาะห์ มีความเชื่อมั่นในอัลเลาะห์เพียงองค์เดียว ๒) ศรัทธาในมะละอิกะฮ์ เทพบริวารหรือเทวดา ๓) ศรัทธาในบรรดาคัมภีร์ของอัลเลาะห์ ได้แก่ คัมภีร์กูรออัน คัมภีร์เตารอฮ์ (โตราห์) คัมภีร์ ซาบูร (ซาบัวร์) และคัมภีร์ อินญิล ๔) ศรัทธาต่อศาสนทูต หรือศาสดา ๕) ศรัทธาในวันสิ้นโลก ๖) ศรัทธาต่อกฎศกาวารณของอัลเลาะห์ นอกจากนี้ หลักคำสอนทางศาสนาอิสลามที่ส่งเสริมให้เกิดความเกื้อกูลรวมมือกัน ประสานประโยชน์เพื่อผลสำเร็จของตนเองและสังคมส่วนรวม คือ หลักคำสอนด้านสามัคคีธรรม ซึ่งจะช่วยให้สังคมเกิดสันติสุขได้^{๑๔๔}

กระบวนการวิธีการอยู่ร่วมกันหรือการมีกิจกรรมระหว่างศาสนานั้น^{๑๔๕} จะเห็นได้ว่า คนในชุมชนปฏิบัติตามกติกาของชุมชนและกฎหมาย กฎระเบียบของสังคม เพื่อความสงบสุข จังหวัดจันทบุรี มีความแตกต่างกันในด้านเชื้อชาติ วัฒนธรรม และความเชื่อตามหลักศาสนา

^{๑๔๒}สนทนากลุ่มเฉพาะ นายอำนาจ เลิศพิสุทธิการย์ ประธานกลุ่มศาสนสัมพันธ์อาสนวิหาร แม่พระปฏิสนธิ์นิรมล, อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๗.

^{๑๔๓}สนทนากลุ่มเฉพาะ น.ส.จันจิรา อาดิน มัสยิดยันทูลุมฮายีรีน อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๗.

^{๑๔๔}สนทนากลุ่มเฉพาะ นายภราดร วนุชา มัสยิดยันทูลุมฮายีรีน อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๗.

^{๑๔๕}สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูธรรมธรรจักรชาติ พุทธภิกขุโต,ดร., วัดจันทนาราม อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๗.

พระพุทธศาสนาสอนการปฏิบัติตนตามหลักธรรมที่สำคัญที่สุด คือ การปฏิบัติตามหลัก “มรรคมีองค์ ๘” เพราะเป็นทางแห่งความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในทรรศนะของศาสนาพุทธ แต่นอกจากเป้าหมายสูงสุดอย่าง “พระนิพพาน” แล้ว ผู้ครองเรือนที่ยังสลัดเรื่องทางโลกไม่หลุดก็สามารถปฏิบัติธรรมที่มุ่งหวังผลสำเร็จในเบื้องต้นได้ พระพุทธศาสนาเน้นเรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ ให้พ้นจากอวิชชาความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์จากกิเลสทั้งปวง คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เน้นการศึกษาทำความเข้าใจ การโยนิโสมนสิการด้วยปัญญา และพิสูจน์ทราบข้อเท็จจริง เห็นเหตุผลว่า สิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี (อิทัปปัจจยตา) จนเห็นตามความเป็นจริงว่า สรรพสิ่งในธรรมชาติเป็นไปตามกฎพระไตรลักษณ์ และสัตว์โลกที่เป็นไปตามกฎแห่งกรรม แล้วเลือกใช้หลักธรรมในพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับผลที่จะได้สิ่งที่ปรารถนาอย่างถูกต้อง หลักคำสอนในพุทธศาสนามีทั้งหลักปฏิบัติที่เป็นจริยธรรมคุณธรรม ศีลธรรม และหลักจริยธรรม ดังนั้น หลักคำสอนสำคัญของศาสนา ได้แก่ โอวาทปาติโมกข์ คือ "การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การบำเพ็ญแต่ความดี การทำจิตให้สะอาดบริสุทธิ์ หลักปรมัตถธรรม พุทธศาสนา สอน "อริยสัจ ๔" หรือ ความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ คือ

๑. ทุกข์ที่ทำให้เราเข้าใจปัญหาและลักษณะของปัญหา
๒. สมุทัยสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์
๓. นิโรธความดับแห่งทุกข์
๔. มรรควิถีทางอันประเสริฐที่จะนำไปถึงความดับทุกข์

ความจริงเหล่านี้ เป็นสัจธรรมอันจริงแท้ของชีวิตและกฎธรรมชาติที่ตั้งอยู่โดยอาศัยเหตุปัจจัยปรุงแต่ง

จังหวัดจันทบุรีมีวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่แตกต่างกัน ประกอบอาชีพต่างกัน ราษฎรส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ ๗๐ ประกอบอาชีพทำการเกษตร ได้แก่ ทำสวน ปลูกทุเรียน ปลูกยางพารา เลี้ยงไก่ ที่เหลือประกอบอาชีพค้าขายและรับจ้าง อาชีพที่โดดเด่นที่เป็นรู้จักของคนทั้งในประเทศและต่างประเทศคือ การทำอัญมณีเครื่องประดับ ประชากรส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา แต่การเป็นอยู่ในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางประเพณีและวัฒนธรรม ไม่เป็นอุปสรรคในความขัดแย้ง หรือการสร้างความเกลียดชัง โดยเฉพาะผู้นำทางศาสนาได้มีการปลูกฝังจิตสำนึกด้วยหลักธรรมทางศาสนาของตน ถ้าเป็นชาวพุทธก็เข้าวัด ฟังธรรม เจริญจิตตภาวนา คนมุสลิมก็จะปฏิบัติตามคำสอนขององค์อัลเลาะห์ และมีการปฏิบัติตามสมณทูต นบีมุฮัมมัด และคนมุสลิมนั้นก็เข้าสู่หะร่ากันทุกๆ วันศุกร์ เพื่อขัดเกลาความเห็นแก่ตัว ระลึกถึงพระเจ้า ดังนั้น กิจกรรมการมีส่วนร่วมในการนำหลักการอุดมการณ์ วิธีการ ของศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลามมาปรับประยุกต์ใช้ในสังคมพหุวัฒนธรรมจะต้องเข้าใจประเพณีและวัฒนธรรม ความแตกต่างทางเชื้อชาติ ภาษา และการสื่อสาร เพื่อแสวงหาจุดร่วมและสงวนจุดต่าง หลีกเลี่ยงการประเด็นปัญหาที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้งภายในชุมชน ในประเด็นเรื่องคุณธรรม จริยธรรมนั้น ผู้นำทางศาสนาจะต้องมีการปลูกฝังค่านิยม วัฒนธรรมมองครให้เยาวชนมีความสำนึก เคารพสิทธิหน้าที่ของคนต่างศาสนา มีการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเมตตา กรุณา ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอารอดเอาเปรียบกันและกัน

กระบวนการบริหารงานกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการนำหลักการ อุดมการณ์ วิธีการ ของศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม เพื่อนำมาปรับใช้ในพหุวัฒนธรรมหรือหาแนวทางสันติวิธีชุมชนในเขต

อำเภอเมืองจันทบุรีนั้น มีการอยู่ร่วมกันทั้ง ๓ ศาสนา คือ พุทธ คริสต์ และอิสลาม ซึ่งทุกคนมีการถือกฎหมายเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน อีกทั้ง ผู้นำทางศาสนาได้มีการสื่อสาร ได้มีกิจกรรมของศาสนาที่จะรวมจิตใจของศาสนิกชนของตนให้สามารถประพฤติปฏิบัติตามที่ศาสดาของแต่ละศาสนาได้ประกาศหลักการ วิธีการ และอุดมการณ์ของศาสนาไว้ ศาสนาคริสต์มีหลักธรรมคำสอนของพระเยซูเจ้า จากอุปมา หรือการเล่านิทานเปรียบเทียบในพระคัมภีร์ ภาคพระธรรมใหม่ พระเยซูเจ้าทรงสอนพระธรรมคำสอนของพระองค์ด้วยคำอุปมาอยู่บ่อย ๆ ทรงแปลงเรื่องยาก ๆ ที่เป็นนามธรรมให้กลายเป็นเรื่องที่ฟังได้แบบสบายๆ ถ้าหากต้องการให้คำอุปมาของพระองค์เกิดประโยชน์และมีคุณค่ากับชีวิตอย่างเต็มเปี่ยมจริง ๆ ต้องหมั่นนำคำอุปมาของพระองค์มาคิดทบทวนไตร่ตรองอยู่เสมอ ๆ และนำไปปฏิบัติในชีวิตจริง ศาสนาอิสลาม สอนให้มีน้ำใจระหว่างกันโดยถือหลักการ ๕ ประการที่พระอัลเลาะห์ประทานให้ชาวอิสลามปฏิบัติต่อมวลมนุษยชาติทั่วโลก ส่วนพระพุทธศาสนามีหลักโอวาทปาติโมกข์เป็นหลักคำสอนสำคัญที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ได้ประทานแก่ที่ประชุมพระภิกษุสงฆ์ ๑,๒๕๐ องค์ ในวันมาฆบูชา เพื่อวางจุดหมาย หลักการ และวิธีการ ในการเข้าถึงพระพุทธศาสนาแก่พุทธบริษัททั้งหลาย นับเป็นวันสำคัญที่ประกอบด้วย “องค์ประกอบอัศจรรย์ ๔ ประการ” คือ พระสงฆ์สาวกที่มาประชุมพร้อมกันทั้ง ๑,๒๕๐ องค์นั้น ได้มาประชุมกันยังวัดเวฬุวัน ซึ่งเป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนาโดยมิได้นัดหมาย พระสงฆ์ จำนวน ๑,๒๕๐ องค์ที่มาประชุมกันทั้งหมดนั้นต่างล้วนเป็น “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” คือ เป็นพระสงฆ์ได้รับการอุปสมบทจากพระพุทธเจ้าโดยตรง พระสงฆ์ทั้งหมดที่มาประชุมล้วนเป็นพระอรหันต์ผู้ทรงอภิญญา ๖ และวันดังกล่าวตรงกับวันเพ็ญมาฆปุรณมีดิถี ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ดังนั้น จึงมีคำเรียกรวันนี้อีกคำหนึ่งว่า “วันจาตุรงคสันนิบาต”

โอวาทปาฏิโมกข์ สรุปลงได้เป็นสามส่วน คือ หลักการ ๓ อุดมการณ์ ๔ และวิธีการ ๖

หลักการ ๓ อันเป็นหัวใจสำคัญเพื่อเข้าถึงจุดหมายของพระพุทธศาสนาโดยย่อ ได้แก่

๑. การไม่ทำบาปทั้งปวง
๒. การทำกุศลให้ถึงพร้อม
๓. การทำจิตใจให้บริสุทธิ์

ทั้งสามข้อนี้อาจอนุมานเข้ากับ ศีล สมาธิ และปัญญา

อุดมการณ์ ๔ ของพระพุทธศาสนา อันมีลักษณะที่แตกต่างจากศาสนาอื่น ได้แก่

๑. ความอดทนอดกลั้น เมื่อประสบกับสิ่งที่ไม่ชอบใจ
๒. การมุ่งให้ถึงพระนิพพานเป็นเป้าหมายหลักของผู้ออกบวช มิใช่สิ่งอื่นนอกจากพระนิพพาน
๓. พระภิกษุและบรรพชิตไม่พึงทำผู้อื่นให้ลำบากด้วยการทำความทุกข์กายหรือทุกข์ทางใจไม่

ว่าจะในกรณีใดๆ

๔. พระภิกษุตลอดจนบรรพชิตต้องขอแก้ภัยด้วยอาการที่ไม่เบียดเบียน

วิธีการ ๖ ที่ธรรมทูตผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาถือเป็นกลยุทธ์ เพื่อเป็นไปในแนวทางเดียวกัน และถูกต้องเป็นธรรม ได้แก่

๑. การไม่กล่าวร้าย
๒. การไม่ทำร้าย
๓. ความสำรวมในปาติโมกข์ คือ รักษาความประพฤติให้ไม่เสื่อมใส

๔. ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร คือ เสพปัจจัย ๔ อย่างรู้ประมาณพอเพียง

๕. ที่นั่งนอนอันสงัด คือ สันโดษไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ

๖. ความเพียรในอธิจิต พัฒนาจิตใจเสมอมีใช้ว่าเอาแต่สอน แต่ตนเองไม่กระทำตามที่สอน

จะเห็นได้ว่า วันมาฆบูชา เป็นวันแห่งความรักของพระพุทธศาสนา โดยถือว่าเหตุการณ์สำคัญที่เหล่าพระสาวกทั้ง ๑,๒๕๐ รูป ได้กลับมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าด้วยความรักในพระพุทธองค์ หลังจากได้ออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่แสดงถึงความกตัญญูตเวทีอันบริสุทธิ์ จึงสมควรที่เหล่าพุทธบริษัทจะแสดงถึงความกตัญญูตเวทีโดยการน้อมนำ หลักการ ๓ อุดมการณ์ ๔ วิธีการ ๖ มาปฏิบัติใช้ต่อชีวิตตนเองเป็นประจำทุกวัน เพื่อน้อมถวายเป็นพุทธบูชา น้อมรำลึกถึงพระมหากษัตริย์ และพระเมตตาคุณอันหาที่สุดมิได้แห่งองค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า หลักสันติสุขในทางพระพุทธศาสนา เราจะต้องมีความรัก มีความปรองดอง มีการแสดงธรรมไว้ว่า ไม่แสดงธรรม กระทบกระแทงคนอื่น ยึดหลักสามัคคีธรรม สันติสุข มีความปรองดอง ทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี จังหวัดจันทบุรี มีความหลากหลายทางศาสนา เวลาที่มีกิจกรรมต่างๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา ก็จะมาวมกิจกรรมระหว่างศาสนาด้วยกัน ทั้ง พุทธ คริสต์ อิสลาม เราอยู่ในประเทศไทยด้วยกัน ควรจะอยู่ด้วยกันด้วยความปรองดอง อยู่กันอย่างสันติสุข

อุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนา คือ โอวาทปาติโมกข์ อันได้แก่ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม และการชำระจิตใจของตนให้สะอาด ซึ่งหลักการนี้ตรงกับวัน มาฆบูชา คือ การบูชาในวันเพ็ญ เดือนมาฆะ คือ เดือน ๓ นับตั้งแต่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ ตั้งวันเพ็ญ เดือน ๖ ได้เริ่มออกสั่งสอน แก่ผู้แสวงหาทางหลุดพ้นจากทุกข์ สอนครั้งแรก คือ ไปโปรดปัญจวัคคีย์ เมื่อวันอาสาฬหบูชา คือ วันเพ็ญเดือน ๘ ในปีเดียวกับที่ตรัสรู้ จนถึงวันเพ็ญเดือน ๓ ของปีถัดมา มีพระภิกษุที่เป็นพระสาวกขณะนั้นกว่า ๑,๓๐๐ รูป ซึ่งพระสาวกเหล่านี้ พระพุทธองค์ได้ทรงส่งออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ทรงค้นพบไปยังเมืองต่างๆ ส่วนพระองค์ประทับอยู่ ณ วัดเวฬุวัน หรือป่าไผ่ กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ ที่พระเจ้าพิมพิสารถวาย และถือเป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา ในวันเพ็ญเดือน ๓ ซึ่งห่างจากวันที่ตรัสรู้ ๙ เดือน พระสาวกเหล่านี้ เดินทางมาเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ วัดเวฬุวันโดยมิได้นัดหมายถึง ๑,๒๕๐ รูป จึงได้กำหนดเรียกรวมวันนี้ว่า วันจาตุรงคสันนิบาต คือวันประชุมใหญ่ครั้งแรก และเป็นครั้งพิเศษ ด้วยเป็นวันที่ประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

๑) พระภิกษุสงฆ์ จำนวน ๑,๒๕๐ รูป มาประชุมพร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย

๒) พระสาวกเหล่านี้ ล้วนเป็นเอหิภิกขุอุปสัมปทา คือพระพุทธเจ้าทรงประทานอุปสมบทด้วยพระองค์เอง

๓) พระภิกษุสงฆ์ทั้งหมดเป็นพระอรหันต์ผู้ได้อภิญญา ๖ ได้แก่ แสดงฤทธิ์ได้ ระลึกชาติได้ ตาทิพย์ หูทิพย์ กำหนดรู้ใจคนอื่นได้ และบรรลุ อาสวกษยญาณ คือญาณหยั่งรู้ธรรมที่เป็นที่สิ้นแห่งอาสวะหรือกิเลสทั้งหลาย

๔) วันนั้นเป็นวันเพ็ญ เดือนมาฆะ พระจันทร์เสวยมาฆฤกษ์ ซึ่งเป็นเวลาที่ดีที่สุดคือ เป็นเวลากลางคืน อากาศไม่ร้อน ท้องฟ้าแจ่มใส เป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนสาม (มาฆปุรณมี) หรือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ ในปีอธิกมาส พระพุทธเจ้า จึงเห็นเป็นโอกาสเหมาะที่จะให้การมาครั้งนี้ของพุทธสาวก เป็นการประชุมพิเศษในการแสดงโอวาทปาติโมกข์เพื่อประกาศหลักการ อุดมการณ์ และวิธีการปฏิบัติ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้นำไปใช้ได้ในทุกสังคม ซึ่งเปรียบเสมือนธรรมนูญแห่งพระพุทธศาสนา ที่ชาว

พุทธทั้งหลายจะได้ยึดถือเป็นแม่บทสำหรับประพฤติปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ และยังเป็นแม่บทในการเผยแผรพระพุทธศาสนา

ดังนั้น มวลมนุษย์จะต้องคิดดี พุทธดี ทำดี หรือการที่นักสื่อสารสันติภาพ จะต้องมีการยึดหลักสัมมาชีพ ไม่กล่าวร้ายใคร มีความสำรวมระวังในศีล รู้จักประมาณในการแสวงหา ป้องกันการแสวงหาผิดทาง โดยการทำการทุจริต อุปมาเหมือนแก๊งคอลเซ็นเตอร์ที่หลอกลวงชาวบ้านอยู่ในขณะนี้ และจะต้องนึกถึงทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ นำมาเป็นอุดมการณ์ในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้จะต้องรู้จักพอใจในที่อยู่ของเรา ที่พัก ที่ทำงาน มีฉันทะ คือ ความพอใจ และจะต้องแสวงหาความสงบทางจิตใจ เพื่อสันติภาพภายใน ในหลักโอวาทปาติโมกข์ เราก็สามารถนำปรับประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน การจะพัฒนานักสื่อสารสันติภาพนั้น จะต้องมีการฝึกอบรม มีการปฏิบัติธรรม ศึกษาปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ มีฐาน มีความภูมิความรู้ เพื่อจะนำหลักธรรมไปสู่จิตใจของมวลมนุษย์ โดยจะต้องเข้าอบรมโครงการพระวิปัสสนาจารย์ โครงการพระนักเผยแผ่ธรรม หรือครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่จะสอนให้คนในชุมชนมีสันติสุขได้นั้น คือ หลักศีล ๕ โดยเฉพาะพระสงฆ์จะต้องมีคู่มือนวโกวาท ซึ่งเป็นแบบอย่างแห่งการสอนธรรมะ โดยเฉพาะในวันพระ พระสงฆ์จะต้องมีการให้ข้อธรรมที่พุทธศาสนิกชนจะต้องนำไปประพฤติปฏิบัติได้เป็นอย่างดี โดยให้คำแปลนิยามศัพท์ภาษาบาลีให้ชัดเจน เข้าใจง่าย เพื่อสะดวกต่อการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ เช่น สีเลน สุขตี ยนตี คนจะไปสู่สุคติได้เพราะศีล เป็นต้น ต้องให้คำแปลใหม่ที่เข้าใจง่ายว่า คนทั้งหลายจะไปสู่ที่สงบ มีสันติสุขได้เพราะศีล ศีลเป็นเครื่องชำระกาย วาจา ให้เป็นปกติ และสังคมไทย ไม่ว่าจะพุทธ คริสต์ อิสลาม ก็จะต้องมีความรัก ความสามัคคี เพราะความสามัคคีของคนหมู่มากทำให้เกิดสุขได้อย่างแท้จริง ต้องอ่านพุทธประวัติให้เข้าใจ จะได้เห็นมุมมองของพระพุทธศาสนา ที่เรายังไม่ทราบมาก่อน เพราะฉะนั้น อุดมการณ์ จะต้องมุ่งเข้าไปที่การศึกษาภาษาบาลี เช่น การได้ฟังธรรม ในหัวข้อ สัพพทาน ธรรมทาน ชินาติ การให้ธรรมะเป็นทาน ชนะการให้ทั้งปวง เพราะเหตุนี้ อุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนา จะต้องมีการให้ความถูกต้อง เน้น ความรัก ความสามัคคี ความเมตตา มุ่งสอนให้คนทำความดี^{๑๖๖}

ชุมชนในจังหวัดจันทบุรีมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวเนื่องกัน อาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมในศาสนาของตนที่เป็นศูนย์รวมจิตใจให้ทุกคนได้ถือปฏิบัติตาม กระบวนการแนวทางสันติวิธี หรือการสร้างสันติภาพภายในชุมชนนั้น ทุกคนปฏิบัติตามกฎระเบียบของศาสนา โดยผู้นำทางศาสนาซึ่งเป็นผู้สื่อสารสร้างสันติได้เป็นผู้นำ เพื่อจะได้เข้าถึงเป้าหมายในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ ทุกคนในชุมชนมีการเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ยึดมั่นในคำสอนขององค์อัลเลาะห์ หลักธรรมในศาสนาอิสลาม สอนให้คนมุสลิมปฏิบัติอย่างเคร่งครัด มุสลิมทุกคนมีความรู้ในข้อปฏิบัติทางศาสนาเป็นอย่างดี มีการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างเป็นเอกภาพ โดยยึดหลักศรัทธา ๖ ประการ และหลักปฏิบัติ ๕ ประการ คือ

๑) ศรัทธาในพระองค์เดียว อิสลามถือว่าในสากลจักรวาลทั้งหลาย มีพระเจ้าที่เที่ยงแท้เพียงองค์เดียวเป็นผู้สร้างสากลจักรวาลและเป็นผู้บริหารควบคุม โลกนี้มีใช้เกิดมาโดยบังเอิญ ถ้าเกิด

^{๑๖๖} สอนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูจิตรการโกวิท เจ้าคณะอำเภอเมือง (ธ), เจ้าอาวาสวัดทรายงาม อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๗.

โดยบังเอิญมันจะมีระเบียบแบบแผนในการโคจรไม่ได้ โลกและดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ได้หมุนโคจรอย่างมีระบบ

๒) ศรัทธาในบรรดามลาอิกะฮ์ของพระองค์ มลาอิกะฮ์ คือ ผู้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างพระเจ้ากับศาสนาดังกล่าว เพื่อให้ได้ให้ศาสนาดังกล่าวได้เข้าถึงอัลลอฮ์ มนุษย์เราแม้จะมีปัญญาสักปานใดก็ต้องอาศัยสื่อภายนอกด้วยเหมือนกัน เช่นมนุษย์นั้นแม้จะมีสายตาดูสักเพียงใดก็ตามเขาก็ไม่สามารถมองเห็นวัตถุใด ๆ ได้เลย ถ้าหากไม่มีแสงสว่างเป็นสื่อ

๓) ศรัทธาในบรรดาคัมภีร์ทั้งหลายของพระองค์มุสลิมต้องเชื่อถือต้นฉบับเดิมของคัมภีร์ทั้งหลายทุกๆ เล่มในอดีตรวมทั้งอัล-กุรอานด้วย ทั้งนี้ โดยมีเงื่อนไขว่าคัมภีร์เหล่านั้นต้องเป็นวะฮีย์ (ได้รับการดลใจ) มาจากอัลลอฮ์ และต้องมีเนื้อหาสาระตรงกับอัล-กุรอาน มุสลิมต้องเชื่อถือในส่วนบริสุทธ์ของคัมภีร์เท่านั้น อิสลามถือว่าคัมภีร์ที่สมบูรณ์ที่สุดและเป็นคัมภีร์สุดท้าย คือ คัมภีร์อัล-กุรอาน

๔) ศรัทธาในบรรดารอซูลของพระองค์ บรรดารอซูลที่สำคัญ คือ ท่านนาบิอาดัม เป็นร่อซูลท่านแรกของพระองค์ และท่านนาบีมุฮัมมัด เป็นร่อซูลท่านสุดท้าย

๕) ศรัทธาในวันสุดท้ายและการเกิดใหม่ในวันปรโลก อิสลามถือว่า โลกที่เราอาศัยอยู่นี้ เป็นเพียงวัฏธูชาติขึ้นหนึ่ง ซึ่งต้องมีการแตกสลายเหมือน ๆ กับวัฏธูหรือสิ่งอื่น ๆ แน่นอนโลกของเราต้องถึงจุดจบไม่วันใดก็วันหนึ่ง เมื่อโลกแตกสลายแล้วทุกสิ่งทุกอย่างก็ดับสิ้น นอกจากอัลลอฮ์เท่านั้นที่ยังดำรงอยู่ และมนุษย์ทั้งหลายก็จะไปเกิดใหม่อีกครั้ง ๖) ศรัทธาในกฎกำหนดสภาวะของพระองค์ ต้องศรัทธาว่าสรรพสิ่งทั้งหลายในสากลจักรวาลนี้ ล้วนเกิดขึ้นมาและดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ของอัลลอฮ์ทั้งสิ้น เช่น ไฟมีคุณสมบัติร้อน น้ำไหลลงจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ ส่วนหลักปฏิบัติ ๕ ประการของศาสนาอิสลาม ได้แก่

๑) การปฏิญาณตน คือ การแสดงความจงรักภักดีต่อพระเจ้าองค์เดียว

๒) การละหมาด คือ การแสดงความเคารพ

๓) การถือศีลอด คือ การเรียนรู้ความอดกลั้นต่อความลำบากในเดือนรอมฎอน

๔) การบริจาคซะกาต คือ การเสียสละทรัพย์สินให้กับผู้ที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจ

๕) การประกอบพิธีฮัจจ์ คือ การเดินทางไปจาริกแสวงบุญที่นครเมกกะห์ หลักในการเผยแผ่ศาสนาโดยสันติวิธีมิให้มีความขัดแย้งแตกแยกกับศาสนาอื่นนั้น ที่ใดมีความรัก และความเมตตาพระเจ้าประทับอยู่ ซิสเตอร์เองได้รับการปลูกฝังตั้งแต่มัธยมศึกษาตอนปลาย และได้มีโอกาสออกไปข้างนอกเผยแผ่ศาสนา ประกาศข่าวดี ก็จะไปหาผู้คน ไปเยี่ยมเยียนผู้ป่วยติดเตียง ไปช่วยเหลือในด้านถุยังชีพ การให้กำลังใจ โดยมีได้มีความรังเกียจว่า ผู้ป่วยนั้น นับถือศาสนาอะไร เพราะการออกไปเยี่ยมเยียนนั้น เชื่อว่า มีพระเป็นเจ้าประทับอยู่^{๑๔๗}

ในอดีตที่มีการเผยแผ่ศาสนาแล้ว มีความขัดแย้งกันเกิดขึ้น เพราะมีการเบียดเบียนกัน การเผยแผ่ศาสนานั้นก็เพื่อเป็นการล้างบาป เพื่อให้วิญญาณของเขารอดอย่างนี้เป็นการสอนแบบเก่า แต่ในปัจจุบันเราจะต้องมาปรับทัศนคติใหม่ในการเผยแผ่ศาสนาให้กว้างขวางออกไป โดยพันธสัญญา

^{๑๔๗} สุนทนากลุ่มเฉพาะ น.ส.จันจิรา อาดิน มัสยิดยันนาตุลมุฮายีรีน อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๗.

ใหม่ ที่พระเยซูเจ้าได้นำมาเผยแผ่แก่มวลมนุษย์นั้น พระองค์ทรงสอนให้มีความเมตตา มีความรักต่อกัน และผู้ที่ปฏิบัติตามความรักก็ได้รับความรอดเหมือนกัน ก็สามารถไปสวรรค์ได้เหมือนกัน เป็นความรักแบบพี่น้อง เราต้องการทำให้เขารู้สึกว่า ความรักเป็นสิ่งที่ดี มีคุณค่า ใครที่มีความรักก็มีชีวิตชีวา บางครั้งเราก็แสดงออกถึงความรัก เราจะไม่มุ่งเน้นที่การล้างบาป ใครที่สามารถปฏิบัติได้อย่างที่พระเยซูเจ้าสอน คนนั้นก็ยังสามารถไปสวรรค์ได้ เพราะมีการความรัก การแบ่งปัน การมีสันติภาพอย่างที่ว่า พระเยซูเจ้าสอน อย่างที่ซิสเตอร์ไปสอนในเรือนจำ จะเห็นได้ว่า คนคาทอลิกมีน้อย ส่วนใหญ่พี่น้องชาวพุทธ คริสต์นั้นไม่เน้นการล้างบาป อยากให้มีความสุขในปัจจุบัน ถ้าเราทำได้วิญญาณของเราก็สามารถไปสวรรค์ได้ ผู้ประกาศข่าวดีในศาสนาคริสต์นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์เดียวกันกับพระเจ้า ยุทธศาสตร์ที่ทุกคนต้องมีคือ สายตาที่มองทุกคนที่เป็นพี่น้องกัน คัมภีร์ปฐมกาล มีใจความว่า เราทุกคนมีต้นมาจากพระเจ้าที่เดียวกัน คือ พระเจ้า และพระเจ้าก็สร้างเราได้คล้ายคลึงกับพระองค์ คนเหล่านั้น ต้องมียุทธศาสตร์ หรือจิตราตมณ์เดียวกันกับพระเจ้า หรือว่าสิ่งที่พระเยซูเจ้าสอน วิธีการทางคริสต์ศาสนา พระสงฆ์จะมีการอบรมที่ยาวนานมาก ประมาณ ๘ ปี อย่างซิสเตอร์เองก็ดูแลหลายศูนย์ เช่น ศูนย์อภิบาลสุขภาพอนามัย หรือว่า ดูแลผู้ต้องขังกับผู้พยายายถิ่น รอยเท้าของผู้แผ่ธรรมช่างงามจริงหนอ ในพระคัมภีร์ก็บอกเอาไว้ พระเยซูเจ้า ทรงมองมนุษย์ทุกคนเป็นเสมือนพี่น้องกันหมด ไม่ว่า พุทธ อิสลาม เวลาที่ซิสเตอร์ไปประกาศข่าวดี แผ่ธรรมในเรือนจำ ก็จะมีคำถามว่า ไปช่วยเหลือผู้ต้องขังทำไม แต่ก็พยายามชักจูงของพวกเขาก็ให้อยู่กับพระเยซู ที่ให้ความรัก ความเท่าเทียมมีเมตตาต่อผู้อื่น การที่ได้ช่วยคนอื่นแล้ว ก็จะมีความสุข ในเมื่อเขาสามารถกลับใจจากสิ่งที่ทำได้อีก^{๑๔๘}

อิสลามเป็นศาสนาแห่งสังคม สงเสริมให้มุสลิมมีปฏิสัมพันธ์การติดต่อประสานงาน พบปะสังสรรค์ในรูปแบบอะฮะฮ (สมาคม/องค์กร/หมู่คณะ) เพื่อสร้างสรรค์และจรรโลงสังคมด้วยการแบ่งปัน เอื้ออาทร รวมมือ รวมใจ รวมคิด และรวมรับผิดชอบ ดังอัลเลาะห์ได้ตรัสว่า “จงช่วยเหลือกันในสิ่งที่ดี และความยำเกรง อย่าช่วยเหลือกันในสิ่งที่ชั่ว และการเป็นศัตรูกัน” และอัลเลาะห์ได้ตรัสว่า “และทานทั้งหลายจงยึดสายเชือกของอัลเลาะห์โดยพร้อมเพรียงกัน และทานทั้งหลายอย่าแตกแยกกัน จะเห็นได้ว่า ศาสนาอิสลามเน้นความสามัคคี เพราะความสามัคคีเป็นขุมกำลังที่จะขับเคลื่อนให้สังคมเกิดความสงบสุข เกิดสันติภาพ ๒) ผู้นับถือศาสนาอิสลาม ต้องมีความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ทั้งในทางที่ลับและที่เปิดเผย การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น สิ่งที่จะขาดไม่ได้ คือ สามัคคีธรรมและการเสียสละเพื่อส่วนรวม คราใดที่สังคมขาดความสามัคคีธรรม ไร้การเสียสละ ครานั้น สังคมจะเต็มไปด้วยความขัดแย้งและความเห็นแก่ตัว เป็นสังคมที่ไม่มีความสุข ร้อนรุ่มสับสน ความสามัคคีเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน เมื่อความขัดแย้งเกิดขึ้น ต้องรู้จักให้อภัยพ้องพ้องกัน และประนีประนอมรวมขอมกัน ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้ ล้วนเป็นคำสอนที่มีอยู่ในศาสนาอิสลาม นอกจากนี้ ศาสนาอิสลามนั้นมีการเสริมสร้างความรัก ความสามัคคีในสังคม เป็นภารกิจที่ทุกคนจะตองช่วยกันทำให้สังคมมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ความรัก ความสามัคคี และความปรองดอง จะเกิดขึ้นในสังคมได้ เมื่อมีความรักอันบริสุทธิ์ใจให้กันและกัน^{๑๔๙}

^{๑๔๘} สันทนากรู่มเฉพาะ ซิสเตอร์ ขวัญเรียม เพียรรักษา ที่ปรึกษารักกางเขน ฝ่ายอภิบาลแผ่ธรรม คณะรักกางเขนแห่งจันทบุรี, อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๗.

^{๑๔๙} สันทนากรู่มเฉพาะ นายรุสตี โชะมาลี สมาคมทะเลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๗.

ข้อเสนอแนะ

๑) ผู้นำทางศาสนาควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา เพราะเป็นฐานรากของสังคม โดยความร่วมมือกันประสานงานกันระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน โบสถ์ มัสยิด และราชการ

๒) ผู้นำทางศาสนาควรส่งเสริมให้คนในชุมชนตั้งมั่นอยู่ในคุณธรรมและจริยธรรม ส่งเสริมการสื่อสารทางข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติ ความเชื่อ ประสบการณ์ ความต้องการ

๓) ผู้นำทางศาสนาควรส่งเสริมการเรียนรู้ การสร้างระบบยุติธรรม การจัดการความขัดแย้งอย่างถูกต้องและสันติวิธี ตามบริบทในพื้นที่ เพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ในการจัดการความขัดแย้งด้วยวิถีชุมชน ภายใต้บริบทความสัมพันธ์แบบพี่น้องและเป็นมิตร

๔) ผู้นำทางศาสนาควรมีการระดมสมอง ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อันจะทำให้ชุมชนมีพลังความรัก ความสามัคคี ที่สำคัญการสื่อสารทางศาสนาจะต้องเป็นไปเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์หรือเป็นการสื่อสารด้วยสติและปัญญา

๕) ผู้นำทางศาสนาควรส่งเสริมการสร้างความรัก ความเมตตา ความสามัคคี ความไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น อันเป็นหลักปฏิบัติทางศาสนา ยึดมั่นอุดมการณ์และความเชื่อมั่นในกระบวนการสันติวิธี และขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขสัมพันธ์ในชุมชน ด้วยพลังของบ้าน วัด และโรงเรียน

๖) ผู้นำทางศาสนาควรมีการจัดทำโครงการทางศาสนา กล่าวคือ ศาสนาพุทธ ควรส่งเสริมโครงการพระวิปัสสนาจารย์ ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โครงการพระธรรมทูต เป็นต้น ศาสนาคริสต์ ควรส่งเสริมหลักสูตร BEC เป็นชื่อย่อจาก “Basic Ecclesial Communities” ที่เรียกว่า วิถีชุมชนวัด และศาสนาอิสลาม ควรส่งเสริมหลัก ๖ ประการ หรือหลักคำสอนदानสามัคคีธรรม

๗) ผู้นำทางศาสนาควรมีการวางรากฐานของการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีในชุมชน โดยหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจในทางที่มีขอบ หรือการนิยมความรุนแรง ความขัดแย้งและข้อพิพาท ในสังคมพหุวัฒนธรรม ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ลัทธิ วิถีชีวิต ความคิด และวิถีปฏิบัติ

๘) ผู้นำทางศาสนาควรมีการส่งเสริมความเคารพสิทธิเสรีภาพ การสร้างความปรองดอง ยึดหลักการสากลที่เริ่มต้นจากการเจรจาไกล่เกลี่ย และควรมีการส่งเสริมให้ชุมชนมีศูนย์เรียนรู้ที่เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสาร ความรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน

๙) ผู้นำทางศาสนาควรส่งเสริมการสร้างภาคีเครือข่ายและความผูกพันทั้งในระดับบุคคล ระดับองค์กร ที่มุ่งเน้นพฤติกรรม ทัศนคติของสมาชิก ยึดค่านิยมขององค์กร และควรมีจิตสาธารณะ เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ศาสนาของตน

๑๐) หน่วยงานภาครัฐควรมีการส่งเสริมสนับสนุนการสร้างภาคีเครือข่ายของศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม ผ่านกิจกรรมระหว่างศาสนาร่วมกันที่จะก่อให้เกิดสาธารณะประโยชน์ต่อชุมชน และทำให้ชุมชนมีสันติสุข

สรุปว่า พระพุทธศาสนาสอนการปฏิบัติตนตามหลักธรรมที่สำคัญที่สุด คือ การปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ เพราะเป็นทางแห่งความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง อันเป็นเป้าหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน อุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนา คือ หลักโอวาทปาติโมกข์ อันได้แก่ การไม่ทำบาปทั้ง

ปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม และการชำระจิตใจของตนให้ผ่องใส ซึ่งหลักการนี้ตรงกับวัน มาฆบูชา คือ การบูชาในวันเพ็ญ เดือน ๓

กิจกรรมของศาสนาคริสต์ โดยปกติผู้ที่ล้างบาปที่เป็นคาทอลิกจะมีหน้าที่ ๓ ประการ คือ หน้าที่เป็นสงฆ์ เป็นปกาศก และเป็นกษัตริย์ กิจกรรมในโรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์ จังหวัดจันทบุรี นั้น มีการส่งเสริมให้เด็ก ๆ เป็นผู้สื่อสารสันติภาพ ในรูปแบบที่ให้เด็ก ๆ ได้สัมผัสบรรยากาศของความ เป็นคริสตศาสนาและศาสนาพุทธ โดยมีการทำงานกันเป็นทีม และอบรมในหลักสูตรระยะสั้น คือ หลักสูตร BEC เป็นชื่อย่อจาก “Basic Ecclesial Communities” ซึ่งหมายถึง ชุมชนคริสตชนย่อย หรือชุมชนคริสตชนพื้นฐาน ปัจจุบันใช้คำว่า “วิถีชุมชนวัด”

กิจกรรมของศาสนาอิสลาม สอนให้เชื่อมั่นในพระเจ้า ทำความดี ละเว้นความชั่ว ไม่นอโกง ผู้อื่น ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น ไม่ใส่ร้ายส่อเสียดผู้อื่น ประกอบอาชีพสุจริต ปฏิบัติตามหลักศรัทธา ๖ ประการ ได้แก่ ๑) ศรัทธาในอัลเลาะห์ มีความเชื่อมั่นในอัลเลาะห์เพียงองค์เดียว ๒) ศรัทธาในมะละ อิกะฮ์ เทพบริวารหรือเทวดา ๓) ศรัทธาในบรรดาคัมภีร์ของอัลเลาะห์ ไคแก คัมภีร์กุรอาน คัมภีร์เตา รอย (โตราห์) คัมภีร์ ซาบูร (ซาบัวร์) และคัมภีร์ อินญีล ๔) ศรัทธาต่อศาสนทูต หรือศาสดา ๕) ศรัทธา ในวันสิ้นโลก ๖) ศรัทธาต่อกฎสภาพการณ์ของอัลเลาะห์และหลักคุณธรรม ดังนั้น ศาสนาอิสลามจึง เน้นความสามัคคี เพราะความสามัคคีเป็นขุมกำลังที่จะขับเคลื่อนให้สังคมเกิดความสงบสุขเกิด สันติภาพ

กระบวนการวิธีการอยู่ร่วมกันหรือการมีกิจกรรมระหว่างศาสนานั้น คนในชุมชนปฏิบัติ ตามกติกาของชุมชนและกฎหมาย กฎระเบียบของสังคม เพื่อความสงบสุข จังหวัดจันทบุรี มีความ แตกต่างกันในด้านเชื้อชาติ พหุวัฒนธรรม และความเชื่อตามหลักศาสนา และมีกิจกรรมการมีส่วนร่วม ในการนำหลักการ อุดมการณ์ วิธีการ ของศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม มาปรับประยุกต์ใช้ในสังคม พหุวัฒนธรรม โดยมีความเข้าใจในเรื่องประเพณีและวัฒนธรรม ความแตกต่างทางเชื้อชาติ ภาษา และการสื่อสารเป็นอย่างดี เป็นการแสวงหาจุดร่วมและ สงวนจุดต่าง หลีกเลี่ยงการประเด็นปัญหาที่จะ ก่อให้เกิดความขัดแย้งภายในชุมชน ในเรื่องคุณธรรม จริยธรรมนั้น ผู้นำทางศาสนามีการปลูกฝัง ค่านิยม วัฒนธรรมองค์กรให้เยาวชนมีความสำนึก เคารพสิทธิหน้าที่ของคนต่างศาสนา มีการส่งเสริม ให้คนในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อ เมตตา กรุณา ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอารัดเอาเปรียบ กันและกัน เพราะเหตุนี้ ชุมชนในจังหวัดจันทบุรี จึงมีวิถีชีวิตที่เกื้อกูลกัน อาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมในศาสนาของตนที่เป็นศูนย์รวมจิตใจให้ทุกคนได้ถือปฏิบัติตาม กระบวนการแนวทางสันติ วิธี หรือการสร้างสันติภาพภายในชุมชน ทุกคนปฏิบัติตามกฎระเบียบของศาสนาของตนอย่าง เคร่งครัด โดยผู้นำทางศาสนา ซึ่งเป็นนักสื่อสารสันติภาพได้สร้างสันติสุขให้แก่ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีวิถีชีวิต ความสงบสุขของคนในชุมชนเป็นตัวชี้วัด

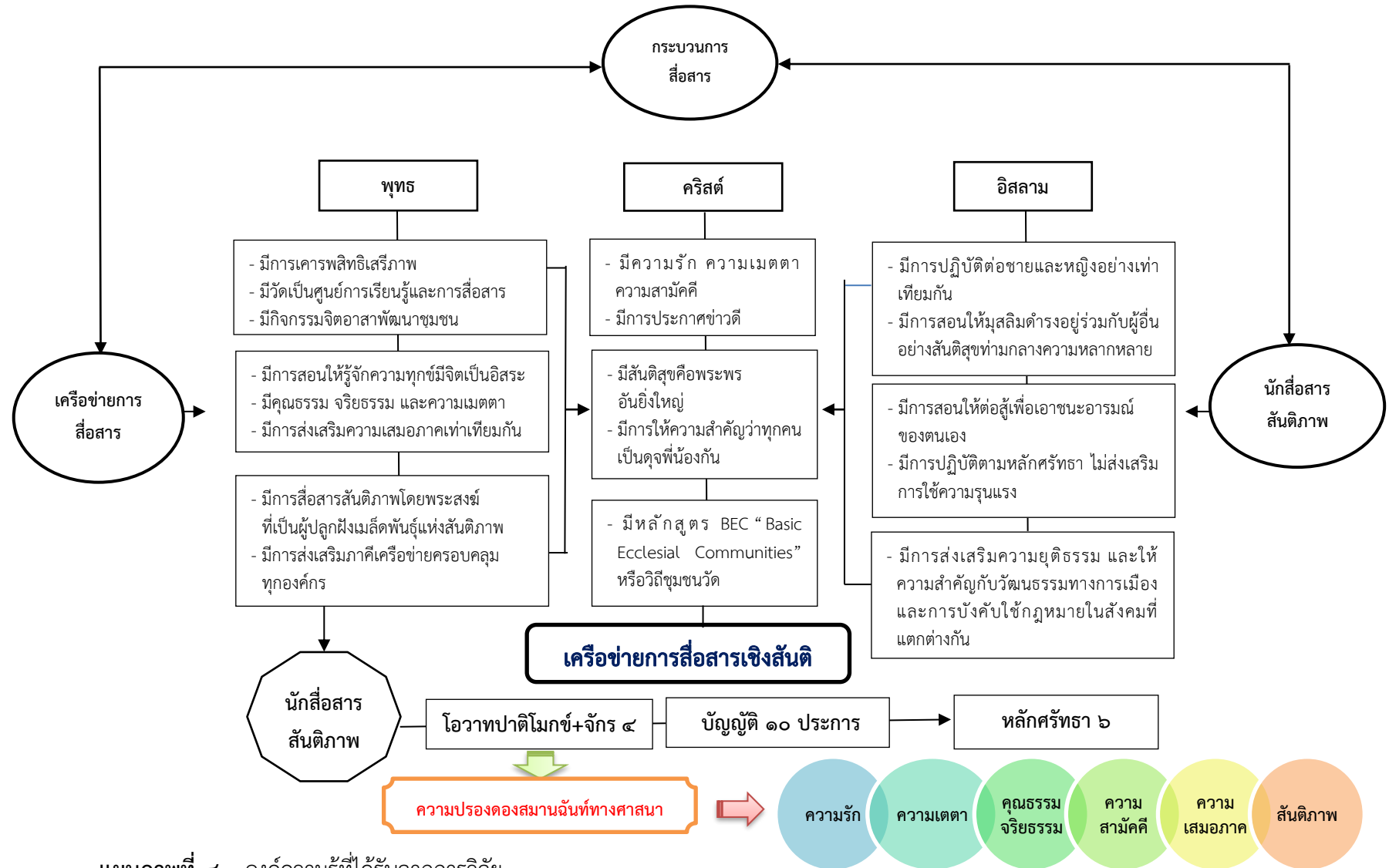
๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

อคติทางศาสนากำลังเป็นชนวนความขัดแย้งที่สำคัญ การเพิกเฉยต่อข้อมูลเชิงประจักษ์ ทุกศาสนาสามารถถูกใช้เป็นเครื่องมือได้ ทุกคนล้วนมีอคติ การสร้างพื้นที่พูดคุยอย่างสร้างสรรค์ คือ หนทางระงับมิให้อคตินำไปสู่ความรุนแรง การทำความเข้าใจความขัดแย้งอคติทางศาสนาจึงสำคัญ

มากต่อการทำความเข้าใจความขัดแย้งในปัจจุบัน อคติทางศาสนาถูกใช้เป็นกรอบในการสร้างเรื่องเล่าเพื่อสื่อสาร ระดมพล จัดตั้ง และเป็นแกนกลางของความขัดแย้ง จังหวัดจันทบุรี ชาวชองเป็นกลุ่มชาติพันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิมในบริเวณพื้นที่ ซึ่งปัจจุบัน คือ จังหวัดจันทบุรี ส่วนใหญ่รวมกลุ่มกันอยู่บริเวณทิวเขาสอยดาวและเขาคิชฌกูฏ นอกจากนี้ จังหวัดจันทบุรี เป็นเมืองแห่งผลไม้ และแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทย มีกลุ่มชาวแอฟริกา ชาวมุสลิม ชาวคริสต์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าพลอย และมีแนวโน้มของการขยายตัวทางธุรกิจ อีกทั้งสังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะปัญหาความขัดแย้งทางความคิดของกลุ่มต่าง ๆ ในจังหวัดจันทบุรี ในเพราะการสื่อสารและวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน จึงเกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้น ซึ่งการป้องกันและแก้ไขปัญหา จะต้องอาศัยเหตุผลและวิธีการอย่างสันติ กระทำได้โดยการจัดเวทีเสวนา เพื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่การสร้างความปลอดภัยและสันติ โดยนำหลักธรรมคำสอนของศาสนาทั้ง ๓ ศาสนา มามีส่วนช่วยในการสร้างความสามัคคีให้กับสังคม โดยที่คณะสงฆ์ และภาครัฐยังได้มีการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวพุทธ คริสต์ อิสลามในสังคมไทย เพื่อให้เป็นสังคมสันติภาพ เช่น การเสริมสร้างสันติภาพสายสัมพันธ์ทางศาสนาของชุมชน เป็นต้น รวมทั้งการพัฒนาต้นแบบของชุมชนสันติสุข (Peace Community) ที่เกิดจากการต้องการของชุมชน เพื่อให้เกิดสายสัมพันธ์สันติสุขในพื้นที่ของตนเอง และสังคมสายสัมพันธ์แห่งความสามัคคี ปรองดอง สมานฉันท์ รวมทั้งการส่งเสริมสายสัมพันธ์การอยู่ร่วมกันของสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นการเสริมสร้างกระบวนการแห่งสันติ ลดความขัดแย้งทางสังคมโดยอาศัยหลักคำสอนทางศาสนาและวิถีวัฒนธรรมไทย เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนิกชนโดยพัฒนา “ชุมชนต้นแบบของการอยู่ร่วมกัน” และมีนักสื่อสารสันติภาพ เพื่อขยายผลไปสู่การพัฒนาสังคมแบบยั่งยืน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและคุณภาพสังคม

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนา นักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ๒) เพื่อพัฒนา นักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ๓) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) ในกลุ่มผู้นำทางศาสนา ทรวงคุณวุฒิ ผู้รู้ และนักวิชาการนั้น คณะผู้วิจัย เลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน ๑๒ รูป/คน ส่วนการประชุมชมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) คณะผู้วิจัย ได้คัดเลือกจากพระสงฆ์ ผู้นำทางศาสนา ผู้มีส่วนได้เสีย ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี จำนวน ๘ รูป/คน โดยคณะผู้วิจัย จะเปิดรับฟังความคิดเห็น สาธารณะ เชิญผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งสามารถนำมาสังเคราะห์ แสดงเป็นองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย ดังแผนภาพที่ ๔.๑ ดังนี้

การพัฒนาักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี

แผนภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

แผนภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๑ แสดงให้เห็นว่า กระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนาในจังหวัดจันทบุรี การพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติระหว่างศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี และการเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ดังนี้

๑. ศาสนาพุทธ การมีการเคารพสิทธิเสรีภาพ มีวัดเป็นศูนย์การเรียนรู้และการสื่อสาร มีกิจกรรมจิตอาสาพัฒนาชุมชน มีการสอนให้รู้จักความทุกข์มีจิตเป็นอิสระ มีคุณธรรม จริยธรรม และความเมตตา มีการส่งเสริมความเสมอภาคเท่าเทียมกัน มีการสื่อสารสันติภาพโดยพระสงฆ์ที่เป็นผู้ปลูกฝังเมล็ดพันธุ์แห่งสันติภาพ และมีการส่งเสริมภาคีเครือข่ายครอบคลุมทุกองค์กร

๒. ศาสนาคริสต์ มีความรัก ความเมตตา ความสามัคคี มีการประกาศข่าวดี มีสันติสุขคือพระพรอันยิ่งใหญ่ มีการให้ความสำคัญว่าทุกคนเป็นดุษณีหนึ่งกัน มีหลักสูตร BEC “Basic Ecclesial Communities” หรือวิถีชุมชนวัด

๓. ศาสนาอิสลาม มีการปฏิบัติต่อชายและหญิงอย่างเท่าเทียมกัน มีการสอนให้มุสลิมดำรงอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุขท่ามกลางความหลากหลาย มีการสอนให้ต่อสู้เพื่อเอาชนะอารมณ์ของตนเอง มีการปฏิบัติตามหลักศรัทธา ไม่ส่งเสริมการใช้ความรุนแรง มีการส่งเสริมความยุติธรรม และให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมทางการเมืองและการบังคับใช้กฎหมายในสังคมที่แตกต่างกัน

๔. เครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติ

ศาสนาพุทธ: การสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติ ในพระพุทธศาสนามีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสัจธรรมที่พึ่งตลอดชีวิต มีพระสงฆ์เป็นผู้นำจิตใจ บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะจังหวัดจันทบุรี มีโครงการอบรมพระวิปัสสนาจารย์ โครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โครงการปฏิบัติธรรมของคณะสงฆ์ โครงการอันเนื่องมาจากความสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมอันเนื่องมาจากวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา ที่พระพุทธเจ้า ทรงแสดงอุดมการณ์ หลักการ วิธีการของการประพฤติปฏิบัติตนเอาไว้แล้ว สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนา ความเสมอภาคเป็นวิถีแห่งความพอดี เป็นลักษณะของทางสายกลาง ความสมดุล ความมีสมานฉันท์ หรือการร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมในการสร้างสรรค์ การปกครองทุกรูปแบบให้ความสำคัญกับเสรีภาพของประชาชน

ศาสนาคริสต์: การสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติ ศาสนาคริสต์ มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วม คือ การที่คนในชุมชนเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น ๆ แต่การมีทัศนคติ ความคิดเห็น ความสนใจ ห่วงใย ก็เพียงพอแล้วที่จะเรียกว่า เป็นการมีส่วนร่วมได้ ศาสนาคริสต์ให้ความสำคัญกับความรัก ความสามัคคีเป็นคุณธรรมที่จะหล่อหลอมคนในชุมชนให้เป็นคนมีจิตใจที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นเหตุให้สังคมมีความสามัคคี และมีความเจริญรุ่งเรือง ศาสดาของศาสนาคริสต์สอนเรามีความรักความเมตตาต่อกัน ทำอะไรก็ให้ระวังอย่ามีการกระทบกระทั่งกัน พุดในสิ่งดี มีประโยชน์ ศาสนาคริสต์ให้ความสำคัญกับสันติสุขคือพระพรอันยิ่งใหญ่ และสันติสุขนั้นก็เป็คำที่มีความสำคัญอย่างมากในพระคริสตธรรมคัมภีร์ คำภาษาฮีบรูของสันติสุข คือ ชาโลม (Shalom) แปลเป็นคำภาษากรีกว่า เอเรเน (eirene) มีความหมายมากกว่าการไม่มีสงครามหรือการไม่มีศัตรู ดังนั้น เหตุเกิดของสันติสุข

จะต้องมีเพื่อนที่ดี ต้องมีครอบครัวที่ดี ต้องมีความปลอดภัยและความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน เรา
จะรู้สึกมีสันติสุขได้ต่อเมื่อไม่มีความขัดแย้ง

ศาสนาอิสลาม: การสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติ ศาสนาอิสลาม สอนว่า ในการ
ดำเนินชีวิตจงเลือกสรรเฉพาะสิ่งที่ดี อันเป็นที่ยอมรับของสังคม จงทำตนให้เป็นผู้ดำรงอยู่ในศีลธรรม
พัฒนาตนเองไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี เป็นคนที่มีรู้จักหน้าที่ ห่วงใย มีเมตตา มีความรัก ซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น
รู้จักปกป้องสิทธิของตน ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เป็นผู้มีความเสียสละไม่เห็นแก่ตัว และหมั่นใฝ่หา
ความรู้ และศาสนาอิสลาม ก็ยึดหลักการแห่งความเสมอภาคระหว่างชายกับหญิง หยิ่งรำลึกใน
ศาสนาอิสลาม เป็นที่ทราบกันดีว่าพระศาสดามูฮัมหมัด ทรงปฏิบัติต่อชายและหญิงอย่างเท่าเทียมกัน
หลักการแห่งความเสมอภาคระหว่างชายกับหญิง หยิ่งรำลึกในศาสนาอิสลาม เป็นที่ทราบกันดีว่า
พระศาสดามูฮัมหมัด ทรงปฏิบัติต่อชายและหญิงอย่างเท่าเทียมกัน ศาสนาอิสลามว่า อุดมด้วยเมล็ด
พันธุ์มากมายในการจัดการความขัดแย้งทางสังคมและการเมืองได้อย่างสันติ ในคัมภีร์และคำสอน
ของศาสนา ตลอดจนจริยวัตรของท่านนบีมูฮัมหมัด ในยุคต้นของอิสลามเป็นแหล่งบรรจุคุณค่า ความ
เชื่อ และยุทธวิธีมากมายในการสนับสนุนการแก้ไขความขัดแย้งด้วยวิถีทางตามแนวสันติวิธี

การพัฒนา นักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดอง
สมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ของทั้งศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม โดยวิเคราะห์จาก
กระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนา การพัฒนานักสื่อสารสันติภาพ และการเสริมสร้าง
เครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนานั้น ด้้องค์ความรู้
ประกอบด้วย ความรัก ความเมตตา คุณธรรม จริยธรรม ความสามัคคี ความเสมอภาค และสันติภาพ

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

รายงานการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาทักษะสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ๒) เพื่อพัฒนาทักษะสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ๓) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ขอบเขตด้านเนื้อหาของตัวแปรแบ่งออกเป็น ๔ ประเด็น คือ ๑) ขอบเขตด้านเนื้อหาและตัวแปร คณะผู้วิจัย ได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหาและตัวแปรเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี โดยคณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) เป็นการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล เพื่อนำข้อมูลและกิจกรรมการพัฒนาทักษะสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ๒) ขอบเขตด้านแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงสันติ ๓) หลักพุทธธรรม คือ หลักจักร ๔ คือ ธรรมอันนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองดุจล้อนำไปสู่ที่หมาย ได้แก่ ๑) ปฏีรูปเทสวาสะ อยู่ในถิ่นที่ดีมีความเหมาะสม มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม ๒) สัมปยุตตสัมมาสมาธิ สัมมาสมาธิ สัตบุรุษ ๓) อุตตสัมมาปณิธิ ตั้งตนไว้ชอบ ตั้งจิตคิดมุ่งหมาย นำตนไปถูกทาง ๔) ปุพเพกตปุญญตา ความเป็นผู้ดีทำความดีไว้ก่อนแล้วมีพื้นเดิมดี ได้สร้างสมคุณความดีเตรียมพร้อมไว้แต่ต้น ๓) ขอบเขตด้านหลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และหลักการ อุดมการณ์ และวิธีการของศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ในจังหวัดจันทบุรี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น คณะผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ ๑) แบบสัมภาษณ์ (interview) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structure In-depth interview) จำนวน ๑๒ รูป/คน ๒) การสร้างเครื่องมือการวิจัย คณะผู้วิจัย ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติ และการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี จะทำให้ได้รูปแบบ กระบวนการ การสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนา แนวทางการพัฒนาทักษะสื่อสารสันติภาพและองค์ความรู้ด้านกระบวนการสื่อสารเชิงสันติทางศาสนา และแนวทางการประยุกต์ใช้รูปแบบการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรีให้มีความสอดคล้องกับเนื้อหาและทฤษฎี

จากนั้น คณะผู้วิจัย ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน ๙ รูป/คน จะใช้การสนทนากลุ่มแบบที่มีโครงสร้าง โดยคณะผู้วิจัย จะส่งหนังสืออย่างเป็นทางการ เพื่อขอให้เข้าร่วมในการสนทนากลุ่ม ณ วัน เวลา ที่คณะผู้วิจัยได้กำหนดไว้ พร้อมกับส่งบริบทเนื้อหาต่าง ๆ ที่จะใช้ในการสนทนากลุ่มล่วงหน้า และกำหนดวัน เวลา และสถานที่ ส่วนในขณะการเสวนากลุ่ม คณะผู้วิจัย นำเสนอองค์ความรู้ในรูปแบบการพรรณนาความตามลำดับดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) คณะผู้วิจัย สามารถสรุปผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๕.๑.๑ กระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี

๑) ทักษะการโน้มน้าวใจในการทำงานเป็นทีมและให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วม ในกิจกรรมภายในชุมชน ผลการวิจัย พบว่า

ในการทำงานเป็นทีม หรือการที่จะโน้มน้าวใจคนในชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาต่าง ๆ นั้น ผู้นำทางศาสนามีการส่งเสริมการทำงานเป็นทีม และโน้มน้าวใจคนในชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมภายในชุมชนที่จะต้องให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางศาสนา เพราะเป็นฐานรากของสังคม ถ้าหากชุมชนมีความเข้มแข็ง ประเทศชาติก็จะมั่นคง บ้าน วัด โรงเรียน โบสถ์ มัสยิด และราชการ เป็นตัวกลางประสานงานให้ชุมชนทั้ง ๓ ศาสนาทำงานร่วมกัน วิธีการทำงานจึงใช้ บ้าน วัด ราชการ เป็นแกนหลักในการประสานงาน ผู้นำศาสนาในชุมชน ต้องแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง คนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน จะต้องเริ่มจากผู้นำศาสนาในชุมชน ไม่ว่าจะศาสนาใด พื้นฐานของแต่ละศาสนา ก็เกี่ยวกับคุณธรรม ศีลธรรมเป็นหลัก คนที่นับถือศาสนาต่างกัน ถ้าหากพูดถึงการอยู่ร่วมกันก็จะอยู่กันอย่างสันติ ไม่มีศาสนาใด ที่สอนให้เบียดเบียนซึ่งกันและกัน แม้ว่าจะต่างศาสนา แต่ไม่ต่างความคิด การสร้างความปรองดองเป็นกระบวนการที่ป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งเกิดขึ้น

๒) ทักษะในการนำชุมชนให้มีส่วนร่วมระหว่างศาสนา พุทธ คริสต์ และอิสลาม ผลการวิจัย พบว่า

ศาสนามีบ่อเกิดมาจากสติปัญญาของมนุษย์ ศาสนานั้นมีหลักปฏิบัติที่มุ่งเน้นให้ศาสนิกดำเนินชีวิตโดยสันติ นอกจากนี้ศาสนายังส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติด้วย คำสอนทางศาสนาส่งผลต่อการดำเนินชีวิตที่ตั้งอยู่ด้วยคุณธรรมและจริยธรรม ความขัดแย้งในของคนในสังคมนั้น เป็นเรื่องของความไม่เข้าใจหรือมีความคิดเห็นไม่ตรงกันอันเนื่องมาจากความแตกต่างในด้านต่าง ๆ อาทิ เช่น ทศนคติ ความเชื่อ ประสพการณ์ ความต้องการ วิธีการปฏิบัติงาน จุดมุ่งหมาย รวมถึงค่านิยม พระพุทธศาสนา ความเสมอภาคเป็นวิถีแห่งความพอดี เป็นลักษณะของทางสายกลาง ความสมดุล ความมีสมานฉันท์ หรือการร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมในการสร้างสรรค์ การปกครองทุกรูปแบบให้ความสำคัญกับเสรีภาพของประชาชน ศาสนาคริสต์ ส่งเสริมการมีส่วนร่วม คือ การที่คนในชุมชนเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น ๆ แต่การมีทศนคติ ความคิดเห็น ความสนใจ ห่วงใย ก็เพียงพอแล้วที่จะเรียกว่า เป็นการมีส่วนร่วมได้ และศาสนาอิสลาม ก็ยึดหลักการแห่งความเสมอภาคระหว่างชายกับหญิง หยั่งรากลึกในศาสนาอิสลาม เป็นที่ทราบกันว่าพระศาสดามูฮัมหมัด ทรงปฏิบัติต่อชายและหญิงอย่างเท่าเทียมกัน

๓) ทักษะการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันโดยให้ความเคารพให้เกียรติ มองเห็นความดีงามและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

ความขัดแย้ง คือ ปฏิสัมพันธ์ที่มีลักษณะของความไม่เป็นมิตรหรือไม่ลงรอยกัน ลักษณะของความไม่ลงรอยกันนี้จะเกี่ยวข้องกับประเด็นต่างๆ หลายประเด็น เช่น เป้าหมาย ความคิดทัศนคติ ความรู้สึก ค่านิยม ความสนใจ ความสัมพันธ์ การสร้างความสัมพันธ์ของคนภายในชุมชนนั้น เป็นการวางแผนดำเนินการบริหารงาน ติดต่อกับประสานความร่วมมือกับชุมชน เป็นการสร้างความเข้าใจระหว่างชุมชน ผู้นำศาสนาที่มีบทบาทต่อชุมชน เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมชุมชนได้จัดขึ้น อันจะทำให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ดังนั้น ผู้นำทางศาสนาจะต้องจัดให้มีการเรียนรู้การจัดการความขัดแย้งอย่างถูกต้องและสันติวิธีตามบริบทในพื้นที่ เพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ในการจัดการความขัดแย้งด้วยวิถีชุมชน ภายใต้บริบทความสัมพันธ์แบบพี่น้องและเป็นมิตร พร้อมทั้งสนับสนุนการสร้างระบบยุติธรรมในการจัดการความขัดแย้งของคนภายในชุมชนนั้นๆ ส่วนการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันโดยให้ความเคารพให้เกียรติ มองเห็นความดีงามและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันนั้น ชุมชนจะต้องพัฒนากิจกรรมที่ทำร่วมกัน เพื่อให้คนในชุมชนได้เกิดความรักและความสามัคคี เกื้อกูล ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๔. ทักษะการสื่อสารที่ดี กล่าวความจริงอย่างสร้างสรรค์ได้อย่างเหมาะสมต่อบริบทและเหตุการณ์ภายในชุมชน

ชุมชนจะต้องมีการระดมสมอง ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อันจะทำให้ชุมชนมีพลังความรัก ความสามัคคี ศาสนานั้นอยู่บนฐานแห่งศรัทธาที่สำคัญการสื่อสารทางศาสนา จะต้องเป็นไปเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ หรือที่เรียกว่า เป็นการสื่อสารด้วยสติและปัญญา การสื่อสารในทางพระพุทธศาสนานั้น มุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนสังคมเป็นที่ตั้ง เพราะการสื่อสารทางพระพุทธศาสนาตั้งอยู่บนฐานของความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง เชื่อมั่นในการกระทำของตนเองที่เป็นไปตามเหตุปัจจัย โดยมีจิตสำนึกและความรับผิดชอบคือ การคิดใคร่ครวญอย่างแยบคาย และเป็นการสื่อสารบนพื้นฐานของความเข้าใจ เคารพซึ่งกันและกัน ความสำเร็จของการสร้างวัฒนธรรมสำนึกที่รับผิดชอบ อยู่ที่ความสามารถของหน่วยงานในการสื่อสารสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยที่ผู้นำนั้นให้ความสนับสนุน จะเห็นได้ว่า การแก้ปัญหาความขัดแย้งที่ทั้งสองฝ่ายจะต้องมาอภิปรายชี้แจงสถานการณ์ร่วมกันต้องใช้การสื่อสารด้วยความจริงใจที่แสดงถึงข้อเท็จจริง ตลอดจนเป้าหมายร่วมกัน

๕. ชุมชนเห็นความสำคัญและมีความเชื่อมั่นในวิถีแห่งสันติภาพนำพาสันติสุขสู่ชุมชน

ผู้นำทางศาสนาที่เป็นผู้สื่อสาร เพื่อการแก้ไขปัญหาความรุนแรงตามแนวทางสมานฉันท์ จะต้องเป็นการเข้าถึงวิธีการแก้ปัญหาโดยอาศัยสันติวิธี และต้องหาหนทางสร้างสันติสุขและความมั่นคงของชุมชน ผู้นำศาสนาควรมีการวางรากฐานของการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีในชุมชน โดยหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจในการให้ความชอบธรรมกับการใช้ความรุนแรง ความขัดแย้งและข้อพิพาทต้องได้รับการแก้ไขเพราะในโลกสมัยใหม่ การสืบทอดและหล่อหลอมทางวัฒนธรรมในสังคมไทยประกอบด้วยประชาชนทุกเชื้อชาติ ศาสนา ซึ่งมีทั้ง พุทธศาสนา อิสลาม คริสต์ เป็นต้น ซึ่งความเป็นพหุสังคมจะต้องให้ความสำคัญเกี่ยวกับการควบคุมผู้ใช้หรือให้ความรู้การศึกษาต่อประชาชนในการรู้เท่าทันการใช้สื่อออนไลน์อย่างถูกต้องและเหมาะสม วิถีแห่งสันติภาพของชุมชนนั้น จะต้องสอนให้มี

ความเข้าใจความขัดแย้ง ความรุนแรง สันติวิธี และสันติภาพ การสื่อสารเพื่อสร้างสันติภายในชุมชน นั้น ทุกคนควรจะต้องมีความกรุณา ใส่ใจและให้คุณค่ากับความต้องการของทุกคน

๕.๑.๒ การพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติทางศาสนา ในจังหวัด จันทบุรี

๑) การอยู่ร่วมกันในวิถีแห่งพุทธวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างในด้านความเชื่อและ วัฒนธรรมท่านมีหลักการ วิธีการในการสร้างความปรองดองภายในชุมชน

สังคมพุทธวัฒนธรรม เป็นที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ลัทธิ วิถีชีวิต ความคิด และวิถีปฏิบัติของกลุ่มชนในสังคม เพื่อแสวงหาชีวิตที่ดีอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข สามัคคี ซึ่งถือเป็นความสอดคล้องของหลักการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพุทธวัฒนธรรม ตามหลักการของแต่ละศาสนา สังคมพุทธวัฒนธรรม คือ วัฒนธรรม ชาติพันธุ์ และอัตลักษณ์ ลักษณะความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ต่างคน ต่างชุมชนก็มีวัฒนธรรมเป็นของตัวเอง เมื่อชุมชนมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ปัจจัยที่จะทำให้ชุมชนอยู่กันอย่างปกติสุขจะต้องมีการให้ความเคารพสิทธิเสรีภาพของกันและกัน การสร้างความปรองดอง มีหลักการสากลที่มักเริ่มต้นจากการเจรจาไกล่เกลี่ย โดยจะเป็นเจรจากันเองระหว่างคู่ความขัดแย้งหรือมีคนกลางเข้ามาดำเนินการให้ หรือการฟ้องร้องเข้าสู่กระบวนการทางศาล หรือการใช้กระบวนการนิติบัญญัติในการออกกฎหมาย กระบวนการและเครื่องมือในการสร้างความปรองดองในชาติและสังคม เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติเกิดความไว้วางใจกัน จะอาศัยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือผสมผสานกันหลายวิธี

๒) การสื่อสารเพื่อให้สมาชิกชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันอย่าง สันติ

ผู้นำทางศาสนามีการส่งเสริมให้ชุมชนมีศูนย์เรียนรู้ ที่เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้าง โอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน ศูนย์การเรียนรู้จะต้องมาจากความต้องการของคนในชุมชน เพราะจะเป็นสมบัติของชุมชน จึงควรนำแนวคิดเข้าเวทีประชุมประชาคมของหมู่บ้าน เผยแพร่ความคิด โน้มน้าวสร้างการยอมรับ และชี้ให้เห็นความสำคัญของการมีแหล่งเรียนรู้ของชุมชน การจัดเก็บองค์ความรู้ ประวัติชุมชน และภูมิปัญญาของชุมชนอย่างเป็นระบบ การแสดงข้อมูลข่าวสารของชุมชนให้ได้เรียนรู้ กันอย่างทั่วถึง การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นการจัดให้มีการศึกษาที่เกื้อหนุนให้บุคคลในชุมชน สามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต โดยการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึง ภายใต้อะไรที่มี อยู่ในสังคมรอบ ๆ ตัว เช่น จากประสบการณ์ของวิทยากร หรือปราชญ์ชาวบ้าน โดยมุ่งหวังให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง

๓) การสร้างความสัมพันธ์หรือความผูกพันทั้งในระดับบุคคล ระดับองค์กร

ชุมชนมีความผูกพันทั้งในระดับบุคคล ระดับองค์กร ที่มุ่งเน้นพฤติกรรมที่แสดงออกของ สมาชิกเน้นที่ทัศนคติของสมาชิก โดยความผูกพันเน้นที่พฤติกรรมที่แสดงออก จะเป็นการกระทำที่ สม่่าเสมอต่อเนื่อง จะไม่เปลี่ยนแปลงที่ทำงาน หุ่เมเทก้าลังกาย ก้าลังใจให้ก้างาน ปฏิบัติงานเพื่อ ความสำเร็จขององค์กร ความผูกพัน มีเป้าหมายและยึดค่านิยมขององค์กร ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ ของตน เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายขององค์กร ชุมชนมีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเต็มใจ

ปฏิบัติตามค่านิยม เสมือนว่าเป็นของตนเอง เน้นที่ทัศนคติของคนในชุมชน การเข้าไปมีส่วนร่วมในองค์กรในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ศาสนาของตนได้จัดขึ้น

๔) การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ตลอดถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณประโยชน์

ผู้นำทางศาสนา มีการส่งเสริมให้ชุมชนจัดโครงการจิตอาสา เป็นการร่วมแรงร่วมใจให้มีจิตสาธารณะ การทำกิจกรรมจิตอาสาจะได้ช่วยเหลือคน ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมให้ฟื้นฟูขึ้นมาทำให้คนในชุมชนได้มีความสามัคคีที่ดีต่อกัน เป็นการสร้างเสริมการแสดงความรักมิตรต่อชุมชน สังคม กิจกรรมสาธารณะ เป็นการช่วยสร้างภาพลักษณ์ในสังคม ทำให้ภาพลักษณ์ของชุมชนดียิ่งขึ้น การจัดกิจกรรมการรณรงค์ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กิจกรรมการเดินรณรงค์ลดภาวะโลกร้อน กิจกรรมเสียงตามสายประชาสัมพันธ์เรื่องสิ่งแวดล้อม กิจกรรมที่สะท้อนจิตสาธารณะด้านความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้น กิจกรรมด้านศาสนา มุ่งส่งเสริมให้คนภายในชุมชนมีจิตศรัทธาเลื่อมใสในศาสนาของตนมีกิจกรรมทางศาสนาในวันหยุดสุดสัปดาห์ เช่น กิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการกับสิ่งแวดล้อม กิจกรรมบริการสังคม กิจกรรมสัมพันธ์ชุมชน กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย และกิจกรรมปลูกป่า จะเห็นได้ว่า กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อช่วยขัดเกลาจิตใจให้มีความเมตตา กรุณา มีความเสียสละ และมีจิตสาธารณะ เพื่อช่วยสร้างสรรค์สังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

๕) หลักคำสอนทางศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลามที่มีปัจจัยส่งเสริมให้ชุมชนเกิดสันติสุข

ศาสนาพุทธ สันติสุขในทางพระพุทธศาสนา เป็นความสุขที่เกิดจากความสงบ ที่ไม่ได้รับผลกระทบจากอารมณ์หรือกิเลส ความเศร้าหมองของจิต เป็นความสงบอันเกิดจากกำลังของสัมมาสมาธิเป็นผลแห่งความสุขในปัจจุบัน สังคมอุดมคติในทัศนะของศาสนาพุทธ คือ สังคมที่วางอยู่บนหลักการเรื่องการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ความสงบสุขของตัวเราย่อมเกิดขึ้นจากความสงบสุขของสังคม พระพุทธศาสนานั้น มุ่งเน้นเรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ให้พ้นจากความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ ให้พ้นจากอวิชชา ความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ ตลอดถึงพิสูจน์ทราบข้อเท็จจริง

ศาสนาคริสต์ ให้ความสำคัญกับความรัก ความสามัคคีเป็นคุณธรรมที่จะหล่อหลอมคนในชุมชนให้เป็นคนมีจิตใจที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นเหตุให้สังคมมีความสามัคคี และมีความเจริญรุ่งเรือง ดังนั้น จะต้องหาวิธีเสริมสร้างความสามัคคี การเสริมสร้างความสามัคคีเป็นกระบวนการหล่อหลอมให้คนในชุมชน มีพลังในการสร้างสรรค์สิ่งดีงาม

ศาสนาอิสลาม ชี้ให้เห็นว่า พระผู้เป็นเจ้าผู้ทรงเมตตา ทรงสร้างมนุษย์ขึ้นมาอย่างประเสริฐจะเป็นไปได้อย่างไร ที่พระองค์จะปล่อยให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอยู่ไปตามลำพัง โดยไม่ทรงเหลียวแล หรือปล่อยให้สังคมมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตกำเนิดขึ้น แล้วดำเนินไปตามยถากรรมของตัวเอง โดยสอนให้พัฒนาตนเองไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี เป็นคนที่รู้จักหน้าที่ ห่วงใย มีเมตตา มีความรัก ซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น รู้จักปกป้องสิทธิของตน ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

การจะสร้างชุมชนแห่งสันติสุขได้นั้นต้องอาศัยทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของตัวบุคคล ปัจจัยภายในคือการสร้างรากฐานจิตวิญญาณแห่งสันติภาพ อันมาจากรากฐานคำสอนและหลัก

ปฏิบัติทางศาสนา ให้มีอุดมการณ์และความเชื่อมั่นในกระบวนการสันติวิธี ในส่วนปัจจัยภายนอกคือ จะขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขสัมพันธ์ในชุมชนได้ต้องมีการรวมพลังของบ้าน วัด และ โรงเรียน

๕.๑.๓ เสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี

๑) ชุมชนมีสันติสุขได้ภายใต้การเสริมสร้างการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา

พระพุทธเจ้าทรงค้นพบกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เข้าใจกฎธรรมชาติ และปฏิบัติอย่างเข้าใจกฎเกณฑ์เหล่านั้น และทรงประสงค์ให้พุทธศาสนิกชนเลือกเอาคำสอนของพระองค์ไปใช้เพื่อการดับทุกข์ตามความเหมาะสม หากคำสอนในศาสนาใดมีลักษณะไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ยึดหลักการให้ทานรักษาศีล เจริญจิตตภาวนา เพราะพระศาสนามุ่งเน้นเรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ ให้พ้นจากความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์จากกิเลส

ศาสนาคริสต์ ให้ความสำคัญกับสันติสุขคือพระพรอันยิ่งใหญ่ และสันติสุขนั้นก็เป็นการที่มีความสำคัญอย่างมากในพระคริสตธรรมคัมภีร์ คำภาษาฮีบรูของสันติสุข คือ ชาโลม (Shalom) แปลเป็นคำภาษากรีกว่า เอเรเน (eirene) มีความหมายมากกว่าการไม่มีสงครามหรือการไม่มีศัตรู ไม่ใช่แค่การไร้ซึ่งสถานการณ์บางอย่างเกิดขึ้น แต่เป็นการทรงสถิตของพระเจ้าและการครอบครองพระองค์ ซึ่งหมายถึงความบริบูรณ์ ความเต็มเปี่ยม ความผาสุก ความเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า สังคมมนุษย์สืบสวนวนวาย ทั้งในด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และศาสนา ดังนั้น เหตุเกิดของสันติสุขจะต้องมีเพื่อนที่ดี ต้องมีครอบครัวที่ดี ต้องมีความปลอดภัยและความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน เราจะรู้สึกมีสันติสุขได้ต่อเมื่อไม่มีความขัดแย้ง

ศาสนาอิสลาม สอนว่า ในการดำเนินชีวิตจงเลือกสรรเฉพาะสิ่งที่ดี อันเป็นที่ยอมรับของสังคม จงทำตนให้เป็นผู้ดำรงอยู่ในศีลธรรม พัฒนาตนเองไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี เป็นคนที่รู้จักหน้าที่ ห่วงใย มีเมตตา มีความรัก ซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น รู้จักปกป้องสิทธิของตน ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เป็นผู้มีความเสียสละไม่เห็นแก่ตัว และหมั่นใฝ่หาความรู้

๒) ผู้นำทางศาสนามีบทบาทในการสื่อสารเพื่อสร้างชุมชนสันติสุขในท่ามกลางสังคมพหุวัฒนธรรม

หลักธรรมคำสอนและบทบัญญัติทางศาสนา ของศาสนาพุทธ คริสต์ และศาสนาอิสลามล้วนเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ ที่มุ่งสอนให้ศาสนิกชนมีสันติสุขในจิตใจ และอยู่ร่วมกันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย มีความรักความเอื้ออาทรต่อกัน ผู้นำทางศาสนาจะต้องมีบทบาทสำคัญในการนำหลักธรรมในศาสนาไปเผยแผ่และปลูกฝังเมล็ดพันธุ์แห่งสันติภาพขึ้นในจิตใจของศาสนิกชน ผู้นำศาสนามีบทบาทสำคัญในการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง ด้วยการสร้างเสริมคุณธรรมให้กับคนในชุมชน ปฏิบัติหน้าที่และพัฒนาชุมชนให้การอยู่ร่วมกันทั้งในศาสนาเดียวกันและต่างศาสนาได้อย่างสันติสุข โดยหลักพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่ ความมีเหตุผล โดยยึดหลักธรรมทางศาสนาเป็นแนวทาง และผู้นำศาสนาจึงต้องศึกษาความรู้ในศาสนาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ เพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสอนให้แก่ศาสนิกชนได้อย่างถูกต้อง และมีการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ระหว่างผู้นำศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ควรมี

การนำหลักคำสอนทางศาสนาของตน แล้วนำมาสื่อสารเผยแพร่ อบรมปลูกฝังความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติแก่ศาสนิกของตน เพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุข ด้วยกระบวนการสื่อสาร และผู้นำทางศาสนา จะต้องมิตศนคติด้านสันติวิธี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเสียสละ จิตอาสา มีจิตหนักแน่น มั่นคง ไม่อคติลำเอียง มีความเมตตา กรุณา มีศีลธรรม คุณธรรม เป็นผู้ประสานงานด้านการนำสันติสุขมาสู่ชุมชน เป็นการสร้างความเปลี่ยนแปลง เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ไม่นิยมความรุนแรง ไม่แบ่งแยกด้านเชื้อชาติและศาสนา โดยเฉพาะมีบทบาทที่เด่นในด้านการส่งเสริมชุมชนให้มีความรักความสามัคคีที่ดีต่อกัน

๓. การสื่อสารแนวสันติวิถีในการอยู่ร่วมกันที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ความแตกต่างทางด้านพหุวัฒนธรรม จะต้องสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา ภาษา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของกลุ่มชน เพราะเป็นสังคมที่มีความหลากหลายในมิติภาษา เชื้อชาติ และศาสนา ผู้ที่ใช้สันติวิถีในการแก้ไขความขัดแย้งจะไม่ใช้ความรุนแรงและไม่ต้องการทำให้การต่อสู้นั้นมีผู้คนบาดเจ็บหรือเสียชีวิต ดังนั้น ทุกคนจะต้องเป็นผู้ต้องใช้ความกล้าหาญในการชนะใจตนเอง ใช้ความอดทน สามารถควบคุมตนเองได้และมีความเข้าใจความรักต่อเพื่อนมนุษย์ การแก้ไขความขัดแย้งอย่างสันติ สร้างความไว้วางใจในระหว่างผู้นำศาสนา โดยให้คำมั่นสัญญาว่า สภาผู้นำศาสนาโลกมีนโยบายที่จะไม่ให้มีการเปลี่ยนศาสนา จะไม่ส่งเสริมกิจการของศาสนาหนึ่งโดยย่ำยีอีกศาสนาอื่น ผู้นำนั้นจะต้องนำพาคนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม จะต้องสร้างรากฐานแห่งจิตวิญญาณ สร้างวิถีสันติพหุวัฒนธรรม ตลอดถึงส่งเสริมการมีจิตอาสาในการทำหน้าที่เพื่อสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคม การมีความรักความสามัคคีและความปรองดองในชุมชน จะต้องให้ความสำคัญกับความเสมอภาค ความร่วมมือร่วมใจกัน การเคารพให้เกียรติกัน ความเสียสละ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๒.๑ กระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำทางศาสนามีการส่งเสริมการทำงานเป็นทีม และโน้มน้ำหนักใจคนในชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมภายในชุมชนที่จะต้องให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางศาสนา เพราะเป็นรากฐานของสังคม ถ้าหากชุมชนมีความเข้มแข็ง ประเทศชาติก็จะมั่นคง บ้าน วัด โรงเรียน โบสถ์ มัสยิด และราชการเป็นตัวกลางประสานงานให้ชุมชนทั้ง ๓ ศาสนาทำงานร่วมกัน วิธีการทำงานจึงใช้ บ้าน วัด ราชการเป็นแกนหลักในการประสานงาน ผู้นำศาสนาในชุมชน ต้องแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง คนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน จะต้องเริ่มจากผู้นำศาสนาในชุมชน ไม่ว่าจะศาสนาใด พื้นฐานของแต่ละศาสนา ก็เกี่ยวกับคุณธรรม ศีลธรรมเป็นหลัก

ศาสนามีป่อเกิดมาจากสติปัญญาของมนุษย์ ศาสนานั้นมีหลักปฏิบัติที่มุ่งเน้นให้ศาสนิกดำเนินชีวิตโดยสันติ นอกจากนี้ศาสนายังส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติด้วย คำสอนทางศาสนาส่งผลต่อการดำเนินชีวิตที่ตั้งอยู่ด้วยคุณธรรมและจริยธรรม ความขัดแย้งในของชนในสังคมนั้น เป็นเรื่องของความเข้าใจหรือมีความคิดเห็นไม่ตรงกันอันเนื่องมาจากความแตกต่างในด้านต่าง ๆ อาทิ เช่น ทศนคติ ความเชื่อ ประสบการณ์ ความต้องการ วิธีการปฏิบัติงาน จุดมุ่งหมาย

รวมถึงค่านิยม ผู้นำทางศาสนาจะต้องจัดให้มีการเรียนรู้การจัดการความขัดแย้งอย่างถูกต้องและสันติวิธีตามบริบทในพื้นที่ เพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ในการจัดการความขัดแย้งด้วยวิถีชุมชน ภายใต้บริบทความสัมพันธ์แบบพี่น้องและเป็นมิตร พร้อมทั้งสนับสนุนการสร้างระบบยุติธรรมในการจัดการความขัดแย้งของคนภายในชุมชนนั้นๆ ส่วนการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันโดยให้ความเคารพให้เกียรติ มองเห็นความดีงามและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันนั้น

ชุมชนจะต้องพัฒนากิจกรรมที่ทำร่วมกัน เพื่อให้คนในชุมชนได้เกิดความรักและความสามัคคี เกื้อกูล ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อันจะทำให้ชุมชนมีพลังความรัก ความสามัคคี ศาสนานั้นอยู่บนฐานแห่งศรัทธา ที่สำคัญการสื่อสารทางศาสนาจะต้องเป็นไปเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ หรือที่เรียกว่า เป็นการสื่อสารด้วยสติและปัญญา การสื่อสารในทางพระพุทธศาสนานั้น มุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน สังคมเป็นที่ตั้ง ผู้นำทางศาสนาที่เป็นผู้สื่อสาร เพื่อการแก้ไขปัญหาความรุนแรงตามแนวทางสมานฉันท์ จะต้องเป็นการเข้าถึงวิธีการแก้ปัญหาโดยอาศัยสันติวิธี และต้องหาหนทางสร้างสันติสุขและความมั่นคงของชุมชน

ผู้นำศาสนามีการวางรากฐานของการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีในชุมชน โดยหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจในการให้ความชอบธรรมกับการใช้ความรุนแรง ความขัดแย้งและข้อพิพาท ต้องได้รับการแก้ไข เพราะในโลกสมัยใหม่ การสืบทอดและหล่อหลอมทางวัฒนธรรมในสังคมไทย ประกอบด้วยประชาชนทุกเชื้อชาติ ศาสนา ซึ่งมีทั้งพุทธศาสนา อิสลาม คริสต์ เป็นต้น ซึ่งความเป็นพหุสังคมจะต้องให้ความสำคัญเกี่ยวกับการควบคุมผู้ใช้หรือให้ความรู้การศึกษาต่อประชาชนในการรู้เท่าทันการใช้สื่อออนไลน์อย่างถูกต้องและเหมาะสม วิถีแห่งสันติภาพของชุมชนนั้น จะต้องสอนให้มีความเข้าใจความขัดแย้ง ความรุนแรง สันติวิธี และสันติภาพ การสื่อสารเพื่อสร้างสันติภายในชุมชนนั้น ทุกคนควรจะต้องมีความกรุณาสอดคล้องกับงานวิจัยของ **กุลธิดา ลี้มเจริญ** ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพตามแนวพุทธบูรณาการ” ผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพในวิทยาการสมัยใหม่ ต้องเป็นผู้นำที่เคารพในชีวิตของเพื่อนร่วมโลก ตระหนักถึงภัยของการใช้ความรุนแรง มุ่งเน้นความสัมพันธ์ของสังคมในเชิงพหุนิยม การเคารพความแตกต่าง และการใช้ลักษณะของความแตกต่างให้เกิดการสร้างสรรค์ มีความร่วมมือร่วมใจกันและกัน มีสัจจะ ไม่มีความเกลียดชังฝ่ายตรงข้ามอยู่ในใจ ต้องเป็นศัตรูต่อความชั่ว และความอยุติธรรมต่าง ๆ และพร้อมที่จะเผชิญกับความทุกข์ยากในลักษณะต่าง ๆ ผู้นำเพื่อสันติภาพในทางพระพุทธศาสนา คุณลักษณะที่งานวิจัยนี้นำเสนอ ๑) เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลวางแผนรับมือทั้งเชิงรับเชิงรุก (จักขุมา) ๒) เป็นผู้ชำนาญในงาน รู้จักวิธีการ ไม่บกพร่องในหน้าที่ที่ตนได้รับผิดชอบ (วิธโร) ๓) เป็นผู้ที่มิมีมนุษย์สัมพันธ์ดี และได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่น (นิสสยสัมปันโน)^๑

พูนสุข มาศรีงสรรค์, บรรพต ดันธีรวงศ์ และชันทอง วัฒนประดิษฐ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “เกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสันติภาพขององค์กรและนักสันติภาพโลก” ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาสันติภาพให้เจริญงอกงาม ประกอบด้วย ๔ ตัวชี้วัด ได้แก่ (๔.๑) กฎแห่งความสัมพันธ์ (ให้ความสำคัญแก่สถาบันครอบครัวอันมีระบบเครือญาติและชุมชนเกื้อกูลกัน ไว้วางใจ มีคติวิธีในสังคม คือ ปฏิบัติการ "ไร้ความรุนแรง" (non-violent operations) ส่งเสริมความเข้าใจอัน

^๑กุลธิดา ลี้มเจริญ, "กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพตามแนวพุทธบูรณาการ", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒).

ดีของบุคคลในองค์กรด้วยเป้าหมาย เป้าประสงค์ตรงกัน แบ่งปันกัน นำหลักสังคหวัตถุ ๔ มาใช้) (๔.๒) กฎแห่งความเสมอภาคและการให้เกียรติ (ละเอียดอ่อนในเรื่องความแตกต่างทางเพศ รู้คุณค่าในตนเองและผู้อื่น ร่วมแก้ปัญหาโครงสร้างที่จะทำให้สังคมมีความเป็นธรรมที่สุด สร้างความตระหนักถึงความจำเป็นในความรักสามัคคี ร่วมกันสร้างความสงบสุขในชุมชน^๒ และสอดคล้องงานวิจัยของ **นิภาพร ปานสวัสดิ์**^๓ ที่ได้การวิจัยเรื่อง “คุณลักษณะของผู้นำชุมชนเพื่อสันติภาพที่พึงประสงค์ในสังคมไทย” ผลการวิจัย พบว่า คุณลักษณะผู้นำชุมชนเพื่อสันติภาพที่พึงประสงค์ตามมุมมองที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้นำ ได้แก่ การเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีการสร้างแรงจูงใจและปลูกจิตสำนึกเชิงจริยธรรม และมุ่งพัฒนาตนเองให้หลุดพ้นกิเลส การพัฒนาคุณลักษณะผู้นำชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนา พบว่า มีวิธีการพัฒนาทั้งภายในตนและภายนอกตนเองอย่างเป็นขั้นตอน เริ่มจากภายนอกตนไปสู่ภายในตนเองด้วยการศึกษาหลักไตรสิกขา คือ ศีล ๕ สมาธิ ปัญญาด้วยการพัฒนาคุณลักษณะ ๓ ด้าน คือ ๑) ศีลภาพ ๒) จิตภาพ และ ๓) ปัญญาภาพ

๕.๒.๒ พัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัย พบว่า

สังคมพหุวัฒนธรรม มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ลัทธิ วิถีชีวิต ความคิด และวิถีปฏิบัติของกลุ่มชนในสังคม เพื่อแสวงหาชีวิตที่ดีอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข สามัคคี ซึ่งถือเป็นความสอดคล้องของหลักการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรม ตามหลักการของแต่ละศาสนา สังคมพหุวัฒนธรรม จึงเป็นวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ และอัตลักษณ์ ลักษณะความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ต่างชุมชนก็มีวัฒนธรรมเป็นของตัวเอง เมื่อชุมชนมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ปัจจัยที่จะทำให้ชุมชนอยู่กันอย่างปกติสุขจะต้องมีการให้ความเคารพสิทธิเสรีภาพของกันและกัน การสร้างความปรองดอง มีหลักการสากลที่มักเริ่มต้นจากการเจรจาไกล่เกลี่ย โดยจะเป็นเจรจากันเองระหว่างคู่ความขัดแย้งหรือมีคนกลางเข้ามาดำเนินการให้ หรือการฟ้องร้องเข้าสู่กระบวนการทางศาล หรือการใช้กระบวนการนิติบัญญัติในการออกกฎหมาย กระบวนการและเครื่องมือในการสร้างความปรองดองในชาติและสังคม เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูโฆสิตพัฒนานุกูล, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. และคณะ**^๔ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การสร้างเครือข่ายจิตสาธารณะในสังคมพหุวัฒนธรรมกับการพัฒนาสู่เมืองสันติภาพไร้รอยต่อ” ผลการวิจัย พบว่า ๑. การพัฒนาจิตสาธารณะในสังคมพหุวัฒนธรรมส่วนใหญ่จะเกิดจากวิถีชีวิตและการประพฤติ

^๒พูนสุข มาศรีรังสรรค์, บรรพต ต้นธีรวงศ์, ชันทอง วัฒนประดิษฐ์, "เกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสันติภาพขององค์กรและนักสันติภาพโลก", รายงานวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), บทคัดย่อ.

^๓นิภาพร ปานสวัสดิ์, “คุณลักษณะของผู้นำชุมชนเพื่อสันติภาพที่พึงประสงค์ในสังคมไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาสันติศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

^๔พระครูโฆสิตพัฒนานุกูล, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. และคณะ, “การสร้างเครือข่ายจิตสาธารณะในสังคมพหุวัฒนธรรมกับการพัฒนาสู่เมืองสันติภาพไร้รอยต่อ”, รายงานวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, ๒๕๖๓, บทคัดย่อ).

ปฏิบัติ การร่วมแรงร่วมใจ การเสียสละสุขส่วนตน เพื่อเกื้อกูลเพื่อนร่วมชุมชนหรือผู้ที่กำลังประสบกับความยากลำบากของคนในชุมชนและชุมชนอื่น ๆ ดังนี้ ๑) การสนับสนุน ช่วยเหลือกันและกันในชุมชน ๒) การร่วมแรงใจกันพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ และ ๓) การร่วมแรงร่วมใจกับชุมชนหรือเครือข่ายอื่นที่ขยายวงกว้างมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ต้องประกอบด้วย ๑) ภาวะผู้นำทางจิตวิญญาณของแต่ละศาสนา ๒) ข้อตกลงชุมชน ๓) แกนนำจิตอาสา ๔) การปรับปรุงการขับเคลื่อนกิจกรรมจิตอาสา และ ๕) การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ และ ๒. การสร้างเครือข่ายจิตสาธารณะในสังคมพหุวัฒนธรรมกับการพัฒนาสู่เมืองสันติภาพไร้รอยต่อบนพื้นฐานของความเข้าใจในหลักคำสอนทางศาสนาและมีความเมตตาธรรม ซึ่งก่อให้เกิดจิตอาสาหรือจิตสาธารณะบนวิถีการดำเนินชีวิตและกระบวนการทัศน์ของชุมชน ที่มีการสนับสนุนช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทร แบ่งปัน และช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชนและสังคมบนฐานการมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพราะเมตตาธรรมนั้น สามารถเกิดขึ้นได้กับคนในทุกศาสนา และความเมตตานี้เป็นวิถีแห่งการอยู่ร่วมกันแบบสันติภาพไร้รอยต่อที่สะท้อนออกมาจากการเข้าถึงแก่นทางศาสนาทั้งของตนเองและศาสนาอื่น ๆ

ผู้นำทางศาสนามีการส่งเสริมให้ชุมชนมีศูนย์เรียนรู้ ที่เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน ศูนย์การเรียนรู้จะต้องมาจากความต้องการของคนในชุมชน เพราะจะเป็นสมบัติของชุมชน จึงควรนำแนวคิดเข้าเวทีประชุมประชาคมของหมู่บ้าน เผยแพร่ความคิด โน้มน้าวสร้างการยอมรับ และชี้ให้เห็นความสำคัญของการมีแหล่งเรียนรู้ของชุมชน การจัดเก็บองค์ความรู้ ประวัติชุมชน และภูมิปัญญาของชุมชนอย่างเป็นระบบ ชุมชนมีความผูกพันทั้งในระดับบุคคล ระดับองค์กร ที่มุ่งเน้นพฤติกรรมที่แสดงออกของสมาชิกเน้นที่ทัศนคติของสมาชิก โดยความผูกพันเน้นที่พฤติกรรมแสดงออก เป็นการกระทำที่สม่ำเสมอต่อเนื่อง จะไม่เปลี่ยนแปลงที่ทำงาน หุ่เมเทกำลังกาย กำลังใจให้กับงาน ปฏิบัติงาน เพื่อความสำเร็จขององค์กร ความผูกพัน มีเป้าหมายและยึดค่านิยมขององค์กร ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตน เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายขององค์กร ชุมชนมีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเต็มใจปฏิบัติตามค่านิยม เสมือนว่าเป็นของตนเอง เน้นที่ทัศนคติของคนในชุมชน การเข้าไปมีส่วนร่วมในองค์กรในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ศาสนาของตนได้จัดขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปลัดนิคม ปญญาชิโร (ปีกษ์) และคณะ^๕ ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “กระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนาเพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผลการวิจัย พบว่า

๑. กระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำศาสนา เพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุขของประชาชนพื้นที่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี มี ๓ ประการ ได้แก่ กระบวนการสื่อสารเชิงสันติด้วยการพูด (ปาก-เสียง) กระบวนการสื่อสารเชิงสันติด้วยการเขียน (อักษร-ตัวหนังสือ) และกระบวนการสื่อสารเชิงสันติด้วยการใช้สัญลักษณ์ (อวัจนภาษา-รูปภาพ/ศิลป์)

^๕พระปลัดนิคม ปญญาชิโร (ปีกษ์) และคณะ, “กระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนาเพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดสุราษฎร์ธานี”, รายงานวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี, ๒๕๖๐, บทคัดย่อ.

๒. การสร้างสื่อและเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำศาสนาในจังหวัดสุราษฎร์ธานี แบ่งออกเป็น ๒ ประเด็น คือ ๑) การสร้างสื่อ ผู้นำศาสนาได้สร้างตามกระบวนการสื่อ ได้แก่ สื่อที่เป็นเสียง สื่อที่เป็นตัวอักษร และสื่อที่เป็นอวัจนภาษา ๒) การสร้างเครือข่าย ผู้นำพุทธศาสนาได้สร้างเครือข่ายตามแนวพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ผู้นำศาสนาคริสต์และอิสลาม ได้สร้างเครือข่ายเป็นบ้านในชุมชนขึ้นตรงกับโบสถ์หรือมัสยิด ๆ ขึ้นตรงกับสำนักมิสซังคาทอลิกสุราษฎร์ธานี หรือคณะกรรมการกลางอิสลามประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผู้นำทางศาสนา มีการส่งเสริมให้ชุมชนจัดโครงการจิตอาสา เป็นการร่วมแรงร่วมใจให้มีจิตสาธารณะ การทำกิจกรรมจิตอาสาจะช่วยเหลือคน ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมให้ฟื้นฟูขึ้นมาทำให้คนในชุมชนได้มีความสามัคคีที่ดีต่อกัน เป็นการสร้างเสริมการแสดงความรักมิตรต่อชุมชน สังคม กิจกรรมสาธารณะ เป็นการช่วยสร้างภาพลักษณ์ในสังคม ทำให้ภาพลักษณ์ของชุมชนดียิ่งขึ้น การจัดกิจกรรมการรณรงค์ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กิจกรรมการเดินรณรงค์ลดภาวะโลกร้อน กิจกรรมเสียงตามสายประชาสัมพันธ์เรื่องสิ่งแวดล้อม กิจกรรมที่สะท้อนจิตสาธารณะด้านความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม **สันติสุขในทางพระพุทธศาสนา** เป็นความสุขที่เกิดจากความสงบ ที่ไม่ได้รับผลกระทบจากอารมณ์หรือกิเลส ความเศร้าหมองของจิต เป็นความสงบอันเกิดจากกำลังของสมาธิเป็นผลแห่งความสุขในปัจจุบัน สังคมอุดมคติในทัศนะของศาสนาพุทธ คือ สังคมที่วางอยู่บนหลักการเรื่องการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ความสงบสุขของตัวเราย่อมเกิดขึ้นจากความสงบสุขของสังคม พระพุทธศาสนานั้น มุ่งเน้นเรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ให้พ้นจากความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ ให้พ้นจากอวิชชา ความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ ตลอดถึงพิสูจน์ทราบข้อเท็จจริง **ส่วนศาสนาอิสลาม** ชี้ให้เห็นว่า พระผู้เป็นเจ้าผู้ทรงเมตตา ทรงสร้างมนุษย์ขึ้นมาอย่างประเสริฐจะเป็นไปได้อย่างไร ที่พระองค์จะปล่อยให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอยู่ไปตามลำพัง โดยไม่ทรงเหลียวแล หรือปล่อยให้สังคมมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตกำเนิดขึ้น แล้วดำเนินไปตามยถากรรมของตัวเอง โดยสอนให้พัฒนาตนเองไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี เป็นคนที่รู้จักหน้าที่ ห่วงใย มีเมตตา มีความรัก ซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น รู้จักปกป้องสิทธิของตน ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาเสรีชน นริสโร (พันธ์ประโคน) ดร. และคณะ**^๖ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบสันติสุขตามหลักคำสอนของศาสนา (พุทธ คริสต์อิสลาม)” ผลการศึกษา พบว่า การส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบสันติสุขตามหลักคำสอนของศาสนา มีหลายกิจกรรม เช่น การให้การศึกษาแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางสังคมของหมู่บ้าน การส่งเสริมการศึกษาในระดับชุมชน เช่น การพัฒนาอาชีพ การนำความรู้ภายนอกเข้าสู่ภายใน และการจัดการศึกษานอกระบบจากหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่เน้นการฝึกการพัฒนาอาชีพ โดยไม่ขัดแย้งกับหลักการศาสนาแห่งตน รวมทั้งกิจกรรมที่มีบทบาททางสังคม เช่น สาธารณสุข สังคมสงเคราะห์ ส่งเสริมอาชีพ เผยแพร่ศาสนา และส่งเสริมประเพณี ทั้งนี้ มีจุดร่วมที่ทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติในท่ามกลางความแตกต่างทางวัฒนธรรม ได้แก่ ๑) การให้ความรัก และความผูกพันที่มีต่อกัน ๒) การเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน ๓) การให้ความเมตตา ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ๔) การ

^๖พระมหาเสรีชน นริสโร (พันธ์ประโคน) ดร. และคณะ, “การพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบสันติสุขตามหลักคำสอนของศาสนา (พุทธ คริสต์อิสลาม)” รายงานวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓, บทคัดย่อ.

สร้างความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน และมีการทำกิจกรรมร่วมกัน มีการส่งเสริมกิจกรรมตามหลักศาสนาบูรณาการให้เข้าใจวิถีชีวิตเชิงพุทธวัฒนธรรม การปลูกจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันผ่านกลุ่มเยาวชนให้เห็นคุณค่ามรดกวัฒนธรรมของชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมเป็นมัคคุเทศก์แนะนำสถานที่ท่องเที่ยว และวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน

ผศ.ดร.ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์^๗ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “วิศวกรรมสันติภาพท้องถิ่น: ต้นแบบผู้นำสร้างสันติสุขในชุมชน” เป็นการวิจัยและพัฒนา (R&D) โดยมีพื้นที่การศึกษาจังหวัดปทุมธานีและจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัย พบว่า ผลการใช้รูปแบบนวัตกรรมการสร้างวิศวกรรมสันติภาพท้องถิ่นที่ส่งต่อการสร้างสรรค์ชุมชนให้เกิดสันติสุข พบว่า ผู้นำท้องถิ่นทั้งสองกลุ่มมีคะแนนเฉลี่ยสมรรถนะวิศวกรรมสันติภาพทั้ง ๕ด้าน ได้แก่ ๑) การสร้างการมีส่วนร่วมให้ชุมชนได้เรียนรู้พัฒนาบวรวิถีสันติวัฒนธรรม ๒) การสื่อสารสร้างสันติและจัดการความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ ๓) การปฏิบัติตนเป็นต้นแบบมุ่งสู่วิถีแห่งสันติ ๔) จิตตระหนักรู้วิถีสันติภายในตน ๕ มีอุดมการณ์การเป็นผู้ให้ที่มีความเป็นธรรม สูงกว่าก่อนเข้ารับการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕ คะแนน ผู้เข้าอบรมสามารถนำความรู้ไปขยายผลในการทำพัฒนาชุมชนให้สันติสุข

๕.๒.๓ เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัย พบว่า

ศาสนาพุทธ ระเบียบกฎเกณฑ์ในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้พุทธศาสนิกชนเลือกเอาคำสอนของพระองค์ไปใช้เพื่อการดับทุกข์ตามความเหมาะสม หากคำสอนในศาสนาใดมีลักษณะไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ยึดหลักการให้ทานรักษาศีล เจริญจิตตภาวนา เพราะพระศาสนามุ่งเน้นเรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ ให้พ้นจากความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์จากกิเลส

ศาสนาคริสต์ ให้ความสำคัญกับสันติสุขคือพระพรอันยิ่งใหญ่ และสันติสุขนั้นก็ก็เป็นคำที่มีความสำคัญอย่างมากในพระคริสตธรรมคัมภีร์ คำภาษาฮีบรูของสันติสุข คือ ชาโลม (Shalom) แปลเป็นคำภาษากรีกว่า เอเรเน (eirene) มีความหมายมากกว่าการไม่มีสงครามหรือการไม่มีศัตรู ไม่ใช่แค่การไร้ซึ่งสถานการณ์บางอย่างเกิดขึ้น แต่เป็นการทรงสถิตของพระเจ้าและการครอบครองพระองค์ ซึ่งหมายถึงความบริบูรณ์ ความเต็มเปี่ยม ความผาสุก ความเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า สังคมมนุษย์ สับสนุ่นวาย ทั้งในด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และศาสนา ดังนั้น เหตุเกิดของสันติสุข จะต้องมียุติธรรมที่ดี ต้องมีครอบครัวที่ดี ต้องมีความปลอดภัยและความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน เราจะรู้สึกมีสันติสุขได้ต่อเมื่อไม่มีความขัดแย้ง

ศาสนาอิสลาม สอนว่า ในการดำเนินชีวิตจงเลือกสรรเฉพาะสิ่งที่ดี อันเป็นที่ยอมรับของสังคม จงทำตนให้เป็นผู้ดำรงอยู่ในศีลธรรม พัฒนาตนเองไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี เป็นคนที่มีจิตใจที่กว้างใหญ่ มีเมตตา มีความรัก ซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น รู้จักปกป้องสิทธิของตน ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เป็นผู้มีความเสียสละไม่เห็นแก่ตัว และหมั่นใฝ่หาความรู้

^๗ผศ.ดร.ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์, “วิศวกรรมสันติภาพท้องถิ่น: ต้นแบบผู้นำสร้างสันติสุขในชุมชน” รายงานวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓, บทคัดย่อ.

หลักธรรมคำสอนและบทบัญญัติทางศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลามล้วนเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ ที่มุ่งสอนให้ศาสนิกชนมีสันติสุขในจิตใจ และอยู่ร่วมกันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย มีความรักความเอื้ออาทรต่อกัน ผู้นำทางศาสนาจะต้องมีบทบาทสำคัญในการนำหลักธรรมในศาสนาไปเผยแผ่และปลูกฝังเมล็ดพันธุ์แห่งสันติภาพขึ้นในจิตใจของศาสนิกชน ผู้นำศาสนามีบทบาทสำคัญในการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง ด้วยการสร้างเสริมคุณธรรมให้กับคนในชุมชน ปฏิบัติหน้าที่และพัฒนาชุมชนให้การอยู่ร่วมกันทั้งในศาสนาเดียวกันและต่างศาสนาได้อย่างสันติสุข โดยหลักพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่ ความมีเหตุผล โดยยึดหลักธรรมทางศาสนาเป็นแนวทาง และผู้นำศาสนาจึงต้องศึกษาความรู้ในศาสนาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ เพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสอนให้แก่ศาสนิกชนได้อย่างถูกต้อง และมีการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ระหว่างผู้นำศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม มีการนำหลักคำสอนทางศาสนาของตน แล้วนำมาสื่อสารเผยแผ่ อบรมปลูกฝังความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติแก่ศาสนิกของตน เพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุข ด้วยกระบวนการสื่อสาร และผู้นำทางศาสนา จะต้องมิตศนคติด้านสันติวิธี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเสียสละ จิตอาสา มีจิตหนักแน่นมั่นคง ไม่อคติลำเอียง มีความเมตตา กรุณา มีศีลธรรมคุณธรรม เป็นผู้ประสานงานด้านการนำสันติสุขมาสู่ชุมชน เป็นการสร้างความเปลี่ยนแปลง เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ไม่นิยมความรุนแรง ไม่แบ่งแยกด้านเชื้อชาติและศาสนา โดยเฉพาะมีบทบาทที่เด่นในด้านการส่งเสริมชุมชนให้มีความรักความสามัคคีที่ติดต่อกัน

ความแตกต่างทางด้านพหุวัฒนธรรม จะต้องสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา ภาษา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของกลุ่มชน เพราะเป็นสังคมที่มีความหลากหลายในมิติภาษา เชื้อชาติ และศาสนา ผู้ที่ใช้สันติวิธีในการแก้ไขความขัดแย้งจะไม่ใช้ความรุนแรงและไม่ต้องการทำให้การต่อสู้นั้นมีผู้คนบาดเจ็บหรือเสียชีวิต ดังนั้น ทุกคนจะต้องเป็นผู้ต้องใช้ความกล้าหาญในการชนะใจตนเอง ใช้ความอดทน สามารถควบคุมตนเองได้และมีความเข้าใจความรักต่อเพื่อนมนุษย์ การแก้ไขความขัดแย้งอย่างสันติ สร้างความไว้วางใจในระหว่างผู้นำศาสนา โดยให้คำมั่นสัญญาว่า สภาผู้นำศาสนาโลกมีนโยบายที่จะไม่ให้มีการเปลี่ยนศาสนา จะไม่ส่งเสริมกิจการของศาสนาหนึ่งโดยย่ำยีอีกศาสนาอื่น ผู้นำนั้นจะต้องนำพาคนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม จะต้องสร้างรากฐานแห่งจิตวิญญาณ สร้างวิถีสันติพหุวัฒนธรรม ตลอดถึงส่งเสริมการมีจิตอาสาในการทำหน้าที่เพื่อสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคม การมีความรักความสามัคคีและความปรองดองในชุมชน จะต้องให้ความสำคัญกับความเสมอภาค ความร่วมมือร่วมใจกัน การเคารพให้เกียรติกัน ความเสียสละ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปราโมทย์ วาทโกวิโท,ดร. และคณะ^๔ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรการเสริมสร้างสมรรถนะผู้นำท้องถิ่นในการเป็นวิศวกรสันติภาพ เพื่อสร้างสันติสุขในชุมชน” ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาสมรรถนะผู้นำด้วยรูปแบบนวัตกรรมการสร้างวิศวกรสันติภาพท้องถิ่น ที่ส่งผลต่อการสร้างสรรค์ชุมชนให้เกิดสันติสุข รูปแบบกิจกรรมต่างในหลักสูตรสามารถพัฒนาสมรรถนะผู้นำและสร้างผู้นำให้เป็นวิศวกรสันติภาพท้องถิ่นที่มีสมรรถนะ ๕ ด้าน ได้แก่ ๑) การสร้างการมีส่วนร่วมให้ชุมชนได้เรียนรู้พัฒนาบวรวิถีสันติวัฒนธรรม ๒) การสื่อสาร

^๔พระปราโมทย์ วาทโกวิโท, ดร. และคณะ, “การพัฒนาหลักสูตรการเสริมสร้างสมรรถนะผู้นำท้องถิ่นในการเป็นวิศวกรสันติภาพ เพื่อสร้างสันติสุขในชุมชน”, รายงานวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓, บทคัดย่อ.

สร้างสันติและจัดการความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ ๓) การปฏิบัติตนเป็นต้นแบบมุ่งสู่วิถีแห่งสันติ ๔) จิตตระหนักรู้วิถีสันติภายในตน ๕) มีอุดมการณ์นำพาชุมชนเข้าถึงหัวใจแห่งสันติวิถี เกิดวิศวรรสันติภาพท้องถิ่นที่พลังในการสร้างสรรค์ชุมชนให้เกิดสันติสุข สะท้อนจากการทำโครงการพัฒนาชุมชนที่นำเสนอกองทุนยุติธรรมชุมชน ๓ โครงการต่อกลุ่มผู้เข้าอบรม ผู้เข้าอบรมมีความประทับใจและนำไปใช้การพัฒนาตน ขยายผลและสร้างสรรค์ชุมชนแห่งสันติสุข

พระปลัดอนุชาติ นรินโท (อยู่ยั้ง) และคณะ^๙ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “พลังบวร : การสร้างจิตสำนึกแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย” ผลการวิจัย พบว่า ๑) สภาพจิตสำนึกมี ๔ มิติ ได้แก่ ๑) ความเป็นมนุษย์ ทำบุญต่อกัน ฝังธรรม รับคำสาบานกับหลวงพ่อยืดหลัก “ฮิตสิบสองคองสิบสี่” ๒) เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หวงแหวน อนุรักษ์ ทรัพยากรจากป่าให้คงอยู่อุดมสมบูรณ์ ให้อนุชนรุ่นหลัง คัดแยกขยะแนวคิด ๓R ๓) ความสัมพันธ์ทางสังคม มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ถูกต้อง โดยผู้ใหญ่จะพาเด็ก ๆ ไปเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ มีความสามัคคี ไม่ทะเลาะกัน มีน้ำใจเกื้อกูล ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว ช่วงเทศกาลคนต่างที่ก็มา ๔) ความรับผิดชอบต่อสังคม ประชุมเครือข่ายรับนโยบายเข้ามาถ่ายทอดให้ลูกบ้านเพื่อดูแลป่า นโยบายบ้านเล็กในป่าใหญ่ ไม่บุกรุก ไม่ล่าไม่เลี้ยง มีกฎเหล็ก มีระวางโทษ มีการวิจัยและพัฒนา วิธีการแปรรูป การตรวจวิเคราะห์ความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ กระบวนการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบวรเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย พบว่า มีการจัดกิจกรรมพัฒนาจิตสำนึกโดยอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจทุกฝ่าย ครอบครัวผู้ปกครองในชุมชนช่วยกันสร้างจิตสำนึกให้เกิดกับชุมชน โดยเฉพาะเยาวชนที่ถือเป็นกำลังสำคัญ

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทักษะสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี” คณะผู้วิจัยขอเสนอแนะไว้ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ผู้นำทางศาสนาควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา เพราะเป็นฐานรากของสังคม โดยความร่วมมือกันประสานงานกันระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน โบสถ์ มัสยิด และราชการ ภายใต้การแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง ของคนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน

๒) ผู้นำทางศาสนาควรส่งเสริมให้คนในชุมชนตั้งมั่นอยู่ในคุณธรรมและจริยธรรม ส่งเสริมการสื่อสารทางข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติ ความเชื่อ ประสบการณ์ ความต้องการ วิธีการปฏิบัติงาน จุดมุ่งหมาย รวมถึงค่านิยม ปฏิบัติตามทางสายกลาง ความสมดุล ความมีสมานฉันท์

๓) ผู้นำทางศาสนาควรส่งเสริมการเรียนรู้ การสร้างระบบยุติธรรม การจัดการความขัดแย้งอย่างถูกต้องและสันติวิธี ตามบริบทในพื้นที่ เพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ในการจัดการความขัดแย้งด้วยวิถีชุมชน ภายใต้บริบทความสัมพันธ์แบบพี่น้องและเป็นมิตร

^๙พระปลัดอนุชาติ นรินโท (อยู่ยั้ง) และคณะ, “พลังบวร : การสร้างจิตสำนึกแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย”, รายงานวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พิจิตร, ๒๕๖๓, บทคัดย่อ.

๔) ผู้นำทางศาสนาควรมีการระดมสมอง ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อันจะทำให้ชุมชนมีพลังความรัก ความสามัคคี ที่สำคัญการสื่อสารทางศาสนาจะต้องเป็นไปเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์หรือเป็นการสื่อสารด้วยสติและปัญญา

๕) ผู้นำทางศาสนาควรส่งเสริมการสร้างความรัก ความเมตตา ความสามัคคี ความไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น อันเป็นหลักปฏิบัติทางศาสนา ยึดมั่นอุดมการณ์และความเชื่อมั่นในกระบวนการสันติวิธี และขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขสัมพันธ์ในชุมชน ด้วยพลังของบ้าน วัด และโรงเรียน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) ผู้นำทางศาสนาควรมีการจัดทำโครงการทางศาสนา กล่าวคือ ศาสนาพุทธ ควรส่งเสริมโครงการพระวิปัสสนาจารย์ ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โครงการพระธรรมทูต เป็นต้น ศาสนาคริสต์ ควรส่งเสริมหลักสูตร BEC เป็นชื่อย่อจาก “Basic Ecclesial Communities” ที่เรียกว่า วิถีชุมชนวัด และศาสนาอิสลาม ควรส่งเสริมหลัก ๖ ประการ หรือหลักคำสอนด้านสามัคคีธรรม ซึ่งจะทำให้สังคมเกิดสันติสุข

๒) ผู้นำทางศาสนาควรมีการวางรากฐานของการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีในชุมชน โดยหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจในทางที่มิชอบ หรือการนิยมความรุนแรง ความขัดแย้งและข้อพิพาท ในสังคมพหุวัฒนธรรม ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ลัทธิ วิถีชีวิต ความคิด และวิถีปฏิบัติ

๓) ผู้นำทางศาสนาควรมีการส่งเสริมความเคารพสิทธิเสรีภาพ การสร้างความปรองดอง ยึดหลักการสากลที่เริ่มต้นจากการเจรจาไกล่เกลี่ย และควรมีการส่งเสริมให้ชุมชนมีศูนย์เรียนรู้ที่เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสาร ความรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน

๔) ผู้นำทางศาสนาควรส่งเสริมการสร้างภาคีเครือข่ายและความผูกพันทั้งในระดับบุคคล ระดับองค์กร ที่มุ่งเน้นพฤติกรรม ทศนคติของสมาชิก ยึดค่านิยมขององค์กร และควรมีจิตสาธารณะ เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ศาสนาของตน

๕) หน่วยงานภาครัฐควรมีการส่งเสริมสนับสนุนการสร้างภาคีเครือข่ายของศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม ผ่านกิจกรรมระหว่างศาสนาร่วมกันที่จะก่อให้เกิดสาธารณะประโยชน์ต่อชุมชน และทำให้ชุมชนมีสันติสุข

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัย เห็นว่า ควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- ๑) ควรทำวิจัยการสร้างสันติสุขท่ามกลางพหุวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ในจังหวัดจันทบุรี
- ๒) ควรทำวิจัยการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และสันติสุข บนพื้นฐานของความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม ในจังหวัดจันทบุรี
- ๓) ควรทำวิจัยการสร้างภาคีเครือข่ายการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขที่ยั่งยืนในสังคมพหุวัฒนธรรม ในจังหวัดจันทบุรี ที่สะท้อนให้เห็นเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี - ไทย :

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ .พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือ

กฤตศรี สามะพุทธิ. เข้าใจทะเลลามะ มหาสมุทรแห่งปัญญา (Understanding the Dalai Lama). กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ หจก.สามลดา, ๒๕๔๙.

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๒.

กิติมา สุรสนธิ. ความรู้ทางการสื่อสาร Introduction to communication. พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ. การศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่นำไปสู่ความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน : กรณีศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๖.

คณาจารย์สำนักพิมพ์เชียงใหม่. หนังสือบูรณาการแผนใหม่ นวัตกรรมขั้นต้น. กรุงเทพมหานคร: เชียง เชียง, ๒๕๔๖.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ศาสนาทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ ๕, ๒๕๕๗.

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ชาญเสน. อัตชีวประวัติขององค์ทะเลลามะ อีสราภาพในการสืบทอด. พิมพ์ที่ สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น, พิมพ์ครั้งที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๒.

ชัยวัฒน์ สถาอานนท์. สันติวิธี กรณีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ทำความเข้าใจปริศนาแนวคิดสมานฉันท์. คณะรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

ธีระพงษ์ มีไธสง. มิติทางศาสนาและปรัชญาของโลก. พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๑.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสน์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๘.

ปรมะ สตะเวทิน. หลักนิเทศศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

- ประชุมสุข อาชาวำรุง. **ประมวลความรู้เรื่องสันติภาพ**. กรุงเทพมหานคร ๒๕๕๓.
 ประพัฒน์ แสงวณิช. **ศาสนสัมพันธ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานส่งเสริมเอกลักษณ์
 ของชาติ, ๒๕๔๔.
- ปัญญา ใช้บางยาง. **ธรรมาธิบาย เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรม, ๒๕๔๖.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **การศึกษาเพื่อสันติภาพ**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๘.
 _____ . **วันสำคัญของชาวพุทธไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว,
 ๒๕๕๑.
- _____ . **ภาวะผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร : มิติชน, ๒๕๔๒.
- _____ . **วิถีสู่สันติภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑ กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๖.
- _____ . **การสื่อสารเพื่อเข้าถึงสังคม**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๘.
- _____ . **มองสันติภาพผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก
 จำกัด, ๒๕๔๒.
- _____ . **วันสำคัญของชาวพุทธไทย**. มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พิมพ์ครั้งที่ ๔, ๒๕๕๔.
- พระมหารุ่งเพชร ติกุขวิชโร. **ทิเบตที่อินเดีย (Tibetans in India)**. พิมพ์ครั้งแรก. บริษัท ส่องสยาม
 จำกัด, กรุงเทพมหานคร: ๒๕๓๗.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ**.
 กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๕๕.
- _____ . **ธรรมบุญชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๐, กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๗.
- พระมหาประยูร ธรรมจิตโต (มีฤกษ์). **พุทธวิธีสร้างสันติภาพ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้น
 ตัง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตถาโณ). **ธรรมะสำหรับประชาชน**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทคลังวิชา
 จำกัด, ๒๕๓๖.
- พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ. **มงคลชีวิต ๓๘ ประการ ฉบับทางก้าวหน้า เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร:
 นิวไวกิ้ง, ๒๕๔๗.
- พระโสภณคณาภรณ์. **“ความขัดแย้งในจิตมนุษย์หน้า”**. ในสันติศึกษากับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง,
 กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐.
- พุทธทาสภิกขุ. **ฟ้าสาบระหว่าง ๕๐ ปี ที่มีสวนโมกข์**. กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร, ๒๕๒๖.
 ภาควิชาภาษาไทย. **หลักในการสื่อสาร**. ลพบุรี: สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๒.
- มนต์ ทองซึ้ง. **ศาสนาสากล**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, ๒๕๕๖.
- มอริส, แครธเธอริน. **การจัดการความขัดแย้งและการขอโทษ**. แปลโดย วันชัย วัฒนศัพท์, ขอนแก่น :
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น, สถาบันสันติศึกษา, ๒๕๔๗.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์
 พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.
- ลักษณะปรีชา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ส. วงศ์เสงี่ยม, ๒๕๒๒.

ศาสตราจารย์เกียรติคุณศรีสุรางค์ พูลทรัพย์. **สุนทรียธรรม หลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมโลกเดียวกันอย่างสันติสุข** คริสต์ พุทธ ยูดาห์ อิสลาม ฮินดู. พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๕๐.

วรรณดี สุทธินรากร. **การวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยในกระบวนการทัศนทางเลือก**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๕๖.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. **พระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๘.

สมภาร พรหมทา. **มนุษย์กับศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๕๔.

สนิท ศรีสำแดง. **ปรัชญาเถรวาท**. กรุงเทพมหานคร: ๒๕๔๔.

สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ. **สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒, พิมพ์ลักษณ์ กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสายธารประชาธิปไตย, ๒๕๕๕.

สถาบันพระปกเกล้า. **ศึกษาแนวทางการสร้างความปรองดองแห่งชาติ**. กรุงเทพมหานคร: สภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๕.

สุกัญญา พ่วงภักดี. **คุณค่าและความจริงของชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๔.

สุจิตรา อ่อนค้อม. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว. ๒๕๕๒.

เสาวนีย์ จิตหมวด. **วัฒนธรรมอิสลาม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : ทางนำ, ๒๕๓๕.

อภิญวัฒน์ โพธิ์สาน. **พุทธศาสน์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๑ มหาสารคาม : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑.

๑.๒.๒ วิทยานิพนธ์

กุลธิดา ลิ้มเจริญ. "กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพตามแนวพุทธบูรณาการ". **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต** สาขาสันติศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒.

ทัศนีย์ เจนวิถีสุข. การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม, **พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

นิภาพร ปานสวัสดิ์. "คุณลักษณะของผู้นำชุมชนเพื่อสันติภาพที่พึงประสงค์ในสังคมไทย". **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต** สาขาสันติศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

พระวุฒิกัณณ์ วุฑฒิกัณโณ. "ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุนี (ประยูร ธมมจิตโต)", **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระวิมาน คมภีรปญโญ (ตรีภมม). "การศึกษาวิเคราะห์ศีล ๕ ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ". **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

วาสนา พิทักษ์ธรรม และคณะ. การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขที่ยั่งยืนในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลกระโด อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยความขัดแย้งและสันติศึกษา**. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๗, บทคัดย่อ

เวลา กัลหฺโสภา. "การศึกษาแนวคิดเรื่องเมตตาในศาสนาพุทธกับอรัระหฺมะฮฺในศาสนาอิสลาม". **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาศาสนาและปรัชญา**. คณะมนุษยศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖.

๑.๒.๓ รายงานการวิจัย

ผศ.ดร.ชั้นทอง วัฒนประดิษฐ์. "วิศวกรสันติภาพท้องถิ่น: ต้นแบบผู้นำสร้างสันติสุขในชุมชน". รายงานวิจัย, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓, บทคัดย่อ.

คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ, ๒๕๕๔, และ Heyse, 1998 อ้างใน **รายงานวิจัย**. การสร้างความปรองดองแห่งชาติ, ๒๕๕๖.

พระครูโฆสิตวิฒนานุกูล. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. และคณะ. "การสร้างเครือข่ายจิตสาธารณะในสังคมพหุวัฒนธรรมกับการพัฒนาสู่เมืองสันติภาพไร้รอยต่อ". รายงานวิจัย, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, ๒๕๖๓, บทคัดย่อ.

พระปลัดนิคม ปัญญาวิโร (ปีกษ์) และคณะ. "กระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนาเพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดสุราษฎร์ธานี". รายงานวิจัย, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี, ๒๕๖๐, บทคัดย่อ.

พระปลัดอนุชาติ นรินโท (อยู่ยั้ง) และคณะ. "พลังบวร : การสร้างจิตสำนึกแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย". รายงานการวิจัย. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พิจิตร, ๒๕๖๓, บทคัดย่อ.

พระปราโมทย์ วาทโกวิโท ดร. และคณะ. "การพัฒนาหลักสูตรการเสริมสร้างสมรรถนะผู้นำท้องถิ่นในการเป็นวิศวกรสันติภาพ เพื่อสร้างสันติสุขในชุมชน". รายงานวิจัย, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓, บทคัดย่อ.

พระมหายุทธนา นรเชษฐ และคณะ. "ศึกษาวิเคราะห์หลักการอยู่ร่วมกันของสังคมพหุวัฒนธรรมประเทศไทย: กรณีศึกษาชุมชนชาวพุทธและมุสลิมในชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อมพระนครศรีอยุธยา", **รายงานการวิจัย**. ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔, บทคัดย่อ.

พระมหาเสรีชน นริสโร (พันธ์ประโคน) ดร. และคณะ. "การพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบสันติสุขตามหลักคำสอนของศาสนา (พุทธ คริสต์ อิสลาม)". รายงานวิจัย, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓, บทคัดย่อ.

พูนสุข มาศรีงสรรค์, บรรพต ต้นธีรวงศ์, ชันทอง วัฒนประดิษฐ์. “เกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสันติภาพขององค์กรและนักสันติภาพโลก”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑, บทคัดย่อ.

๑.๒.๔ วารสาร

จอห์น นพดล วศินสุนทร. “ภาพกว้างทางทฤษฎีบนการสื่อสารเชิงซ้อนในสังคมอาเซียน”. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ เดือนกันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๖: ๔.

ประภาพรรณ ฉัตรมาลัย. มรดกวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบุรี. วารสารวิถีชุมชนคนริมน้ำ: จันทบุรี, ๒๕๕๒: ๑๕.

ประเวศ วะสี. “วาระใน ๕ ปีปัจจัย ขบวนการความขัดแย้ง ๔ ทิศทาง สร้างสันติวิธี”. มติชนรายวัน ปีที่ ๒๘ วันที่ ๘ เมษายน ๒๕๔๘: ๒.

พระครูปลัดไพรัช จนทสโร. “การอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวพุทธและมุสลิม ในเขตพื้นที่อำเภอเทพา อำเภอสะข้าย้อย อำเภอนาทวี และอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา”. วารสาร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๖ พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๖๑: ๒๘๔-๒๘๕.

พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ. “การสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. ตีพิมพ์ในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓, กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๙: ๕๕-๖๒.

พิพัฒน์ พสุธารชาติ. “เพื่อความเข้าใจเรื่อง ‘องค์กรรวม’”. วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ปีที่ ๑๐, ฉบับที่ ๒, พฤษภาคม-สิงหาคม, ๒๕๔๖ : ๖.

๑.๒.๕ สื่ออิเล็กทรอนิกส์

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕. นวัตกรรมขับเคลื่อนศีลธรรมอย่างเป็นระบบสร้างสังคมสงบสุข เพื่อสันติสุขยั่งยืน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.sila๕.com> [๑๙ มีนาคม ๒๕๖๖].

ชุมชนริมน้ำจันทบุรี. ระบบฐานข้อมูลท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.eculture.rbru.ac.th/ID-วัดพระแม่ปฏิสนธินิรมล โบสถ์วัดโรมันคาทอลิก>, [๑๙ มีนาคม ๒๕๖๖].

เทศกาลเตรียมรับเสด็จพระคริสตเจ้า. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล:<http://www.ratchaburidio.or.th/main/sunday-homily/๒๑๒๘-goodnews-๒๐๒๑-advento๑>, [๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖].

ดอกหญ้า. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.<http://www.asoke.info/Communication.html>>. [๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖].

เทศกาลปัสกา. แผนกคริสตศาสนธรรม อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯนครช. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล: <http://www.https://kamsombkk.com/catholic-catechism/>, [๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖].

- เทศกาลมหาพรต. **วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี**. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล: <http://www.th.wikipedia.org/wiki/เทศกาลมหาพรต>, [๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖].
- ไทยธรรมจักร. **สารานุกรม ๖ ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.thaidhammajak.com/webboard/detail.php?questionid=๑๒๒๕๖>. [๕ มิถุนายน ๒๕๖๖].
- ประกาศสำนักทะเบียนกลาง. **จำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักร ตามหลักฐานทะเบียนราษฎร ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๓, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๘ ตอนพิเศษ ๕๓ ง วันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๔**, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=๑๐๘๘๑๙๔๖๗๙๕๕๑๙๘&set=pcb>, [๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖].
- พระมหาพรชชา ฐมมหาโส (นิธิบุญยากร). **พุทธสันติวิธี หลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.visalo.org/prefaces/oudPeace.htm> [๓๑ มีนาคม ๒๕๖๖].
- _____ **สันติภาพบนเส้นทาง “สี่แพร่ง” ในสังคมไทยปัจจุบัน**. บทความวิชาการ ๒๕๕๗), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.mcu.ac.th/> [เข้าถึงเมื่อ ๔ มิถุนายน ๒๕๖๖].
- ระบบฐานข้อมูลท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี RBRU e-Culture. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.eculture.rbru.ac.th/ID๙-ชุมชนริมน้ำจันทบูร>, [๑๙ มีนาคม ๒๕๖๖].
- ศูนย์ข้อมูลกลางทางด้านศาสนา RELIGIOUS INFORMATION CENTRE. ๒๕๖๖, **เครือข่ายศาสนสถาน**, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://e-service.dra.go.th/chart_place_page/search-place-province?province=๑๓&religion=๒, [๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖].
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ จังหวัดจันทบุรี. **สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.๒๕๕๓ (The 2010 Population and Housing Census)**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://www.nso.go.th/sites/๒๐๑๔en/Documents/popeng/๒๐๑๐/Report/Chanthaburi_T.pdf, [๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖].
- อติเทพ ไชยสิทธิ. **“กระบวนการปรองดองจะเกิดขึ้นได้หรือไม่”**. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <http://www.entightenedjurists.com>. ๒๕๕๕, [๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๖].
- panyar rk. **ทฤษฎีสื่อสาร**. แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/๔๙๑๙๔๙>, [๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๖].
- Wikihow. **วิธีการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ**. แหล่งที่มา: <https://th.wikihow.com/>, [๒๑ มิถุนายน ๒๕๖๖].

๑.๒.๖ สัมภาษณ์

พระราชธรรมเมธี,ดร., เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๖.

พระครูสุจิตตกิจติวัฒน์,ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

นายวชิรวิทย์ พรคองันต์, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ รักษาการแทน ผู้อำนวยการกลุ่ม

ส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

ดร.อัจฉรา ปิยวิทย์ชาติ, ๖๑/๑๔ ตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

นางสาวศิรินทร จงอุทัยไพศาล, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง

จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

นายศุภกมลภัทร พงษ์สวัสดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัด

จันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

นางสาวพนนิดา วงคะเลียด, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดจันทบุรี,

๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

นางสาวเอวารินทร์ จุลประเสริฐศักดิ์, ชุมชนหน้าวัดโรมันคาทอลิก หมู่ ๕ ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง

จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

นายหุสส์ ไช้มาลี, สมาคมทะมิลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒

พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

นางมะลิ ทองหล่อ, สมาคมทะมิลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒

พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

นางสาวนัจมี ไช้มาลี, สมาคมทะมิลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี, ๒๒

พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

นายสมบัติ ชัยสุวรรณ, มัสยิดย่นนำตุลุมฮายีรีน อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี, ๒๒ พฤศจิกายน

๒๕๖๖.

๑.๒.๗ การสนทนากลุ่มเฉพาะ

พระครูธรรมธรจิราชาติ พุทธรกขิต, ดร., วัดจันทนาราม อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

พระครูจิตรการโกวิท เจ้าคณะอำเภอเมือง (ธ) เจ้าอาวาสวัดทรายงาม

นาวาตรี พรพยนต์ เกลี่อนรัตน์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี

นายอำนาจ เลิศพิสุทธ์การย์ ประธานกลุ่มศาสนสัมพันธ์อาสนวิหาร แม่พระปฏิสนธินิรมล

ซิสเตอร์ ขวัญเรียม เพียรรักษา ที่ปรึกษารักกางเขน ฝ่ายอภิบาลแผ่ธรรม คณะรักกางเขนแห่งจันทบุรี

ซิสเตอร์ สุภาวดี ต๊ะแซ คณะรักกางเขนแห่งจันทบุรี

น.ส.จันจิรา อาดิน มัสยิดย่นนำตุลุมฮายีรีน อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี

นายภราดร วนุชา มัสยิดย่นนำตุลุมฮายีรีน อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี

นายรุสดี ไช้มาลี สมาคมทะมิลมุสลิมจันทบุรี ศูนย์กลางอิสลาม ประจำจังหวัดจันทบุรี

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books.

Creswell, J. W. **Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Traditions**. Op. cit., 2007, p. 121.

Longman. **Longman Dictionary of American English**. 2nd ed. New York: Pearson Education, 2000, p.586.

Patton, M. **Qualitative Evaluation and Research Methods**. Newbury Park, California, Sage, 1990, p. 462.

Silverman, D., **Doing Qualitative Research: A Practical Handbook**. London, Sange, 2000, p. 90.

Wilbur Schramm and D. F. Roberts (eds.). **How Communication Works, in the Process and Effect of Mass Communication**. Urbana Ill: University of Illinois, 1957, p.13.

ภาคผนวก ก.

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย
หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

ชื่อ/นามสกุล	ตำแหน่ง/หน้าที่
๑. พระครูสุทธิวรญาณ, ดร.	อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. ดร.สมจิตร บุญปก	อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. อาจารย์ถาวร โคตรชัย	อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี
๔. อาจารย์ทรัพย์สิทธิ เกิดในมงคล	คณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี
๕. ผศ.ดร.จำลอง แสนเสนาะ	อาจารย์พิเศษวิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์จันทร์บุรี

โทร. ๐-๓๙๔๙-๘๕๙๙

ที่ อ.๘๐๗๖.๒/๗๖

วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เรียน พระครูสุทธธีรญาณ, ดร.

ตามที่มหาวิทยาลัย ได้อนุมัติงานวิจัยให้ นายศิริวัฒน์ ครอบบุญ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตร รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต วิชาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ โครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนา นักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัด จันทบุรี” ตามสัญญาเลขที่ ว.๒๓๓/๒๕๖๖ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการทำวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ในการทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ฝ่ายวิชาการพิจารณาแล้ว เห็นว่า ท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังใจเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบพระคุณ ในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูเกษมภัทรกิจ, ดร.)

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ
วิทยาลัยสงฆ์จันทร์บุรี

ผู้ประสานงาน: นายศิริวัฒน์ ครอบบุญ
โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๖๒-๓๒๙-๓๓๙๗

สารท๒๕๖๖

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์จังหวัดจันทบุรี

โทร. ๐-๓๙๔๙-๘๕๕๙

ที่ อว.๘๐๗๖.๒/๗๖

วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เจริญพร ดร.สมจิตร์ บุญปก

ตามที่มหาวิทยาลัย ได้อนุมัติงานวิจัยให้ นายศิริวัฒน์ ครอบบุญ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตร รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต รักษาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ โครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนา นักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัด จันทบุรี” ตามสัญญาเลขที่ ว.๒๓๓/๒๕๖๖ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการทำวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ในการทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ฝ่ายวิชาการพิจารณาแล้ว เห็นว่า ท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่เจริญพรเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังใจเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณ ในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูเกษมภักดิ์กิจ, ดร.)

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ
วิทยาลัยสงฆ์จังหวัดจันทบุรี

๓๖๐๐๙๕
ดร.สมจิตร์ บุญปก
(ดร. ส.น. บุญปก)
๒๒ กันยายน ๒๕๖๖

ผู้ประสานงาน: นายศิริวัฒน์ ครอบบุญ
โทรศัพท์ติดต่อ: ๐๖๒-๓๒๙-๓๑๔๙

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์จันทร์บุรี

โทร. ๐-๓๙๔๙-๘๕๕๙

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๖

วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เรียน อาจารย์ถาวร โคตรชัย

ตามที่มหาวิทยาลัย ได้อนุมัติงานวิจัยให้ ดร.ศิริวัฒน์ ครอบบุญ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตร รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต รักษาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ โครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนา นักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัด จันทบุรี” ตามสัญญาเลขที่ ว.๒๓๓/๒๕๖๖ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการทำวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ในการทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยพิจารณาแล้ว เห็นว่า ท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่เรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังที่ได้ แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังใจเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบท่านในความเอื้อเฟื้อ ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ศิริวัฒน์

(ดร.ศิริวัฒน์ ครอบบุญ)

ประธานหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต

รักษาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ

ถาวร โคตรชัย
ถาวร โคตรชัย
 (นายถาวร โคตรชัย)
 ๒๒ กันยายน ๒๕๖๖

สำนักงานวิชาการ

โทร ๐๖๒-๓๒๙-๓๑๙๗

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์จันทร์บุรี

โทร. ๐-๓๙๕๙-๘๕๕๙

ที่ อว.๘๐๗๖.๒/๗๖

วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เจริญพร อาจารย์ทรัพย์สินท์ เกิดในมงคล

ตามที่มหาวิทยาลัย ได้อนุมัติงานวิจัยให้ นายศิริวัฒน์ ครอบบุญ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตร รัฐประศาสนศาสตร์บัณฑิต รักษาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ โครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนา นวัตกรรมสื่อภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัด จันทบุรี” ตามสัญญาเลขที่ ว.๒๓๓/๒๕๖๖ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการทำวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ในการทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ฝ่ายวิชาการพิจารณาแล้ว เห็นว่า ท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่เจริญพรเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังใจเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณ ในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมามาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูเกษมภัทรกิจ, ดร.)

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ
วิทยาลัยสงฆ์จันทร์บุรี

๒๒ กันยายน ๒๕๖๖

ผู้ประสานงาน: นายศิริวัฒน์ ครอบบุญ

โทรศัพท์ต่อ. ๐๖๒-๓๒๙-๓๑๕๗

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์จันทร์ โทร. ๐-๓๙๔๙-๘๕๙๙
 ที่ อว.๘๐๗๖.๒/๗๖ วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๖๖
 เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จำลอง แสนเสนาะ

ตามที่มหาวิทยาลัย ได้อนุมัติงานวิจัยให้ นายศิริวัฒน์ ครอบงบุญ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตร
 รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต รักษาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ โครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนา
 นวัตกรรมสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัด
 จันทบุรี” ตามสัญญาเลขที่ ว.๒๓๓/๒๕๖๖ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการทำวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ในการทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ฝ่ายวิชาการพิจารณาแล้ว เห็นว่า ท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ
 ในเรื่องนี้อย่างดียิ่ง จึงใคร่เจริญพรเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
 ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังใจเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณ
 ในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมามาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูเกษมกิตฺตกิจ, ดร.)
 รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ
 วิทยาลัยสงฆ์จันทร์

ผู้ประสานงาน: นายศิริวัฒน์ ครอบงบุญ
 โทรติดต่. ๐๖๒-๓๒๙-๓๑๙๗

ทราบแล้ว
 (ดร.จ.จำลอง แสนเสนาะ)
 ๒๓ กันยายน ๒๕๖๖

ภาคผนวก ข.

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธมณฑลจังหวัดจันทบุรี ตำบลบางกะจะ
อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ๒๒๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๓๙๔๙-๘๕๙๙

๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบนมัสการ พระครูสุจิตตจิตติวัฒน์, ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี, ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ตามที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อนุมัติงานวิจัยให้ นายศิริวัฒน์ ครอบงม
ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต วิชาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “การพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์
ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี” ตามสัญญาเลขที่ ว.๒๓๓/๒๕๖๖ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการทำวิจัยของสถาบันวิจัย
พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
เพื่อการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูล
ในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี
หวังใจเป็นอย่างยิ่งว่า จักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอกราบนมัสการขอพระคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

ศิริวัฒน์ ครอบงม
๓๐.๐๙.๖๖
๒๕๓.๖.๖๖

ศิริวัฒน์
.....
(ดร.ศิริวัฒน์ ครอบงม)

รักษาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ

ผู้ประสานงาน: นายศิริวัฒน์ ครอบงม
โทรศัพท์ต่อ. ๐๖๒-๓๒๙-๓๑๙๗

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธมณฑลจังหวัดจันทบุรี ตำบลบางกะจะ

อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ๒๒๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๓๙๔๔๙-๘๕๕๙๙

๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เรียน นายชิววิทย์ พรรคอนันต์
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ตามที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อนุมัติงานวิจัยให้ นายศิริวัฒน์ ครอบงมญ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต วิชาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหนังสือสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี” ตามสัญญาเลขที่ ว.๒๓๓/๒๕๖๖ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการทำวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี หวังใจเป็นอย่างยิ่งว่า จักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(นายชิววิทย์ พรรคอนันต์)

นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ รักษาการแทน
 ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม
 ๒๒ พ.ย. ๒๕๖๖

เรียนมาด้วยความนับถือ

(ดร.ศิริวัฒน์ ครอบงมญ)

วิชาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ

ผู้ประสานงาน: นายศิริวัฒน์ ครอบงมญ
 โทรศัพท์ต่อ. ๐๖๒-๓๒๙-๓๑๔๗

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธมณฑลจังหวัดจันทบุรี ตำบลบางกะจะ

อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ๒๒๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๓๙๔๔-๘๕๕๙๙

๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เรียน ดร.อัจฉรา ปิยวิทย์ชาติ
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ตามที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อนุมัติงานวิจัยให้ นายศิริวัฒน์ ครองบุญ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต รักษาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี” ตามสัญญาเลขที่ ว.๒๓๓/๒๕๖๖ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการทำวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้ จึงใคร่ขออนุญาตเผยแพร่ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี หวังใจเป็นอย่างยิ่งว่า จักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ฉันทน์ ปิยวิทย์ชาติ
 ดร.อัจฉรา ปิยวิทย์ชาติ
 ๒๒ พย. ๖๖

เรียนมาด้วยความนับถือ

(ดร.ศิริวัฒน์ ครองบุญ)

รักษาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ

ผู้ประสานงาน: นายศิริวัฒน์ ครองบุญ
 โทรติดต่อ: ๐๖๒-๓๒๙๙-๓๑๙๗

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธมณฑลจังหวัดจันทบุรี ตำบลบางกะจะ
อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ๒๒๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๓๙๕๕-๘๕๕๙

๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบเพื่อการวิจัย
เรียน นางสาวศิรินทร จงอุทัยไพศาล
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ตามที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อนุมัติงานวิจัยให้ นายศิริวัฒน์ ครอบงม
ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต รักษาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “การพัฒนาหนังสือสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทาง
ศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี” ตามสัญญาเลขที่ ว.๒๓๓/๒๕๖๖ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการทำวิจัยของสถาบันวิจัย
พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
เพื่อการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูล
ในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี
หวังใจเป็นอย่างยิ่งว่า จักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ
มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ฉันทน์ให้รับทราบ
ศิรินทร จงอุทัยไพศาล
๑๑ พ.ย. ๖๖

เรียนมาด้วยความนับถือ

(ดร.ศิริวัฒน์ ครอบงม)

รักษาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ

ผู้ประสานงาน: นายศิริวัฒน์ ครอบงม
โทรติดต่อ: ๐๖๒-๓๒๙-๓๑๙๗

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์จันทร์บุรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธมณฑลจังหวัดจันทร์บุรี ตำบลบางกะจะ

อำเภอเมือง จังหวัดจันทร์บุรี ๒๒๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๓๙๔๔๙-๘๕๕๙๙

๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เรียน นายศุภกัทธ พงษ์สวัสดิ์
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ตามที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อนุมัติงานวิจัยให้ นายศิริวัฒน์ ครอบบุญ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต รักษาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทร์บุรี” ตามสัญญาเลขที่ ว.๒๓๓๓/๒๕๖๖ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการทำวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์จันทร์บุรี หวังใจเป็นอย่างยิ่งว่า จักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ข้าสว. น. ส. ๓๖๓
 ศ.ก. ๓๖๓ พงษ์สวัสดิ์
 ๒๒ พ.ย. ๖๖

เรียนมาด้วยความนับถือ

(ดร.ศิริวัฒน์ ครอบบุญ)

รักษาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ

ผู้ประสานงาน: นายศิริวัฒน์ ครอบบุญ
 โทรติดต่อบ. ๐๖๒-๓๒๔-๓๑๔๙๗

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธมณฑลจังหวัดจันทบุรี ตำบลบางกะจะ
อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ๒๒๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๓๙๔๙-๘๕๕๙๙

๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตขอทราบข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นางสาวพัฒนา วงคะเลียด นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักงานพระพุทธศาสนา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ตามที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อนุมัติงานวิจัยให้ นายศิริวัฒน์ ครองบุญ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต รักษาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี” ตามสัญญาเลขที่ ว.๒๓๓/๒๕๖๖ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการทำวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้ จึงใคร่ขออนุญาตขอทราบข้อมูลได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี หวังใจเป็นอย่างยิ่งว่า จักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

ฉันทิ ใจดี
นางสาวพัฒนา วงคะเลียด
(นางสาวพัฒนา วงคะเลียด)

(ดร.ศิริวัฒน์ ครองบุญ)

รักษาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ

ผู้ประสานงาน: นายศิริวัฒน์ ครองบุญ
โทรศัพท์ติดต่อ: ๐๖๒-๓๒๙-๓๑๙๗

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์จันทร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธมณฑลจังหวัดจันทร์ ตำบลบางกะจะ
อำเภอเมือง จังหวัดจันทร์ ๒๒๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๓๙๔๙-๘๕๙๙

๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตขอรับข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นางสาวเอวารินทร์ จุลประเสริฐศักดิ์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ตามที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อนุมัติงานวิจัยให้ นายศิริวัฒน์ ครอบงมญู ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต รักษาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหนังสือสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทร์” ตามสัญญาเลขที่ ว.๒๓๓/๒๕๖๖ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการทำวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์จันทร์หวังใจเป็นอย่างยิ่งว่า จักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อินทิ ให้สัมภาษณ์
เอวารินทร์ จุลประเสริฐศักดิ์
๒๒ พ.ย. ๖๖

เรียนมาด้วยความนับถือ

(ดร.ศิริวัฒน์ ครอบงมญู)

รักษาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ

ผู้ประสานงาน: นายศิริวัฒน์ ครอบงมญู
โทรศัพท์ติดต่อ: ๐๖๒-๓๒๙-๓๑๙๗

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์จันทร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธมณฑลจังหวัดจันทร์บุรี ตำบลบางกะจะ
อำเภอเมือง จังหวัดจันทร์บุรี ๒๒๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๓๙๔๙-๘๕๙๙

๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายทฤษฏี ไช้ะมาลี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ตามที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อนุมัติงานวิจัยให้ นายศิริวัฒน์ ครอบบุญ
ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต รักษาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง "การพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทาง
ศาสนา ในจังหวัดจันทร์บุรี" ตามสัญญาเลขที่ ว.๒๓๓/๒๕๖๖ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการทำวิจัยของสถาบันวิจัย
พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
เพื่อการนี้ จึงใคร่ขออนุญาตได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูล
ในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์จันทร์บุรี
หวังใจเป็นอย่างยิ่งว่า จักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ
มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

ณัฐ ใจใส่มหาธรรม
นพช
๒๒ พ.ย. ๖๖

(ดร.ศิริวัฒน์ ครอบบุญ)

รักษาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ

ผู้ประสานงาน: นายศิริวัฒน์ ครอบบุญ
โทรศัพท์ติดต่อ: ๐๖๒-๓๒๙-๓๑๙๗

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธมณฑลจังหวัดจันทบุรี ตำบลบางกะจะ
อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ๒๒๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๓๙๔๙-๘๕๕๙

๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นางมะลิ ทองหล่อ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ตามที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อนุมัติงานวิจัยให้ นายศิริวัฒน์ ครองบุญ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต วิชาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี” ตามสัญญาเลขที่ ว.๒๓๓/๒๕๖๖ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการทำวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี หวังใจเป็นอย่างยิ่งว่า จักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

(ดร.ศิริวัฒน์ ครองบุญ)

รักษาราชการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ

ยินดีในสัมภาษณ์
ม.ค.

๒๒ พ.ย. ๖๖

ผู้ประสานงาน: นายศิริวัฒน์ ครองบุญ
โทรศัพท์ติดต่อ: ๐๖๒-๓๒๙-๓๑๙๗

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธมณฑลจังหวัดจันทบุรี ตำบลบางกะจะ
อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ๒๒๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๓๙๔๙-๘๕๕๙

๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นางสาวนัจมี โชะมาลี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ตามที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อนุมัติงานวิจัยให้ นายศิริวัฒน์ ครอบบุญ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต รักษาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี” ตามสัญญาเลขที่ ว.๒๓๓/๒๕๖๖ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการทำวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี หวังใจเป็นอย่างยิ่งว่า จักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

(ดร.ศิริวัฒน์ ครอบบุญ)

รักษาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ

วิภาณี โชะมาลี
วิจัย

๒๒ พ.ย. ๒๕๖๖

ผู้ประสานงาน: นายศิริวัฒน์ ครอบบุญ
โทรศัพท์ติดต่อ: ๐๖๒-๓๒๕๙-๓๑๔๙๗

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธมณฑลจังหวัดจันทบุรี ตำบลบางกะจะ
อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ๒๒๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๓๙๔๙-๘๕๔๙

๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายสมบัติ ชัยสุวรรณ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ตามที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อนุมัติงานวิจัยให้ นายศิริวัฒน์ ครอบงม
ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต วิชาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “การพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทาง
ศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี” ตามสัญญาเลขที่ ว.๒๓๓/๒๕๖๖ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการทำวิจัยของสถาบันวิจัย
พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
เพื่อการนี้ จึงใคร่ขออนุญาตได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูล
ในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี
หวังใจเป็นอย่างยิ่งว่า จักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ
มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

(ดร.ศิริวัฒน์ ครอบงม)

รักษาราชการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ

22 พ.ย. 66

ผู้ประสานงาน: นายศิริวัฒน์ ครอบงม
โทรศัพท์ติดต่อ: ๐๖๒-๓๒๙-๓๑๙๗

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์จันทร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธมณฑลจังหวัดจันทบุรี ตำบลบางกะจะ
อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ๒๒๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๓๙๔๙-๘๕๔๙

๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบเพื่อการศึกษาวิจัย
เรียน นางสาวจันทิรา อาดิษฐ์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ตามที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อนุมัติงานวิจัยให้ นายศิริวัฒน์ ครอบงม
ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต วิชาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “การพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทาง
ศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี” ตามสัญญาเลขที่ ว.๒๓๓/๒๕๖๖ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการทำวิจัยของสถาบันวิจัย
พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
เพื่อการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูล
ในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์จันทร์
หวังใจเป็นอย่างยิ่งว่า จักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ
มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ยื่นโดย *ศิริวัฒน์ ครอบงม*
จันทิรา อาดิษฐ์

22. 11. 66

เรียนมาด้วยความนับถือ

ศิริวัฒน์ ครอบงม

(ดร.ศิริวัฒน์ ครอบงม)

รักษาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ

ผู้ประสานงาน: นายศิริวัฒน์ ครอบงม
โทรศัพท์ต่อ. ๐๖๒-๓๒๕๙-๓๑๑๙๗

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธมณฑลจังหวัดจันทบุรี ตำบลบางกะจะ
อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ๒๒๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๓๙๔๔-๘๕๙๙

๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุมัติขอรับข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายภราดร วนุชา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ตามที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อนุมัติงานวิจัยให้ นายศิริวัฒน์ ครอบงบุญ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต รักษาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี” ตามสัญญาเลขที่ ว.๒๓๓/๒๕๖๖ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการทำวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้ จึงใคร่ขออนุมัติขอรับข้อมูลที่โปรดพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี หวังใจเป็นอย่างยิ่งว่า จักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ศิริวัฒน์ ครอบงบุญ

เรียนมาด้วยความนับถือ

ภราดร วนุชา

ศิริวัฒน์ ครอบงบุญ

(ดร.ศิริวัฒน์ ครอบงบุญ)

๒๒ พ.ย. ๖๖

รักษาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ

ผู้ประสานงาน: นายศิริวัฒน์ ครอบงบุญ
โทรศัพท์ต่อ. ๐๖๒-๓๒๙-๓๑๙๙

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธมณฑลจังหวัดจันทบุรี ตำบลบางกะจะ

อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ๒๒๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๓๙๔๙-๘๕๕๙

๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบเพื่อการวิจัย
 เรื่อง นายรุสดี โส๊ะมาลี
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ตามที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อนุมัติงานวิจัยให้ นายศิริวัฒน์ ครอบบุญ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต วิชาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี” ตามสัญญาเลขที่ ว.๒๓๓/๒๕๖๖ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการทำวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี หวังใจเป็นอย่างยิ่งว่า จักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

ในชื่อในนามกรรมการ
 โส๊ะมาลี
 ๒๒ พ.ย. ๖๖

(ดร.ศิริวัฒน์ ครอบบุญ)

วิชาการ ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ

ผู้ประสานงาน: นายศิริวัฒน์ ครอบบุญ
 โทรศัพท์. ๐๖๒-๓๒๙-๓๑๙๗

ภาคผนวก ค.

แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบเจาะลึก (Structured In-depth interview)

เรื่อง การพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดอง
สมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี

THE DEVELOPMENT OF THE PEACEFUL COMMUNICATORS AND
RECONCILIATION CONSTRUCTION OF THE RELIGION
IN CHANTHABURI PROVINCE

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์

การพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดอง
สมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี โดยแนวทางการสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น ๕ ขั้นตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ เป็นคำถามเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนา
ในจังหวัดจันทบุรี

ตอนที่ ๓ เป็นคำถามเกี่ยวกับการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติ
ระหว่างศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี

ตอนที่ ๔ เป็นคำถามเกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทาง
ศาสนาในจังหวัดจันทบุรี

ตอนที่ ๕ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและ
การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี

ตอนที่ ๑ เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ.....นามสกุล.....

อายุ.....วุฒิการศึกษา.....

ตำแหน่งหน้าที่.....

สังกัดองค์กร.....

นับถือศาสนา.....

ประสบการณ์ด้านการสื่อสาร / การสร้างความปรองดองสมานฉันท์.....
 สถานที่อยู่..... หมู่ที่.....
 ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
 โทรศัพท์.....
 E-mail:
 ไลน์.....
 วัน/เวลาที่สัมภาษณ์.....

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์
 (.....)

ลงชื่อ.....ผู้ให้สัมภาษณ์
 (.....)
/...../.....

ตอนที่ ๒ เป็นคำถามเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนาในจังหวัดจันทบุรี
 อย่างไร?

๑. ท่านมีทักษะการโน้มน้าวใจในการทำงานเป็นทีมและให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วม
 ในกิจกรรมภายในชุมชน อย่างไร?

.....

๒. ท่านมีทักษะในการนำชุมชนให้มีส่วนร่วมระหว่างศาสนา พุทธ คริสต์ และอิสลาม
 อย่างไร?

.....

๓. ท่านมีทักษะการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันโดยให้ความเคารพให้เกียรติ มองเห็นความดีงามและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

๔. ท่านมีทักษะการสื่อสารที่ดี กล่าวความจริงอย่างสร้างสรรค์ได้อย่างเหมาะสมต่อบริบทและเหตุการณ์ภายในชุมชน อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

๕. ชุมชนเห็นความสำคัญและมีความเชื่อมั่นในวิถีแห่งสันติภาพ อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ เป็นคำถามเกี่ยวกับการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติระหว่างศาสนาในจังหวัดจันทบุรี

๑. การอยู่ร่วมกันในวิถีแห่งพหุวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างในด้านความเชื่อและวัฒนธรรม ท่านมีหลักการ วิธีการในการสร้างความปรองดองภายในชุมชน อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

๒. ท่านมีการสื่อสารเพื่อให้สมาชิกชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

๓. การสร้างความสัมพันธ์หรือความผูกพันทั้งในระดับบุคคล ระดับองค์กร เป็นอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

๔. ท่านมีการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ตลอดถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรม
สาธารณประโยชน์ อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

๕. หลักคำสอนทางศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ที่มีปัจจัยส่งเสริมให้ชุมชนเกิดสันติสุข
อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ เป็นคำถามเกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำศาสนาในจังหวัด
จันทบุรี

๑. ท่านคิดว่า ชุมชนมีสันติสุขได้ภายใต้การเสริมสร้างการสื่อสารเชิงสันติและการสร้าง
ความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

๒. ผู้นำศาสนามีบทบาทในการสื่อสารเพื่อสร้างชุมชนสันติสุขในท่ามกลางสังคม
พหุวัฒนธรรม อย่างไร?

.....

.....

.....
.....

๓. การสื่อสารแนวสันติวิถีในการอยู่ร่วมกันที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นอย่างไร?

.....
.....
.....

ตอนที่ ๕ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี

.....
.....
.....
.....
.....

ขอขอบพระคุณท่านที่เสียสละเวลาอันมีค่าในการให้สัมภาษณ์

คณะผู้วิจัย

แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
เรื่อง การพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดอง
สมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี

THE DEVELOPMENT OF THE PEACEFUL COMMUNICATORS AND
RECONCILIATION CONSTRUCTION OF THE RELIGION
IN CHANTHABURI PROVINCE

คำชี้แจง : แบบสนทนากลุ่มเฉพาะแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นการสนทนากลุ่มเฉพาะเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนา

ตอนที่ ๒ เป็นการสนทนากลุ่มเฉพาะเกี่ยวกับการพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติระหว่างศาสนา

ตอนที่ ๓ เป็นการสนทนากลุ่มเฉพาะเกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารเชิงสันติของผู้นำทางศาสนาในจังหวัดจันทบุรี

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) คณะผู้วิจัย สร้างประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่ม โดยมุ่งหมายให้การสนทนากลุ่ม สามารถหาลักษณะร่วม (Common Character) และข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และการบูรณาการจากกิจกรรม การมีส่วนร่วมภายในชุมชนตามวิถีแห่งความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา และสามารถสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีและหลักคำสอนทางศาสนา เพื่อเป็นแบบนักสื่อสารสันติภาพ

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นที่จะต้องจัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ซึ่งพระคุณท่าน/ท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่าน/ท่าน พร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี”

คณะผู้วิจัยขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียง กล้องบันทึกภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหวขณะที่ทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ เพื่อใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป และขอขอบคุณทุกท่านในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการเป็นอย่างสูงที่ได้ให้ข้อเสนอแนะและคำแนะนำมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณในความอนุเคราะห์เป็นอย่างสูง

คณะผู้วิจัย

ภาคผนวก ง.
รูปภาพประกอบการสัมภาษณ์

ภาคผนวก ฉ.

รูปภาพประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ
(Focus Group Discussion)

รูปภาพประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
เรื่อง การพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดอง
สมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี

The Development of the Peaceful Communicators and
Reconciliation Construction of the Religion in Chanthaburi Province

โปรแกรม Zoom Meeting ID: ๖๖๓ ๓๔๓ ๕๔๖๔, Passcode: ๑๒๓๔๕๖

๑๙ มกราคม ๒๕๖๗

วิทยาลัยสงฆ์จันทร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรื่อง การพัฒนาบทสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการ
สร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดฉะเชิงเทรา

วันศุกร์ ที่ 19 มกราคม 2567
เวลา 13.00 น. เป็นต้นไป

Zoom ID : 663 343 5464
passcode : 123456

ภาคผนวก ช.

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและใบยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๓๒๔/๒๕๖๖

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: การพัฒนานักสื่อสารสันติภาพในการสื่อสารเชิงสันติและการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางศาสนา ในจังหวัดจันทบุรี
(The Development of the Peaceful Communicators and Reconciliation Construction of the Religion in Chanthaburi Province)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: -

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี

ผู้วิจัยหลัก: ดร.ศิริวัฒน์ ครองบุญ

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๖
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๖
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๖
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๖

(พระมหาสมปурณ์ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๖

หมายเลขใบรับรอง: ว.๓๒๔/๒๕๖๖

วันที่ให้การรับรอง: ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๖

วันหมดอายุใบรับรอง: ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๗